

COMMEMORACIÓ DE LA RENAIXENÇA

1716: Decret de Nova Planta.
L'endemà calgué començar la RENAIXENÇA.

En ocasió del
150è aniversari
de l'oda
LA PÀTRIA,
d'Aribau
(1833)

Nadala de la

FUNDACIÓ
JAUME I

Any XVI - 1982
Recull, cada any, les
efemèrides més significatives
dels Països Catalans.

LES NOSTRES COBERTES

Al llarg de la seva història mil·lenària,
Catalunya ha sofert investides
que han posat en perill la seva existència.
Però l'esforç i la tenacitat del nostre poble
han aconseguit que, després de cada daltabaix,
s'iniciés un redreçament de la nació catalana,
obert a l'esperança d'un esdevenidor de plenitud.

La data —1716— del Decret de Nova Planta
assenyala també la represa de
la recuperació demogràfica i econòmica
que havia de contribuir tant a fer possible
la RENAIXENÇA del segle següent.

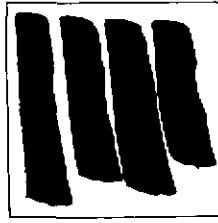

Façana del carrer del Call, de Barcelona,
que curiosament, porta la mateixa data
del Decret de Nova Planta.
(Foto de Salmer, publicada al llibre "Barcelona"
i que reproduïm per deferència d'Edicions Castell).

La càrrega, quadre de Ramon Casas
que és conservat al Museu d'Olot.
(Foto Salmer).

FUNDACIÓ
JAUME I

COMMEMORACIÓ
DE LA
RENAIXENÇA

En ocasió del 150è aniversari de
l'oda LA PÀTRIA, d'Aribau
(1833-1983)

Nadal del 1982

AMB aquesta NADALA, la FUNDACIÓ JAUME I
correspon a la gentil aportació de les persones que,
com vós mateix, fan possible la dotació
dels PREMIS BALDIRI REXACH, destinats a estimular
l'escola catalana, i que, en certa manera, s'inspiren
i donen continuïtat a la tasca de la benemèrita
ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA.

Gràcies a la vostra generositat, els
PREMIS BALDIRI REXACH han anat creixent cada any,
fins a convertir-se en els guardons escolars més
importants i els més ben dotats, no solament dels
Països Catalans, sinó de tot l'Estat, de tal manera que
han evolucionat així:

Pel curs	1978-79	2.480.000	ptes.
" "	1979-80	2.750.000	"
" "	1980-81	4.050.000	"
" "	1981-82	4.100.000	"
" "	1982-83	5.250.000	"

"Als Països Catalans, l'escola serà catalana, o no serà".

"La glòria de Verdaguer, que ja esclatava a les primeries de la seva carrera d'escriptor català, no ha conegut eclipsis. És encara el més popular, el més estimat, aquell que multiplica les edicions i sobre el qual encara són vives les polèmiques i enceses les passions. És el gran recreador de la llengua, el qui li torna la frescor primigènica, el qui enllaça amb els clàssics dels segles XIV i XV, el qui pot evocar i continuar Ramon Llull, enfrontar-se amb els clàssics grecs i llatins i amb la Bíblia i amb els poetes castellans del Segle d'Or".

Ferran Soldevila

Jacint Verdaguer a la Font del Desmai, quadret a l'oli de Marià de Picó datat l'any 1870, que és conservat al Museu Diocesà de Vic. Mossèn Cinto, juntament amb Guimerà, representa el moment culminant de la renaixença literària de Catalunya (Foto E. Esteve).

COMMEMORACIÓ DE LA RENAIXENÇA

En ocasió del 150è aniversari de l'oda LA PÀTRIA, d'Aribau (1833)

ÍNDEX de la NADALA 1982

Pàgina

- 7 MOT DE GRÀCIES
- 8 DEDICACIÓ D'AQUESTES NADALES
- 10 DESTINACIÓ DEL TIRATGE
- 11 LA FUNDACIÓ JAUME I L'ANY 1982
- 22 LA RENAIXENÇA AL CAP
D'UN SEGLE I MIG - **Joan Triadú**
- 23 ÚS CORRENT DEL CATALÀ ESCRIT,
EN TEMPS DE LA "DECADÈNCIA"
Lluís Carulla
- 25 ARIBAU I EL GUIATGE DE
FÈLIX TORRES AMAT
Amadeu J. Soberanas
- 41 LA RENAIXENÇA: LITERATURA
I LLENGUA ALS PAÏSOS CATALANS
Joan Fuster
- 53 ORÍGENS I PRIMERS TEMPS DE LA
RENAIXENÇA CATALANA
Miquel Coll i Alentorn
- 77 1833-1933: ASSAIG DE CRONOLOGIA
D'UN SEGLE DE RENAIXENÇA
Josep M. Ainaud de Lasarte
- 89 1982, ANY DE COMMEMORACIONS

Any 1		Nadales de 18 de Setembre de 1880		Num. 8	
PREIS DE ADELANTAT		PREIS DE ADELANTAT PER ANU		PREIS DE ADELANTAT PER ANU	
Exemplar	10 c.	Exemplar	10 c.	Exemplar	10 c.
3 mesos	25 c.	3 mesos	25 c.	3 mesos	25 c.
6 mesos	45 c.	6 mesos	45 c.	6 mesos	45 c.
1 any	80 c.	1 any	80 c.	1 any	80 c.
DIRECCIÓ: CARLES LANTERNA I CARRO		DIRECCIÓ: CARLES LANTERNA I CARRO		DIRECCIÓ: CARLES LANTERNA I CARRO	
CARRER DE LA BOCCA, 10		CARRER DE LA BOCCA, 10		CARRER DE LA BOCCA, 10	
TELÈFON 100		TELÈFON 100		TELÈFON 100	

PORTA DE BARCELONA

PORTA DE BARCELONA

PORTA DE BARCELONA

PREIS DE ADELANTAT:	DIRECCIÓ LITERARI:	Redacció y Administració:
Exemplar 10 c.	Miguel Jacinto Verdaguer	Barcelona de St. Francesc, 3
3 mesos 25 c.		TERRA DE LA CATALANA
6 mesos 45 c.		
1 any 80 c.		

AVIS Com que l'editor d'aquest setmanari, y la major part dels seus redactors ho foren de La Veu de Catalunya, que per espay de 8 anys vegé la llum ab l'aplaus y favor dels bons patriots de la terra, hem comptat com a subscriptors de Lo Pensament Català à tots los que ho eran de La Veu de Catalunya, y entendrem que l'acceptan com a tals subscriptors à tots los qui no l' retornin ó no donguin avis en contra à aquesta Administració.—L' Administrador.

LO FILÒSOF CATALÀ LLUIS VIVES

COL·LABORACIONS literàries que hem d'agrair per haver fet possible la publicació d'aquestes Nades, en les edicions aparegudes des del 1967. Els anys indiquen els de la Nadala en què es féu la col·laboració.

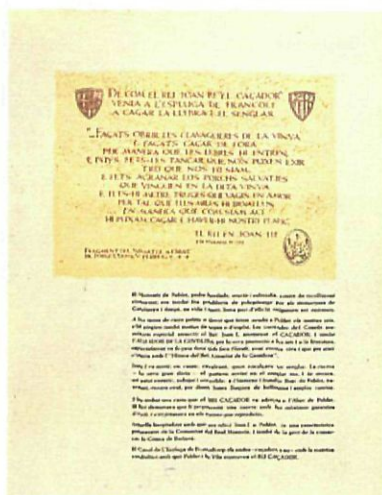
Carme AGUSTÍ i BADIA (1977)
Joan AINAUD de LASARTE (1976 i 1981)
Josep M. AINAUD de LASARTE (1970 a 1982)
Joan ALAVEDRA (1971 i 1974)
Lluís ALBERT (1975 i 1982)
Montserrat ALBET (1976, 1979, 1980, 1981 i 1982)
Josep ALSINA i BOFILL (1976 i 1979)
Ramon ARAMON i SERRA (1969 i 1978)
Pere ARTÍS (1982)
Antoni M. BADIA i MARGARIT (1971 i 1981)
Josep BENET (1970, 1973 i 1979)
Artur BLADÉ i DESUMVILA (1982)
Oriol BOHIGAS (1973)
Pere BOHIGAS (1972 i 1981)
Jordi BONET (1976 i 1982)
Maria Lluïsa BORRÀS (1981)
Josep M. CADENA (1972)
Pere CALDERS (1980)
Helena CAMBÓ (1976)
Guiu CAMPS (1979)
Oriol CASASSAS (1979)
Pere CATALÀ i ROCA (1979)
Alexandre CIRICI i PELLICER (1981)
Eliseu CLIMENT (1977)
Isidre CLOPAS y BATLLE (1976)
Daniel CODINA (1980)
Miquel COLL i ALENTORN (1971, 1974, 1975, 1976, 1978, 1979, 1981 i 1982).
Antoni COMAS (1974)
Àngel CORTÉS (1982)
Fèlix CUCURULL (1982)
Miquel DOLÇ (1974)
Pere DOMÍNGO (1971)
Salvador ESPRIU (1970 i 1971)
Esteve FÀBREGAS (1978)
Xavier FÀBREGAS (1974, 1978 i 1980)
Jaume FARGUELL (1982)
Josep FAULÍ (1972 i 1981)
Lluís FERRAN de POL (1974)
Joaquim FERRER (1980)
M. Àngels FERRER (1982)
Josep M. FIGUERES (1981)
Ramon FOLCH i CAMARASA (1980)
Francesc FONTBONA (1973 i 1980)
Joan FUSTER (1971, 1972, 1978, 1980 i 1982)
Tomàs GARCÉS (1972)
Josep M. GARRUT (1979)
Guillem-Jordi GRAELLS (1982)
Domènec GUANSÉ (1972)
Francesc GUÀRDIA (1973)
Manuel IBÀÑEZ ESCOFET (1981)
Josep IGLÉSIES (1975 i 1977)
Albert JANÉ (1975)
Enric JARDÍ (1974, 1977 i 1981)
Eduard JUNYENT (1977)
Cassià M. JUST (1971, 1978 i 1981)
Josep LLADONOSA (1977)
Joaquim LLIMONA de GISPERT (1976)
Josep M. LLOMPART (1979)

MOT DE GRÀCIES

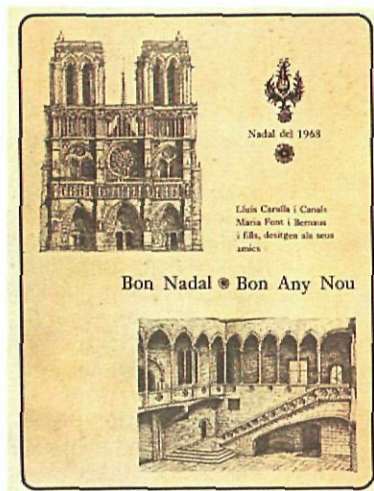
Montserrat LLORENS (1977)
Albert MANENT (1972, 1974, 1975, 1978 i 1980)
Salomó MARQUÈS (1981)
Josep MASSOT (1974)
Joan A. MARAGALL (1976)
Oriol MARTORELL (1971 i 1978)
Gregori MIR (1972)
Jordi MIR (1982)
Josep MIRACLE (1972, 1977 i 1980)
Francesc de B. MOLL (1971, 1976, 1979 i 1981)
Agustí MONTAL (1974)
Andreu MORTA (1975)
Ramon MUNTANYOLA (1970 i 1971)
Joaquim NADAL i FARRERAS (1981)
Raimon NOGUERA (1976)
Joan OLIVER (1971, 1972 i 1974)
Josep PERARNAU (1975, 1978 i 1979)
Albert PÉREZ MORAGON (1982)
Ramon PLA i ARXÉ (1972)
Ramon PLANES (1981)
Josep M. POBLET (1970, 1974 i 1975)
Josep PONT i GOL (1971 i 1975)
Josep PORTER (1972)
Jordi PUJOL (1978)
Martí de RIQUER (1976)
Manuel RIBAS PIERA (1976)
Pere RIBOT (1982)
Teresa ROVIRA (1982)
P. Basili de RUBI (1978)
Jordi RUBIÓ (1971 i 1972)
Josep M. SALA i ALBAREDA (1975)
J. M. SALRACH (1982)
Octavi SALTOR (1978)
Ricard SALVAT (1974)
Josep SANABRE (1968)
Manuel SANCHIS i GUARNER (1976)
Jan SCHEJBAL (1974)
Maurici SERRAHIMA (1977)
Amadeu J. SOBERANAS (1982)
Jaume SOBREQÜÉS (1982)
Josep M. SOLÀ i CAMPS (1977)
Ferran SOLDEVILA (1969)
Antoni TÀPIES (1971)
Joan TORRENT i FÀBREGAS (1977)
Josep TREMOLEDA (1979)
Joan TRIADÚ (1972, 1974, 1977, 1979, 1980, 1981 i 1982)
Josep TRUETA (1971, 1974 i 1976)
Frederic UDINA (1979)
Helena USANDIZAGA (1980)
Edmon VALLÉS (1977)
Josep VALLVERDÚ (1980)
Jordi VERRIÉ (1979)
Jaume VIDAL i ALCOVER (1976 i 1979)
Marc-Aurèli VILA (1981)
Pau VILA (1971)

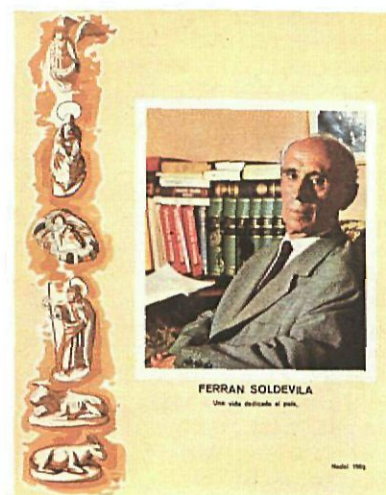
DEDICACIÓ D'AQUESTES NADALES

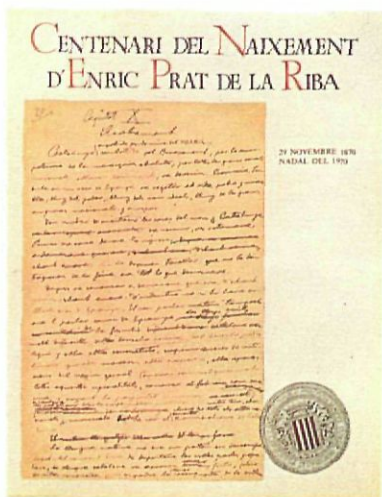
1967 JOAN I, EL CAÇADOR

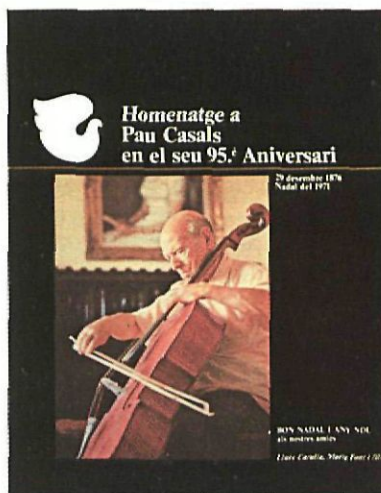
1968 PAU CLARIS

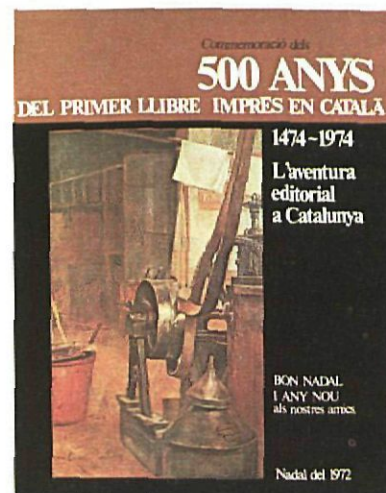
1969 FERRAN SOLDEVILA

1970 ENRIC PRAT DE LA RIBA

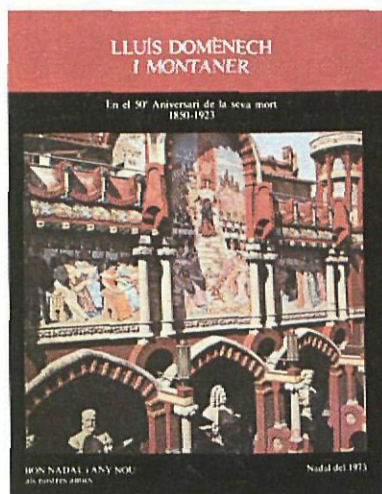

1971 PAU CASALS

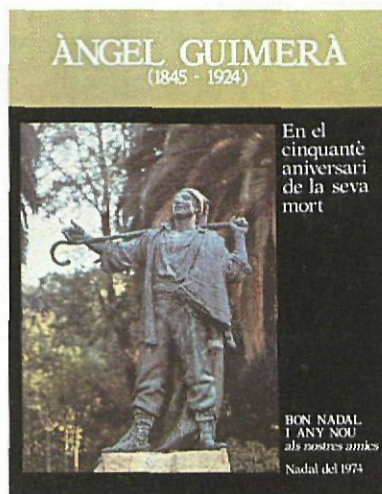

1972 500 ANYS DEL PRIMER
LLIBRE IMPRES EN CATALA

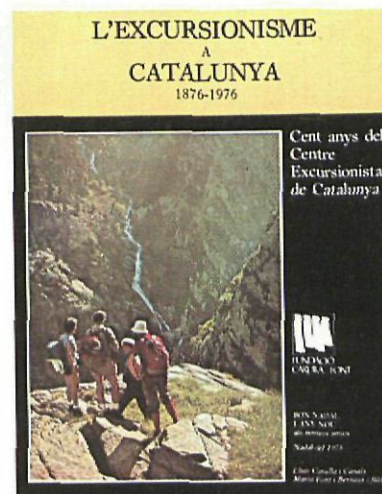

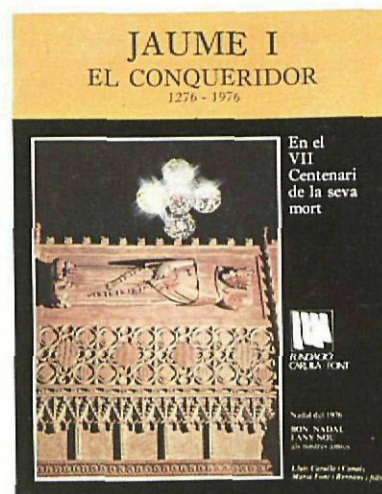
1973 LLUÍS DOMÈNECH I MONTANER

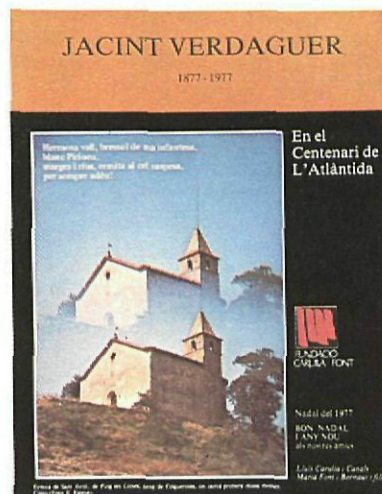
1974 ÀNGEL GUIMERÀ

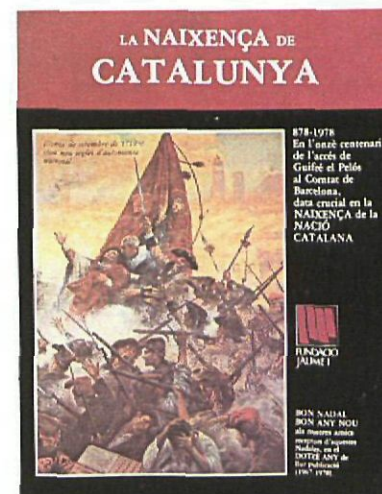
1975 L'EXCURSIONISME A CATALUNYA

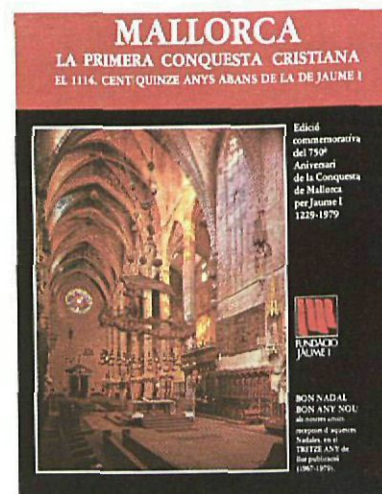
1976 JAUME I, EL CONQUERIDOR

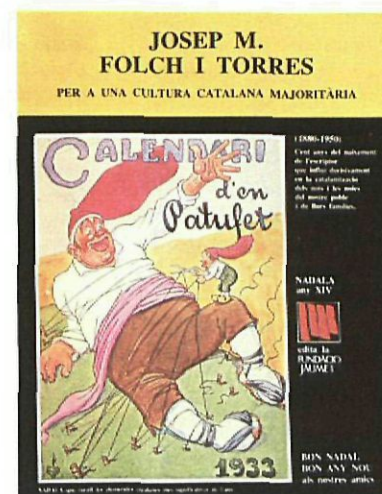
1977 JACINT VERDAGUER

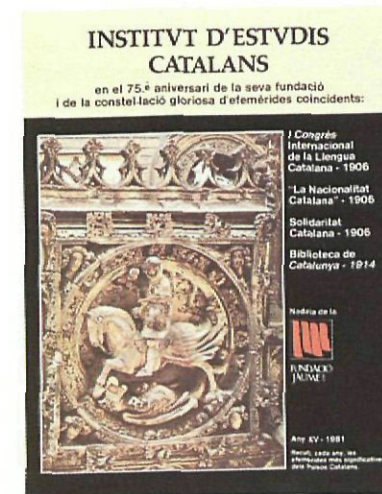
1978 LA NAIXENÇA DE CATALUNYA

1979 MALLORCA, LA PRIMERA CONQUESTA CRISTIANA

1980 J. M. FOLCH I TORRES

1981 INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

DESTINACIÓ DEL TIRATGE D'AQUESTA NADALA

LA NADALA de la **FUNDACIÓ JAUME I** aparegué per primera vegada ara fa setze anys, i es feia arribar a tall d'obsequi a una àmplia relació d'amics, entre els quals els socis d'Òmnium Cultural.

Així, tot seguint el ritme, sempre creixent, d'afiliació a aquella associació promotora de la cultura catalana, el tiratge de la NADALA ha arribat a superar els vint-i-dos mil exemplars.

L'any 1978, en ser instaurats els **PREMIS BALDIRI REXACH**, hom demanà als receptors de la NADALA que hi contribuïssin, de forma absolutament voluntària, mitjançant una aportació equivalent, com a mínim, al cost estricte de la confecció material del llibre. L'import d'aquelles aportacions seria, com així ha estat fet, destinat íntegrament a la dotació dels **PREMIS BALDIRI REXACH**.

La resposta totalment positiva de la immensa majoria dels receptors de la NADALA (molts dels quals tenen la gentilesa de trametre aportacions molt pel damunt del mínim establert) ha permès que la dotació dels premis hagi pogut anar augmentant espectacularment cada any:

Pel curs 1978-79	2.480.000 ptes.
" " 1979-80	2.750.000 "
" " 1980-81	4.050.000 "
" " 1981-82	4.100.000 "
" " 1982-83	5.250.000 "

La NADALA s'ha convertit així en un acte d'agraïment.

Per tant, des de l'any 1981 és tramesa, en justa correspondència a la seva generositat, **EXCLUSIVAMENT** als **MILERS DE COL·LABORADORS** dels **PREMIS BALDIRI REXACH**, és a dir, a les persones que col·laboren en la dotació dels Premis **BALDIRI REXACH** mitjançant la seva aportació (equivalent, com a mínim, al cost estricte d'aquest llibre que enguany és de 400 ptes.). Les *nadales destinades als col·laboradors més destacats* són numerades i nominals.

Amb els **PREMIS BALDIRI REXACH** hom dona continuïtat a la tradició dels concursos escolars creats fa més de cinquanta anys per la benemèrita Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Llavors, com ara, l'objectiu és idèntic: **ESTIMULAR L'ESCOLA CATALANA EN LLENGUA I CONTINGUTS**.

El caire popular i majoritari que ha arribat a tenir aquesta acció és el que dona més singularitat als premis.

La **FUNDACIÓ JAUME I**, doncs, es limita a canalitzar el fervor que el nostre poble sempre, abans i ara, ha sentit envers l'Escola Catalana.

A més, la **FUNDACIÓ JAUME I** destina 21 exemplars numerats als col·laboradors d'aquesta NADALA:

Josep M. Ainaud de Lasarte
Lluís Albert
Montserrat Albet
Pere Artis
Artur Bladé i Desumvila
Jordi Bonet i Armengol
Miquel Coll i Alentorn
Àngel Cortès
Fèlix Cucurull
Jaume Farguell
M. dels Àngels Ferrer i Sensat
Joan Fuster
Guillem-Jordi Graells
Jordi Mir
Albert Pérez Moragon
Pere Ribot
Teresa Rovira
Josep M. Salrach
Amadeu-J. Soberanas
Jaume Sobrequès i Callicó
Joan Triadú

FUNDACIÓ
JAUME I

FUNDACIÓ JAUME I

ANY 1982

COM ja és tradicional, a les acaballes del mes de maig i principis de juny, foren donats a conèixer els veredictes establerts pels Jurats dels diferents premis dotats per la FUNDACIÓ JAUME I. Els **PREMIS D'HONOR JAUME I** foren lliurats el dia 27 de maig. Posteriorment, el 4 i 6 de juny foren lliurats els **PREMIS BALDIRI REXACH** a Escoles i Mestres i a Alumnes, respectivament. Més recentment encara, el 21 d'octubre, ha estat lliurat el **PREMI SANCHÍS GUARNER A LA UNITAT DE LA LLENGUA CATALANA**, dins les Festes Populars de Cultura Pompeu Fabra.

PREMIS D'HONOR JAUME I

Els **PREMIS D'HONOR JAUME I**, dotats amb UN MILIÓ de pessetes cadascun, són atorgats anualment a una **PERSONA** i a una **ENTITAT** que per llur acció, reconeguda arreu dels Països Catalans, mereixin l'agraïment del nostre poble.

L'acció en qüestió pot haver estat de caràcter científic, cultural en general, social, artístic, cívic, etc., i no ha d'haver estat una acció que s'hagi manifestat exclusivament, o preferentment, en forma d'obra escrita.

El Jurat, integrat per Montserrat Albet, Antoni M. Badia i Margarit, Pere Bohigas, Ramon Faus, Tomàs Garcés, Albert Manent, Josep Porter, Josep M. Subirachs i Manuel Valls, ha considerat que les condicions d'exemplaritat i de perseverança que mereixen ser destacades i agràides amb aquests premis es donen en **JOAN TRIADÚ** i el **CENTRE DE LECTURA DE REUS**.

PREMI A JOAN TRIADÚ

A Joan Triadú, per la seva executòria com a defensor —ja des dels temps més difícils— de la

El Centre de Lectura de Reus, exerceix exemplarment la seva funció d'ateneu popular i de centre d'alta cultura des de fa més de cent vint-i-cinc anys.

identitat nacional de Catalunya a través, sobretot, de la promoció de la llengua i de la cultura; per la seva tasca intel·lectual de crític literari; de mentor de noves generacions; com a impulsor d'institucions i de publicacions. I per haver estat un home clau en la recuperació de l'escola catalana.

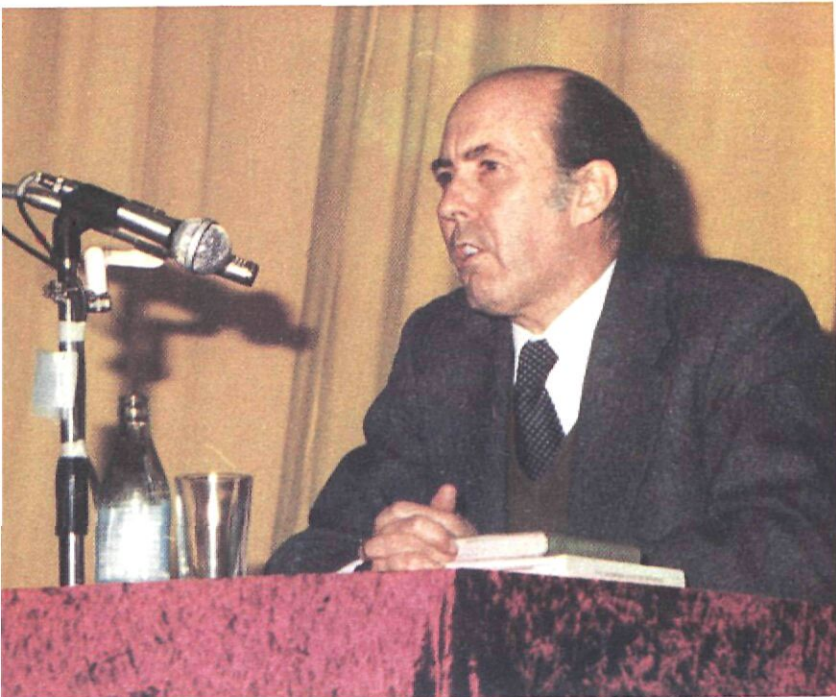
Nascut el 1921 a Ribes de Freser, Triadú ha esdevingut un símbol de la resistència intel·lectual nacionalista al llarg de molts anys de lluita.

El trobem a la revista "Ariel", a l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, a "Miramar", al "Centre d'Estudis Francesc Eiximenis", a l'Escola Betànica, a la Institució Cultural del CICEF, a l'Escola THAU,

FUNDACIÓ
JAUME I

Joan Triadú, un home clau en la recuperació de la consciència cívica, cultural i pedagògica de Catalunya. Aquí el veiem durant el seu parlament amb motiu de la Festa Literària de la Nit de Santa Llúcia del 1977, celebrada al Casal de l'Espluga de Francolí (Foto R. Francesch).

que encara dirigeix avui, etc. Secretari Tècnic d'Òmnium Cultural quasi des de la fundació de la Societat Civil en la qual s'emparà inicialment aquesta Associació, hi creà i hi dirigeix la Delegació d'Ensenyament Català (DEC).

Per intervenció personal de Triadú i per acord de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, l'any 1963 fou creada la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), de la qual i des d'aleshores és Secretari. Al llarg de la seva existència, aquesta Junta ha expedit més de 2.000 títols de Professor de Català, tasca assumida actualment per la Generalitat.

L'any 1944, Triadú va iniciar el Concurs Literari de Cantonigròs, que l'any 1968, arran del Centenari Fabra —en la commemoració del qual Triadú tingué una actuació decisiva—, es convertí en les actuals Festes Populares de Cultura Pompeu Fabra, itinerants.

Triadú, que presidí del 1959 al 1961 la clandestina Comissió Organitzadora del Congrés de Cultura Catalana, pertangué després al Consell Assessor d'aquest Congrés.

Fundador i President del Consell Català d'Ensenyament (1975-78), actualment és membre de la Comissió Gestora del seu substitut, el Centre d'Estudis Alexandre Galí.

Ha estat fundador i jurat del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, i tres vegades president dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili.

És membre de la Societat Catalana d'Estudis Històrics de l'Institut d'Estudis Catalans; assessor en qüestions d'ensenyament de la Generalitat de Catalunya i de l'Ajuntament de Barcelona; col·laborador dels Estudis Universitaris Catalans, etcètera.

Darrerament, i pels mèrits de la seva dedicació a favor de la cultura catalana i en defensa de la nostra identitat nacional, rebé la Creu de Sant Jordi, distinció sancionada pel Govern de Catalunya.

PREMI AL CENTRE DE LECTURA DE REUS

I al Centre de Lectura de Reus, entitat més que centenària que s'ha distingit per la seva funció polivalent d'ateneu popular i centre d'alta cultura. Perquè ja des de la Renaixença assumí la catalanitat i es convertí en un focus d'irradiació nacional i cultural fins i tot més enllà de la seva ciutat, convertint-se així en testimoni exemplar de la vitalitat de la cultura catalana arreu de les comarques de la nostra terra.

Amb la designació d'aquesta entitat, el Jurat ha volgut remarcar la presència i la vitalitat del fet cultural arreu de Catalunya. Que la iniciativa cultural no és un patrimoni barceloní és cosa evident, però no obstant això, és bo que el fet de destacar l'exemple del Centre de Lectura de Reus pugui ser una mena de crida a la resta de les comarques, per tal que siguin moltes les entitats que segueixin i que fins i tot arribin a superar aquell exemple. El Centre de Lectura de Reus neix el 1859 i, segons diu el seu historiador Pere An-

FUNDACIÓ
JAUME I

guera, com un producte de les tertúlies vuitcentistes. L'article primer dels seus estatuts fixa com a objectius de l'entitat novella que els socis hi puguin gozar del ameno trato de las personas (...) y la lectura de los libros y los periódicos que no están prohibidos por la ley.

Per la significació catalanista i progressiva dels seus socis, el Centre ha estat clausurat dues vegades, els anys 1866 i 1939.

Avui, amb 3.000 socis i un pressupost anual que supera els vint-i-dos milions de pessetes, l'entitat viu una nova etapa d'acció i de vitalitat.

Compta amb nombroses seccions, la més concorreguda de les quals és la de Lletres (36% dels socis). Després vénen les de Ciències (18%) i Art (12%). La resta dels socis constitueixen les seccions de Música (amb Conservatori Oficial), Excursionisme, Tecnologia, Ciències Morals i Polítiques, Pedagogia i Cinema i Comunicació.

Posseeix una àmplia Biblioteca, acrescuda amb importants donatius, com els d'Antoni i Pròsper de Bofarull, Pau Font de Rubinat, Eduard Toda, etc. Li pertany el Teatre Bartrina i, en el seu edifici —situat en el punt més cèntric de la ciutat—, disposa d'una gran sala per a exposicions i d'una altra per a conferències. Té una hemeroteca molt important.

Essent com és la primera societat cultural reusenca (en el temps i en la importància) i una de les capdavanteres del Principat, el Centre de Lectura de Reus ha fet ja escola en altres indrets com ara l'Ateneu Igualadí, o a través de la xarxa creixent de casals que, com el de l'Espuga de Francolí o el de Vilafranca del Penedès, són una mostra de la voluntat ferma de les petites ciutats, dels pobles i de les viles de Catalunya de mantenir viva la flama de la seva cultura i de la seva convivència.

ACTE DE LLIURAMENT DELS PREMIS

Tingué lloc el darrer dijous de maig, en el marc ja habitual del Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona que, amb un ple "de gala", presentava un aspecte ben lluït.

Montserrat Albet, membre del Jurat, procedí tot seguit a la lectura del veredict en virtut del qual, els Premis d'Honor Jaume I del 1982 són atorgats.

L'il·lustre geògraf Josep Iglésies, soci d'Honor del Centre de Lectura de Reus, féu un repàs de la llarga trajectòria de servei d'aquella entitat que ha fet llei de vida del respecte i la llibertat d'expressió. "El Centre de Lectura —digué— ha passat moltes vicissituds i ha deixat solc en tots els períodes culturals transcorreguts des del romanticisme, passant pel modernisme i el noucentisme, fins al moment actual."

L'actual President del Centre de Lectura de Reus, Xavier Amorós, agrai el guardó en nom de l'entitat, tot refermant la vocació de servei al país que anima tots els qui formen part de l'entitat.

Jordi Sarsanedas, director de "Serra d'Or" i, per tant, col·laborador de Joan Triadú durant bon nombre d'anys, féu la presentació i la glossa de l'activitat incansable d'aquest home clau de la recuperació nacional de Catalunya a partir de la immediata postguerra.

La persona i el representant de l'entitat guardonada amb els Premis d'Honor Jaume I del 1982, durant l'acte de lliurament celebrat al Saló de Cent. D'esquerra a dreta: Dr. Joan Ainaud, President de l'Institut d'Estudis Catalans; Sr. Xavier Amorós, President del Centre de Lectura de Reus; senyora Triadú; Sr. Joan Triadú i Dr. A. M. Badia i Margarit, rector de la Universitat de Barcelona (Foto P. Barceló).

FUNDACIÓ
JAUME I

PARLAMENT DE JOAN TRIADÚ

La resposta de Joan Triadú fou una incitació a continuar la tasca de recuperació nacional de Catalunya, sense renúncies ni defallences:

"Sóc ben conscient, mal anirira que no ho fos, que un premi de la mena del que amb tanta generositat m'ha estat atorgat, obliga i compromet totes dues parts, l'atorgant i el destinatari. Aquest darrer, i en aquest cas jo —perdoneu-me que personalitzi—, sap d'ell mateix alguna cosa més que no sabia. Se li ha fet un resum, una mena de capmàs de la seva vida, i l'hi ha estat posat al davant i enmig de tothom perquè se'n responsabilitzi com escau. I de moment que accepta el premi, com he fet jo (podia fer altrament, venint de la qualificació i el desinterès de les persones que el concedeixen en nom de la institució magnífica que el fundà i el manté?), el guardonat accepta també aquella visió del seu propi passat que ha esdevingut oficial, segellada, diem, per un reguitzell de signatures il·lustrades i de mèrit. Visió del passat, sí, però també del present i fins i tot de l'esdevenidor. Perquè si tot premi constitueix un estímul, aquells premis als quals no hi ha aspirants voluntaris sinó el que podríem anomenar 'aspirats', són premis que tot fent remarcar les condicions considerades positives d'ahir o d'abans-d'ahir, marquen amb el present la trajectòria de l'esdevenidor. Al guardonat, s'acosten a dir-li que avui 'ell' és així, com si fa no fa ha estat fins ara: però sobretot li diuen que justament perquè ha estat així, ja es guardarà ben bé prou de canviar. Per tant, per a mi el Premi d'Honor Jaume I més que un estímul és una empena. Però cap endins, és clar, que d'això es tracta. Cap endins de mi mateix; en primer lloc, a reconèixer-m'hi i a retrobar-m'hi, perquè l'acció no em faci perdre la reflexió; i cap a la tasca que hom m'ha volgut reconèixer, tot atribuint-li uns mereixements que no puc judicar ni em correspon, atribució que m'ha fet pensar en la coneguda carta de Sant Pau que parla de la bondat dels qui estimen.

"No considero, doncs, aquest premi —permeteu-me la sinceritat— com una arribada. Per a mi és un punt de partida.

"Primer de tot, perquè em ve de nou de trobar-me esbombat públicament a causa d'una actuació meua de mena més aviat privada, d'origen clandestí i de continuïtat que tenia més tirada cap a l'intimisme que no pas cap a l'exteriorització. Recordem que per als qui començarem a actuar tot seguit d'acabada la guerra (sense haver-hi participat directament perquè no teníem l'edat), actuar volgué dir, per exemple, anar a la universitat a fingir que ho acceptàvem tot, per tal de poder tenir un títol, però a fer-hi alhora, amb prou reserva perquè duressin, unes amistats per tota la vida trobades als patis de la facultat amb un llibre català mig ocult sota un llibre de text; i volgué dir fer algun vers esquerp i alguna prosa recòndita per a llegir-los amb veu trencada a un auditori particular, ben restringit perquè no hi hagués denúncia o el que ara hom ano-

mena 'filtraciones': —i encara volgué dir, durant anys, anomenar amb tota naturalitat 'l'interior', el territori en el qual residíem i que ni que fos més nostre que de ningú no podíem dir 'nostre' perquè s'hi havia establert un parèntesi tràgic de silenci, de por, i de tots els mals mentiders; mentre que a fora, a l'exili, hi havia per a nosaltres la veritat i la raó, forces aleshores exteriors que crèiem que un dia tornarien, com torna la llum després de la nit. Aquella situació ens marcà com una segona infantesa, però era la infantesa d'orfes de pares vivents i derrotats.

"Lavors adquirirem l'hàbit de la renúncia a tota notorietat. Ens vestirem de silenci, com aquell que va de dol sempre més. I quan vingueren les primeres llibertats, però sense la llibertat, sense tornar la llum sinó només la penombra, ens calgué passar de la restricció imposada a la renúncia assumida amb l'ús de raó de la maduresa. Nosaltres érem els qui no havien tingut joventut. Passàvem d'infants a pares, i a decidir per nosaltres mateixos del sentit que havíem de donar amb l'exemple als qui de nou en nou venien a trobar-nos. Mai no sabérem si ens havien entès ni si aquell silenci prolongat acabaria rendint tant com un manifest o una proclama.

"Entre les diverses resistències a la subjecció i a l'asserviment, aquesta de la renúncia i del silenci hi pot tenir, també, crec jo, un lloc discret —evidentment, no pas el primer ni el segon, perquè d'altres n'hi hagué de llocs més durs d'ocupar i de sostenir-s'hi. Per a mi la privatització de l'esforç era alhora una garantia de continuïtat i un incentiu de puresa. La pràctica dels primers anys, dels anys que podríem anomenar formatius, m'havia marcat, potser, definitivament. Per això he dit, i ara ho comprendreu, que em venia tant de nou aquesta esbombada, i que la considerava un signe dels que fan parlar d'un punt de partida.

"En segon lloc —permeteu-me una vegada més la sinceritat—, parlo de punt de partida perquè els qui de temps hem estat tinguts per uns purs —de la llengua, gramaticals, de l'ús exclusiu de la llengua pròpia, per l'indole de la resistència, per l'apartament tossut de la vida pública compromesa i adulterada— hem esdevingut incòmodes. I encara ho som. Avui, per cert, sense cap raó, em sembla, almenys quant a mi que no em proposo de restar apartat d'allò que tampoc no tindria temps de fer. I tanmateix hi ha qui es posa neguitós, veig, només de pensar que el meu modest cognom —clar descendent, per cert, de muntanyencs illetrats que es dedicaven a separar el gra de la palla, però literalment— pugui sortir de la reserva natural on voldrien, sembla, que restés confinat fins a l'extinció de la tribu. Doncs bé, per a tranquil·litzar d'aquells als quals la puresa (suposada, ai las!) d'una posició o d'una actitud els és com un retret constant, els fa de corcó i els enverina l'aire, aquest reconeixement públic que agraeixo tan profundament em deixa amb la moral 'programada' per a sotmetre'm, si convé, sense restric-

cions de tràngols mentals, a les proves primeres d'integració al moderat star system casolà. Eil, casolà i català, per descomptat.

"Però ja sé molt bé i ho sabem tots—amb la inclusió dels qui fan l'orni— que la benemèrita Fundació Jaume I i el Premi d'aquest nom s'adrecen al treball en profunditat. Saben que hem de refer Catalunya malgrat tantes dificultats. D'aquestes dificultats en som més conscients que no sembla, perquè ens dediquem més a afrontar-les que no pas a esventar-les. I hem de refer Catalunya malgrat, també, els catalans mateixos, tant els qui no volen que sigui dit que ho són com els qui no entenen què és i què ha de ser la catalanitat. Saben, la Fundació i el Premi, ho repeteixo, que cada persona—i jo la més nou vinguda i modesta— i cada institució que premien, com enguany l'admirable Centre de Lectura de Reus, presenten la mateixa proposta que els catalans formulem des de fa prop de 150 anys. I no ens escolten. Una proposta que anteposa l'ésser al tenir, perquè afirma que una nació és, encara que no tingui. Aquesta proposta que, com dic, ja va formular la Renaixença, no ha estat acceptada sinó combatuda. Aquí i a totes les terres de parla catalana, terres unides per una sola llengua i una sola cultura històrica. I ha estat així de rebutjada, ben segur, perquè és una proposta revolucionària, maragallianament parlant. És una proposta de visionaris, però de visionaris mediterranis que com Ulisses volen tornar al regne petit i a la cova profunda, i només hi poden tornar afirmant-se i afirmant. Sovint aquestes afirmacions s'han pagat amb la vida; i avui encara, ¡quin premi no donariem tots per al retorn, fins al darrer, dels exiliats i dels empresonats! Doncs bé, ben a l'inrevés, la proposta nostra anteposant el concepte d'ésser al concepte de tenir significa que, com a corollari, ha anteposat la força de la raó a la raó de la força, l'arrelament a la dispersió, la convivència a l'enfrontament, els corrents oberts d'Europa a l'obscurament irracional; i així també el mutu consentiment federat a la imposició unitarista; la pau a la guerra; la llibertat a l'opressió, i l'escola catalana a l'escola colonitzadora, naturalment.

"Perdoneu-me. Ja veig que m'he estès prou i massa. He volgut dir, en suma, que perquè no hem estat acceptats tal com som hem tingut uns i altres una història ben atziaga. Déu vulgui que l'esdevenidor no continuï pel mateix camí. Mentrestant, però, cal difondre i consolidar dia per dia la tasca de recuperació de la nostra identitat, i fer-ho, si pot ser, sense crispació, però amb fermesa. D'aquí ve, doncs, el meu agraïment a la Fundació Jaume I per la distinció que m'ha atorgat i goso dir que per tota la seva acció, el sentit de la qual, tal com jo el veig, ha motivat les meves reflexions, a les quals voldria afegir només la gratitud personal a l'amic de joventut i company de tants anys, Jordi Sarsanedas, no sols per les seves paraules dictades majorment pel seu bondadós afecte, sinó pel temps que ha hagut d'esmerçar aquests dies per causa meua; aquests dies de maig que per a mi seran sempre presents per a donar-ne gràcies."

EDITORIAL BARCINO

EDICIONS NOVES 1982

EPISTOLARI DE JACINT VERDAGUER. A cura de J. M. de Casacuberta i J. Torrent. Volum VI.

COMENTARIS SOBRE EL VOCABULARI ROSSELLO-NÈS, de Pere Verdaguer.

QUAN JO ANAVA A ESTUDI, de Joan Amades.

CAMÍ RAMADER, de Jordi Mas.

REIMPRESSIIONS

GRAMÀTICA ALGUERESA, per Joan Pais. A cura de P. Scanu.

LIBRE DE SENT SOVÍ. A cura de Rudolf Grewe.

ESTUDIS DE TOPONIMIA CATALANA, I i II vols., de Joan Coromines.

PRIMER CURSO DE CATALÁN, de Roser Latorre.

EL MEU PALLARS, vol. II, de Joan Lluís.

MANUAL D'EXCURSIONISME, de J. M. Batista i Roca.

TRACTATS DE CAVALLERIA. A cura de P. Bohigas.

L'EXPEDICIÓ DELS CATALANS A ORIENT, de Ramon Muntaner.

CURIAL E GÜELFA, vols. I, II i III. A cura de R. Aramon i Serra.

LA FI DEL COMTE D'URGELL. A cura de X. de Salas Bosch.

LIBRE DE EVAST E BLANQUERNA, de Ramon Llull.

LIBRE DE MERAVELLES, de Ramon Llull. Vols. I i II.

OBRES CATALANES. Vol. II. Escrits mèdics, d'Arnau de Vilanova.

TIRANT LO BLANC, vols. III i IV. A cura de J. M. Capdevila.

L'ENSENYAMENT DE L'ORTOGRAFIA ALS INFANTS, per A. Galí.

CURS SUPERIOR DE GRAMÀTICA CATALANA, per J. Marvà. Edició actualitzada.

D'APARICIÓ IMMINENT

MEMORIAL DEL PECADOR REMUT, de Felip de Malla, vol. II. A cura de Mn. Balasch.

DIVINA COMÈDIA, de Dant. Versió catalana d'Andreu Febrer. A cura d'A. M. Gallina. Volum V.

FURS DE VALÈNCIA, vol. IV. A cura de Germà Colon.

SERMONS, de Sant Vicent Ferrer. A cura de Gret Schib. Vol. V.

HISTÒRIA DE "LA REVISTA". LA SEVA ESTRUCTURA, EL SEU CONTINGUT. A cura de Carme Riber.

FLORA DELS PAÏSOS CATALANS, vol. I d'Oriol de Bolòs i Josep Vigo.

CAPBREU DEL 1558, a cura de Salvador Claramunt i Jordi de Bolòs.

Lliurament del Premi

El veredictes es féu públic el 21 d'octubre en el curs de l'acte acadèmic commemoratiu del cinquantenari de la publicació del **Diccionari General de la Llengua catalana**, de Pompeu Fabra. La sessió acadèmica, celebrada al saló de Sant Jordi del palau de la Generalitat, va ser presidida pel Molt Honorable Sr. Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya, acompanyat de l'Honorable Conseller de Cultura Sr. Max Cahner, la senyora Carola Fabra, filla del Mestre, el Sr. Enric Casassas, president de l'Institut d'Estudis Catalans, el Rector de la Universitat de Barcelona Dr. A. M. Badia i Margarit i d'altres personalitats.

La salutació inicial anà a càrrec de Joan Triadú, en nom del Secretariat Permanent de les Festes Populars de Cultura "Pompeu Fabra", la catorzena edició de les quals s'obria amb aquest acte.

Tot seguit, el Dr. A. M. Badia i Margarit féu la semblança del professor canadenc i "malalt de catalanofília", Joseph Gulsoy, el qual tot seguit pronuncià una conferència sobre l'efemèrides, titulada **El Diccionari Normatiu: història i realització**.

Joseph Gulsoy és professor del Departament hispànic de la Universitat de Toronto, on des del 1958, imparteix cursos de lingüística hispànica, entre ells dos cursos de català. És col·laborador del professor Joan Coromines en el **Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana**.

Acabada la conferència, fou llegit el veredictes del premi Sanchís Guarner i va cloure l'acte el president Pujol, qui tot assenyalant la importància de la commemoració que hom celebrava, va recordar que "*és objectiu absolutament prioritari per a nosaltres la defensa de la identitat nacional i, per tant, de la nostra llengua*". Al mateix temps, insistí en la necessitat d'universalitat, tot remarquant la importància de la projecció de la cultura catalana a l'exterior.

Anuncià finalment que la Generalitat, seguint el suggeriment de la Comissió Fabra, trametrà el **Diccionari** a tots els Ajuntaments de Catalunya i a totes les escoles d'EGB, i encoratjà l'Institut d'Estudis Catalans a continuar la tasca del **Diccionari General**, interrompuda l'any 1939, tot dient que la Generalitat posaria a la seva disposició els mitjans necessaris per a l'assoliment d'aquest objectiu.

Presidència de l'Acte Acadèmic celebrat al Saló de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya amb motiu de les "Festes Fabra 1982" i lliurament del Premi Sanchís Guarner (Foto Eugenio).

PREMI SANCHÍS GUARNER A LA UNITAT DE LA LLENGUA CATALANA

PER tal d'honorar la memòria de MANUEL SANCHÍS GUARNER, la FUNDACIÓ JAUME I ha institucionalitzat amb el seu nom el premi "Unitat de la Llengua Catalana", el qual, en la seva primera convocatòria, fou concedit, precisament, a l'inoblidable filòleg valencià. El premi, dotat amb 250.000 pessetes, serà atorgat des d'ara anualment dins el marc de les Festes Populars de Cultura "Pompeu Fabra".

EL PREMI MANUEL SANCHÍS GUARNER a la UNITAT DE LA LLENGUA CATALANA és atribuït a un llibre publicat durant l'any darrer o a un treball inèdit que signifiquin una contribució notable al coneixement de la llengua catalana en l'aspecte de la seva unitat o de qualsevol altre vessant paral·lel o relacionat amb el fomentat.

Tant els llibres com els treballs inèdits han d'ésser escrits en català. El Jurat proposarà, si s'escau, que sigui gestionada la traducció a d'altres llengües de l'obra premiada.

L'obra premiada enguany

El Jurat, integrat per Ramon Aramon, president, Joan Triadú, Jordi Carbonell, Carme Alcoverro i Jaume Vallcorba, secretari, atorgà el Premi Sanchís Guarner 1982 al llibre **GRAMÀTICA DEL DISCURS**, de Gemma RIGAU i OLIVER, de Banyoles, obra editada pel Departament de Filologia Hispànica de la Universitat Autònoma de Barcelona.

PREMIS BALDIRI REXACH

SÓN dotats per la Fundació Jaume I (per al curs 1981-82: 4.100.000 ptes.) amb les aportacions dels milers de persones que cada any reben el llibre-nadala que edita aquesta Fundació des de fa setze anys.

La dotació dels premis ha crescut així:

Pel curs 1978-79	2.480.000	ptes.
" " 1979-80	2.750.000	"
" " 1980-81	4.050.000	"
" " 1981-82	4.100.000	"
" " 1982-83	5.250.000	"

ACTE ACADÈMIC DE LLIURAMENT DELS PREMIS A ESCOLES I MESTRES

L'acte de lliurament dels premis Baldiri Rexach a les escoles i als mestres va celebrar-se als locals d'Òmnium Cultural, el divendres dia 4 de juny.

Presidia l'acte l'Honorable Conseller d'Ensenyament de la Generalitat, senyor Joan GULTART, acompanyat de la Directora General d'Ensenyament Primari, senyora Sara BLASI.

“Cal que siguin catalanes tota mena d'escoles”

El senyor Joaquim Arenas parlà—en nom de la Delegació d'Ensenyament Català (DEC), entitat que convoca els Premis Baldiri Rexach— dels objectius i els continguts dels premis. En el seu parlament digué:

“Quan des de la D.E.C. es van marcar els objectius dels premis Baldiri Rexach, i amb el suport mai prou estimable de la Fundació Jaume I, es va partir de la premissa que l'escola havia d'actuar de factor compensador de la descatalanització existent, que era la mateixa escola la que havia de canviar. Perquè si bé és cert que no tot acaba amb l'escola, per la vida social i cultural del nen, tot o gairebé tot hi comença. I calia donar suport moral i material a aquells que amb valentia volien retornar l'escola al País. Volien amb la seva tasca docent donar a Catalunya i a tots els Països Catalans, cadascú des del seu lloc, l'escola que correspon a un

poble que vol ser lliure, l'escola en llengua, continguts i actituds autòctona.

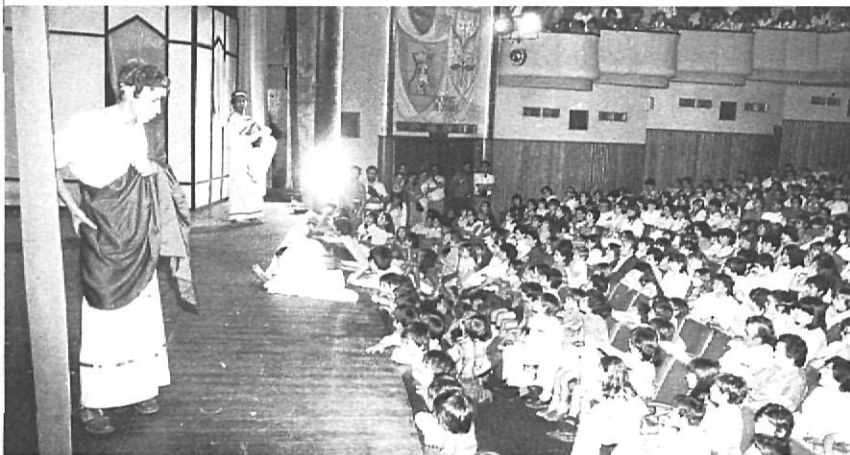
“No es pot concebre una escola catalana sense continguts que corresponguin a un arrelament al país, com una base per a arribar a situacions culturals de caire universal. Però també és cert, i molt, que no pot ser anomenada escola catalana, tal com l'entén la nostra tradició pedagògica, aquella que no ha fet del català l'instrument d'aprenentatge i el vehicle de comunicació normal.

Els treballs d'alumnes optants als Premis Baldiri Rexach són realitzats, generalment, en equip o per tot el grup classe (Foto Nou Estudi).

Festa a la plaça del Casal
de l'Espluga de Francolí
(Foto Barceló).

Representació teatral a
càrrec del grup escènic
juvenil del Casal
(Foto Barceló).

"I això sense exclusions. La varietat de situacions escolars fa que la convocatòria tingui uns apartats que aculli diversos plantejaments i projectes didàctics, però una cosa ha de restar clara: que l'escola, més que atendre el nen com arriba, que també ho ha de fer, ha de preveure com l'adolescent n'ha de sortir.

"I n'ha de sortir a punt per a ser un ciutadà que pugui configurar el projecte futur de societat que el nostre poble es mereix, com a nació.

"L'organització escolar, la planificació d'activitats, les programacions dels continguts esdevenen elements decisius per a aconseguir l'escola catalana. I no cal dir-ho del treball dels alumnes per als quals les assignatures no han de ser altra cosa que instruments d'educació global. Potenciar, doncs, la feina ben feta i premiar els resultats és també objectiu d'aquests premis.

"Senyores, senyors, gràcies per la vostra atenció i permeteu que acabi amb una premissa tan certa com clara: Als Països Catalans, l'escola serà catalana o no serà escola."

“La incorporació de la llengua de Catalunya a l'escola comporta un gran esforç”

El parlament de la senyora Margarida Muset, Cap del Servei d'Ensenyament del Català de la

Generalitat de Catalunya, constituïa el punt central d'aquesta celebració d'atorgament dels premis en la seva part acadèmica. La senyora Muset començà fent una introducció històrica de l'ensenyament del català des de l'any 70 i digué: *"En aquesta història pedagògica del segle xx, tan fluctuant, és als anys 80 on podem trobar una font inesgotable d'exemples a seguir i d'errors o perills en què podem tornar a caure. I és aquesta panoràmica històrica el que permet constatar que, a casa nostra, les èpoques en què la qualitat educativa ha estat notable són aquelles en les quals l'escola ha servit millor la societat, perquè ha ensenyat en llengua i continguts catalans i perquè la responsabilitat educativa era assumida des de Catalunya"*.

Va acabar parlant de les activitats escolars amb aquestes paraules: *"Cal que tots els infants de Catalunya trobin una escola que els doni identitat, i això és impossible sense que l'instrument de comunicació per excel·lència, el llenguatge que aprenen i usen, respongui a la realitat cultural i lingüística de Catalunya"*.

LLIURAMENT DELS PREMIS ALS ALUMNES, AL CASAL DE L'ESPLUGA

El diumenge següent, dia 6 de juny, a l'Espluga de Francolí tingué lloc el lliurament dels premis Baldri Rexach als ALUMNES. El sol acompanyà la bona organització. Més de mil cinc-cents persones s'hi aplegaren, una gran majoria de les quals eren nois i noies, desitjosos de participar a la festa que organitza cada any el Casal de l'Espluga.

Des de les 10 del matí, mentre arribaven els autocars de diferents punts dels Països Catalans, van actuar alternativament els bastoners de l'Espluga, els grallers de Valls i la banda de tambors i trompetes de Montblanc. No hi faltà la presència dels gegants i nans de la vila i de la comarca. En la festa participà la mainada i acabà amb l'esclat d'una traca llarga i espetegant.

Representació i acte de lliurament

El quadre escènic juvenil del Casal de l'Espluga de Francolí posà en escena l'obra de Plaute, en adaptació de Francesc Nel·lo, **La comèdia de l'olla**.

Per bé que el teatre té una cabuda de mil cinc-cents persones, els passadissos eren plens de

*El teatre del Casal, ple de
gom a gom; lliurament
dels Premis i dinar de
germanor al Pavelló
d'Esports (Fotos Barceló).*

nois i noies. No hi cabia ni una agulla més. La representació, adequada al públic escolar, va ser acurada i proporcionà als espectadors una estona de distracció.

Trenta-cinc treballs premiats

Els membres del jurat, amb la presidència de la senyora Margarida Muset, Cap del Servei d'Ensenyament del Català, lliuraren els guardons, entre els aplaudiments del públic. Els alumnes premiats pujaren a l'escenari, tot dissimulant la seva emoció.

El President de la Generalitat ens encoratja

Abans s'havia llegit una carta del President de la Generalitat saludant els presents i estimulant els nois i les noies a prosseguir en el camí de la feina ben feta. La carta fou llegida pel secretari de la Presidència de la Generalitat, senyor Prenafeta.

Cap al Pavelló d'Esports

Ben bé a quarts de tres de la tarda, es començà a omplir ordenadament i ràpidament (gràcies a l'eficaç servei d'ordre integrat per vint-i-cinc joves, nois i noies de les seccions d'Hoquei i de Joventut del Casal) el pavelló d'esports del Casal, condicionat per a mil quatre-cents comensals.

L'espectacle era meravellós. El presenciaven, des de la llotja d'autoritats, el President del Parlament de Catalunya, Molt Honorable senyor Heribert Barrera, i l'Exm. President de la Diputació, senyor Josep Gomis, acompanyats pels patrons de la Fundació Jaume I, membres de la DEC, el President del Casal i els components dels jurats dels premis.

Ordre i correcció com a constants d'una jornada inoblidable

Sorprenent era, doncs, de veure tants comensals i tants joves que feien possible un dinar multitudinari amb ordre i correcció. Més d'una persona comentava que aquests alumnes, amb la seva actitud correcta, es feien mereixedors dels premis guanyats, ja que s'hi endevinava una tendència a fer les coses ben fetes. Al dinar també van ser presents seixanta alumnes de Castelló de la Plana i una trentena de València, que van acompanyar al llarg de la jornada els seus compatriotes catalans, per deferència de la Fundació Jaume I.

FUNDACIÓ
JAUME I

Premis Baldiri Rexach

Amb l'adhesió del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya

LA
DELEGACIÓ D'ENSENYAMENT CATALÀ (DEC)
D'ÒMNIUM CULTURAL
CONVOCA

els

Premis Baldiri Rexach 1982 - 83

5.250.000 pts.

Aquests Premis són dotats per la FUNDACIÓ JAUME I, amb les aportacions dels receptors del llibre-Nadala que aquesta FUNDACIÓ tramet anualment. El seu àmbit és els Països Catalans.

I. PREMIS A LES ESCOLES

- 1) S'estableixen 10 premis de 300.000 pessetes cadascun, que seran assignats a les escoles que no hagin estat premiades en anys anteriors.
- 2) Serà premiada la qualitat global de la gestió escolar en l'aspecte concret de la catalanitat. Hom valorarà el lloc que ocupen la llengua i la cultura catalanes en la promoció i en altres activitats formatives (revistes escolars, aula de teatre, excursions, biblioteca, etc.). Hom tindrà en compte si les escoles es poden considerar plenament catalanes o, si són en vies de catalanització, que l'estan realitzant a curt termini.
- 3) Per a participar en aquests Premis cal omplir i trametre un qüestionari —que serà facilitat per la DEC— i la documentació que s'hi demana.
- 4) Les escoles, ja presentades l'any anterior i no premiades, que desitgin optar a aquesta convocatòria, només caldrà que presentin un nou qüestionari actualitzat, sense necessitat d'aportar nova documentació justificativa.

II. PREMIS ALS MESTRES

- 1) S'estableixen 4 premis dotats amb 100.000 ptes. cadascun i l'edició de l'obra.
- 2) Seran atorgats a treballs inèdits de programació de cultura catalana o per a ensenyar en català qualsevol altra àrea concreta de Pre-escolar, EGB, Educació Especial, BUP, COU, FP i Escoles de Mestres, amb guió didàctic i de classe i, eventualment, exercicis. Tindran un mínim de 25 fulls i un màxim de 100 fulls (Din A-4) a doble espai, aproximadament 72 pulsacions per línia i escrits a una sola cara.
- 3) Tots els drets de la primera edició seran reservats a la Fundació Jaume I, la qual disposarà d'un termini de trenta dies per comunicar si els exercirà per si mateixa o a través d'una editorial.
- 4) S'estableix una subvenció del 50% del cost d'edició dels treballs premiats, fins un màxim de 200.000 pessetes per cada llibre. En compensació de la subvenció indicada, la Fundació Jaume I rebrà 200 exemplars del llibre editat, els quals seran distribuïts entre els col·laboradors més destacats dels Premis Baldiri Rexach.
- 5) Als treballs hi haurà de constar el nom, l'adreça i el telèfon de l'autor i els del centre on treballa.

III. PREMIS ALS ALUMNES

- 1) Els premis per a alumnes seran atorgats a treballs normals de classe (i no fets expressament per participar en aquests Premis) realitzats preferentment en equip, per

alumnes d'EGB, Educació Especial, BUP, COU o FP, i consistiran en 35 lots de llibres catalans per valor de 30.000 pessetes cadascun, a triar pels interessats.

- 2) Els treballs hauran de ser escrits en català, i poden versar sobre qualsevol de les matèries o de les àrees dels cicles escolars citats, o bé ésser resultat d'activitats escolars que abastin diverses matèries o àrees: excursions, visites, festes, periòdics escolars, murals, diaris de classe, col·leccions, manualitats, àudio-visuals, etc.
- 3) Tots els treballs han d'ésser acompanyats d'una breu memòria manuscrita, no més llarga de dos folis, i signada pels seus realitzadors, en la qual s'especificaran les motivacions, les circumstàncies i la manera com ha estat realitzat el treball. Quan es tracti d'alumnes de 1r i 2n d'EGB o d'Educació Especial la memòria pot ésser presentada pel mestre.
- 4) El Jurat considerarà d'una manera especial aquells treballs que hagin suposat per als alumnes un esforç de penetració en la realitat social catalana del seu entorn, en la tradició cultural catalana, o que comportin l'ampliació i generalització escolar de vocabularis tècnics o científics i, en general, que s'insereixin en un context de normalització de l'ús de la llengua catalana a l'escola.
- 5) Els treballs hauran d'anar acompanyats dels noms, adreces i nivell de tots els alumnes membres de l'equip realitzador, així com també del nom, l'adreça i el telèfon de l'escola i del mestre responsable d'aquell equip.

ASPECTES GENERALS

- 1) Els treballs, qüestionaris i altra documentació, hauran d'ésser adreçats a la DEC (Passeig de Gràcia, 42, 4rt, 1.ª, Barcelona-7) abans del dia 15 de febrer de 1983, cada tarda de 4 a 8, o bé serà admès que portin matasegells fins a la mateixa data.
- 2) El Jurat, el veredict del qual és inapel·lable, serà format per:
Carme Alcoverro
M.ª Rosa Caballé
Josep Chalmeta
Elena Esteva
Josep González-Agàpito
Rosa Boixaderas
Miquel Reniu
Irene Rigau
Josep M. Torres
- 3) Tant el nombre de premis com la seva dotació anual són variables en funció de les aportacions de les persones a les quals és enviat el llibre-Nadala de la Fundació Jaume I.
- 4) El lliurament dels Premis, que serà anunciat oportunament, tindrà lloc a principis de juny, a BARCELONA els premis a ESCOLES i MESTRES i al CASAL DE L'ESPLUGA DE FRANCOLI els premis als ALUMNES.
- 5) Cada treball ha de fer constar específicament a quin premi es presenta: a escoles, a mestres, o a alumnes.
- 6) Els treballs podran ser recollits durant els 3 mesos següents d'haver-se fet públic el veredict. Passat aquest temps, la Fundació Jaume I no se'n fa responsable.

"Es produïa el cas extraordinari d'un país —Espanya— que a penes tenia indústria, regirant-se irat contra l'únic nucli industrial important —Catalunya— que posseïa. I mentre tota l'Europa occidental intensificava la industrialització per tots els mitjans, Catalunya era acusada d'egoïsta perquè volia fer el mateix... A les Corts, Prim protestava pel tracte diferent que els governs donaven als catalans: Els catalans són o no són espanyols? preguntava. Si no los queréis como españoles, levantad de allí vuestros reales: dejadlos, que para nada os necesitan". Ferran Soldevila.

A la batalla de Tetuan, durant la guerra d'Àfrica (1859-60), el general Prim comandà un contingent de voluntaris catalans. Pintura de Francesc Sans, Museu Militar de Barcelona (Foto E. Esteve).

LA RENAIXENÇA AL CAP D'UN SEGLE I MIG

Pròleg
Joan Triadú

Introducció
Lluís Carulla

LA RENAIXENÇA AL CAP D'UN SEGLE I MIG

Joan Triadú

GRAMÀTICA

Y APOLOGÍA

DE LA

LLENGUA CATALANA

PER LO

D. JOSEPH PAU BALLOT Y TORRES,
*prebete, catedràtic de retòrica y poesia del
collegi de St. Faume y N. Senyora de
Cordèlles, y després del episcopat de
la ciutat de Barcelona, &c.*

*La Gramàtica i Apologia de
la Llengua Catalana de
Josep Pau Ballot — que,
per cert, fou contrincant
d'Aribau en les oposicions
a taquígraf —, veritable i
abrandat manifest en
favor del ressorgiment
gramatical i literari de la
nostra llengua, aparegué
impresa a Barcelona el
1814.*

LOS TROBADORS NOUS.

COL·LECCIÓ DE POESIES CATALANAS,
ESCULLIDAS DE AUTORS CONTEMPORÁNEOS

PER

ANTONI DE BOFARULL,

*primer secretari de la Real Academia de Buenos Aires
de Barcelona.*

BARCELONA.

LIBRERIA NACIONAL Y ESTRANJERA DE SANTIAGO DE CUBA.
Residencia de San. Mateo, núm. 2, Arzobispado de Cuba.
4878.

AMB els treballs aplegats en aquestes pàgines —el de Miquel Coll i Alentorn, històric, el de Joan Fuster, crític, el d'Amadeu-J. Soberanas, erudit—, hom no pretén sinó d'iniciar una commemoració inexcusable. Encara que només fos com a homenatge i record adreçats, més que a un home, a una obra, cosa que ben poques vegades és escaient de fer; a una obra, però, que, per a dir-ho amb Carles Riba, és "la primera obra poètica tornada a realitzar en la nostra llengua segons una idea absoluta de la seva perfecció". Tanmateix, sabem prou bé que juntament amb l'aparició d'un gran poema, *La pàtria*, tal com el titulà Aribau, allò que commemorem és la tradició viva i operant que volgué que en els seus versos, noblement antiquats i nostàlgics, hi aparegués configurada la restauració d'una consciència, de primer lingüística i literària, cultural tot seguit i finalment nacional.

Voldriem iniciar també amb aquestes pàgines una commemoració que fos alhora joiosa i reflexiva, de la Renaixença. Joiosa perquè al capdavant és un procés històric, ben singular, de redreçament de què molts pobles, avui del tot esborrats del mapa, es voldrien poder enorgullir. I reflexiva perquè aquest mateix procés no s'ha acabat, i no ha estat ni complet, és a dir de la mateixa intensitat i efectivitat en totes les terres de parla catalana, ni definitiu, és a dir, capaç d'assegurar sense més esforços ni més sacrificis la continuïtat de la tasca empresa, ara i en l'esdevenidor immediat.

L'any 1933, restaurada la Generalitat, hom celebrava el centenari de la famosa oda amb una alegria que avui, amb la perspectiva històrica, no ens costaria gaire de considerar quasi inconscient. Però fórem injustos, ja que molts dels escriptors, dels polítics o dels científics que, per exemple, des de les pàgines commemoratives de *La Revista* exultaven per un segle de Renaixença, tenien al davant uns fets i estaven immersos en una realitat que per a molts d'ells, si no per a tots ells, era la materialització d'un somni. I havien deixat enrera gent que havia donat la vida perquè aquell somni pogués ésser viscut. Paral·lelament, però, no mancaren tampoc aleshores les veus alarmades o simplement intrigades dels qui es preguntaven perquè la literatura, per exemple, o fins i tot la política, estrictament catalanes, tenien encara un pes social insuficient.

Tornem-hi, doncs. Aquests treballs, aquestes pàgines dissemblants en el contingut concret, són o volen ésser, en el fons, una incitació a celebrar que hàgim viscut i a donar fe, amb obres, que volem viure.

5cent. La Veu de Catalunya

ANY I.º - NÚM. 1 BARCELONA: DIUMENGE I DE JANER DE 1899 EDICIÓ DEL VESPRE

DIARI DE AVISOS Y NOTICIAS
ADMINISTRACIÓN: Ramón de Sá FERRER, Sr. - Teléfono núm. 121
PRECIOS DE SUSCRIPCIÓN: Anual, 10 pesetas; Semestral, 5 pesetas; Trimestral, 3 pesetas; Mensual, 1 peseta.
ANUNCIOS A PRECIOS CONVENCIONALES
Para la administración y otros negocios dirigirse a la casa de la imprenta.

Observatorio meteorológico de la Universidad.—Dia 3 Janer 1899
Temperatura máxima del día 14.º C. — Mínima 4.º C. — Viento del N. E. a las 10.º C. — Humedad 70.º — Presión 758.º — Estado del tiempo: Nublado con lluvias débiles.

ÚS CORRENT DEL CATALÀ ESCRIT EN TEMPS DE LA “DECADÈNCIA”

Lluís Carulla

LA Gran Enciclopèdia Catalana, quan es refereix a la Renaixença, diu que “la manca d’ús literari del català i la pèrdua de consciència lingüística arreu dels Països Catalans no foren tan totals com hom havia suposat”.¹

Ho subratllo amb una mena d’orgull particular pel que afecta el testimoni familiar avial de vuit generacions que, des del 1704 sense solució de continuïtat i en plena època, doncs, de l’anomenada “decadència”, demostraren que la pèrdua de la consciència lingüística no fou total ni absoluta, sinó només parcial.²

Aquelles vuit generacions d’avantpassats apotecaris —els de la branca del meu avi— varen

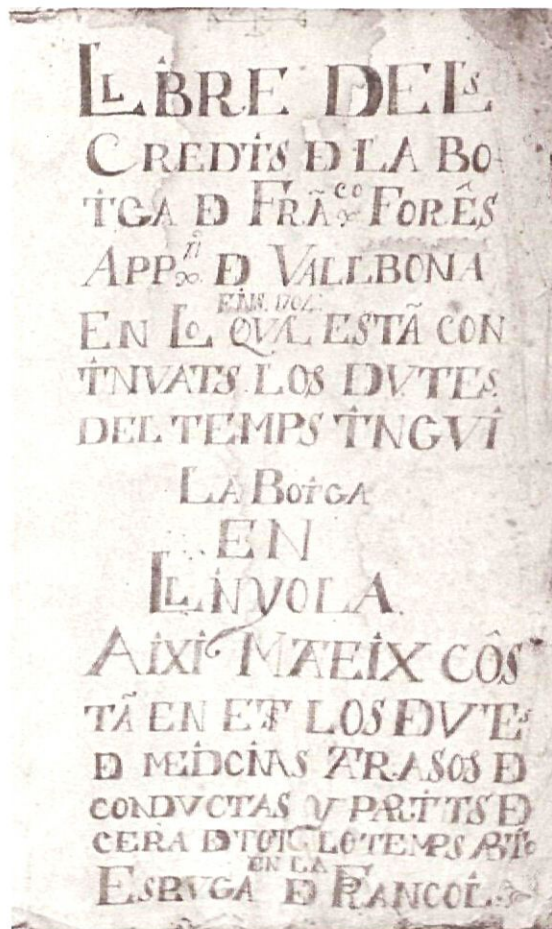
1. “Renaixença: nom amb què els historiadors de la literatura catalana han designat el procés de recuperació de la llengua i literatura catalanes portat a terme sobretot a partir de la segona meitat del segle XIX. El terme, però, i malgrat la seva utilització constant, és —com el seu pretesament oposat de Decadència— molt poc precís, ambigu i susceptible de nombroses interpretacions i revisions.

De fet, a mesura que les noves investigacions han permès de constatar que la manca d’ús literari del català o que la pèrdua de consciència lingüística arreu dels Països Catalans no foren tan totals com hom havia suposat, el mateix concepte de Renaixença (o de renaixement, en la terminologia usada pels contemporanis) canvia, en certa manera, de significat i perd amplitud. D’una banda, el català havia continuat essent sempre el vehicle de transmissió normal del poble —i en català havien d’ésser fetes, per tant, totes les manifestacions a ell dirigides (teatre, fullets polítics, catecismes, etc.)—; d’altra banda, la producció literària “cultura” durant els segles considerats de “decadència” fou bastant nombrosa, encara que no tingués, en general, una projecció pública gran”. (G.E.C. vol. 12 pàgs. 466-467).

2. Des del 1704, tots els hereus de la meua família han estat apotecaris. El cognom original Forès, esdevingué l’actual en casar-se una pubilla, Raimunda Forès, amb Josep Carulla, també apotecari, l’any 1817.

De generació en generació es mantingué l’ús exclusiu del català en els escrits familiars que consignen esdeveniments històrics o privats de cada època. Aquests escrits es conserven en llibres molt sòlids, de format foli, en paper vitel·la i relligats en pergamí, molt ben retolats de coberta i primer full.

Entre innumerables informacions de tot un període de la vida del nostre poble, vull destacar les tres següents. La primera és molt general. Es refereix al fet que els apotecaris simultaneaven la carrera amb d’altres professions o activitats, tals com la carteria rural, la fabricació de cereria, la cirurgia menor, el conreu de les terres, la destil·lació de plantes i flors, l’explotació de la mel, la fabricació de gasoses i sifons, etc. Tot plegat els proporcionava un gran coneixement de la vida col·lectiva.

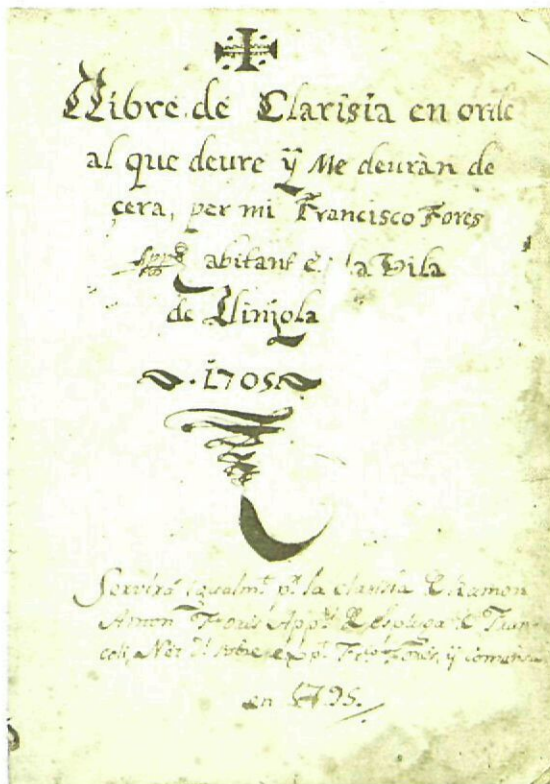
Transcripció amb l’ortografia normalitzada: “Llibre dels crèdits de la Botiga de Francisco Forès, Apotecari de Vallbona. Fins 1704. En lo qual estan continuats los deutes del temps tingut e vaig tenir) la botiga en Llinyola. Així mateix consta en est los deutes de medicines, atrassos de conductes i partits de cera en tot lo temps abito (des que habito) en l’Espluga de Francoli.”

En segon lloc és bo de precisar que, ubicades la farmàcia i la nostra casa pairal a l’Espluga de Francoli, a tocar, doncs, del Monestir de Poblet, figuren en els llibres anotacions interessants, sempre en català, dels intercanvis tinguts amb la farmàcia del Cenobi, que segurament degué ser important.

Finalment, heus aci una informació complementària. Quan el 1835, fou saquejat el Monestir i la comunitat hagué d’abandonar-lo, trobaren refugi a la nostra casa pairal l’Abat Gatell, l’organista Joan Daroca i el bossier Pare Valls, però en ésser descoberts pels “miquellets” de Valls, calgué regociar i posar preu a llurs vides, la qual cosa va permetre la fugida, a mitja nit, dels tres monjos cap a la Pena i, pel camí del Mas de la Fam, arribar a la Selva del Camp.

És significatiu o almenys remarcable que aquest fet, recollit per Dom Agustí Altisent en la seva *Història de Poblet* (1974, pàgs. 633-634), fos silenciada totalment en el llibre de la família d’aquell any.

"Llibre de claricia (d'aclariment) en ordre al que deuré i em deuran de cera, per mi Francisco Fores App. (Apotecari), habitant de la vila de Linyola. 1705. Servirà igualment per la claricia de Ramon Anton Fores Apotecari de l'Esplugu de Francoli. Nét del sobre expressat Fco. Fores i començo en 1795".

escriure en català, exclusivament, els llibres d'afers i de memòries professionals i familiars.³ Aquests llibres aporten sovint notes d'interès local o fins i tot general. Com a exemple d'aquest darrer cas hi ha la nota que va deixar-hi un d'ells, que, perjudicat pels estralls que féu la guerra de la independència, llança, irat, un anatema contra Napoleó.⁴ No podia pas intuir que cent setanta-cinc anys després, un descendent directe seu, es faria ressò, en aquesta Nadala dedicada a la Renaixença, del doble acte de civisme que suposava, d'una banda la seva patriòtica indignació contra l'invasor francès i de l'altra, el fet d'haver-nos-en deixat constància en català, com si, després de cent anys de la caiguda de Catalunya i del Decret de Nova Planta, escriure en la nostra llengua, encara fos la cosa més natural del món.

A més, la copiosa documentació conservada a moltíssimes cases, demostra que testimonis com aquest no foren aïllats.

3. Noces, capitols matrimonials, pagaments o cobraments de dots, naixements, òbits, obres familiars de construcció importants, compres i vendes, moviment del patrimoni agrícola, collites, contractes amb parcers, censos, i principalment conductes amb les famílies de la vila. Mitjançant les conductes, el cap de família aconduït tenia dret (ell, família i cavalleries) a totes les medecines, així com a la resta de serveis de farmàcia: petita cirurgia, aplicació de sangoneres, pegats de diacolon, sangnies, etc.

El preu anual de la conducta era pagat quan la batuda i calculat amb les mesures (quartans o quarteres) pròpies dels cereals —blat, ordi, civada— les quals eren recollides a l'era, posades en sacs i carregades a les cavalleries pel propi apotecari o per un mosso.

També comprovem que és corrent l'ús del català escrit en tots els documents d'una altra branca familiar, la de la meua àvia, filla de Can Xercavins, de Rubí. En aquesta casa s'hi conserva tota la documentació de segles, des de la seva fundació en temps del primer comte-rei de Barcelona, Alfons I el Cast —fins al punt que ha permès de reconstruir íntegrament l'arbre genealògic, sense faltar-hi ni una sola generació, de les vint-i-nou generacions que s'inicien l'any 1172—, quan el primer hereu (Guillem Xercavins) s'establí sobre terra al·lodial.

Tota la importantíssima documentació de vuit segles és escrita o bé en llatí o bé en català, segons l'època, sense que els afectés la **pèrdua de consciència lingüística** dels temps de la decadència.⁵

Aquestes referències corroboren, em plau de dir-ho, el judici de Margalida Tomàs, autora de l'ajustada redacció de l'article "Renaixença" abans esmentat, de la Gran Enciclopèdia Catalana, i em permeten, així, d'afegir encara credibilitat a la seva afirmació que la **pèrdua de consciència lingüística no fou tan total com hom havia suposat**.

No pretenc, però, de prendre partit ni de generalitzar basant-me només en casos aïllats. Tanmateix, estic en el convenciment que els quaranta anys recents de grossera o refinada persecució lingüística han fet més mal a l'ús del català escrit que el nefast Decret de Nova Planta del 1716; i això és especialment cert si comparem la demografia de tots dos períodes i observem les diferències que separen un període de l'altre quant al grau de cultura de la població. Per tant, la situació lingüística i cultural d'avui no ha canviat tant que no ens exigeixi, com a catalans, d'igualar i de superar, si cal, en l'esdevenidor, la perseverança dels qui ens precediren.

4. "Seria cosa digna de la major reprensió lo deixar en silenci en aquest llibre de notes los estralls que en eixos desgraciats dies ha patit l'Espanya entera per la més injusta guerra que han vist ni oit los nostres passats ni esperen veure los que vindran. Si Espanya fou atormentada en los segles passats per bastardes nacions que han volgut dominar-la, no havia patit lo que sofreix per los mateixos nacionals i per un Regne veí aliat i guiat per un Monstruo d'ambició com és Napoleon Bonaparte, bastardo fill de Maria Leticia de l'isla de Córsega..." (Reproduït amb l'ortografia normalitzada.)

5. L'any 1936, l'hereu Xercavins, aconseguí de salvar aquesta col·lecció de documents tan preuada gràcies a què la va tancar dins d'una caixa de plom hermètica i ho soterrà tot en un pou sec.

Retrat d'Aribau que es conserva a la Galeria de Catalans Il·lustres. Dipositat a l'Acadèmia de Bones Lletres, pertany al Museu d'Història de la Ciutat (Foto E. Esteve).

**ARIBAU
I EL GUIATGE DE
FÈLIX TORRES
I AMAT**
Amadeu J. Soberanas

ROMANCERILLO CATALAN

CANCIONES TRADICIONALES

SEGUNDA EDICION REEFUNDIDA Y AUMENTADA.

POR

D. MANUEL MILÁ Y FONTANALS

"EL EUROPEO", periódico
de ciencias, arts i
literatura, editat pels
catalans Aribau i López
Soler juntament amb
l'anglès Cook i els italians
Monteggia i Galli, exiliats
per liberalisme de llur país
respectiu (1823).

EL EUROPEO.

PERIÓDICO DE CIENCIAS, ARTES
Y LITERATURA.

POR LOS SRES. COOK, ARIBAU, L. MONTEGGIA,
LOPEZ SOLER Y GALLI.

TOMO UNICO DE 1823.

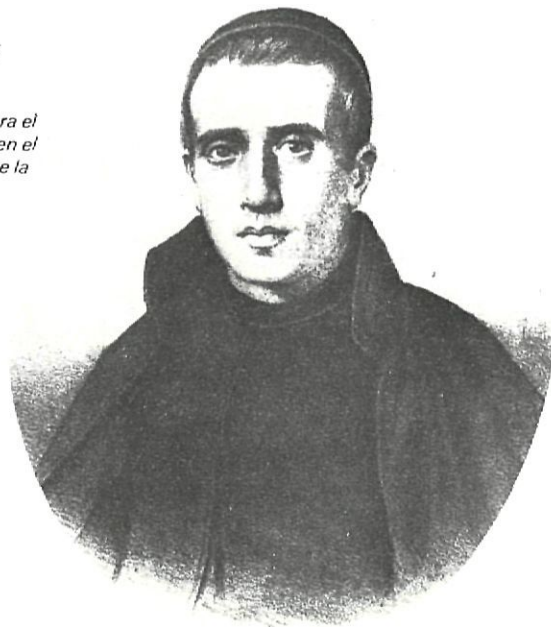
BARCELONA :
IMPRENTA DE TURNER.

*Dos eclesiàstics
importants per a la
Renaixença catalana: Sant
Antoni M. Claret i Jaume
Balmes.*

*En l'obra del pare Claret hi
ha un mèrit excepcional
per a la cultura catalana:
tant els seus catecismes
com les seves altres obres,
escrites o concebudes en
català, han estat durant
més d'un segle la base de
centenars de versions i
edicions en totes les
llengües.
Com a escriptor, el pare
Claret va escriure unes
cent vint obres. La
"Libreria Religiosa" va
llançar en una dotzena
d'anys uns tres milions de
toms, dos milions i mig
d'opuscles i uns quatre
milions de fulls voladissos.
Hom ha dit que la seva
canonització "fou la de la
Renaixença catalana"
(IMM. Barcelona).*

*Jaume Balmes.
Eclesiàstic, pensador i
polític, fou un home
avançat al seu temps.
La seva mort prematura el
privà de constituir-se en el
gran cervell filosòfic de la
Catalunya moderna
(IMH, Barcelona).*

ARIBAU I EL GUIATGE DE FÈLIX TORRES I AMAT

Amadeu J. Soberanas

Al prevere Joan Bonet i Baltà
i a Margarida Aritzeta

DAVANT el CL aniversari de la publicació del famós poema *La pàtria*,¹ que trasbalsà tan positivament la nostra història literària moderna, pot ésser oportú de donar a conèixer, encara que sigui parcialment, totes cartes, totes inèdites, de Bonaventura Carles Aribau i Farriols (1798-1862) a l'home que més va treballar per preparar el camí de la Renaixença catalana: Fèlix Torres i Amat de Palou (1772-1847),² fill de Sallent, canonge de Barcelona, bisbe d'Astorga des del 1834 i autor de bona part del *Diccionario critico de los escritores catalanes* (Barcelona 1836), on reproduí, per primer cop en un llibre, el poema català d'Aribau.

Les cartes (i els fragments epistolars) seleccionades es conserven a l'arxiu Torres Amat de la Biblioteca de Catalunya.³ Un arxiu que, quan serà ben analitzat, ens oferirà un coneixement gairebé complet i definitiu d'aquest període històric de la pre-Renaixença.

Un guiatge perceptible

Encara que ací no classifiqui tot el material epistolar d'Aribau d'una manera temàtica (preferència de presentar-lo seguint un rigorós ordre cronològic, per tal de fer una mica més diàfana l'evolució vital del poeta), hom podrà descobrir de seguida, en llegir els textos, que Torres Amat exercí un perceptible guiatge en quatre aspectes, tots essencials, de la formació humana d'Aribau: 1) en la vida interior personal; 2) en el seu benestar econòmic i social; 3) en el camp dels estudis i de les aficions literàries, i 4) en el comportament religiós i polític. En aquest darrer punt, el més

1. A la revista "El Vapor", de Barcelona, el 24 d'agost de 1833. El seu director, el fundador, era Ramon López i Soler, gran amic d'Aribau.

2. Per aquest aspecte cultural de Torres Amat vegeu el discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Jaume Barrera i Escudero, *Els Torres Amat y la Biblioteca Episcopal del Seminari de Barcelona*. Barcelona, 1922. 130 ps. Cf. també l'entrevista feta per Albert Manent a Joan Bonet i Baltà, *Un segle i mig d'Església catalana. Jesuïtes, il·lustrats, bisbes, integristes...*, "Serra d'Or", XII, 128 (1970), ps. 334-341.

3. Les que conec, foren escrites entre el 13 d'octubre de 1821 i el 30 de juny de 1827.

Introducción.

El Vapor, una débil esfera del humo luminoso, era precisa inmensa que aplandía a la impetuosa ola cambiada eunoroica y la amonesta los medios de producir, que agitada a la vez en la gran ola de la regularidad y repulsa hasta que descomponida, a pesar del imperio de las ondas y de la inconstancia de las corrientes, en el equilibrio que nos ha precedido una propia para ser periódica desmenuada a la luz y la sombra. La forma superior de este aparato produce en la vida humana la idea de la libertad y destruye la idea de la opresión, y reducida a sus verdaderas bases, deja en libertad a los seres humanos, y a la vez les muestra el camino para la vida de la agricultura y para aquellas obras que mas que fuerza material exigen prudencia y juicio.

Esperamos dirigir esta máquina con acertado rumbo patriótico y ante el trazo serio el fuego que la ilumina y enciende, ardiente y moderado será la medida de seguridad. Plenas comunicaciones serán sus ruidos y sus profundos como las del vapor. Las tempestades políticas no marcan en rumbo, sino que dirigen la gran historia de la vida de los hombres, cuando un bien viene sin desviación ni mudanza.

El mismo sistema y plan de esta introducción de que para el vapor y forma de los gobiernos no es preciso seguir el espíritu público, sino simplemente por la vida que surge cuando el que legítimamente repulsa el otro de la razón, según el espíritu superior al mundo, pero siempre humilde y progresivo, que se alza so-

innegable de tots, es fa ben evident que els unia una afinitat de pensament. Aduch m'atreveixo a insinuar que Aribau —de jove— fou un constitucionalista moderat de resultes del mestratge de Torres.

Clau de volta per explicar el naixement de "Oda"

No es tracta, doncs, el present aplec de cartes, d'un recull més de correspondència ni d'una relació sense més importància que la que pot tenir el tracte entre un mentor i el seu afavorit. Aquest contacte epistolar, ultra el de tipus personal que hi hagué, tingué a la fi una repercussió externa extraordinària per a la nostra història literària: és, ni més ni menys, la clau de volta per explicar el naixement de l'oda *La pàtria*, ja que va ser a través de Torres Amat que Aribau arribà a Ma-

"EL VAPOR", periòdic on, el 24 d'agost de 1833, aparegué per primera vegada l'oda *La Pàtria*, d'Aribau, era una continuació de "El Europeo", amb els mateixos ideals polítics i literaris (liberalisme i romanticisme). El fet es produí nou mesos després que el poema havia estat tramés des de Barcelona. Efectivament, l'oda fou enviada per Aribau, acompanyada d'una carta datada el 10 de novembre de 1832, al seu amic íntim Francesc Renard i Arús, arquitecte de Barcelona amb aficcions literàries, el qual l'havia de corregir.

Fèlix Torres i Amat, bisbe electe de Barcelona i protector d'Aribau. Medalló del paraninf de la Universitat de Barcelona. L'actual Universitat de Barcelona fou construïda entre el 1861 i el 1889 per Elies Rogent i Amat. L'any 1717, els Estudis Generals de Barcelona —a excepció de la Facultat de Medicina— havien estat traslladats a Cervera, una mesura més en connexió amb l'esperit del Decret de Nova Planta. La Universitat tornà a Barcelona l'any 1837, a càrrec de l'Ajuntament i la Junta de Comerç (Foto E. Esteve).

drí, a casa d'un banquer català, nat a Sant Hipòlit de Voltregà, el senyor Gaspar Remisa i Miarons (1784-1847), després marquès de Remisa i vescomte de Casa Sanz.⁴ I tal com tothom sap, un dia de l'any 1832, per afalagar el seu *patró*⁵ en la seva propra onomàstica, Aribau va compondre l'històric poema enyoradís.

Em plau, encara, de poder incloure al final del treball, i referida concretament a les motivacions i circumstàncies que envoltaren la redacció de *La pàtria*, la coneguda carta d'Aribau adreçada a Francesc Renart i Arús el 10 de novembre de 1832. De fet, es tracta només d'una conclusió anecdòtica, però important, a l'hora de valorar la personalitat del nostre poeta i d'apreciar, en tota la seva transcendència, la relació Aribau-Torres Amat.

Aspectes personals íntims i poc coneguts

A més a més, l'epistolari que presento és important per unes altres raons més factuais: ens revela, per exemple, aspectes personals d'Aribau molt íntims i poc coneguts. I ens fa veure com el poeta, abans de la seva profitosa anada a la capital de les Espanyes, vivia intensament i amb pas-

4. Cf. J. M. Ramón de San Pedro, *D. Gaspar de Remisa y Miarons, marquès de Remisa. Esbozo de la biografía de un banquero catalán, en el Madrid isabelino, y bosquejo del ambiente financiero de aquella época*. Barcelona, 1953. 106 ps. J. Vicens i Vives-Montserrat Llorens, *Industrials i polítics (Segle XIX)*. 3ª ed. Barcelona, 1980; ps. 317-323.

5. Sobre la polèmica al redós dels mots *pàtria* i *patró*, relacionats amb l'oda d'Aribau, vegeu: Carles Riba, *Entorn de les Trobes d'Aribau*, dins *Obres completes. II. Assaigs crítics*. Barcelona, 1967; ps. 433-454. I Sebastià Mariner i Bigorra, "De amicitia" VI 20 als vv. 41-42 de "La Pàtria", de B. C. Aribau, "Estudis de llengua i literatura catalanes", I (1980), ps. 233-247 (*Homenatge a Josep M. de Casacuberta*).

sió, amb el seu peculiar esperit juvenívol, tan obertament romàntic, tota la problemàtica política (liberals i servils), religiosa (progressistes o moderantistes i ultramontans) i cultural del seu temps.

Per tot això, les cartes d'Aribau que publiquem en aquesta nadala esdevenen documents testimonials de l'època i, el que les fa més interessants encara, del seu propi jo, d'uns anys dels quals sabem ben poca cosa.

La correspondència Torres Amat-Aribau

LA primera lletra que extractaré és del 13 d'octubre de 1821. Aribau encara no ha complert vint-i-tres anys. Es troba a Badalona, on ha anat, amb els seus pares, a refugiar-se dels estralls de l'epidèmia de febre groga que, des del començament de l'estiu, flagel·lava la ciutat comtal. Aquella malura, evidentment, era un senyal de càstig diví —així ho creien els absolutistes— per haver-se implantat (pràcticament des del 9 de març de l'any anterior) el "nefand règim constitucionalista".

Fins aleshores, Aribau havia estat empleat —feia d'administratiu— a la casa comercial barcelonina dels Villavecchia. Per altra banda, s'havia donat a conèixer molt precoçment, en el món intel·lectual a través de la poesia: havia publicat o escrit des del 1816 un bon grapat de sonets, odes, dècimes, silves pastorals i barcaroles en castellà, italià i llatí, dedicats uns a provar l'existència de Déu, altres a exaltar la ciència propagada. I recordem, així mateix, que era membre numerari de la Reial Acadèmia de Bones Lletres des del 1820.

Liberal convençut (autor d'un himne a la **Libertad sacrosanta**, que aconseguí de fer-se molt popular) i entusiasmat pel progrés de les ciències (i pels globus aerostàtics), no ens ha d'estranyar que fes amistat de bona hora amb el canonge sagristà major de la seu barcelonina Fèlix Torres Amat, un altre liberal com ell —serà àdhuc membre de la junta de govern de Barcelona en el començament del trienni constitucional— i amic i generós protector de molts joves líterats i

Francesc Pi i Margall,
teòric del federalisme,
arribà a presidir la
República Espanyola.

L'any 1868 fou signat el
"Pacte de Tortosa" entre
republicans federals del
Principat, el País Valencià,
les Balears i Aragó
(IMH. Barcelona).

Carta manuscrita d'Aribau
a Torres Amat conservada
a la Biblioteca de
Catalunya (Foto E. Esteve).

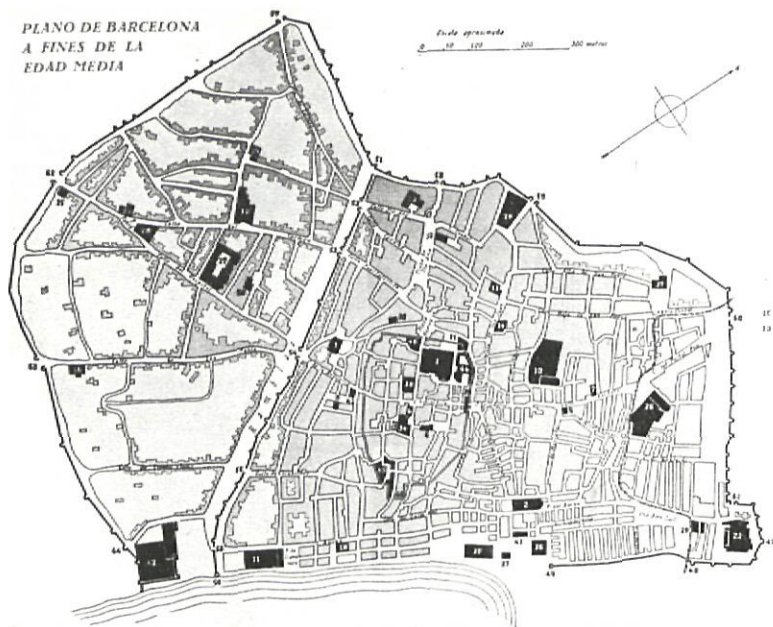
artistes.⁶ Per les raons sanitàries esmentades, Torres Amat també havia fugit de la residència que tenia al carrer de Jonqueres. Per aquest motiu, Aribau, preocupat, li escriví el 13 d'octubre de 1821 que:

"Desde que los harto fundados temores de la epidemia me sacaron de Barcelona, no he cesado de preguntar por el paradero de Vm., hasta que por fin pude averiguarlo anteayer (...). Mi intención era hacer a Vm. sabedor de mi suerte, ofrecerme a su disposición, y alimentar una amistad que me ha sido tan ventajosa. La vida de mis padres pende de la mía, y en consecuencia era ésta demasiado preciosa para esponerla a los horrores y peligros de un contagio que ha inmolado ya tantas y tan caras víctimas. Todo tuve que sacrificarlo: colocación, fortuna, medios de subsistir y hasta las esperanzas, que formaban todo mi caudal. Heme aquí, pues, emigrado en un pueblo, a la vista de mi desgraciada patria, y pasando una vida tristísima en compañía de mis ancianos padres, sin otros amigos, sin libros, sin humor para escribir, y sin objetos en que ocuparme". Sortosament, però, aquest panorama tan negre —tan romàntic al cap i a la fi— no va aconseguir d'enfonsar del tot el seu esperit, decididament propens a la melangia i al suïcidi. Un seguit de fets estranys, que no explicita, l'han salvat del desastre espiritual i potser també físic. Llegiu, si us plau, la següent impressionant confiança que li fa en aquesta mateixa carta: "Sin embargo, debo confesar a Vm. que a pesar del tedio consecuente a mi actual situación, el estado interior de mi espíritu ha mejorado muchísimo. Una serie de extraños acontecimientos han producido una revolución en mi vida doméstica: mi melancolía ya no es terrible y desesperada como otras veces; mi tendencia al suicidio se halla absolutamente corregida y desviada, de manera que, si quiere Dios que nos volvamos a ver, me hallará Vm. otro hombre, más digno de su confianza y más capaz de desempeñar los destinos que pueda Vm. tal vez proporcionarme". (Aquestes últimes parau-

Y. D. Felip Torres y Amat
Madrid. Barcelona 2 julio 1825.
Mi querido amigo y señor. su favorida de
22 del pasado se pasa mi una prueba que
se añade a las que anteriormente tenía de su
bondadosa amistad. Las proposiciones que V.
me sirve hacermela de parte de ese Sr. Amisa
(a quien luego a V. se sirve al dar de mi parte
las mas efusivas gracias) me parecen desde
luego ventajosísimas; pero en cuanto a empre-
nder a esa un viage! sin otro objeto que el
de tratar, y sin conocer las bases) del pro-
yecto de dicho señor, si mismo considero en
que, no es oportuno, desde luego que escribo
a V. francamente el verdadero punto de mi
posición actual.
Esperia ya mi comisión en el consulado
cuando mi particular amigo P. Sabé. y Jorob
y de Barro de este Comercio tuvo que llegarse

6. Aquest interès pels joves estudiosos catalans el conser-
varà fins ben bé a les portes de la mort. Quan Manuel Milà i
Fontanals opositava a la càtedra, el visità a la seva residència de
Madrid el desembre de 1846, un any just abans del seu traspàs,
i, segons escriví al seu germà Pau, "toda la conversación versó
sobre Pi i Margall, cuya obra habia recibido pocos días antes",
cf. *Epistolari d'En M. Milà i Fontanals*. Correspondència reco-
llida i anotada per Lluís Nicolau d'Olwer. Tom I. Barcelona,
1922; p. 16.

Barcelona fou propensa a les epidèmies al llarg de tot el segle. El còlera causà força mortaldat els anys 1854, 1870 i 1888. La primera de les tres vegades morí un tres per cent de la població barcelonina, 5.657 persones. La capçalera d'un romanç d'aquella època ens ho recordà. Precisament, Aribau formà part de la comissió encarregada de dirigir l'enderrocament de les muralles barcelonines (J. Verrié).

les les podem lligar, més endavant, amb la relació que existí entre Torres Amat i Aribau a l'hora que aquest darrer es plantegés d'acceptar un treball a casa del senyor Remisa.)

Torres Amat, bisbe electe de Barcelona

Com sigui que els liberals aconseguiren la renúncia del bisbe de Barcelona, l'aragonès Pablo de Schar, presentaren Torres Amat per substituir-lo. Ferran VII va haver de signar aquesta proposta el 15 d'agost de 1821. El canonge sagristà, un cop vençuts els seus escrúpols, acceptà el 6 d'octubre de regir la seu catalana. Aribau, és lògic, s'alegrà d'aquesta decisió perquè cregué "que más vale que ciña la mitra un sacerdote ejemplar, sabio y conocedor de las franquezas de la Iglesia española, que otro, vicioso, ignorante, preocupado y ultramontano. Vm. se debe a la Patria, a la Constitución y a la Religión. Todo respeto personal es cero delante de estos objetos. Vm. está obligado en conciencia a despreciar toda idea mezquina, y yo, a decírselo altamente ya que Vm. me honra con su amistad" (carta del 13 octubre de 1821).

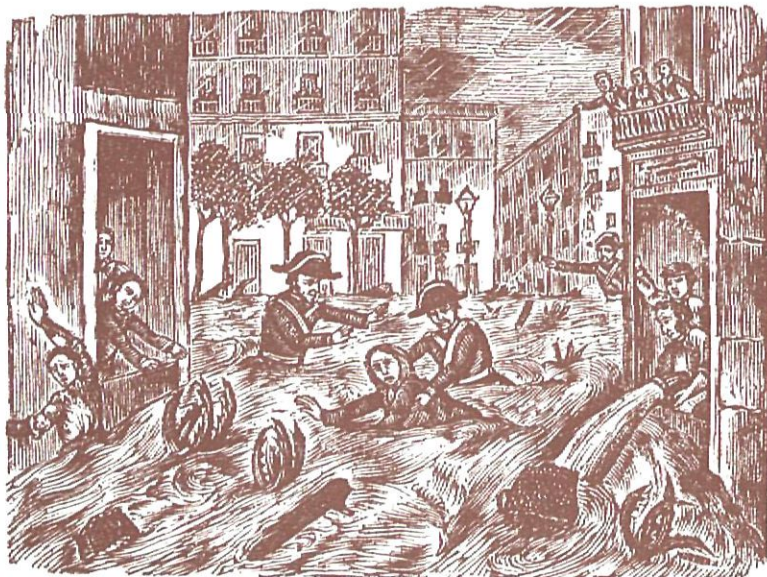
Pocs dies després, el 24 d'octubre, encara a Badalona, insisteix sobre el mateix afer: "Considérome obligado a manifestar a V. mi satisfacción por la plausible nueva que se sirve comunicarme acerca de su nombramiento para el Episcopado. No daré a V. la enhorabuena, porque lo que se llama felicidad temporal su suerte desmejora sin duda. Sin embargo repito que recibo en ello la mayor satisfacción; porque si he de decir lo que siento, yo le amo a V. muchísimo, pero más amo a la humanidad. A ella nos debemos todos, y es un bien inmenso para ella el que V. ocupe la silla de Barcelona. La justa opinión de la sabiduría y el ejemplo de las costumbres y sentimientos de V. ha de causar una grave impresión así en sus colegas como en los párrocos, sus subalternos colaboradores".

Una actitud severa i crítica

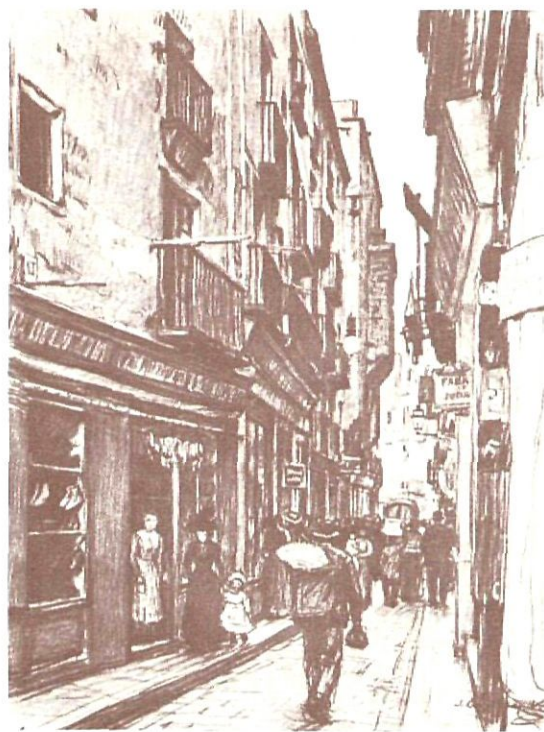
Tot i la seva inicial militància liberal, enfront d'alguns abusos que comporten els nous aires, decebut, no s'està d'adoptar una actitud severa i crítica, d'atansament a la moderació i al conservadorisme, actitud que caracteritzarà Aribau durant la resta de la seva existència: "Yo estoy siendo testigo —diu a Torres Amat a la carta del

Pel setembre de 1862, Barcelona, desproveïda del dic que representaven les muralles ja enderrocades sofrí els estralls de les rieres que baixaven de Collserola (J. Verrié).

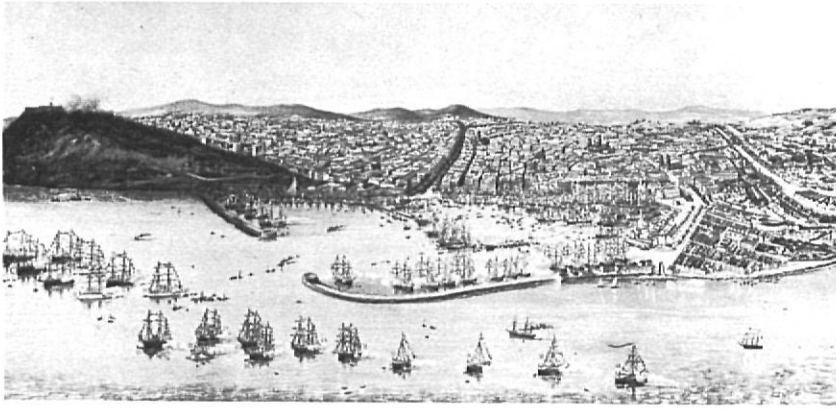
24 d'octubre— *de la necesidad que hay de una mano fuerte que reprima los abusos que con estraña tolerancia de las potestades eclesiásticas se cometen en grave perjuicio de la Iglesia y del Estado. El camino del bien es único, y el enseñar al pueblo doctrinas contradictorias es introducir el cisma, que es la peor de todas las guerras civiles, y desacreditar la palabra de Dios. Yo he tenido el disgusto de examinar el modo con que se seduce a estos sencillos pueblos con la estudiada sinonimia de algunas palabras que, sin dañar al que las profiere, introducen el veneno en el pecho de quien las oye. Yo he oído ponderar con un énfasis injusto la calamidad de los presentes **tiempos** con respeto a la Religión; yo he visto añadir a los libros de oración mental papelitos pícaramente adaptados a las circunstancias. La Iglesia ha de deber a V. la reforma de tales escándalos. Combata V. la superstición y el fanatismo y tendrá V. vencida la impiedad. La religión es amable en si misma; pero si se viste ridículamente, si se esconden sus gracias, nada estraño es que cada día pierda un amante, que se vean desiertos los altares y menospreciados sus ministros. No crea V. que yo tome la defensa de los impios; lo que digo es que debe quitárseles todo motivo de que nos desprecien y ridiculicen. Yo seré siempre un público apologista de la religión que mamé con la leche y que ha de ser mi consuelo en mis últimos instantes; pero quisiera no verme en la dura necesidad de callar a cada paso a las objeciones de los que confunden las cosas que, aunque son diferentes los siglos, las costumbres, los abusos han, en la apariencia, identificado. En fin, V. sabe lo que debe hacer. Sentiría que por estas espresiones mías creyese V. que tengo la indiscreta presunción de poder darle consejos; qui-*

Alguns dibuixos de la sèrie de carrers de Barcelona, desapareguts o modificats amb motiu de la reforma interior o traçat de la Via Laietana. Dionis Baixeras, el seu autor, copsà magistralment l'ambient de la ciutat vella que desapareixia per obrir-se als temps nous (MHC. Barcelona).

siera antes bien que V. se convenciese de que me animan los mismos sentimientos que a V., y que, si bien me faltan fuerzas, me sobran deseos para coadyuvar a sus apostólicas tareas". I acaba la llarga carta amb una pinzellada intimista: "La revolució domèstica que V. observó en mi anterior [del 13 d'octubre], tal vez habrá sido más completa y más decisiva en la historia de mi corazón de lo que V. se figura. He adquirido algunos libros de literatura clásica, en que paso algunos

Vaixells de totes les nacions ancorats davant el Port de Barcelona amb motiu de l'Exposició Universal (1888).

ratos. ¡Cuándo vendrá el día en que podremos volver a abrazarnos; yo recibir sus consejos y V. mis lágrimas de agradecimiento!”.

A la fi, aquell nomenament de Torres Amat com a bisbe de Barcelona no arribà mai a bon terme: el papa Pius VII no acceptà la renúncia, forçada, del titular...

Curioses referències autobiogràfiques

Normalitzada la vida ciutadana, Aribau continuà enviant cartes a Torres Amat amb curioses referències autobiogràfiques. El 5 de març de 1822, per exemple, li diu que ha retornat al “**Diario Constitucional**,⁷ que redacto desde que ha cobrado el juicio...” Ja sabem però, que el seu moderantisme, en alguns aspectes del qual hem pogut aprofundir a través de la carta del 24 d'octubre de l'any anterior, es va fer incompatible amb les idees i ambicions dels editors d'aquell periòdic. El 26 d'abril següent, Aribau assabenta Torres Amat d'aquest allunyament i de la intenció de crear-ne un altre: “Supongo a V. enterado de mi separación del **Diario Constitucional**, que ha vuelto a sus antiguos desatinos. Todo esto fue consecuencia de la firmeza de mis principios y de la intriga de las sociedades secretas fomentadoras de los actuales desórdenes, por haber yo, el primero y el único, osado levantar el grito contra sus ridículos misterios. Sin embargo, mi cuerpo no es tan constante como mi espíritu, y rendido aquél al peso de tanta fatiga, ha sufrido una indisposición que me ha tenido en cama algunos días. Este es el motivo de haber retardado a V. la contestación a sus favorecidas del 11 de marzo y 3 del corriente [...] Yo solo he sostenido el **Diario Constitucional** desde su reforma, y no creo que sus escritos pudiesen hacer sospechar que hubiese intervenido en él la pluma de Inarco Celenio. Éste se halla ausente de esta capital, desde muy antes de la epidemia. En la actualidad se encuentra en

Burdeos, y escribe que sólo aguarda ver que la epidemia no retoñe y las cabezas se enfríen para volver a acabar sus días en Barcelona. Si V. gusta escribirle, la dirección es ésta: **A Monsr. M^r. Léandre Fernández de Moratín, Hôtel Baradas à Bordeaux**. [...] Me llena de satisfacción el favorable voto de su Sr. tío de V. [Fèlix Amat de Palou i Pont] con respecto al **Constitucional**; esto me anima a suplicar a V. se sirva recomendarle el adjunto prospecto del **Eco de la Ley**, que, unido con el Sr. Manuel Casamada, voy a redactar en los términos que V. verá.⁸ Si yo escribiera en él solo, como en el **Constitucional**, hubiera echado el guante con mayor valentía; pero han querido darme este freno [el tal Casamada], y nadie quiere comprometerse y hablar claro sin andarse en pelillos [...] paciencia! Espero que V. procurará la prosperidad y extensión de este nuevo periódico, que bien necesario es en tiempos en que la imprenta está en manos de picarones, a lo menos en esta ciudad”.

Estudis a la Universitat de Barcelona

Quant als seus estudis i a la Universitat, restaurada per poc temps a Barcelona, en 1821-1823, li diu el 26 d'abril de 1822: “Con respecto a [la] Universidad, las cosas quedan en el mismo estado. Por lo que a mi toca, sentiría que no se aprobase, pues perdería el curso de derecho romano a que me aplico. Si V. gusta leer el estado de las cátedras establecidas, y los discursos que se pronunciaron en la abertura, ahora está bajo prensa la relación, que en tal caso remitiré a V. por el conducto que se sirva indicarme”. I sobre una altra institució cultural, de la qual ell n'era membre: “El gabinete de lectura (vulgo, Sociedad del anillo) de que soy individuo, el 2 de mayo celebra la fiesta nacional con poesías, música, iluminación y, lo que es mejor, con un Socorro a favor de las familias de los milicianos que han sido víctimas de los facciosos del Ampurdán”.

7. El diari de Joan Dorca. Començà a publicar-se el primer de gener de 1821. S'extingí a finals d'octubre de 1823. Aribau s'hi distingí, al començament, tot publicant una popular secció de “Susurros”. N'era director Antonio Guillén de Mazón, el qual protagonitzà, més tard, un desagradable afer relacionat amb la

traducció castellana de la Bíblia del pare Scio, segons carta d'Aribau a Torres Amat (5 de març de 1822).

8. Aparegué el primer de maig de 1822. Subsistí fins al juny de 1823.

Home presumtuós

En aquesta lletra, hi podem observar també alguns detalls que evidencien la presumpció d'Aribau, el qual, malgrat l'edat que té, es vanagloria d'haver esdevingut un personatge i de no poder tenir ni vida privada. És un indicatiu que més endavant veurem repetit i ampliat: *"Por desgracia he llegado sin advertirlo a ser hombre público, y así es que todo el mundo sabe los accidentes de mi vida privada..."* I la clou, endut per un cert desencany de la realitat política, amb aquesta síntesi: *"Los tragalistas van perdiendo terreno cada día; y si hubiera más decisión y patriotismo en los buenos, tiempo hace que esta canalla hubiera visto su impotencia. Lo malo es que cada derrota de los exaltados es una victoria para los serviles, y que la libertad va estrechándose con leyes represivas que provocan los abusos de ella"*.

Una llarga pausa

I com que no tingué cap notícia bona, Aribau deixà d'escriure a Torres Amat durant un llarg temps. No reprèn la ploma fins a 7 de maig de 1825 en què l'informà de la mort de la seva mare i del càrrec que li acabava de concedir la Reial Junta de Comerç, *"después de cerca de dos años de una tediosa desocupación"*. El treball, *"que si bien que es durante el beneplácito de dicha corporación, y no me produce más que seiscientas libras anuales, satisface por ahora mis urgencias y poco ambiciosos deseos. Me apresuro a comunicarlo a V., pues conozco por experiencia el grande afecto con que me honra, habiendo dejado de escribirle en este largo intervalo, porque sin poder darle a V. ninguna noticia favorable acerca de mi situación, hubiera temido afligir demasiado su alma sensible. Sin embargo me informaba siempre de la buena salud de V. ya por su difunto Sr. tío, que esté en Gloria, ya por su Sor. hermano..."*.

Un defecte físic que limità tota la vida pública d'Aribau

La referència, algun cop reiterada, d'Aribau a la seva situació professional en les cartes que tra-

met a Torres Amat és ben indicativa de la preocupació que aquest tema li provoca; per una part ha arribat al convenciment que s'ha convertit en una personalitat, un home públic amb un nivell d'intel·lectualitat reconegut (si més no en alguns àmbits). D'altra banda, s'adona que no és més que un "pixatinters" i que, en el camp professional és (potser) infravalorat. Hi ha, encara, una altra circumstància personal que li devia pesar prou: era tartamut d'ençà que era un infant. Aquesta pugna entre aspectes tan essencials de la seva vida l'havia de portar més endavant a acceptar una feina de "categoria" a Madrid.

La Plaça Reial. Fou aixecada damunt els terrenys deixats a la ciutat per l'enderrocament del convent dels caputxins. Iniciada el 1848, dirigí la seva construcció l'arquitecte Francesc Daniel Molina i Casamajó.

És un símbol de la reforma urbana impulsada per la burgesia barcelonina a la segona meitat del segle XIX (Foto R. Manent).

Situació enutjosa

I tornant a la mateixa carta, després d'enllestir en una ratlla la descripció tan enutjosa d'aquesta

Francesc de P. Rius i
Tauler, l'Alcalde promotor
incansable de l'Exposició
Universal del 1888
(IMH, Barcelona).

Un any després del triomf
de Felip V apareix el decret
en virtut del qual ha de
construir-se a Barcelona
una poderosa ciutadella.

Pel seu origen i pel fet
d'haver estat presó en
moltes ocasions de
patriotistes barcelonins, la
ciutadella es féu
antipopular i es pensà
d'enderrocar-la. El primer
intent el promogué
l'anomenada Junta de
Vigilància en 1841.

Fou amb l'adveniment de
la revolució de Setembre
de 1868 que la idea de
l'enderroc fou viable.

Mercès als bons oficis del
general Prim s'aconseguí
que la zona compresa per
la Ciutadella es concedís a
la ciutat, amb la condició
que el terreny cedit es
convertís en jardins.

situació econòmica i professional, pot lliurar-se amb llibertat a esplaiar altres aspectes més íntims de la seva existència: *"En todo este tiempo he disipado mi melancolía por medio de un curso completo de educación primaria que he arreglado, y que sometería gustoso al juicio del público y del gobierno si tuviese proporción para lo uno y lo otro"*. Ahora, la lectura de la traducció castellana de la *Vulgata* que acabava d'editar Torres Amat (els nou volums de la primera edició aparegueren entre els anys 1823 i 1825) li proporcionà, diu, *"un consuelo sobrenatural, que ha serenado muchas veces mi espíritu sobrado proponso, como V. sabe, a tetricos pensamientos"*. També val la pena de transcriure'n el comiat: *"Desearía que V. no me olvidase; y si me favorece V. con sus preceptos, hallará V. en mí, como siempre, un joven de buen corazón aunque de un juicio algo más maduro y sosegado del que manifestaba cuando V. le conoció y le concedió su amistad..."* Ara Aribau es presenta com una persona digna de tota confiança, allunyat ja de les inclinacions apassionades a arrauxaments i suïcidi. Se'ns presenta com a home madur, apte per a qualsevol activitat "seriosa".

Una solució

Potser d'aquesta imatge que, sens dubte, no es devia pas desprendre només de quatre paraules en una carta, en derivà la proposta que presentem tot seguit.

Amb Gaspar Remisa

El canonge Torres Amat, que devia recordar l'oferiment del jove administratiu *"de desempeñar los destinos que pueda Vm. tal vez proporcionarme"*, amb el desig de millorar la seva situació

econòmica, escriví, des de Madrid, el 22 de juny d'aquell 1825, una carta a Aribau on li proposà un lloc de treball a l'empresa madrilenya del financer Gaspar Remisa. Per la importància del contingut de la resposta del poeta, plena de cautela davant una aventura de tanta transcendència per a la seva vida, prefereixo de transcriure-la íntegra:

"Sr. D. Félix Torres y Amat

Madrid

Barcelona, 2 julio 1825

"Mi venerado amigo y señor: la favorecida de 22 del pasado es para mí una prueba que se añade a las que anteriormente tenía de su bondadosa amistad. Las proposiciones que V. se sirve hacerme de parte de ese Sr. Remisa (a quien ruego a V. se sirva dar de mi parte las más expresivas gracias), me parecen desde luego ventajosísimas; pero en cuanto a emprender a ésa un viaje sin otro objeto que el de tratar, y sin conocer las bases del proyecto de dicho señor, V. mismo convendrá en que no es oportuno, desde luego que explique a V. francamente el verdadero punto de mi posición actual.

"Egercía ya mi comisión en el consulado [Junta de Comercio] cuando mi particular amigo D. Salvador Forés y de Basart, de este Comercio, tuvo que llegarse a Marsella, y durante su ausencia hizo de mí la confianza de ponerme a la frente de su escritorio y concederme su firma. A su vuelta, se halló satisfecho de la exactitud y acierto con que había presidido a los negocios de su casa, me propuso si quería ir a ayudarle en los días de correo, cosa que no es incompatible con mi destino, y acepté esta oferta que me produce unas 400 libras anuales.

"Aun con esto, me sobran algunos ratos que dedico a otras ocupaciones provechosas; y si como generalmente se cree, vuelve al frente de esta Intendencia de Policía mi amigo Dn. Manuel Ortiz, a quien tal vez V. conocerá en ésa, puedo prometerme que continuará ocupándome en la extensión de los informes áridos y delicados que debía dar al gobierno, como hacía cuando ocupaba la otra vez su destino, dándome una gratificación de 400 ducados anuales.

"Con estos tres destinos, de los cuales puedo considerar como fijos el primero y segundo, y el último como eventual, ve V. que puedo contar anualmente con 1400 libras, con las cuales podría aliviar sumamente la suerte de mi familia, que de tantos reveses de fortuna ha sido víctima, satisfacer algunos atrasos y asegurarme un género de

vida independiente hasta cierto punto; y antes de tratar de renunciar a tales ventajas es deber mío manifestárselas a V., para que mirando mi actual situación bajo este aspecto algo más favorable, pueda aconsejarme en presencia de todos los datos, que suplico a V. se sirva comunicar a mi favorecedor el Sr. Remisa, para que conozca cuánto precio doy a su generosa oferta y me dispense si no he cedido al momento a su insinuación, como hubiera hecho en otras circunstancias.

"El pedir una licencia temporal sin una tal cual seguridad, sería tal vez mal visto, atendido el corto tiempo que estoy ejerciendo mi comisión: me haría perder tal vez mi colocación en casa del Sr. Forés, causaría un gasto acaso inútil al Sr. de Remisa y la misma consideración de haberle sido gravoso comprometería tal vez mi delicadeza y me quitaría la libertad de resolver.

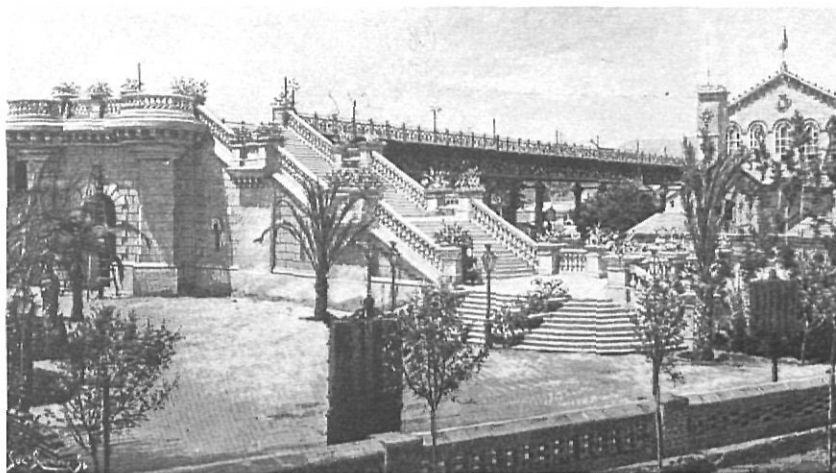
"Conviniendo pues en general en la acertada idea de V., de que para evitar contestaciones inútiles y malas inteligencias sería útil de que para quedar acordos me llegase a ésa, me parece que antes de tomar esta resolución, en caso de que el Sr. Remisa permanezca en la misma idea, supiese yo las bases sobre las cuales hemos de tratar y una parte de sus intenciones.

"Yo nunca debo olvidar que tengo un padre anciano que depende de mi trabajo, y aunque sin más familia ni empeño alguno contraído, no puedo abandonar a una buena muger que ha sido mi nodriza y ha cuidado a mi difunta madre con un amor fraternal hasta sus últimos instantes. De aquí se deduce la dificultad de transportar conmigo a otro domicilio estas dos personas, a lo menos por ahora, y el mayor gravamen que a mis intereses resultaría de tenerlas que sostener en otra parte.

"Atendidas todas estas circunstancias, V., como dotado de más discreción y experiencia que yo, puede darme sobre la materia más luz que la que puedo sacar de mi propio y limitado caudal. Sírvase pues V. pesarlo todo con la imparcialidad que le es innata: compare V. lo seguro con lo incierto, los inconvenientes y las ventajas, y aconséjeme V. lo [que] debo hacer. V. sabe de cuanto peso son para mí sus más sencillas insinuaciones, y no dude V. de mi docilidad.

"En la expectativa pues de contestación con las bases que he indicado, quedo de V. su más agradecido amigo y servidor Q.B.S.M.

Buenaventura Carlos Aribau"

Sense precipitacions

La "negociació" marxà a poc a poc, sense precipitacions i amb prudència per part d'Aribau i, ben segur també, per part del senyor Remisa. No s'arribà a un acord fins l'any següent, el 1826 (any en què Remisa fou nomenat director del Tresor Reial, càrrec que, temps a venir, també ocupà Aribau). Les condicions econòmiques, sens dubte immillorables, enlluernaren a la fi Aribau i feren efectiu allò que ell mateix, pocs anys després, havia d'escriure a la felicitació poètica al patró:

"... tret [de Catalunya per] una enganyosa sort a veure de més prop les torres de Castella..."

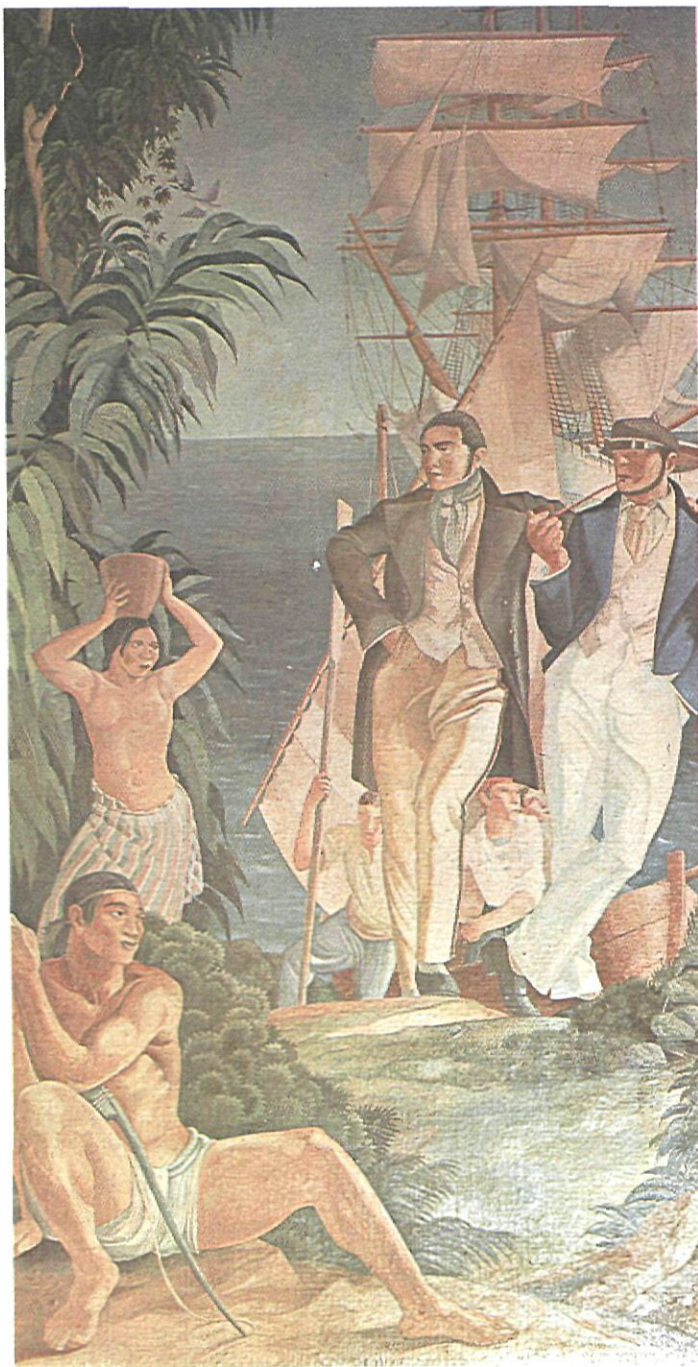
Dubtes econòmics

Tot acceptant el treball a cor què vols, però al mateix temps submergit en un mar de dubitacions, sobretot de tipus econòmic, heus ací el que escriví Aribau al seu amic en la darrera lletra datada a Barcelona:

L'Exposició Universal de Barcelona del 1888 ocupà aquells terrenys de l'antiga Ciutadella i constituí un gran esdeveniment.

S'hi desplegà una manièstació que va superar els pronòstics i les esperances, i fins i tot les mateixes possibilitats que oferia la Barcelona del moment. Fou, però, el pas decisiu que impulsà el Cap i Casal de Catalunya a la modernitat (IMH, Barcelona).

"El proteccionisme lligava Catalunya a la resta d'Espanya, mentre el lliurecanvisme hauria fet econòmicament possible la separació". J. Vicens Vives, Industrials i polítics.

Al·legoria del comerç amb Amèrica, mural de Xavier Nogués conservat a l'Ajuntament de Barcelona (Foto R. Manent).

"Sor. Dn. Félix Torres
Madrid   Barcelona, 18 de marzo 1826

"Mi venerado amigo y señor. En la apreciable de V. del 8 corriente, veo el mayor testimonio de la amistad de V. y de los deseos que animan en mi favor a ese Sr. D. Gaspar Remisa, y a D. Jaime Ceriola, que fue quien me trajo la primera proposición y quien entregará a V. la presente.

"He meditado mucho sobre la nueva suerte que por medio de V. se me proporciona; he consultado mi resolución con algunos amigos y, sobre todo, con el Sr. D. Manuel Camps, a quien he abierto mi corazón y me ha ofrecido que escribiré a V. su parecer sobre el particular.

"Yo, en verdad, cuando comparo las ventajas de mi suerte actual con las de aquella que se me ofrece, he de confesar que me pierdo y no sé a qué atenerme. Por una parte, no desconozco lo favorable que puede ser a mis adelantos el colocarme en esa posición, y lo poco que en su patria puede esperar un profeta. Por otro lado, es para mí sumamente doloroso el tener que dejar mi hogar, mis amigos, mis relaciones y, sobre todo, mi buen padre; y si con respecto a éste llegara yo a sospechar que nuestra separación había de ser para siempre, no habría tesoros en el mundo capaces de compensar este sacrificio.

"De aquí resulta que hay en pro y en contra consideraciones de un orden tan distinto que no tienen entre sí comparación, y mil circunstancias difíciles de apreciar en su justo valor; y en este cálculo tan complicado necesito del auxilio ajeno para despejar la incógnita.

"Lo relativo a intereses es más fácil de cotejar; pero cabalmente es el punto que menos me llama la atención, como creará V. fácilmente si ha penetrado mi carácter. Sin embargo, mis actuales relaciones, y las que con el tiempo pueda adquirir, me obligan a vencer a veces mi desprendimiento. Tengo la obligación de sostener a mi padre y de cumplir con algunos empeños que contraí cuando me hallaba sin ocupación ni recurso.

"Manifesté a V. anteriormente que por tres distintos caminos me entraban al año unas 1400 libras catalanas, que en 1825 subieron a alguna cosa más. Yo no dudo que si mi principal, el Sr. Forés, supiese que tengo otras miras mejoraría sus proposiciones por el servicio que le presto de llevar su correspondencia extranjera; pero no está en mí el aprovecharme de las circunstancias y ofrecerme, por decirlo así, al mayor postor. Además, desde agosto último he entrado por un tercio de interés en el establecimiento de una pequeña imprenta, aunque, trasladándome a ésa, no cesaría este recurso, como mi capital en ella consiste mitad en efectivo y mitad en trabajos de dirección, se me hace preciso doblar mi acción para ponerme a un justo nivel con mis asociados. Este desembolso, aunque no de gran monte, no dejaría de serme un tanto gravoso, a más del que deberé hacer por gastos de viage, &c. Es una ventaja el ofrecimiento de casa y mesa que me

BAJO PROTECCIÓN DE D^o FRAN^{co} XAVIER MARTÍ Y COMP^{añ}IA BARCELONA: A La de D^o

hace el Sor. Remisa, pero si se atiende a que debo sostener casa en Barcelona, y a que siendo yo hombre de pocas necesidades, apenas es sensible en ella mi estancia, se disminuye un tanto con respecto a mí el verdadero valor de esta generosidad.

"Esto es sinceramente lo que hay; me avergonzaría de entrar en estos pormenores, acaso mezquinos, si no hablase a personas que tanto interés han manifestado a mi favor y que merecen tanto más mi entera confianza, cuanto se me han presentado con tanta franqueza y buena fe. No puedo darles mayor prueba de mi reconocimiento que esponerles mi verdadera situación y decirles en seguida que, si considerado todo hallan ventajoso a mis intereses el que se cumpla su proyecto, yo, por mi parte, estoy dispuesto. Ya he dicho que no me ponía jamás en almoneda: arrénglenlo Vs. a su gusto; en el concepto de que debo confesar que tengo deseos vivísimos de que se verifique esta colocación. Me abandono pues a las manos de V., del Sor. Remisa y del Sor. Ceriala. Y si me dicen Vs. amistosamente que debo aceptar, lo haré gustoso, y a fines de abril, que es cuando podré disponer de mi persona, me pongo de camino.

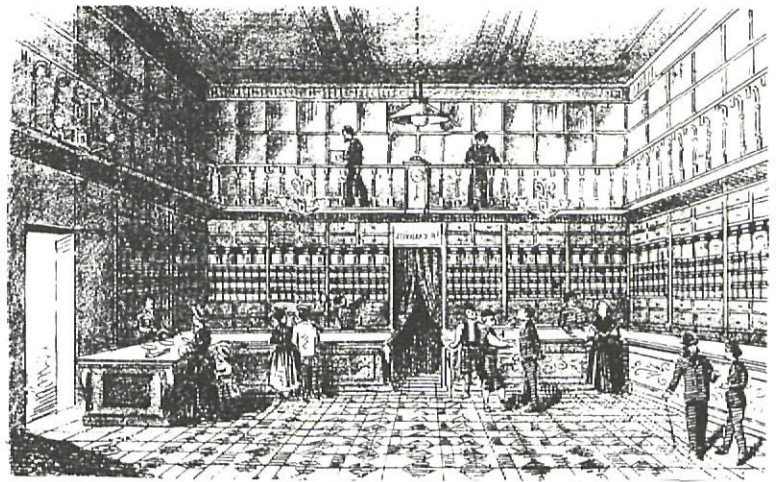
"La memoria del ángel de Palmyra quedará desagraviada y mi deuda satisfecha. Había compuesto una elegía que remitiré [a] V. en reserva; pero no llena mi objeto, y hablando sin pasión ni modestia, no corresponde a su nombre ni al mío. Entre guarismos, mi imaginación se ha esterilizado, y son menos frecuentes mis accesos de fiebre poética.

"Con la esperanza de ver a V., quedo su más agradecido amigo y servidor Q.B.S.M.

Buenaventura Carlos Aribau"

Aribau a Madrid

INSTAL·LAT ja a Madrid, i Torres Amat de nou a Barcelona, Aribau li escriu diverses cartes. En una (28 de juny de 1826) li agraeix tot el que el canonge fa per ajudar i tranquil·litzar el seu pare ("Los consuelos con que se esfuerza V. en aliviar la soledad de aquel anciano han hecho una impresión profundísima en su corazón, y ya le veo

más tranquilo desde la conferencia que V. me refiere. Todos los favores de que V. me ha colmado no equivalen a éste, y no sé a la verdad cómo expresar a V. mi gratitud"). I en totes li parla de les dificultats que té per enllestir la composició elegíaca, en castellà naturalment, que volia dedicar a la memòria de Fèlix Amat, l'àngel de Palmyra, que morí, acusat i perseguit, a Barcelona el 1824. Ja li havia dit, des de Barcelona, que els guarismes havien esterilitzat la seva inspiració poètica. Els arguments són d'aquest tipus: "*En mis débiles cantos en alabanza del Angel de Palmyra me he propuesto, si es posible, ya que no añadir una sola hoja a la corona del héroe, a lo menos establecer mi reputación poética, de tal manera que no pueda decirse que he cantado*

Cambra Oficial de Comerç i Navegació de Barcelona, corporació patronal constituïda el 1886 —i instal·lada a la Llotja— com a continuadora de la Junta de Comerç (Foto R. Manent).

"Les guerres carlines tingueren una transcendència considerable en el desenvolupament de la societat catalana del s. XIX. Els ideals de la Tradició apareixien als ulls d'alguns com un remei als excessos de la Revolució. A més, el carlisme es relligava cada vegada més amb les reivindicacions del catalanisme naixent". Ferran Soldevila.

ideas me ha ofrecido sea el que más me embarrace y apure. Esto de no poder soltar la rienda a mi fantasía, de tener que contenerme de miedo de decir alguna proposición peligrosa y malsonante a los oídos de muchos, me aburre hasta el punto de querer concluir la última y más delicada parte de la *Oda* [...] Soy, si V. quiere, perezoso de hacer trabajar esta imaginación ya proveya, en la cual no encuentro ya tantos recursos como solía en la fogosidad de mi adolescencia (27 de setembre de 1826). L'*Oda*, malgrat que Aribau es troba magníficament bé a Madrid, fins i tot amb bona menagera ("A mi, este país me prueba muy bien, y no he experimentado la menor novedad. El apetito, sobre todo, es cosa que pasma", diu a Torres el 28 de juny de 1826), no arribà mai a acabar-la. Més tard, va haver d'enllestir-la Joaquim Roca i Cornet, segons ens assabenta el mateix canonge a l'*Apéndice a la Vida del Ilmo. Sr. D. Félix Amat, arzobispo de Palmyra* (Madrid, 1838), on la reproduí a les pàgines 478-481, tot advertint que l'autor, Aribau, "es uno de los [ingenios] que más honran la célebre patria de Boscán y Ausias March".

Una altra "Oda", també en castellà

Per contra, més endavant, el 1834, Aribau va improvisar una altra *Oda*, també en castellà naturalment —com si la llengua emprada a *La pàtria* no fos sinó una anècdota per a ell—, commemorativa de la consagració episcopal del seu amic i antic mentor Torres Amat.

El primer matrimoni d'Aribau

CLOURÉ el present florilegi epistolar, extraient un altre episodi de la biografia d'Aribau completament desconegut: el seu primer matrimoni, que es realitzà per poders. Deixem que expliqui l'aventura el mateix protagonista. Podem endevinar que el quadre que pinta a la seva carta, de to descaradament romàntic, i amb estil efectista, havia d'exercir una gran atracció sobre Aribau, ateses les característiques de l'època que vivia. Vegem, si no, com no hi

Organització de "Cossos francs" contra els carlins i una partida d'aquests. Gravats de la Il·lustración Española y Americana (IMH, Barcelona).

mejor a otro alguno. Esto me hizo inutilizar la elegía de que hablé a V. [...] Estoy dando la última mano a la *Oda* que ha de reemplazar la primera composición, y la semana que viene sin falta podré remitírsela a V." (28 de juny de 1826). "Un deseo tal vez nimio de corresponder a la dignidad del asunto, y un temor escésivo acaso de hacerlo mal detiene el vuelo de mi imaginación; yo mismo me admiro de lo que pasa, al ver que el asunto que más me ha inflamado y más copia de

manca cap dels elements romàntics més o menys fulletonescs que, amb els anys, esdevingueren tòpics:

*"Sr. Dn. Félix Torres y Amat
Barcelona Madrid, 16 diciembre 1826*

"Mi generoso amigo y favorecedor. Me avergüenzo de dirigir a V. una carta sin que vaya preñada del fruto de mi ingenio [encara l'Oda a Fèlix Amat!]; pero tengo que retardar todavía el cumplimiento de este deber hasta las próximas pascuas, que deseo a V. muy felices. Algún desahogo tendré en aquellos días santos, y creo que no podré emplearlos mejor en el servicio de Dios, que se halla interesado en la satisfacción de mi deuda. En seguida la obra será presentada a V. por mi esposa.

"Por mi esposa; sí señor, y sorpréndase V. Una amistad íntima me unía con la señorita Berdós, joven de apreciables circunstancias, víctima de la envidia y mal tratamiento de su familia. Yo ignoraba que sus padecimientos y humillaciones llegasen al extremo que he visto últimamente, y he determinado ofrecerle un asilo en casa de mi padre y darle la prueba de la amistad más pura que puede un hombre dar. El único medio decoroso que estaba en mi mano fue casarme con ella. Consulté a mi corazón, pedí a Dios que me iluminase, y todo me inclinó a egecutar mi proyecto. Después lo he comunicado al Sr. Dn. Gaspar [Remisa], al Sr. Dn. Jaime [Ceriola] y otros amigos, y todos lo aplauden como una acción digna de un amigo. Sólo me falta la aprobación de V. para quedar completamente satisfecho.

"Pero su señora madre se opone con el mayor empeño a este enlace; y si todos los medios suaves no la conducen a la razón, será preciso recurrir a la autoridad de las leyes. En uno y otro caso, espero los auxilios que V. nunca me ha negado, y a este fin, padre, que tiene mis poderes, se presentará a V.

"Ayúdeme V. a hacer un bien, y sírvase V. dirigir el asunto con la actividad que exige, pues de lo contrario la infeliz acabará de perder su salud entre sus opresores. Este incidente ha aumen-

Gaspar Remisa, més endavant marquès de Remisa, fou banquer i un dels més grans especuladors i animadors financers del segle XIX. Aribau, empleat a la seu madrilenya de Remisa, ha de contribuir a una felicitació conjunta i poliglota al patró, en el dia del seu sant. Ell, com a català, ho farà en la llengua pròpia, que és la del mateix banquer: serà l'oda La Pàtria, que ha estat considerada tradicionalment com l'origen de la Renaixença Catalana (IMH, Barcelona).

tado en estos correos mis ocupaciones; en otro, seré más estenso; y entretanto, sírvase V. completar la obra de su beneficencia con su reconocido servidor Q.B.S.M.

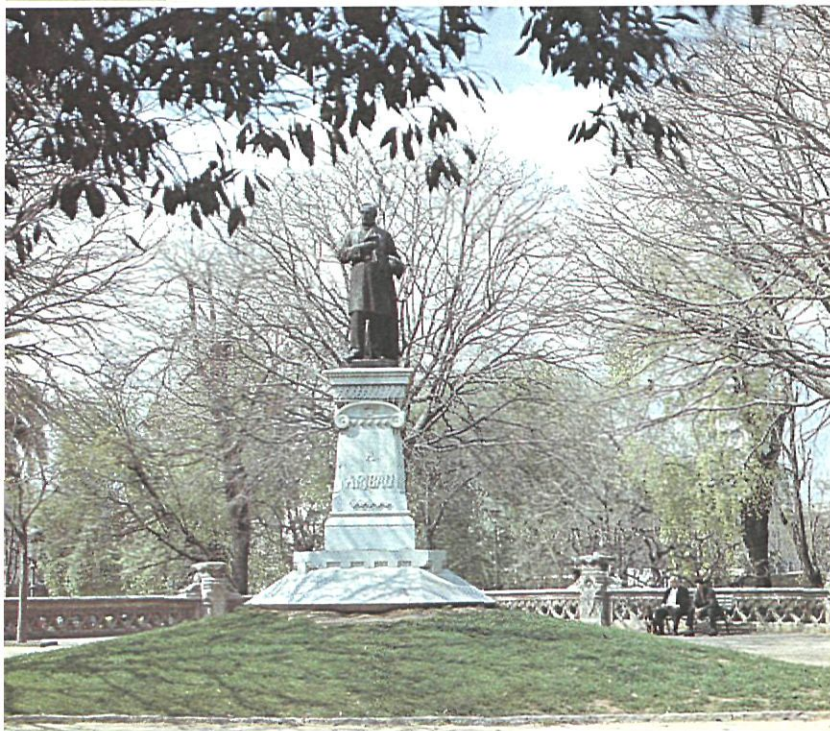
Buenaventura Carlos Aribau"

"La pàtria", glorificació del patró

POCS anys més tard, a la darrereria del 1832, vindrà allò d'haver de glorificar (lloar i festejar) el patró en el dia del seu sant...

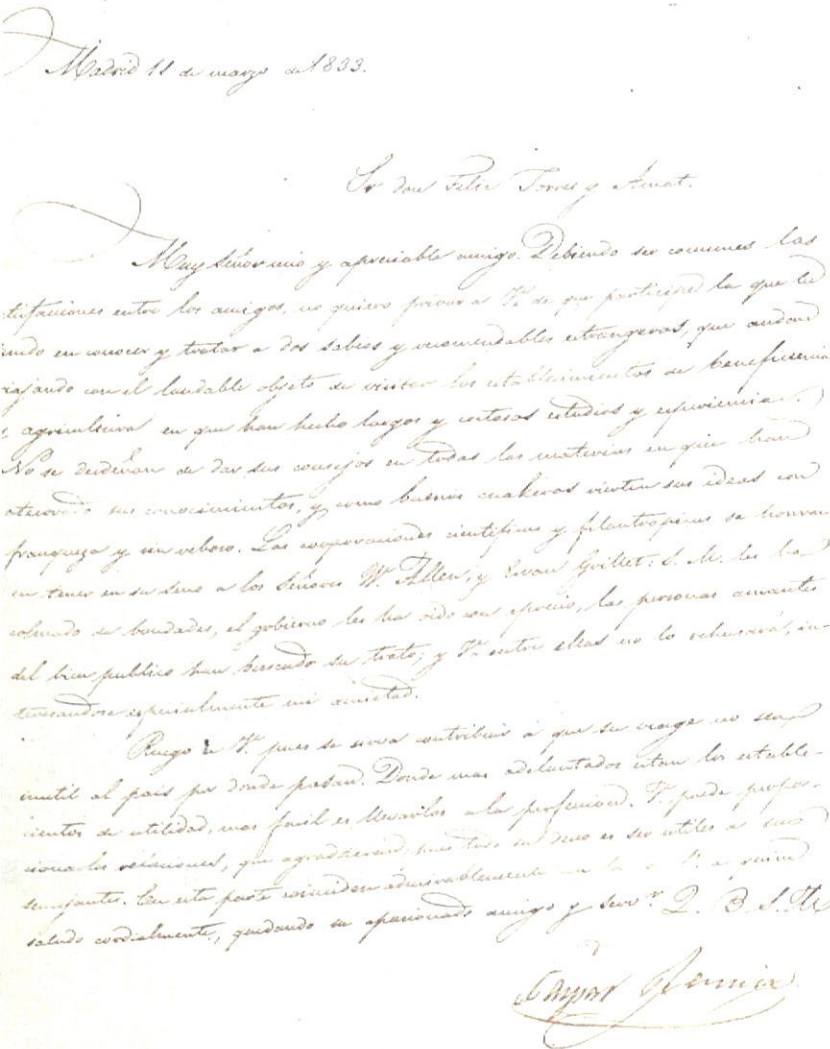
Potser casat ja amb la segona muller, la noble dama castellana doña Juana López de la Torre y Ayllón, escriu al seu amic parseloní, l'arquitecte i literat Francesc Renart i Arús, la cèlebre carta on li demana que corregeixi els alexandrins ("esquerps i cantelluts", segons dita de Rubió i Lluch) que ha versificat, més aviat per força, en honor de don Gaspar Remisa. Ja sia perquè Aribau vol treure importància a la composició de l'oda, ja sia perquè en realitat això és per a ell una activitat purament circumstancial, de compromís, i desproveïda de valor, utilitza uns termes que avui dia podríem considerar grotescs a l'hora d'explicar com sorgí la redacció en català de *La pàtria*: "*Para el día de San Gaspar presentamos al Gefé [probablement en el decurs d'un banquet] algunas composiciones en varias lenguas. A mí me ha tocado el catalán, y he forjado estos informes alejandrinos que te incluyo...*".

El monument a Bonaventura Carles Aribau, al Parc de la Ciutadella, obre el seguit d'estàtues romàntiques instal·lades a partir del 1888. Fou realitzat per l'arquitecte Josep Vilaseca en col·laboració amb l'escultor Manuel Fuxà i Leal. Indica l'impacte causat per Aribau en la cultura catalana moderna. (Foto R. Manent)

Carta de Gaspar Remisa manuscrita per Aribau que es conserva a la Biblioteca de Catalunya (Foto E. Esteve).

Poca sensibilitat

La poca sensibilitat que demostra en tractar el seu poema, la demostra, també, en altres nivells. Com, per exemple, en aquest cas: “*Mi fecunda mitad va a escupir otro chiquillo, a más del que estaba en el telar cuando te fuiste de aquí...*”.

Tota la carta és prou important i significativa (encara que no vingui de l'arxiu Torres Amat) perquè serveixi de colofó a aquest article-recordatori del sesquicentenari de les trobes **La pàtria**, que, per llur indiscutible perfecció,⁹ desvetllaren definitivament —i en el moment més oportú— l'ànima encara un xic endormiscada de les Lletres Catalanes.

“Sr. D. Francisco Renart y Arús
Madrid, 10 noviembre 1832

“Amigo mío. Recibe con paciencia mis pegi-
gueras y disimula si sólo cuando las hay, tomo la
pluma para escribirte. Necesito de ti como verás.

“Para el día de S. Gaspar presentamos al Gefe
algunas composiciones en varias lenguas. A mi
me ha tocado el catalán, y he forjado estos infor-
mes alejandrinos que te incluyo para que lo revi-
ses, y taches y enmiendas lo que juzgares, pues
yo en mi vida las vi más gordas. Pero es menester
que lo hagas pronto, de manera que el viernes 16
por la noche ya tengas entregado el papel corre-
gido a mi amigo D. Antonio Bergnes, impresor,
calle de Escudellers, n.º 13, y esto sin falta alguna,
pues interesa muchísimo que no sea más tarde.
Mira que lo exijo de tu amistad.

“Mi fecunda mitad va a escupir otro chiquillo, a
más del que estaba en el telar cuando te fuiste de
aquí. Ponme a los pies de Madama, renueva mi
amistad al **hereu** y escribe si quieres, o, si no, no
por esto será menos amigo tuyo

B.C. Aribau

“Mil cosas al Sr. Mas, al Medrano, Felipe Mi-
guel Ferrer, Planella y demás gente del
bronce.”¹⁰

9. Carles Riba trobà que “dos o tres [versos] li sortiren sublims, la majoria dels altres simplement, però apassionadament, honrats, i la resta francament carrinclons”, *op. cit.*, p. 445. Per a un altre crític, Joaquim Molas, l’oda és un dels poemes “més arrodonits del nostre segle XIX”, “Serra d’Or”, IV, 8-9 (1962), p. 54.

10. Biblioteca de Catalunya, manuscrit 923. Fou reproduïda a “B. C. Aribau, *La Pàtria. Trobes*. Facsimil de l’autògraf de l’autor i d’una carta acompanyatòria a F. Renart i Arús, amb un comentari de Carles Riba”. Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 1933.

La patria.

Crues.

Comune.

A. Dieu sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
O. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
D. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
E. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
F. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
G. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
H. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
I. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
K. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
L. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
M. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
N. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
O. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
P. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
Q. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
R. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
S. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
T. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
U. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
V. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
W. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
X. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
Y. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut
Z. sicut, tunc, per sempre al. Dieu sicut

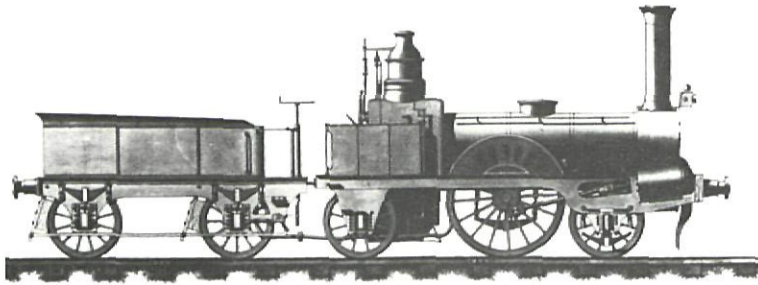
"En llemosí sonà lo meu primer vagit quan del mugró matern la dolça llet bevia; en llemosí al Senyor pregava cada dia e càntics llemosins somiava cada nit. Si, quan me trobe sol, parlo amb mon esperit, en llemosí li parl' que llengua altra no sent, e ma boca, llavors, no sap mentir ni ment, puix surten mes raons del centre de mon pit".

La lectura d'aquests versos, d'una correcció i àdhuc una inspiració molt superiors a tot allò que, de Pere Serafi ençà, havia produït la literatura catalana, devia causar una gran admiració, que encara avui és recordada.

Fós quina fós la impressió produïda per l'oda de l'Aribau, el fet cert és que no va canviar per res el curs de la seva vida. Funcionari important, força allunyat de la política activa, va adquirir un cert prestigi com a prosista en la llengua manllevada; mai no va semblar interessar-se per un moviment literari en la llengua pròpia del qual, unànimament, hom el considerava precursor. Va morir a Barcelona el 27 de setembre de 1862, als seixanta-quatre anys, ja retirat de la carrera burocràtica, sense tenir gaire consciència d'haver estat, trenta anys enrera, instrument d'un corrent subterrani que havia d'afllorar impetuós a la terra on havia nascut i a la qual tornava per finir.

LA RENAIXENÇA:
LITERATURA I LLENGUA
ALS
PAÏSOS CATALANS
Joan Fuster

El primer ferrocarril, inaugurat l'any 1848, uni Barcelona i Mataró.

Diverses mostres de marques de fàbrica, símbol de la puixança industrial de Catalunya en el període de la Renaixença.

LA RENAIXENÇA: LITERATURA I LLENGUA ALS PAÏSOS CATALANS

Joan Fuster

AVUI, la majoria dels nous historiadors de la literatura catalana tendeixen a evitar el terme **Renaixença** i a substituir-lo per matisacions cronològiques i estètiques més específiques. I tenen raó. D'entrada, el fenomen cultural que anomenem "Renaixença" per tradició, un cop ben estudiat, i encara no ho ha estat com caldria, presenta tants "precedents" que ja resulta inútil invocar el poema **La Pàtria** de l'Aribau com una fita de ruptura. Ni al Principat, ni a les Illes ni al País Valencià no hi havia hagut una solució de continuïtat en el conreu "culte" del català. Un detall: tres o quatre anys abans que l'Aribau escrivís **La Pàtria** (1833), un valencià, Vicent Salvà, redactava uns versos d'àlbum en un llenguatge culte molt —bastant— acurat i amb els mateixos tòpics, però "en liberal". Alguns altres exemples s'hi podrien posar. Només que **La Pàtria** va ser publicada, i llegida. I, al capdavant, va ser llegida com una novetat. Si a la mateixa València, el 1840, una estrofa de Tomàs Villarroya delata una clara influència d'Aribau, prou significava que l'episodi de Salvà havia passat sense pena ni glòria. Més encara: si a tot arreu dels Països Catalans, a finals del XVIII, i abans, hi trobem peces líriques "neoclàssiques" en la llengua local, la transició, aparentment, degué ser suau, imperceptible. Per què parlar de "Renaixença", doncs?

BARCELONA.

ANY 1841.

LO PARE ARCANGEL.

DIUMENGE 25 DE ABRIL.

Una promoció lúcida

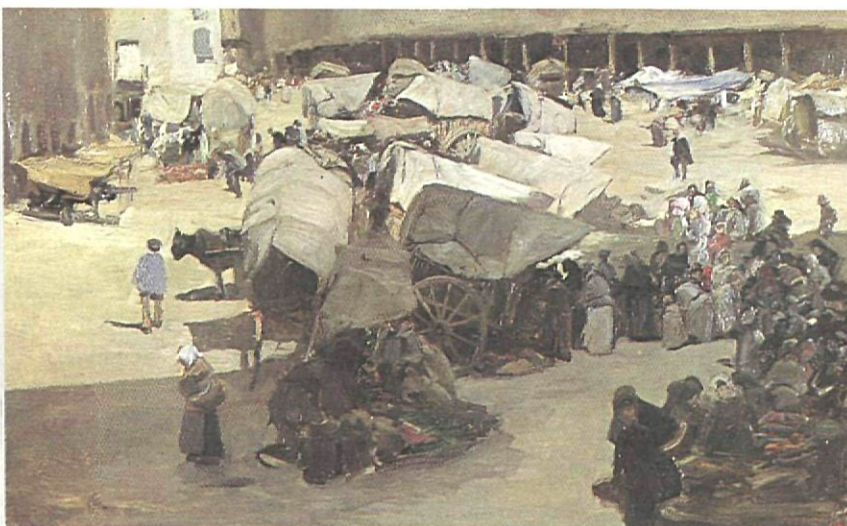
Això és cert. Ara: per "Renaixença" havíem entès sempre —i no sé qui promocionà la paraula, però ho va fer lúcidament— alguna cosa més que "continuar" escrivint en català. I de fet és que, amb Joaquim Rubió i Ors, el plantejament ja fou distint. L'Aribau, a Madrid, i amb un altre català, l'impressor Rivadeneyra, es lliurà a la gran operació d'una **Biblioteca de Autores Españoles** encara avui vàlida; Vicent Salvà es dedicà a confeccionar diccionaris i gramàtiques de la llengua castellana, des de París. I era lògic. El castellà era l'idioma en què l'un i l'altre podien trobar una sortida "industrial": fent llibres, i intentant vendre'ls. L'actitud inicial de Rubió i Ors (1841) ja era diferent: arribà a insinuar una "independència

Carissims germans meus, la pau del Senyor, sana llibertat, PROGRÉS Y AUMENT DE NOSTRAS FÁBRICAS É INDUSTRIA,

literària", ja que cap altra no li semblava imaginable. Pocs anys més tard, a les Illes, o de les Illes, apareixia Marià Aguiló. Mallorquí, l'Aguiló va residir a València i a Barcelona i, per allà on va passar, hi deixà uns nous estímuls. Una "Renaixença" hi apuntava, entre Rubió i Ors i Marià Aguiló. No voler dir-ne "Renaixença" també seria una tossuderia.

El periodisme s'inicia en català, simbòlicament, amb "Lo Pare Arcàngel" (1841), de director i redactor anònim, que conté com a editorial un sermó paròdic, dirigit contra el centralisme.

Els mercats, element bàsic del comerç urbà i rural, han estat tema pictòric constant.

El primitiu mercat del Born. Oli de Ramon Martí i Alsina. (L'edifici d'estructura metàl·lica, que fins no fa gaire aixoplugà el Mercat Central de la ciutat, fou construït a la segona meitat del segle XIX). I mercat de Santa Coloma de Queralt, de Jaume Morera i Galícia. Ambdues pintures són conservades al Museu d'Art Modern de Barcelona (Fotos E. Esteve).

Renaixença, igual a Romanticisme

La identificació "Renaixença" = "Romanticisme" és teòricament vàlida. Bonaventura Carles Aribau era un romàntic. Més ho va ser Ramon López i Soler, l'autor de la novel·la **Los bandos de Castilla** (1830). López i Soler havia nascut a Barcelona o a Manresa, no se sap mai, però publicà **Los bandos de Castilla** a València, on l'havien confinat per "liberal". Als "Bandos" hi ha un brevíssim poema en català, i no l'hauríem d'oblidar en el recompte d'aquestes minúcies. Però, en realitat, l'efusió "romàntica" en català va ser parcial i, sobretot, tardana. Parcial, perquè la temàtica, excepcionalment —Tomàs Villarroya—, va tenir uns ràpids zigzags amorosos. I tardana, perquè mossèn Verdaguer, mort el 1902, encara era un subproducte romàntic. Per aquells mateixos anys —i embotico més la troca—, Teodor Llorente traduïa Baudelaire i Verlaine al castellà: no al català. I la poesia original de Llorente és, en català, d'una

mediocritat immensa. A Barcelona, el *fin-de-siècle*, o, com sol dir-se "el Modernisme", ja era una altra història.

Sense Barcelona, la Renaixença hauria estat un fracàs

Llengua i literatura no van poder unir-se en una evolució coherent en tot l'àmbit literari del català: àmbit literari o àmbit lingüístic. La "Renaixença" va ser "renaixença" —represa cultural més o menys enèrgica— a Catalunya. I amb els "esbarts de Vic", i els Jocs Florals, i més intencions vives, no hauria estat res: un *félibrige*. Ferran Soldevila deia —i ara no el sé citar puntualment— que la "Renaixença", sense Barcelona, hauria estat un fracàs: un fracàs com l'occità. Hauria estat una dispersió de poetes rurals i capellanescos. A les Illes, a Mallorca exactament, la "Renaixença" fou cosa de xuetes i de sagristies, i Llorenç Villalonga encara se'n burlava a **Mort de dama** (1931). Però Mallorca havia donat —després dels Aguilons— una bella proporció d'escriptors il·lustres: Costa i Llobera, Joan Alcover, i, més tard, els altres de l'"Escola". La insularitat —i una estratificació social parada— ho feia possible. Al País Valencià, on la castellanització cultural venia de més lluny, i on, en el XIX, la classe dominant i la classe dominada ja havien caigut en aquest parany, la "Renaixença" hagué de ser una implantació artificial. Quan parlo de "Renaixença", ara, voldria insinuar un mínim d'adhesió social a la nova aventura de l'idioma recobrat. Però València encara no era Barcelona i ja havia deixat de ser Ciutat (Ciutat de Mallorca o "ciutat" per antonomàsia...).

Blasco Ibáñez

Al País Valencià, de tota manera, hi hagué Blasco. S'han publicat els primers escrits de Blasco Ibáñez, escrits directament en català —"en llemosí", hauria dit—, o els hi havia traduït el seu amic i mestre Constantí Llombart. Però Blasco Ibáñez es decantà de seguida pel castellà. Li ho facilitava el fet de ser fill d'immigrants aragonesos. I la figura excepcional de Blasco va decidir moltes coses. O no les decidia ell: el clima social potser no li permetia una altra cosa. Mentrestant, la "Renai-

xença" valenciana ja havia dimitit de la seva funció. Quant a l'idioma, Llorente i els seus seuaços de "Lo Rat Penat" només s'interessaren pels versos, i concretament per uns versos repetits amb allò de "la Pàtria, la Fe i l'Amor", en els quals l'amor no existia, la fe esdevenia convencional i la pàtria no passava de ser sempre el mateix tros de paisatge. La prosa no entrà mai en els seus càlculs, ni tan sols d'una manera esporàdica. Ni el teatre: el teatre era, des de molt abans, una mera diversió dialectal. El 1908, un desconegut, Lluís Bernat, s'afrentà amb Llorente, i li ho reprotxà. Li reprotxà el desistiment de la prosa i l'abandó del teatre. Llorente, que aleshores anava pels setanta anys, ho hagué de reconèixer, però el problema no el preocupava, en el fons.

A les Illes

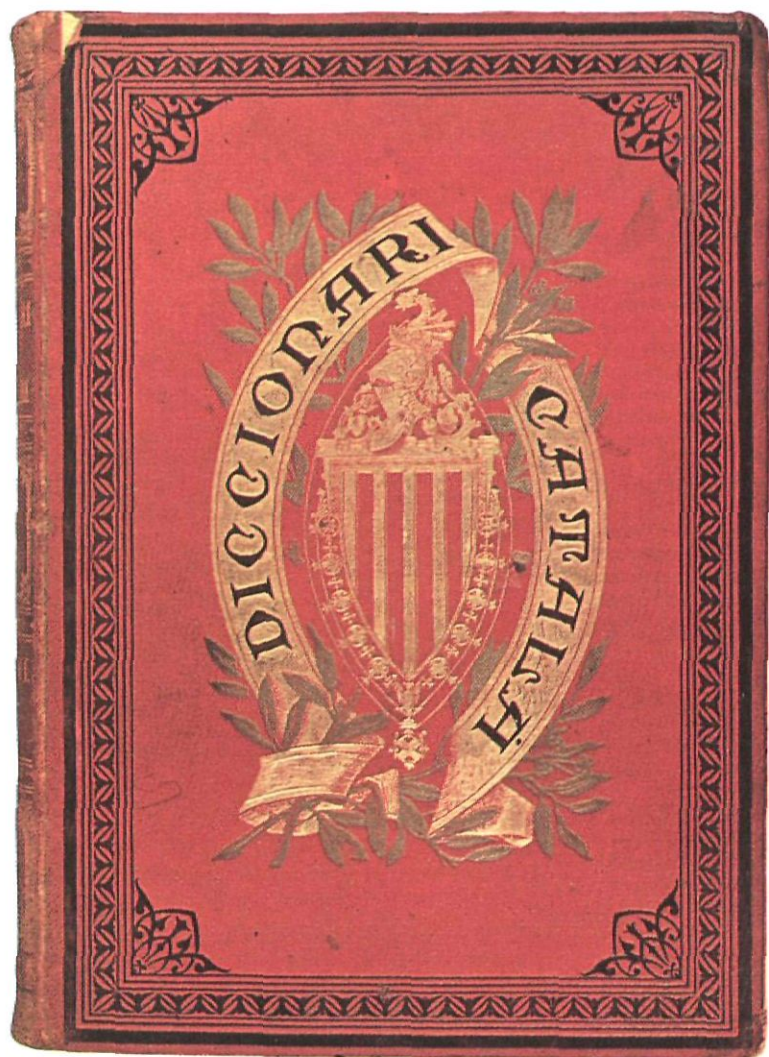
I no vull dir que no en fos conscient. Aquell any, don Teodor havia publicat el poema **Mal ensonni**, que precisament donà peu a la polèmica amb Lluís Bernat:

*Res queda ja d'una llengua
que augusta i gloriosa fón;
els aires de la montanya
s'han endut los darrers mots...*

I, en efecte, la llengua, si no es perdia —i es perdia—, es degradava, sense l'esforç literari per reconduir-la al nivell de cultura, que havia estat la proposta renaixentista. A les Illes, tot i que tampoc no va tenir una profunda penetració en la societat, la "Renaixença" havia desembocat en l'"Escola mallorquina", tan noblement salvadora, i el català col·loquial no havia cedit gaire en els usos diaris. I al Principat, no solament s'havia superat l'antagonisme entre el mòdul arcaïtzant jocfloralesc i la reticència pitarresca, sinó que el "Modernisme" ja havia cobert pràcticament el seu cicle, renovador, cosmopolita, polititzat, i el "Noucentisme" era a punt d'encetar.

El mòdul de la Renaixença és el Principat

Una irregularitat geogràfica va establir-se, culturalment, amb la "Renaixença", o des de la "Renaixença". El mòdul seria el Principat: al Principat

ha passat tot el que, en les nostres condicions comunes, podia passar. Caldria parlar-ne molt, tanmateix. La "burguesia" tardà a comprendre la "Renaixença", i potser mai no la va comprendre, ni assumir. ¿No és simptomàtic que Joan Maragall, i com ell els altres "modernistes", o molts d'altres, juguessin el joc dels esnobs, per fer-se sentir entre els "rics" de Barcelona, econòmicament i sentimentalment adherits a Madrid, fomentadors del "Trabajo Nacional"? I Rusiñol, caricaturant la **Gente bien**, i alhora **Els Jocs Florals de Canprosa** —i deixem de banda l'**Auca**—, ¿no irrompia càusticament contra la mentalitat de "bo-

Diccionari de la Llengua Catalana, del valencià Pere Labèrnia, editat sota els auspicis de l'Acadèmia de Bones Lletres. Aquesta edició del 1888, que és la segona, fou adaptada a les normes d'Antoni de Bofarull (Foto G.E.C.).

Antoni de Bofarull, d'una il·lustre i fecunda família reusenca (1821-1892), és un dels escriptors que es llança amb més fe a l'obra de la Renaixença. El seu recull antològic Los trobadors nous dona fe, de la volada que ha pres la nova literatura.

Edità una monumental Història crítica, civil y eclesiàstica de Catalunya (9 volums, 1878), traduí les grans Cròniques medievals; i recreà la novel·la catalana amb L'orfeneta de Menarguens (1865).

Fou ell qui donà l'empenta definitiva per a la celebració dels Jocs Florals del 1859, convencent l'Ajuntament de Barcelona que patrocines la festa i en subvingués les despeses, fent que Manuel Milà i Fontanals fos el president del primer Consistori, i ajudant-lo homes de tant de prestigi com Joaquim Rubió i Ors, Joan Cortada, Víctor Balaguer, Josep Lluís Pons i Gallarza (que hi representava les lletres mallorquines), Miquel Victorià Amer i ell mateix (IMH. Barcelona).

L'home que encarna la Renaixença literària i que en certs moments prefigura la Renaixença política és Víctor Balaguer.

Nat el 1824, aquest advocat barceloní ocupà la seva llarga vida (morí l'any 1901) amb una intensa activitat literària i política.

Periodista i home d'acció, orador de masses i de seleccions, ell té l'empenta i la força convincent que marcarà a d'altres animadors de la Renaixença.

Es multipliquen els trobadors, tamborinaires, fluvioiers i altres pseudònims dels qui poden agrupar-se, com llur il·lustre capdavanter i segons la dita de Nicolau d'Olwer, com a "poetes de riu". Són "Lo cantor del Ter" (Albert de Quintana), "Lo cantor del Fluvià" (Pau Estorch i Siqués), "Lo cantor del Francolí" (Francesc Morera), "Lo timbaler del Besòs" (Eusebi Pasqual), "Lo trobador de l'Onyar" (Enric Claudi Girbal), "Lo fluvioier del Ter" (Andreu Pastells), "Lo cantor d'Egara" (Pere A. Ventalló), poetes de riu o de muntanya o de comarques, que encobreixen el nom d'homes de lletres coneguts, com "Lo coblejadore de Montcada", Antoni de Bofarull; "Lo trobador del Penedès", Manuel Milà i Fontanals; "Lo trobador de Montserrat", Víctor Balaguer.

tiger" que n'era el perill? Rusiñol va ser més "modernista" en els atacs que en les seves afirmacions. Però, a València, ni això era possible. Els prohoms de la "Renaixença" valenciana parlaven en castellà a casa, i feien de tant en tant, versets en català. La crisi domèstica de la llengua, que comença a produir-se a Barcelona i que no s'adverteix a les Illes, a València és, o es fa, a poc a poc, decisiva. Continua en peu allò que Jordi Rubió ja denunciava en el xvi: la falta de "confiança" en el propi idioma.

Capitulació político-literària al País Valencià

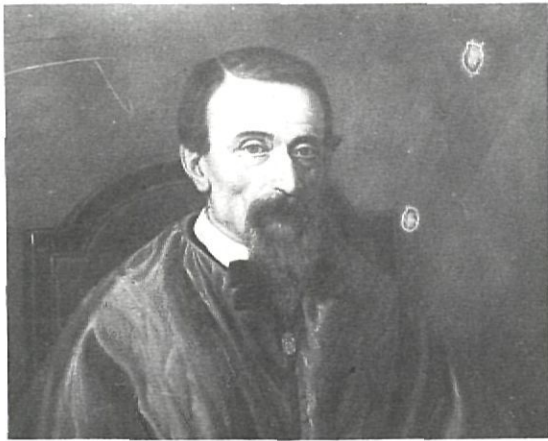
Al País Valencià, aleshores —en plena "Renaixença", que durà fins a la mort de Teodor Llorente el 1911—, ja es produïa una capitulació político-literària: "ja són morts per sempre los Jaumes i els Borrells!". I tant! Morts i ben morts. Quan Víctor Balaguer intentava —en va— polititzar la "Renaixença" valenciana a través de les seves amistats, va trobar-hi una negativa abso-

luta. Llorente i els seus seguidors eren "canovistes": una renúncia. A les Illes, el provincianisme no degué ser menys sòlid, a escala política. Però Costa i Llobera, i Joan Alcover, i tots aquells de qui se'n fotia Dhey, sense excloure el canonge del **Diccionari**, tenien les idees més clares. També les tenia don Antoni Maura, i per això va ser un anticatalanista implacable. Hem de considerar-ho: no sempre l'anticatalanisme ha estat una emanació de Madrid, sinó que sovint ha tingut aliats catalans, i al Principat en primer lloc. Això passa encara avui. I no vull insinuar el que ha passat d'ençà del que va de segle. Són qüestions que excedeixen els límits del comentari present. També és de veres que el món roda, i el Dhey hostil, per exemple, ha esdevingut un dels novel·listes catalans més importants del segle xx: el de **Bearn**.

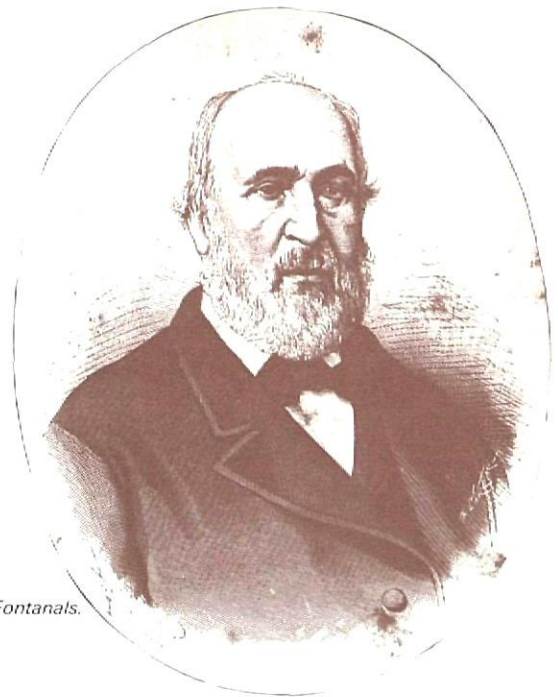
La industrialització del Principat va afavorir l'aparició del germen nacionalista

En la història de la literatura catalana, la "Renaixença" presenta aquest *décalage* geogràfic. Té, sens dubte, unes arrels històriques: el diferent grau de castellanització de les respectives societats regionals, que arrenca de la primeria del segle xvi. En té unes altres, més pròximes, que cal referir a l'indole concreta de les mateixes societats, al llarg del xix. La progressiva industrialització del Principat creava unes condicions més favorables al germen diguem-ne "nacionalista" —i fins i tot a la temptativa estrictament cultural— que aportava la "Renaixença". I si, per exemple, els Jocs Florals de Barcelona, amb una repercussió col·lectiva minoritària, van jugar un paper decisiu, consolidador, i, fins i tot de retop, van suggerir reaccions estimulants dins la mateixa llengua, els Jocs Florals de València van caure ràpidament en la indiferència. Seria simplificar massa, si afirmàvem que a Barcelona hi havia ja una "burguesia" moderna, i a València no, perquè la burgesia del Principat tampoc no fou gaire amatent a sumar-se a la "Renaixença". Però és per aquest costat on cal buscar l'explicació.

Joan Cortada, autor de Catalunya y los catalanes on, per primera vegada, és enfocat el regionalisme des de l'angle polític.

Manuel Milà i Fontanals.

La professionalització, possible únicament en castellà

I la comparança entre el Principat i el País Valencià podria ser duta fins al final: la ruptura amb els Jocs Florals renaixentistes, al Principat, admet ser simbolitzada amb la sàtira de Rusiñol, **Els Jocs Florals de Canprosa**, mentre que, a València, caldria xifrar-la en un cruel article periodístic de Blasco Ibáñez, titulat **El murciélagu alevoso**, al·lusiú al "Rat Penat" llorentí. (I encara: en un dels primers opuscles publicats per Azorín, quan residia a València, abans d'emigrar, "Lo Rat Penat" és qualificat de "sociedad de bombos mutuos"; i Llorente de "Ganimedes de... Silvela".) He escrit "ruptura". Però Rusiñol continuava escrivint en català, i el "Modernisme", a Catalunya, prolongava l'embranchida de la "Renaixença". A València, per contra, Blasco i Azorín s'implantaven en el castellà: el precedent renaixentista era incapaç d'assumir-los. Tot s'ha de dir: Blasco i Azorín volien "professionalitzar-se" com a escriptors, i, a València com a Barcelona, això només era possible en castellà. Els "fidels a la llengua", en general, no tenien aquesta aspiració.

Vicent W. Querol i Teodor Llorente, dues veus valencianes, deixebles tots dos de Marià Aguiló.

No tot van ser Jocs Florals

D'altra banda, no tot van ser Jocs Florals, al Principat. A poc a poc, i entorn del vague ideari renaixentista, van sorgir iniciatives culturals coincidents: coincidents, sobretot, en l'adhesió a l'idioma. Van ser institucions modestes, al principi, que es movien ja fora de l'òrbita literària, però que empraven el català com a mitjà d'expressió. O ni tan sols eren institucions. El "redescobrimt" del país, a Catalunya, es va fer en català: certament, la majoria de la bibliografia de l'època encara és en castellà, però la tendència a emprar el català s'accentua, a mesura que passa el temps. De fet, el model, el donaven els Jocs Florals. Milà i Fontanals, escèptic davant les possibilitats de futur que oferien els Jocs, va ser tanmateix el qui hi va recomanar el seu monolingüisme. A València, des del primer dia, els Jocs Florals del

I la moda o l'exemple s'estén ben aviat fins a València (Vicenç Boix és "Lo trobador del Túria") i Mallorca, on la Renaixença literària pren una gran volada, en contacte amb la del Principat: Josep Tarongí hi signarà els seus versos com "Lo trobador mallorquí", i Jeroni Rosselló serà "Lo joglar de Maylorques", mentre Tomàs i Marià Aguiló emprendran llur obra meritòria de poetes, folkloristes i, en el cas del darrer, de filòleg i compilador.

Tots ells, com es pot veure, demostren prou bé com la veu de Rubió i Ors trobà ressò també en homes de no pas poca talla. Per això, i amb raó, aquest ha estat sovint distingit amb el merescut títol de Patriarca de la Renaixença.

La Catalunya del 1840 coneixia una gran expansió demogràfica.

Començava una etapa de relativa tranquil·litat que el poble senzill gaudeix tot mantenint els costums tradicionals (Foto E. Esteve).

Aspecte parcial de la cascada del parc de la Ciutadella. El Modernisme hi apuntava en alguns detalls espectaculars (Foto R. Manent).

“Rat” van ser bilingües, i aquest bilingüisme havia d’ofegar-los en la ineficàcia: en el castellanisme. Què passà a Mallorca? No en sé prou per parlar-ne. Però entre Marià Aguiló i el canonge Alcover s’endeuina una trajectòria de recuperació clara. O més clara que al País Valencià.

Dificultat de recuperar el català com a idioma “normal”

Un examen més detallat del tema ens portaria a verificar com resultava difícil de recuperar el català com a idioma “normal”, fins i tot entre els capdavanters de la “Renaixença”. Els estudiosos d’una “*història social de la llengua catalana*” hauran d’acudir, sense anar-hi més lluny, a les correspondències, i comprovar quan i com —i per què— els escriptors de poemes i d’alguna prosa en català redactaven les cartes a la família i als mateixos col·legues en castellà, i quan, com i per què començaren a escriure-les en català. I la llengua domèstica. Hi ha indicis —confessions— que, no la majoria, però sí moltes llars de poetes renaixentistes, tenien el castellà com a llengua habitual. A València, probablement, totes; a Barcelona, no poques; a Mallorca segurament cap. Una indagació sobre els epistolaris publicats seria reveladora del fenomen. Com ho és el testimoni de Prat de la Riba —ja en un àmbit més ampli—, quan apuntava que els masovers s’indignaven en rebre una carta en català de l’amo del mas, que s’havia convertit en “catalanista”.

El Modernisme, un altre plantejament

El “Modernisme”, poc o molt, implicava un altre plantejament “estètic”, i una porositat a d’altres idiomes. Els mallorquins, poc o molt, llegien l’italià. Llorente traduïa Goethe del francès. I Maragall? Maragall fou una anella més de la tradició goethiana del nostre Romanticisme. I una incògnita: ¿li era assequible l’alemany a Maragall, i fins a quin punt? Amb Carles Riba, o amb Gabriel Ferrer, ja era una altra època. Per a l’alemany, i per a l’anglès. Però ja és una altra història. La “Renaixença”, insisteixo, va ser una calcomania del castellà, i de la ideologia predominant i com-

Abdó Terrades

Josep Anselm Clavé, després d'Abdó Terrades, sap fer servir la llengua mateixa dels "trobadors nous", dels "poetes de riu", per a fer cantar el poble Les Flors de Maig, La Maquinista i Els Pescadors, les estampes bucòliques del De bon mati i Una fontada, i sap fer vibrar les cordes patriòtica i revolucionària amb Els nêts dels amogàvers i La Marsellesa posada en català.

L'any 1845 crea la primera agrupació coral, L'Aurora, que cinc anys després esdevindria el primer cor organitzat amb el nom de La Fraternitat. Clavé, republicà actiu, amic de Monturiol i Terrades, empresonat i deportat en diverses ocasions pel seu activisme, s'havia adonat de la manca de lleure que patien els obrers i de l'ambient miserable de les tavernes, lloc habitual de trobada. Per tal de sostreure'ls creà les societats corals que, en poc temps, agafaren una gran embranzida: en només dotze anys es fundaren 85 corals diferents i es disposà d'un butlletí intern, "El Eco d'Euterpe" (Fotos R. Manent i E. Esteve).

partida. De debò, l'únic poeta mitjanament original que donen els Països Catalans durant la "Renaixença" fou un senyor de Reus que es deia Joaquim Maria Bartrina, voltairià i epigramàtic, i les seves millors rimes virulentes, les va fer en castellà. Bartrina fou un anti-Verdaguer frustrat, que ja ens hauria convingut. Jo canviaria tota L'Atlàntida i el Canigó per mitja dotzena de poemes menors que Bartrina va escriure en castellà, prosaics i cantelluts. Independentment d'això, el bilingüisme de Bartrina també s'ha de tenir en compte. De Reus.

Una operació culturalment higiènica

I torno a Rusiñol. Quan don Santiago organitzava a Sitges uns festivals moderadament esnobes, l'anècdota ha estat sovint destacada. Ara: la corrosiva burla dels Jocs Florals de Canprosa, malvista pel "catalanisme oficial", era una operació culturalment higiènica. I políticament. Ell, Rusiñol, potser ni se n'adonava. Però havia arribat el moment d'arxivar la "Renaixença": de clausurar-la. Ara no importa la cronologia: uns anys més o uns anys menys.

Mallorca, un cas a part

A les Illes, o molt m'erro, passaven suauement d'una cosa a l'altra, i sense fer-ne problema. Mossèn Costa tenia un feble per Horaci, i mossèn Costa sabia una mica de llatí. En el temps de Costa i Llobera, a Barcelona desdenyaven el llatí, o només el servien escolàsticament. Al País Valencià, terra de llatinistes —Puigblanch, de Mataró, enemic acèrrim dels Villanueva, de Xàtiva, ho certifica—, també la tradició s'havia esvanit. El salt a l'Europa "moderna" fou el "Modernisme", i més esmolat —o capciós— fou el "Noucentisme". Però a Mallorca, hostil al "Modernisme" (excepcions a banda), el "Noucentisme" era superflu. A Mallorca no necessitaven cap Eugeni d'Ors per donar-los lliçons d'"humanisme". Unes sagristies opulentes, i alhora tremendament parroquials...

Els primers Jocs Florals de Barcelona van tenir lloc el diumenge, 1 de maig, de 1859. Causaren gran impressió, més que per la qualitat de les poesies que hi concorregueren —no arriben a la mitjana de les que formaven els reculls dels "Trobadors", pel fet que els discursos fossin en català i pronunciats per personalitats intel·lectuals notòries (Milà i Fontanals fou el primer). Hom explica que Pau Pí Ferrer, un dels precursors intel·lectuals del catalanisme arqueològic, que va escriure en la seva curta vida només en castellà, en baixar l'escala de Casa la Ciutat, sortint de la festa, constatava: "Hem estat tota la tarda sentint parlar en català i no hem rigut gens".

Reglament i signatures del primer Consistori (IMH, Barcelona).

Tots som uns

Fa molts anys, Jaume Vidal i Alcover, que passejava per València, em deia: "És que a Mallorca, si no saps llatí, ensopegues amb qualsevol pedra..." Potser no era això, literalment. Mallorca era un cas a part. I un cas a part el País Valencià. I, ¿no esdevenia automàticament un "cas a part" Catalunya? En el context social més evident, tots som uns: de Salses a Guardamar, de Fraga a Maó. En teoria. Les circumstàncies històriques ens han dispersat, i, avui, en recapitular unitàriament el nostre passat, hem de tenir ben a la vista la "dispersió". És una "dispersió" antiga, però res no es dispersa si abans no ha estat unit. I no hi ha cap "norma" vàlida, si no és comuna. Ho van intentar en la "Renaixença" per l'idioma. I no per l'"humanisme".

Tres o quatre "renaixences"

Aquesta digressió ens retorna a la pregunta bàsica: ¿què ha estat la "Renaixença", literàriament i socialment parlant? Serà útil de precisar que, dins la "Renaixença", hi ha hagut tres o quatre "renaixences" —hem d'incorporar-hi Catalunya-Nord—, cadascuna coherent amb les altres, però amb la marca diferencial pròpia. Ens enganyariem, si no ho tinguéssim present. La "Renaixença" va reeixir al Principat, una mica menys a les Illes, i ben poc al País Valencià. I "reeixir" potser no és el verb adequat. ¿Ha "reeixit" la reivindicació nacional, cultural i més que cultural, al Principat? No. I menys podria reeixir-hi, al País Valencià o a les Illes, territoris socialment afligits per unes altres "particularitats". I avui no ha de sorprendre'ns que de les Illes i del País Valencià sobrevinguen a Catalunya unes opcions de "ser catalans" indiferents a les sardanes folklòriques o als subjuntius en -i o a qualsevol minúcia dialectal. Si la "Renaixença" fou el que fou, poc o molt, va ser una convocatòria unitària. Llorente no ho volia, però els seus successors sí que ho hem volgut. Alguns.

La Copa Santa d'argent cisellada que, el 1867, fou adquirida per subscripció popular a Sabadell i a Barcelona i oferta per alguns escriptors polítics catalans als "felibres" provençals en regreïament de l'acollença dispensada a Victor Balaguer, llavors exiliat per la seva oposició al govern d'Isabel II.

Per commemorar l'amistat entre ambdós pobles, Mistral compongué un himne, que ha esdevingut l'himne nacional occità, el qual és cantat a la majoria de cerimònies regionalistes o folklòriques i, en especial, al banquet anual dels "felibres", on la copa, plena de vi Château neuf-du-Pape, passa d'un comensal a l'altre (IMH, Barcelona).

Reglament

del

Consistori dels jocs florals de Barcelona

Reunidas, lo dia 1 de març de 1859, set personas amants de las glorias patrias, que de molt temps guardaban en son pit lo desitj de fer renaixer los antics y molt celebrats jocs florals que tan renom donaron algun temps a Barcelona, tractaren de proposar sa idea al Excel·lentissim Ajuntament per mitjà de una sollicitut reclamant sa protecció, y lograt son objecte com y també rebut lo nombrament de mantenedors per las muleixas set personas, pasaren estas en seguida a la elecció de president y secretari, y lo dia 17 del mateix mes demaren al public lo següent convocatori y programa.

"Foren escrites y firmadas las presents lletres en la ciutat de Barcelona als 17 de març del any del Senyor 1859, per los VII mantenedors de aquest any.

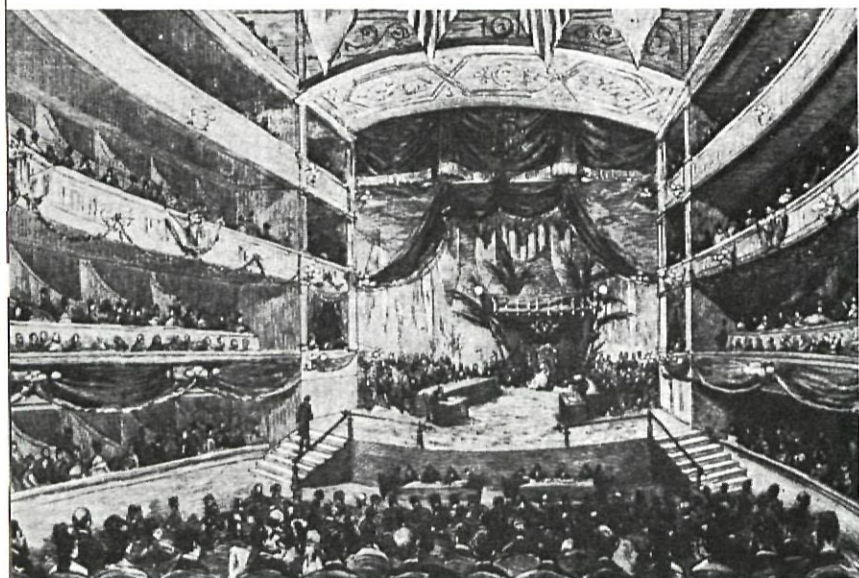
Lo president

Manuel Milà, Joaquim Llorens, Víctor Balaguer, Joseph Lluís Bon, Felip Vinyes, Antoni de Sureda, Joan Cortada, Lluís de Sant Jordi, Antoni de Vinyes

És indiscutible que els Jocs Florals, per la presidència dels quals van passar, a partir del 1859, totes les grans personalitats de les lletres, les arts, les ciències i el pensament de Catalunya, i que donaven cada any, públicament, l'espectacle d'uns discursos i unes poesies en català, recollits després en un volum que és, generalment, el més important de la producció bibliogràfica anual van tenir un pes considerable en l'evolució de la Renaixença catalana.

Menéndez y Pelayo els presidí l'any 1888 i hi pronuncià un discurs en català que fou molt sonat.

Vicens Vives ha assenyalat que la fundació de la guàrdia civil l'any 1844 i la implantació de la Llei Moyano de la Instrucció Pública, que imposava l'ensenyament només en castellà, foren dos elements claus en la castellanització de Catalunya: "La societat catalana —ha escrit— s'anà acostumant al fet que l'ensenyament dels seus fills es fes exclusivament en castellà".

Com a reacció per un costat, i com a mostra de la revifalla de Catalunya com a comunitat per un altre, es conreava més que mai la poesia en català i així sorgien els Jocs Florals el 1859 i Josep Anselm Clavé incloïa als seus cors composicions catalanes.

Jocs Florals del 1877, al Teatre Principal i Festa del Cinquantenari, al Palau de Belles Arts.

Els premis ordinaris dels Jocs Florals han estat noblement ambicionats —i sovint discutits aferrissadament— per totes les generacions de poetes del 1859 ençà: l'Englantina, la Viola i la Flor Natural que corresponen, respectivament, als tres punts de la divisa de la gaia festa: Pàtria, Fides, Amor (Foto R. Manent).

"La història de Catalunya del XIX sorti de les portes dels masos, amb el darrer adéu dels fadrinsterns a la casa pairal".

"Foren, en efecte, els fills de pagès que no havien tingut la sort de néixer primer els qui deixaren les terres i la casa als hereus i emigraren a les fàbriques de Reus, Barcelona, Manresa... La vida al camp era sovint miserable, agreujada per les guerres carlines que afectaren bona part de Catalunya entre 1833 i 1840 primer, i després el 1848.

Paral·lelament, a les viles es produïa la crisi dels gremis, que no sabien com fer-s'ho per adequar la seva estructura gairebé medieval al nou món industrial. Dels gremis es va anar desprenent una forta allau d'obres cap a les fàbriques, sobretot a partir de l'any 1834, que fou promulgada la llibertat d'indústria." Vicens Vives. Industrials i polítics del s. XIX.

La teixidora, oli pintat per Joan Planella i Rodríguez el 1882.

ELS
ORÍGENS I PRIMERS TEMPS
DE LA
RENAIXENÇA
CATALANA
Miquel Coll i Alentorn

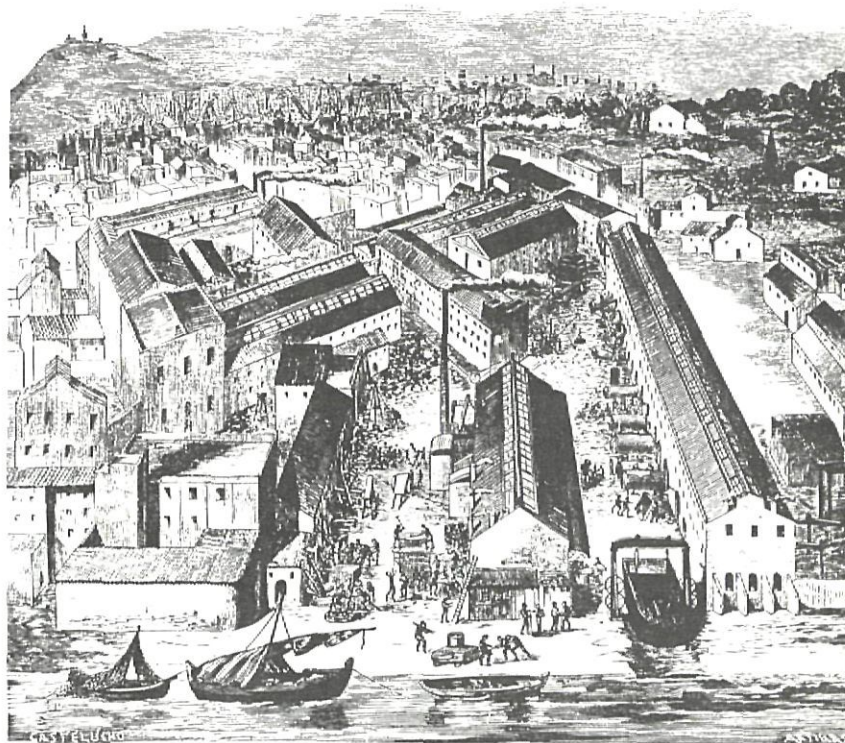

ELS ORÍGENS I PRIMERS TEMPS DE LA RENAIXENÇA CATALANA

Miquel Coll i Alentorn

UN procés de renaixença és un fenomen molt complex que comprèn aspectes molt diversos: biològics, econòmics, culturals i polítics. La Renaixença catalana no s'escapa naturalment d'aquests condicionaments. Si en l'origen de la Decadència hem de trobar les grans epidèmies del segle XIV i començament del XV i les destructives guerres del temps de Pere el Cerimoniós en el segle XIV i contra Joan II en la segona meitat del XV, amb el gran descens d'empenta, econòmica de primer, i política després, que representen, i acaben produint una decadència cultural, en l'origen de la Renaixença hem de trobar el redreçament demogràfic que al camp s'inicia ja amb la solució del problema remença per la sentència de Guadalupe el 1486, el renaixement econòmic que comença vers la fi del segle XVII, que s'interromp amb la guerra de Successió, però es reprèn després, a desgrat dels greus danys produïts per aquesta guerra i l'acció repressiva que la segueix, i és notablement afavorida per la llibertat de comerç amb Amèrica, aconseguida el 1778. Ben aviat es nota un renaixement cultural que comportarà al cap de poc un renaixement lingüístic i, tot seguit, literari.

El renaixement lingüístic

L'esmentat renaixement lingüístic s'inicia en ple segle XVIII. Vers el 1743 Josep Ullastre, domer de Peralada, escriu la primera redacció de la seva **Gramàtica catalana**, de la qual farà altres dues redaccions abans de la seva mort el 1762, però no arribarà a publicar-ne cap.

Baldiri Rexach i l'ensenyament

El 1748 mossèn Baldiri Rexach, rector de Sant Martí d'Ollers, publica **Instruccions per l'ensenyança de minyons** propugnant l'ús de la llengua materna en l'ensenyament dels infants. Va deixar inèdita una altra part sobre l'ús del català en l'ensenyament de les ciències (matemàtiques, física, lògica i geografia) que potser no va aconseguir permís d'impressió.

A la darrereria del segle (1796) al "Diario de Barcelona" hi ha una polèmica molt viva sobre orto-

grafia catalana que és sens dubte promoguda per Joan Pau Ballot, i sovint apareixen en el mateix "Diario" poesies catalanes, i especialment en ocasió de l'anomenada "Guerra gran" contra la primera República francesa (1793-1795).

La guerra del "francès"

La invasió napoleònica pertorba aquesta evolució, però al mateix temps en alguns aspectes l'afavoreix. La propaganda dels dos bàndols en lluita es fa sovint en català, i durant un temps el mateix "Diari de Barcelona" és publicat a doble columna en les llengües catalana i francesa. Durant l'ocupació francesa Ballot té la idea (vers el 1810) de fer una gramàtica catalana, que no apareix fins el 1814, o sigui en acabar-se l'ocupació francesa, tot i que un cert nombre d'exemplars van circular des de quatre anys abans. L'esperit que la inspira és tal, que algú ha pogut considerar-la com la fita inicial de la nostra Renaixença.

Les grans indústries tèxtils catalanes nasqueren, igualment, en aquest període d'expansió: el Vapor Vell, de Sants (1840); Fabra & Coats encara que amb altre nom al principi, a Sant Andreu (1843); La España Industrial, també a Sants (1847); la de Josep Batlló (1849); ... En el mateix període, Sabadell i Terrassa s'inclinaren cap a la indústria llanera. També són d'aquest temps les primeres fonereries, que donarien pas el 1855 al naixement de La Maquinista Terrestre i Marítima, una altra de les grans indústries històriques, al redòs de l'expansió ferroviària.

Una visió satírica de la redacció del "Brusi" d'aquell temps, segons L'Esquella de la Torratxa (IMH, Barcelona).

teggia i Galli i l'anglès Carles Ernest Cook. Va començar a publicar-se el 18 d'octubre de 1823 i reflecteix sobretot el moviment romàntic italià (Manzoni i el grup de Milà) i l'escocès (Walter Scott i Macpherson). El restabliment de l'absolutisme va acabar la publicació d'aquesta revista, que arriba fins al 24 d'abril de 1824.

Mentrestant el canonge de Vic Jaume Ripoll publica entre el 1814 i el 1843 molts opuscles i fullets plens d'autèntica erudició sobre la nostra història, dels quals n'hi ha diversos en català entre el 1823 i el 1830.

Puig i Blanch, un precursor

El mataroní Antoni Puig i Blanch escriu dins la segona meitat del trienni liberal el poema català **Les Comunitats de Castella** (vers 1823). El 1832 és publicada a Londres una versió catalana del **Nou Testament** i dels **Psalms** feta per Josep Melcior Prat, amic de Puig i Blanch, per compte de la Societat Bíblica. I el 1834 apareix una traducció en vers català, feta per Joan Cortada, de **La noia fugitiva** de Tomaso Grossi.

Apareix l'oda "La Pàtria": 1833

Mentrestant, l'atenuació de l'absolutisme, que es comença a notar des de la fi del 1829, permet la publicació de la revista "El Vapor" des del 22 de març de 1833. En aquesta revista, el 24 d'agost del mateix any, Aribau publica la seva oda **La Pàtria** que tradicionalment ha estat presa com a punt de partida de la Renaixença, tot i que realment, com hem vist, aquesta comença alguns anys abans. Es tracta d'una composició d'inspiració romàntica sota una forma encara clàssica, i d'una qualitat literària i lingüística força superior a les poesies en català immediatament anteriors o posteriors a ella. En realitat ja era escrita el novembre del 1832. La seva influència sobre els escriptors catalans coetanis va ésser notable i decisiva.

L'edició catalana no va parar mai

Cal assenyalar que el període de decadència no representa, ni molt menys, la total desaparició de

El Romanticisme

L'esperit de llibertat, propagat per la Revolució francesa, i l'atenció vers l'Edat Mitjana, reclamada pel Romanticisme, contribuiran a enfortir l'esperit renaixentista. El Romanticisme és introduït sistemàticament a Espanya per la revista barcelonina "El Europeo", publicada per un grup d'intel·lectuals, entre els quals figuren Bonaventura Carles Aribau, López Soler, els italians Mon-

"Companyia de Santa Bàrbara" durant el setge de Girona, el 1809. Pintura de R. Martí Alsina, conservada al Museu d'Art Modern de Barcelona (Foto E. Esteve).

Les rentadores (1883), de Joaquim i Marià Vayreda (el primer pintà el paisatge i el segon les figures), reflecteix un aspecte important de la vida rural del seu temps. Museu d'Art Modern, Barcelona. (Foto E. Esteve).

La vida rural catalana després del 1835 apareix en conjunt com a equilibrada i tranquil·la.

publicacions en català. Ha estat enregistrada entre el 1801 i el 1833 l'aparició de 253 llibres i fullets en català, amb la característica que els llocs d'edició estan amplament escampats per tot el territori de llengua catalana i fins i tot fora d'ell.

Corresponen a Barcelona 61 d'aquestes publicacions; 49 a València; 40 a Vic; 19 a Manresa; 13 a Girona; 11 a Cervera; 11 a Perpinyà; 9 a Mallorca; 5 a Tarragona; 5 a Reus; 3 a Maó; i també a Solsona, Vilafranca del Penedès i Vilanova; i a Londres, París, Sevilla, Tolosa de Llenguadoc, Càller i Casteddu (Sardenya).

La freqüència d'aquestes publicacions és molt irregular, però sembla que hi ha un màxim entre el 1820 i el 1826 amb un total de 87 títols i una mitjana per any de 12,4. Abans, en el període 1801-1819, tenim 121 títols amb una mitjana de 6,4 per any. I després, en 1827-1833, tenim 45 títols amb una mitjana anual també de 6,4. La mitjana general de tot el període 1801-1833 és de 7,7 per any. Els màxims anuals corresponen al 1820 amb 23 títols i al 1802 i al 1823 amb 13 títols cada un; i els mínims, al 1801, al 1803 i al 1810 amb un títol cada un.

Quant als temes, la major part són llibres de devoció o de literatura religiosa; també n'hi ha molts de sàtira política o social, però n'hi ha alguns de paremiologia, d'ictiologia, de qüestions gramaticals, d'història, de rondallística i fins i tot per a la neteja i conservació de les armes. Els més importants són la gramàtica de Ballot (Barcelona 1810 i 1814) i el **Nou Testament** (Londres 1832). I el més editat és l'**Exercici del cristià** de Josep Ullastre que, en el període que estudiem, assoleix vuit o nou edicions.

D'altra banda, l'ús del català en la correspondència privada i en els dietaris i llibres de memòries és general fins a les primeres dècades del segle XIX.

La pagesia, ben arrelada a les seves tradicions, sembla haver conegut una de les seves èpoques més pròsperes. Els poetes dels Jocs Florals restaurats el 1859 prendran sovint les festes i els costums tradicionals de la nostra pagesia com a temes dels seus versos.

Tradicionalisme i prosperitat que apareix als quadres de costums rurals que reproduïm, tots ells dipositats al Museu d'Art Modern de Barcelona (Fotos E. Esteve).

El país "visqué en català" fins ben entrat el segle XIX

La Renaixença: qüestió d'actitud i d'intenció

En aquest quadre de l'ús de la nostra llengua, cal recordar que els documents notariais (testaments, capitols, contractes) i els llibres parroquials van continuar essent escrits en català fins a mitjan segle XIX; i ara anem descobrint que molts ajuntaments catalans van continuar portant els llibres municipals en la nostra llengua fins als darrers anys del segle XVIII i alguns d'ells fins ben entrat el XIX.

Per això es fa difícil de fixar el moment inicial del que anomenem la Renaixença. En realitat es tracta d'una qüestió d'actitud i d'intenció. En el moment que l'ús de la llengua és practicat, no com un desig de conservar el passat, sinó com una projecció vers un esdevenidor que hom desitja ascendent, podem dir que la Renaixença ha començat. I potser podríem fixar aquest moment

L'abolició del tribunal de la Inquisició, l'any 1820, fou un fet important dins la història social i política del segle XIX. L'obra "La Inquisició sin màscara" d'Antoni Puigblanch, un dels precursors de la Renaixença, contribuï al desprestigi del Sant Ofici.

Cal recordar aquí el nombre considerable d'exiliats polítics que anaren a residir, molts d'ells, a Anglaterra (com Antoni Puigblanch) i que hi aprengueren, junt amb una tolerància política i religiosa a la qual no estaven acostumats, el respecte i l'admiració a les velles cultures, al folklore, o saviesa popular, que serà un dels factors essencials del moviment romàntic.

el pseudònim de "Lo Gaiter del Llobregat". La primera va aparèixer el 16 de febrer. Sota el títol del pseudònim van ésser publicades en un sol volum el 1841.

Precedents dels Jocs Florals

Aquest mateix any, a iniciativa principalment de Joan Cortada, l'Acadèmia de Bones Lletres va convocar un concurs per a premiar l'any següent la millor poesia catalana o castellana que cantés l'expedició dels catalans a Orient al començament del segle XIV. El va guanyar Rubió i Ors amb el seu poema **Roudor de Llobregat**, de més alenada i ambició que les seves composicions anteriors. La festa del repartiment dels premis del certamen va ésser una mena d'assaig general de la dels Jocs Florals que encara trigaria disset anys a instaurar-se.

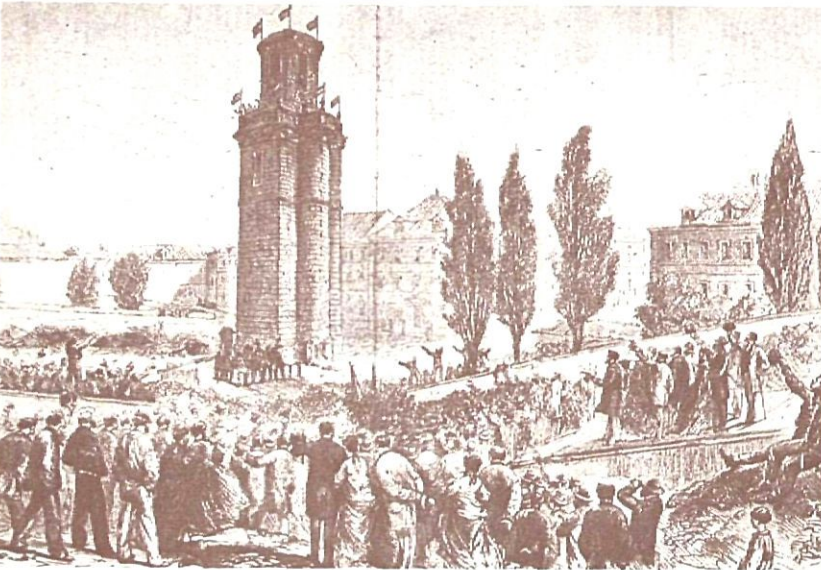
Arreu dels Països Catalans

Mentrestant, d'altres poetes començaven a compondre en català seguint les inspiracions de Rubió i Ors. Esmentem sobretot Manuel Milà i Fontanals que, el 1844, escrivia la seva primera poesia catalana, **La font de Na Melior**, i el mallorquí Marià Aguiló, que lligaria amb la seva naixença a Mallorca i les seves actives i fecundes residències a València i a Barcelona, els cenacles renaixentistes dels tres grans països de llengua catalana, i que havia començat a escriure versos en català el 1842.

A València, Tomàs Villarroya havia escrit uns versos inspirats en l'oda d'Aribau el 1841. Uns anys més tard, a partir del 1857, el seguiran Teodor Llorente i alguns altres.

La reinstauració dels Jocs Florals

Gràcies a l'esforç de Joaquim Rubió i Ors, Antoni de Bofarull, Víctor Balaguer i Joan Cortada, el 1859 van ésser reinstaurats els Jocs Florals de Barcelona. També Milà i Fontanals va donar-los el seu docte i autoritzat suport. Després d'alguna discussió va ésser acordat que els Jocs serien

L'enderrocament de la Ciutadella, símbol de l'absolutisme i de l'ensulsiada del 1714, juntament amb la dissolució dels cossos repressius—mossos d'esquadra i guàrdia rural—, l'organització dels Voluntaris de la Llibertat i la rebaixa d'un terç dels aranzels de duanes eren aspiracions populars. El 1868, es feia realitat la primera d'aquelles aspiracions: el croquis de Tomàs Padró mostra com un grup de treballadors comença la demolició de la torre de Sant Joan, que servia de presó militar (Biblioteca de Catalunya).

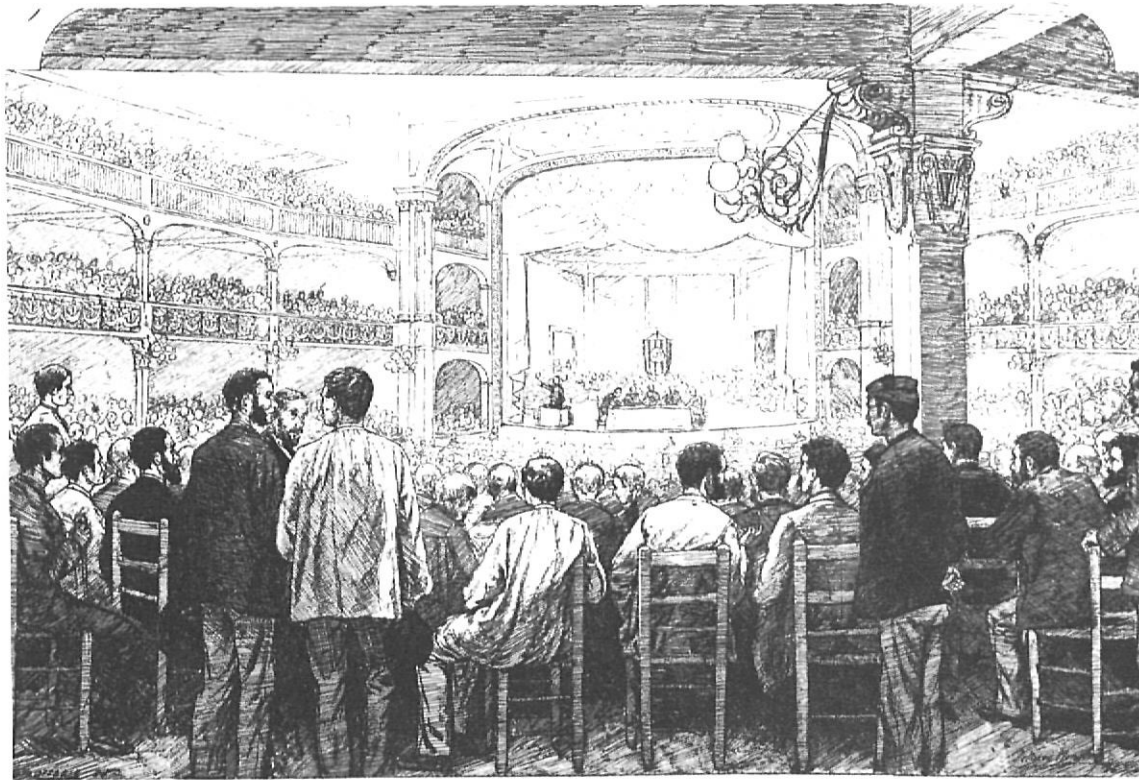
vers el 1820, quan els inicis del trienni liberal obren els cors a l'esperança i encara no ha començat el desencís i la reacció adversa no s'ha configurat com a perillosa. Però la reimplantació de l'absolutisme cohibirà la creixença dels sentiments renaixentistes des del 1824 fins al 1833.

Després de la publicació de l'oda d'Aribau, el diari "El Guardia Nacional" va començar a publicar poesies i altres textos en català el març del 1836. Joaquim Rubió i Ors, quan tenia divuit anys, hi va publicar les seves dues primeres poesies catalanes el 8 d'octubre de l'any esmentat.

"Lo Gaiter del Llobregat"

El 1839 apareixia el volum de poesies de Miquel Anton Martí **Llàgrimes de viudesa**, i la primera edició del **Diccionari de la Llengua Catalana** del valencià Pere Labèrnia, i el mateix any Rubió i Ors començava a publicar al "Diario de Barcelona" la sèrie de dinou poesies que signava amb

Miting catalanista del temps del "Memorial de greuges", celebrat el 25 de juliol de 1886 al Teatre Novetats, de Barcelona. Fou organitzat pel Centre Català en protesta per la política anti-proteccionista del govern de Madrid. La indumentària dels assistents ens fa veure el caràcter popular d'aquest acte: petits-burgesos, menestrals, obrers... Croquis de Pellicer Montseny publicat a la Il·lustració Catalana. Biblioteca de Catalunya, (Barcelona).

únicament catalans i no bilingües com algú suggeria; i això fou un dels grans encerts dels restauradors del certamen. Des d'aleshores la literatura catalana va comptar amb una institució que va tenir per objecte de fomentar-la, estimular-la, i dotar-la, d'un ressò públic i prestigiós. Moltes vocacions literàries van ésser desvetllades per aquesta institució i els seus concursos anuals. Esmentem només que el 1865 hi obtenia el seu primer premi Jacint Verdaguer. Dotze anys més tard l'hi seria premiat el seu gran poema **L'Atlàntida**, amb el qual la literatura catalana de la Renaixença entraria en la seva majoria d'edat.

No és l'hora, encara, de la Renaixença política

Aquesta Renaixença cultural i especialment lingüística i literària no era encara la Renaixença política. Aquella havia estat precedida de la Renaixença demogràfica i econòmica, però la segona no vindria més que una generació després que la primera.

En l'endemig els catalans havien intervingut, gairebé sempre en llocs secundaris, en la política general espanyola. Jaume Balmes i el general Prim hi havien tingut papers importants, el primer fugaçment (1844-1846), el segon durant un període molt més dilatat (1842-1870) vers la fi del qual el general català va arribar a ésser cap del govern i àrbitre de la política espanyola. Instintivament o subconscientment, els catalans triaven entre els partits generals espanyols aquells que eren més favorables a alguna cosa que s'assemblés al retorn a l'autogovern, i concretament el carlisme a la dreta i el republicanisme federal a

l'esquerra i per això ha pogut ésser dit que la darrera guerra carlina a Catalunya (1872-1875) va ésser una guerra civil entre federalistes monàrquics i federalistes republicans.

Necessitat subconscient de passar a l'acció política

També subconscientment els dirigents del moviment cultural i literari anaven sentint la necessitat de passar a una acció política catalanista, però aquest mateix mot encara no ha estat divulgat i els qui poc o molt van avançant a les palpentes vers l'ampliació del moviment cultural vers el camp polític són anomenats entre el 1829 i el 1857 "verdaders catalans" i aquesta denominació va servir de títol a una publicació quinzenal, escrita totalment en català, que va veure la llum entre el març i el maig del 1843 que sembla inspirat en els propòsits de Jaume Balmes en aquests temps i que ha estat qualificat de "primer òrgan periodístic de la Renaixença".

La sotragada que va representar la revolució de setembre del 1868 va propiciar l'obertura conscient del camí vers la política i el que apareixia impossible en les etapes anteriors i sobretot en el temps de les semidictadures moderades, ara ja no semblava tan utòpic.

"La Jove Catalunya"

En aquesta situació el jovent intel·lectual catalanista era lògic que sentís el desig d'alguna cosa més que literatura. Es reunien al Cafè de França i després al Suís. Tenien una penya a la farmàcia

Fruit de l'observació del mar davant de Cadaqués —on s'havia refugiat Narcís Monturiol quan els progressistes bandejaven i perseguien republicans i demòcrates— serien els dos lctineu que foren varats al port de Barcelona, el primer, el 29 de juny de 1859 i el segon, el 2 d'octubre de 1864. Monturiol fou —com diu Riera i Tuèbols— un pioner, veritable capdavanter de la navegació submarina (Foto R. Manent).

Montserrat o del Pi, entre la plaça d'aquest nom i la de Sant Josep Oriol, encara avui existent, regentada llavors per Josep Montserrat i Archs. Els més assidus concurrents eren En Riera i Bertran, En Manuel Pau, l'historiador Antoni Aulèstia i Pijoan, En Sardà i Lloret, i el comediògraf Jaume Ramon i Vidales. El 1869 van decidir la constitució d'una entitat que es titularia La Jove Catalunya a imitació d'altres agrupacions polítiques de nom anàleg que actuaven en països amb problemes de reivindicació nacional, com La Jove Irlanda o La Jove Itàlia. Van celebrar una junta general de constitució al carrer de la Canuda, número 31, on després hi va haver la Sala Mozart i ara hi ha el Centre Aragonès. Els fundadors van ésser Aulèstia, Roca i Roca, i Ramon i Vidales. El primer

president va ésser Francesc Ubach i Vinyeta, l'autor dels romanços patriòtics més celebrats. Més endavant en van ésser presidents En Montserrat i En Ramon Picó i Campamar, mallorquí, a qui Montoliu anomena "el mestre del romanç".

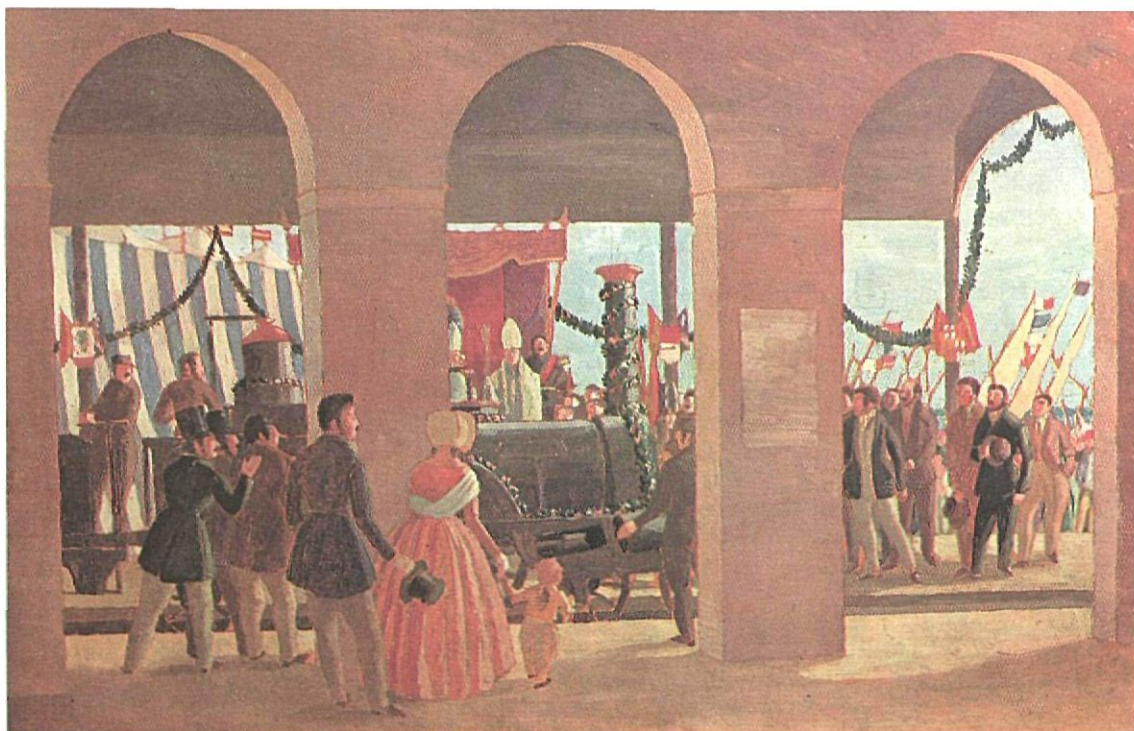
El domicili de la nova entitat era al carrer de Petritxol, al primer pis d'on ara hi ha "La Mallorquina" (número 11). Dels fundadors, els més vells no arribaven a trenta anys. Gairebé tots els socis eren literats, i entre ells hi havia: Francesc Matheu, Isidre Reventós, Felip de Saleta, Emili Grahit (de Girona), Modest Vidal i Lluís Domènech i Montaner. S'hi reunien a fer tertúlia havent dinat, a l'hora del cafè; i, amb menys assistència, al vespre, fora de quan hi havia conferències que és quan hi havia més concurrència. La lectura de versos patriòtics era l'ocupació més freqüent. Sovint hi convidaven els vells mestres, com Milà i Fontanals. En Guimerà, que encara vivia al Vendrell, hi va llegir les seves primeres poesies, apadrinat per En Ramon i Vidales. També hi va fer lectures Jacint Verdaguer.

Neix el periodisme català

La societat tenia uns seixanta socis, xifra important per aquell temps, i molt aviat va voler tenir un òrgan periodístic. Va ésser "La Gramalla" títol que al·ludia a la gesta llegendària de Fiveller, la figura del qual va aparèixer aviat a la capçalera del setmanari jurant amb la mà esquerra, perquè el dibuixant no va tenir en compte la inversió que sofriria el dibuix en estampar-lo. Es va publicar tots els dissabtes des del 14 de maig de 1870 i la seva redacció era al carrer d'En Ripoll, número 22. Els cinc primers números van ésser dirigits per Francesc Pelagi Briz; i els següents, per Francesc Matheu, Ramon i Vidales, Roca i Roca, Josep M. Codolosa, Àngel Guimerà (que hi va publicar les seves primeres poesies), Manuel Pau, Felip de Saleta, Josep de Palau i Josep Sebastià Carner, potser pare del poeta Josep Carner.

El setmanari era finançat i comprat per aquella colla de joves cap dels quals no era ric. L'epidè-

Durant l'etapa de ràpida expansió econòmica que va del 1840 al 1866 s'esdevingué una profunda transformació en el sistema de transports del país. La prosperitat del període va permetre que es fessin inversions molt fortes en obres d'infraestructura. La més espectacular de totes fou, sens dubte, el ferrocarril. La primera línia de Catalunya, i de tota la península enllaçà Barcelona i Mataró. Fou inaugurada el 28 d'octubre de 1848.

Miquel Biada fou el realitzador del ferrocarril de Mataró. La inauguració d'aquella primera línia de trens fou una fita històrica important, sentida com a tal pels contemporanis. Orgull, i ben legítim, dels catalans d'aleshores, fou que la seva construcció es degué exclusivament a llur iniciativa i a llurs estalvis, quan —segons escriu Josep Coroleu— "para trabajar en este país se necesita el arrojo de un héroe y la paciencia de un santo" (Fotos R. Manent i E. Esteve).

mia de la febre groga el va matar abans que morís de consumpció.

La Jove Catalunya es va traslladar després al carrer Nou de la Rambla, núm. 12, relogada a la Societat de Fabricants. Va sostenir-se fins a mitjan 1875 que va morir per falta de base econòmica.

L'origen de la revista "La Renaixença"

Els seus antics afiliats van continuar reunint-se, de primer al cafè Las Delicias, després al cafè Pelayo. En Matheu, l'Aldavert i En Guimerà van convocar, en una d'aquestes reunions, diversos companys amb la idea de publicar un diari en català. La reunió va tenir lloc a l'Institut de Segon Ensenyament, i hi van assistir el federal Valentí Almirall, Adolf Blanch, Joan Cortada, Ubach i Vinyeta, i Maspons i Labrós, entre d'altres. L'Almirall els va desanimar, potser perquè volia el diari per a ell tot sol. Però això fou l'origen de "La Renaixença" que va sortir l'1 de febrer de 1871, com a fruit d'una altra reunió celebrada en un entresol de davant del Liceu amb assistència de Francesc Matheu, Joan Tomàs, Agustí Trilla i Pere Aldavert. De primer la dirigí En Matheu, després l'Aldavert i a continuació En Guimerà. Va continuar com a bimensual fins que, l'1 de gener de 1881 esdevindria diari. En el primer número van col·laborar Joaquim Riera i Bertran, Francesc Ubach i Vinyeta, Joan Sardà, Francesc Maspons i Labrós, Àngel Guimerà, Joan Montserrat i Archs, Pere Aldavert, Modest Vidal, Frederic Soler, Jo-

sep de Palau, Antoni Aulèstia i Jaume Ramon i Vidales. L'1 de maig de 1873, "La Renaixença" va començar a publicar una sèrie d'articles de Josep Narcís Roca i Farreras a favor de la idea federal. Dins el mateix any reclamava per a Catalunya una autonomia política.

"Allò que Felip V us va prendre com a rei, jo, com a rei, us ho torno"

Mentrestant havia començat la darrera guerra carlina i el pretendent Carles VII, el 16 de juny de 1872 va llançar un manifest adreçat a catalans, valencians i aragonesos que, entre altres coses, deia: "Fa un segle i mig que el meu il·lustre avi Felip V cregué que tenia el deure d'esborrar els vostres furs del llibre de les franquícies de la pàtria. Allò que ell us va prendre com a rei, jo, com a rei, us ho torno: que si vau ésser hostils al fundador de la meua dinastia, ara sou baluard del seu legítim descendent. Jo us torno els vostres furs perquè sóc mantenidor de totes les justícies; i, per fer-ho, com que els anys no s'escolen en va,

PUNTS DE SUSCRIPCIÓ.

LIBRERIA ESPANYOLA

I. LOPEZ, EDITOR.
Carrer Ample, 28,
y Rambla del Milà, 20.
BARCELONA.

Le noy de la mare se deixará veurer
cada setmana.

PREU DE SUSCRIPCIÓ.

BARCELONA, PORTAT A CASA.

Trimestre. . . . . 6 rals.

FORA DE BARCELONA, FRANCH DE PORT.

Trimestre. . . . . 6 rals.

De número suelta, 4 quartos.

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ.

Carrer Ample 28, Llibreria.

LO NOY DE LA MARE.

SENMANARI

CRISTIÀ, INSTRUCTIU, AGRÍCOLA

Y CURIÓS.

Any XXI.—Núm. 6313. — Divendres 5 de Juny de 1891. — EVIJO DEL MATI

LA * RENAISSANCE

DIARI DE

CATALUNYA

REDACCIÓ

Xuelá, núm. 23, baixos.

Aquest diari de notícies, avisos y decrets, ve destinat a fomentar los interessos generals de Catalunya.

Regala una revista setmanal contenint travalls en prosa y vers dels principals escriptors.

Sant del dia: Lo Sagrat Cor de Jesús, Sant Sanxo, Santas Valeria y Marcia mrs. y Sant Bonifaci b. y mr.—*Sant de demà:* Sant Norbert b. y cf. y Santa Cándida mr.—*Quaranta hores:* Continúan en la iglesia de Santa Clara, de religiosos de Sant Benet. Se descubren a las sis del matí y, a reserves a dos cuartos de vuit de la tarde.—*Cort de Maria:* Avuy se fa la visita a la Mare de Deu de las Neus, en Sant Just ó la del Sagrat Cor (Ensayo) capcer de Rosselló.

ADMINISTRACIÓ

Xuelá núm. 23 baixos

Barcelona, 1 mes. Ptas. 2

Fora, trimestre. 6

Antillas, id. 10

Extmanjer, id. 12

Ouas edicions diarias.

- Anuncis y comunicacions preus convencionalis.

us cridaré i, de comú acord, els podrem adaptar a les exigències del nostre temps. I Espanya sabrà una vegada més que a la bandera on hi ha escrit 'Déu, Pàtria i Rei' hi ha escrites totes les legítimes llibertats".

Com a conseqüència d'això, més de dos anys després, l'1 d'octubre de 1874 va tenir lloc a Olot la lectura pública i solemne dels furs amb una alocució del general carlí Rafael Tristany, des del balcó de can Solà i Morales, amb els batallons formats al Firal. El Principat (i també Aragó, València i Mallorca) s'unia a la Corona de Castella per via federativa. El rei no seria reconegut com a comte de Barcelona fins que jurés els furs en Corts Generals. La successió seria per línia masculina. Cada any serien celebrades Corts a Barcelona. No es podrien cobrar tributs si abans no eren aprovats per aquestes Corts. La recaptació era encomanada a la Diputació General. Ningú no estaria exempt de tributs, ni tan solament la família reial (record del cas Fiveller, tan popular en aquest temps). A Catalunya no hi hauria "quintes", ni paper segellat, ni allotjaments (tres punts sensibles per als catalans). Els jutges i el oïdors de l'Audiència serien fills del país.

La primera República

Proclamada la República la nit del 10 a l'11 de febrer de 1873, els catalans destaquen tot seguit entre els seus dirigents, i especialment Francesc Pi i Margall i Estanislau Figueras. Ambdós són federals i el primer, en la sessió de proclamació de la República, havia declarat: "Nosaltres, prou ho sabeu, som republicans federals; nosaltres creiem que la federació és la resolució del problema de l'autonomia humana; nosaltres creiem que la federació és la pau, per avui, de la Península i, més tard, de l'Europa entera". Tot seguit Figueras era fet president del Govern Provisional i Pi i Margall ministre de la Governació; al cap de pocs dies Joan Tutau esdevenia ministre de Finances.

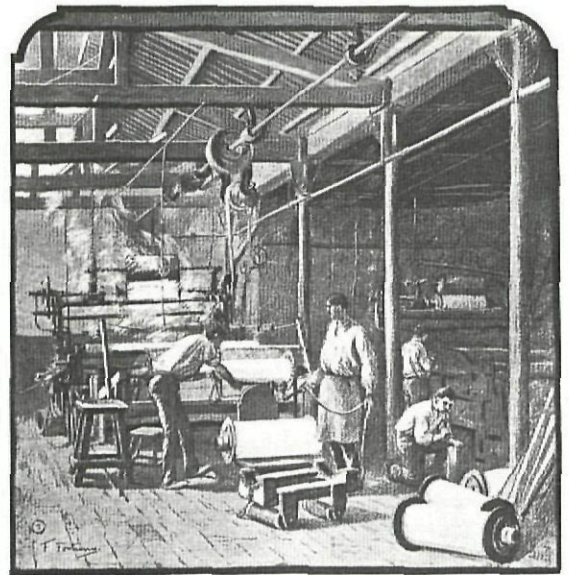

El 10 de maig de 1840 era fundada l'Associació de Teixidors de Barcelona, que ben aviat tindria quatre mil associats, d'un cens laboral de 26.540 treballadors. De fet, des del 1835 sembla que hi havia hagut intents de crear societats obreres destinades, almenys externament, al socors mutu.

L'any 1854 esclatà a Barcelona la primera vaga general de Catalunya. El motiu fou l'oposició dels treballadors a què entressin obrers de fora a ocupar els telers de L'Espanya Industrial.

L'any 1869 es forma el sindicat més important dels que constituïren el Centre Federal de Societats Obreres: el de Les Tres Classes del Vapor, que agrupava preparadors de fil, fabricants de fil i teixidors mecànics.

Vaga solidària del 1901. Museu d'Art Modern, Barcelona (Foto E. Esteve).

lona l'11 de març per obtenir-lo i va aconseguir el seu propòsit. Temps a venir, davant el fracàs de la República, Pi i Margall s'hauria de preguntar si no hauria estat millor de deixar tirar endavant les iniciatives populars catalanes.

La restauració, sense catalans

La República havia de durar només onze mesos. La substituïa un Govern Provisional presidit pel general Serrano del qual va formar part, com a ministre d'Ultramar, un prohom de la Renaixença literària, Víctor Balaguer. Ben aviat vindria la restauració borbònica en la persona d'Alfons XII (desembre del 1874). Al Ministeri-Regència que havia de governar fins a l'arribada del rei no hi havia cap català; la presència dels catalans en els governs de la Restauració serà molt escassa, veritablement excepcional.

La darrera guerra carlina acabava amb la victòria d'un tercer i amb un pregon sentiment de frustració dels dos bàndols en lluita que estaven fonamentats en corrents d'opinió veritablement populars. El triomfador, per contra, no comptava amb una base en el poble i va beneficiar-se especialment del cansament produït per l'allargament de la pugna. I això havia de produir el que més tard Silvela anomenaria l'Espanya *sin pulso*.

Però Catalunya no estava sense pols. Al contrari, estava entrant en una etapa en què el seu esperit es manifestaria sobretot en el pla cultural amb la més gran brillantor i vigoria. S'iniciava el modernisme.

Un neoromanticisme

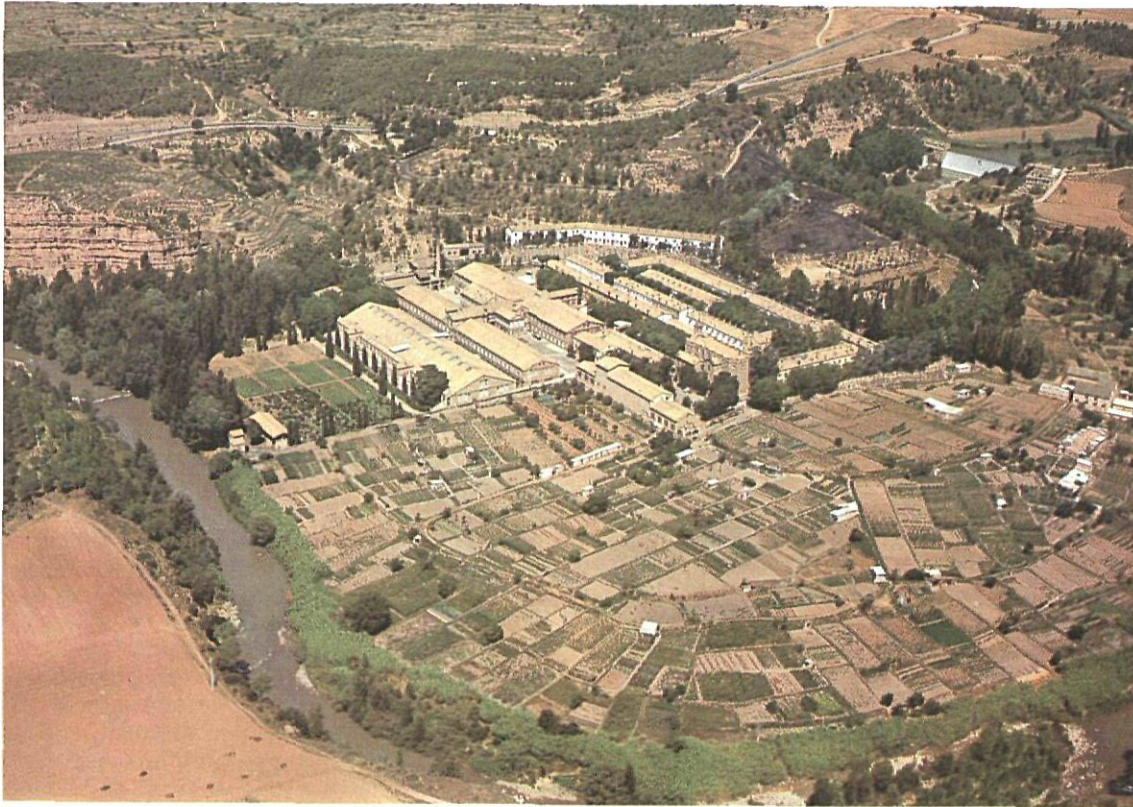
El modernisme és el moviment cultural més important de les darreres dècades del segle XIX a Catalunya. Té un important aspecte literari i un de més voluminós en les arts plàstiques: arquitectura, pintura, escultura, dibuix, arts gràfiques, arts aplicades com forja, vidrieria, ceràmica, decoració, tapisseria, ebenisteria, etc. Com es pot veure ho penetra tot i ho vigoritza tot.

Agitació popular per una República federal

Durant els mesos de febrer i març hi va haver a Catalunya i especialment a Barcelona una gran tensió i agitació popular a favor d'una immediata proclamació de la República Federal. Pi i Margall va demanar l'ajornament d'aquesta proclamació i el mateix Estanislau Figueras va venir a Barce-

La industrialització de Catalunya va començar —gairebé com a tot arreu— amb les transformacions que va sofrir l'elaboració del cotó en passar de manufactura a indústria moderna. A les ribes del Llobregat, del Ter i del Cardener s'establiren colònies industrials com aquesta de l'Ametlla de Merola, que utilitzaven l'energia hidràulica i obrers que, durant la sequera de l'estiu quan els rius baixaven sense aigua, abandonaven el teler i tornaven a l'agricultura. (Foto cedida per Succesors de Serra i Feliu).

Ve a ésser un neoromanticisme, retorn fins a cert punt del primer romanticisme que, entre nosaltres, havia tingut molta importància en la literatura i en la historiografia i s'hi havia allargat molt en el temps, mentre n'havia tinguda molt poca en les arts plàstiques, llevat potser de la pintura, en les quals fins a mitjan segle XIX impera el neoclassicisme. Potser per això aquest neoromanticisme tindrà ara tanta importància en aquestes arts.

En sintonia amb els moviments europeus i americans

En aquest aspecte el modernisme català apareix paral·lelament als moviments europeus i americans de l'*Art nouveau*, el *Liberty*, el *Sezession*, el *Modern Styl*, el pre-rafaelisme i els *Arts and Crafts*, però no n'és un simple reflex perquè té una personalitat pròpia, molt marcada i poderosa.

En els seus orígens hi ha l'historicisme i el medievalisme, que són, entre nosaltres, quasi l'única mostra d'influència romàntica en les arts plàstiques, i també un millor coneixement de l'art islàmic, l'atracció de les descobertes de l'art de l'antic Egipte, i fins i tot un evident racionalisme que dona lloc a l'abundant ús del maó i de les estructures de ferro (els materials d'aleshores, com després ho serà el ciment armat) a la vista; i per damunt de tot el puixant impuls de la Renai-

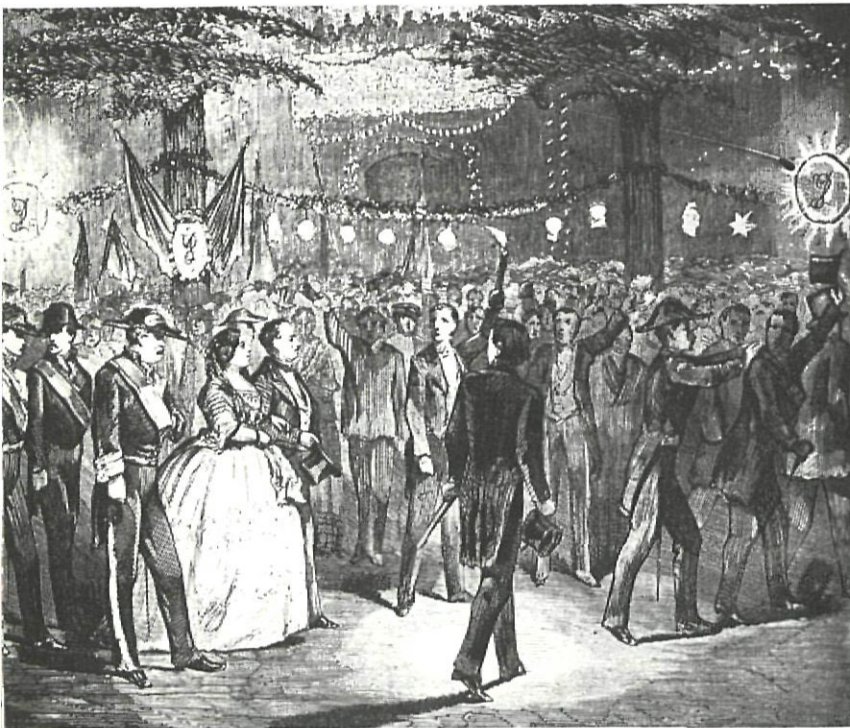
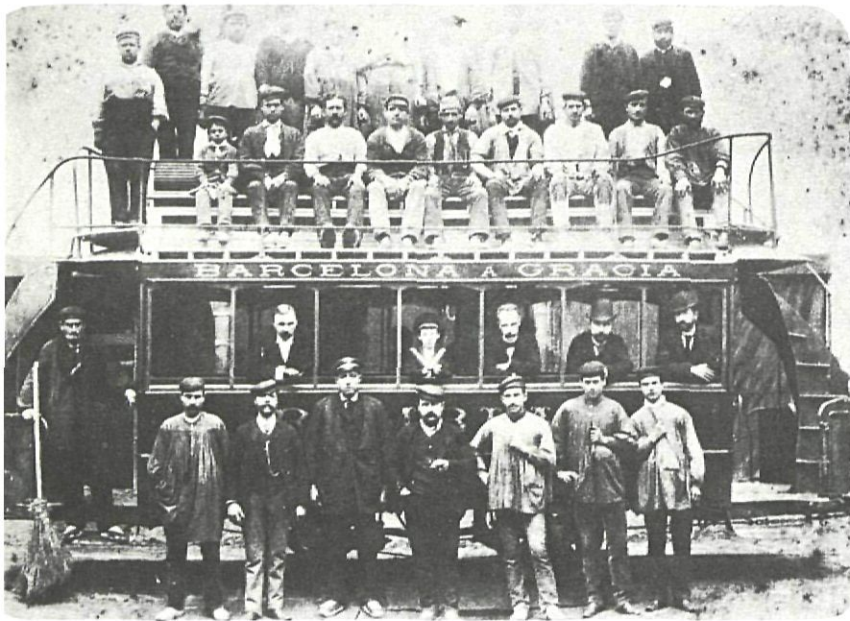
xença catalana. Cal relacionar encara aquest moviment entre nosaltres amb el clima anarquitzant de les dues darreres dècades del segle que connecta, a vegades inconscientment, amb els moviments de reivindicació social.

L'arquitectura, a l'avantguarda

L'obertura dels nous camins correspon a l'arquitectura. És Lluís Domènech i Montaner, amb el seu manifest a "La Renaixença" **En busca d'una arquitectura nacional**, el qui el 1878 inicia el moviment que encara trigaria sis anys a rebre el nom de modernista. Tot seguit comencen les respostes, no amb escrits sinó amb fets: Gaudí fa la casa Vicens, de Gràcia, entre el 1878 i el 1880; Josep Fontserè fa la Biblioteca-Museu Balaguer, de Vilanova i la Geltrú, el 1882; Domènech i Estapà construeix l'Acadèmia de Ciències, de Barcelona, el 1883; Josep Vilaseca, l'edifici de les Indústries d'Art Francesc Vidal, el 1884; i el mateix Domènech i Montaner, l'edifici de l'Editorial Montaner i Simon, començat el 1881 i acabat el 1884, que ja és una obra plenament modernista. Després vindrà la construcció de l'església de les Saleses, de Joan Martorell, el 1885, el mateix any que Gaudí començava el palau Güell, Domènech i Montaner ens donaria el 1887-1888 l'edifici del restaurant de l'Exposició de Barcelona. I ben aviat, a les dues grans figures de Gaudí i Domènech s'afegirà la de Puig i Cadafalch que, el 1892, construïa la casa Sisternes, de Mataró.

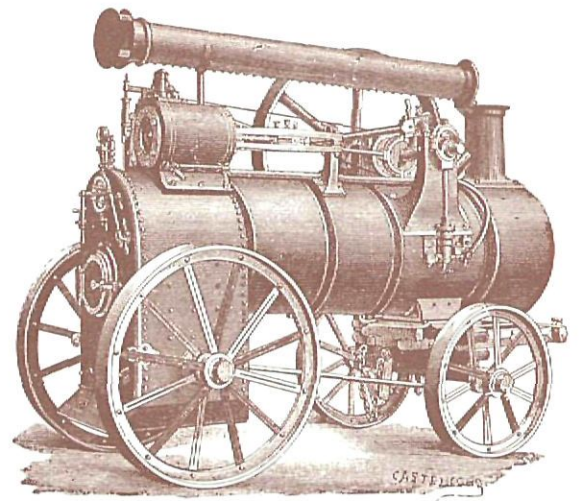

Personal de les seccions de tallers i quadres i conductors de la Companyia de Tramvies de Barcelona a Gràcia (Els tramvies, encara amb tracció animal, funcionaven a Barcelona des del 1872). La gran urbs, cap i casal de Catalunya, iniciava la seva expansió.

Barcelona, ciutat avançada en la introducció de les tècniques modernes. El 23 de setembre de 1860, la Reina Isabel II inaugura la nova il·luminació a gas (IMH. Barcelona).

En aquest temps l'arquitectura és un art popular. La gent visita sovint les obres dels grans edificis per veure com progressen i els bateja espontàniament amb noms pintorescos i expressius que de seguida són d'ús general: "el castell dels Tres Dragons", "la casa dels badalls", "l'escala de la vida", "la casa de les punxes", "la pedrera", etc.

D'altra banda, són moltes les botigues ornamentades dins l'estil modernista, especialment farmàcies i pastisseries o forns de pa, algunes de les quals encara subsisteixen. També pintors i dibuixants modernistes es dediquen a l'art popular del cartell, especialment Ramon Casas, autor de famosos anuncis del xampany Codorniu i de l'anís "del Mono".

Domènech i Montaner

La creativitat de Domènech i Montaner arribarà fins a la segona dècada del segle xx amb la casa Fuster, del capdamunt del Passeig de Gràcia (1908-1911) i amb la reforma de can Solà-Morales d'Olot (1913-1916). El seu moment millor correspon a la primera dècada del segle amb el Palau de la Música Catalana (1905-1908) i l'Hospital de Sant Pau (1902-1912).

Antoni Gaudí

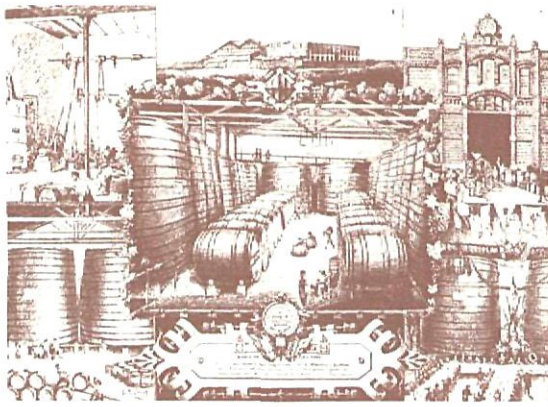
Gaudí, després d'un període de gran activitat, al qual pertanyen la casa Calvet (1898-1899), l'església de la Colònia Güell (1898-1915), Bellesguard (1900-1902), la casa Batlló (1905-1907), la casa Milà (1905-1910), i les Escoles de la Sagrada Família (1909), es tanca en la realització exclusiva del temple d'aquest nom, al qual ja havia començat a dedicar-se el 1884 i continuaria fent-ho fins a la seva mort, el 1926.

Puig i Cadafalch

Puig i Cadafalch, després de les seves grans obres modernistes, com la casa Martí (1896), la casa Ametller (1900), la casa Terrades (1904-1905), i la fàbrica Casarramona (1911), derivaria cap al noucentisme.

Els epígons de Gaudí i de Domènech (Jujol, Massó i Valentí, Pericas) continuaran construint amb influències modernistes fins a la tercera dècada del segle.

Les altres arts plàstiques

Al costat de l'arquitectura, i sovint combinades amb ella, hi ha manifestacions de les altres arts plàstiques: escultura, amb Arnau, Blay, Josep Llimona, Jujol i Clarassó; pintura, amb Joan Llimona, Rusiñol, Casas, Labarta i Torrecassana; ceràmica, mosaic, vidrieria, forja dels metalls, mobles, etc. Sense oblidar el dibuix, amb el mateix Casas, Apel·les Mestres i Alexandre de Riquer, ni les arts gràfiques, cultivades especialment per l'Editorial Montaner i Simon sota la direcció de Domènech i Montaner, molt concretament a la col·lecció "Arte i letras". Aquestes darreres activitats artístiques, ja molt lligades amb la tasca literària perquè servien per a editar-la i il·lustrar-la.

El modernisme literari: Maragall

La personalitat més destacada del modernisme literari és el gran poeta Joan Maragall. La major part de la seva obra és produïda després del 1895, però ja marca la seva tendència des del 1881 quan s'apassiona per Goethe, Dickens i el Dant i escriu la poesia **Dins sa cambra**, i més encara amb **L'oda infinita**, del 1888. Del 1893 és **La vaca cega** i del 1894 són els **Goigs a la Verge de Núria**. El 1895 publica el seu primer llibre de pròpia iniciativa sota el títol de **Poesies**. Quatre anys abans (1891) els amics li havien editat, com a ofrena, un recull de poesies originals i de traduccions de Goethe.

Vers 1895 Maragall reacciona contra les tendències decadentistes del modernisme literari dels primers temps i es lliura a una actitud vitalista, deguda en bona part a la influència de Nietzsche, i representada sobretot per la traducció d'**Així parlà Zarathustra** (1898) i per **El comte Arnau** (1900).

Cap a la fi de la seva vida faria una derivació, forçosament breu, vers al noucentisme amb les traduccions de l'**Olimpica I** de Píndar (1910) i dels **Himnes homèrics** (1910-1911), i amb la composició de **Nausica** (1910). Tot això, però, sense que deixi de tenir sovint reaccions modernistes.

La llar del modernisme literari català és "L'Avenç". I l'home de "L'Avenç" és Jaume Massó i Torrents. Aquest, a disset anys, el 1881, havia publicat "Lo Velògrafo", en número únic, amb un dibuix de Pla; el nom feia referència al procediment d'estampació, semblant al que ara anome-

“L’Avenç” a l’origen de la normalització ortogràfica

L’època d’or de “L’Avenç” és la dels anys 1883-1884, però l’economia de la revista, brillantment dirigida per Ramon D. Perés, va ésser un desastre; va caldre plegar. Però el gener del 1889 hi va haver una represa amb més rigor administratiu sota la direcció de Massó i Torrents. Són d’aquest temps els estudis sobre gramàtica catalana publicats a la revista per Canibell, Casas-Carbó, el mateix Massó i Torrents i Pompeu Fabra. D’aquest caliu havien de néixer el 1913 les **Normes ortogràfiques** de l’Institut d’Estudis Catalans.

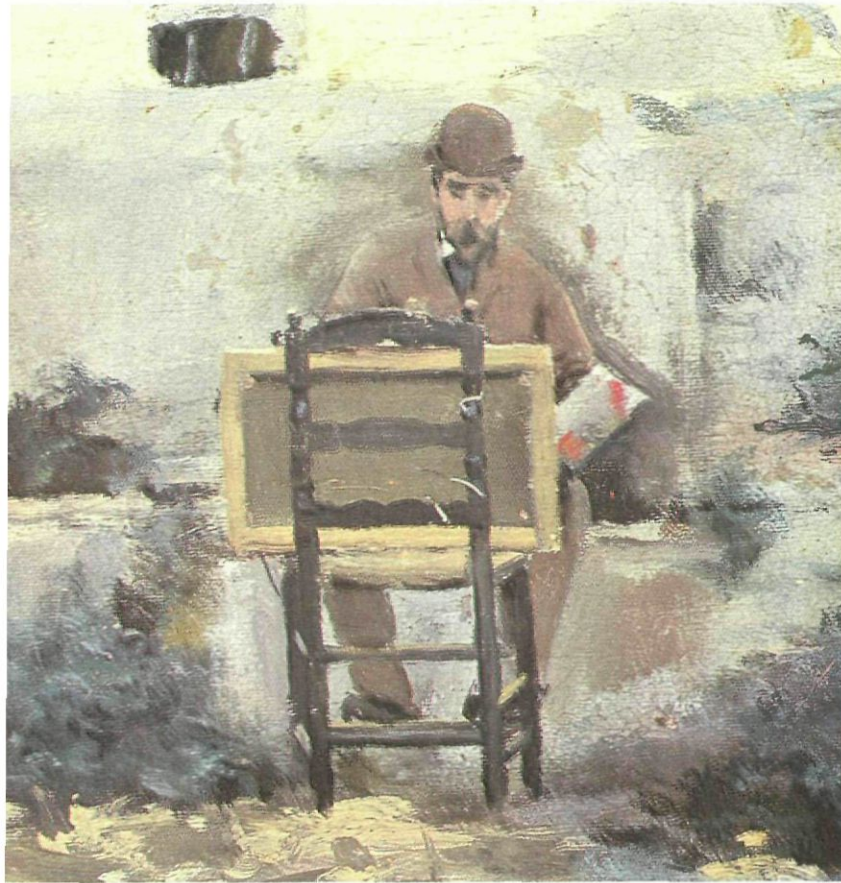
Durant els anys 1892 i 1893 va donar el to de la revista “L’Avenç” Jaume Brossa, home brillant, iconoclasta i ultraavançat. Els obrers de la impremta “L’Avenç” eren anarquistes militants i els redactors eren tinguts per separatistes per les autoritats. Hi ha haver delacions i un escorcoll policíac. Mentrestant, a Barcelona havien esclatat les primeres bombes: la de Martínez Campos (1893), la del Liceu (del mateix any), la de la processó de Santa Maria (1896). Calgué suspendre definitivament la revista i Brossa es va exiliar el 1897.

Les revistes modernistes

De la llavor sembrada sortiria, uns anys més tard, la importantíssima “Col·lecció Popular de l’Avenç”. I també una sèrie de revistes modernistes: “Catalònia”, “Pèl & Ploma”, “Quatre Gats” i “Joventut”, totes elles posteriors al 1895. La darrera prolongarà la seva publicació fins al 1906.

Verdaguer i Guimerà, els dos noms culminants

El modernisme literari va influir en autors que ja havien afermat llur personalitat abans de l’aparició d’aquell, i també en els inicis de l’obra d’altres que després cristal·litzarien en moviments posteriors. Entre els primers cal destacar Verdaguer que a **Canigó** mostra evidents influències

El moment estel·lar del modernisme català se situa en el temps de les festes de Sitges, organitzades per Santiago Rusiñol i els seus amics —entre els quals Ramon Casas— del 1892 al 1898. Al gravat, Ramon Casas, pintant, en el famós quadre on es veu també Rusiñol. Museu del Cau Ferrat, Sitges (Foto R. Manent).

nem “ciclostil”. Tot seguit el dit número va ésser continuat per “L’Avenç”, també velografiat, del qual tiraven 80 exemplars; el seu lema, pres d’una cançó de Clavé, era “Progrés, virtut i amor”. Els escrits són de Massó, Guanyavents i el rossellonès Pere Talrich; els dibuixos, de Víctor Beltri, del mateix Massó i un de Ramon Casas. Cooperen a l’execució Josep Meifrèn. L’1 de gener de 1882, “L’Avenç” ja apareixia imprès. El tiratge va arribar de seguida a 3.000 exemplars, xifra realment extraordinària. Hi col·laboren gent consagrada, com Narcís Oller, Guimerà, Frederic Soler i Valentí Almirall, i noms nous com els de Rusiñol, que hi feia la crítica artística, Apel·les Mestres, Eudald Canibell, López Oms, Pompeu Fabra, Pous i Pagès, Raimon Casellas, Ignasi Iglésias, Jaume Brossa, Miquel Utrillo, Joaquim Casas-Carbó, Ramon D. Perés, Artur Masriera i molts d’altres. Els dibuixants són Dionís Baixeras, Apel·les Mestres, Casanovas, Pahissa, Masriera, Llimona, Meifrèn, Pellicer, Vayreda i d’altres.

modernistes, i Guimerà que també les ofereix, tant en l'aspecte literari en el cas de **Les monges de Sant Aiman** (1895) i de **La Santa Espina**, escrita especialment el 1907 per a "Espectacles i audicions Graner", que eren una mena de festivals modernistes (1905-1907), com en actitud de protesta contra l'estat de coses establert, que ja s'insinua a **Mar i cel** (1888) i és absolutament explícita a **En Pólvora** (1893) i sobretot a **La festa del blat** (1896).

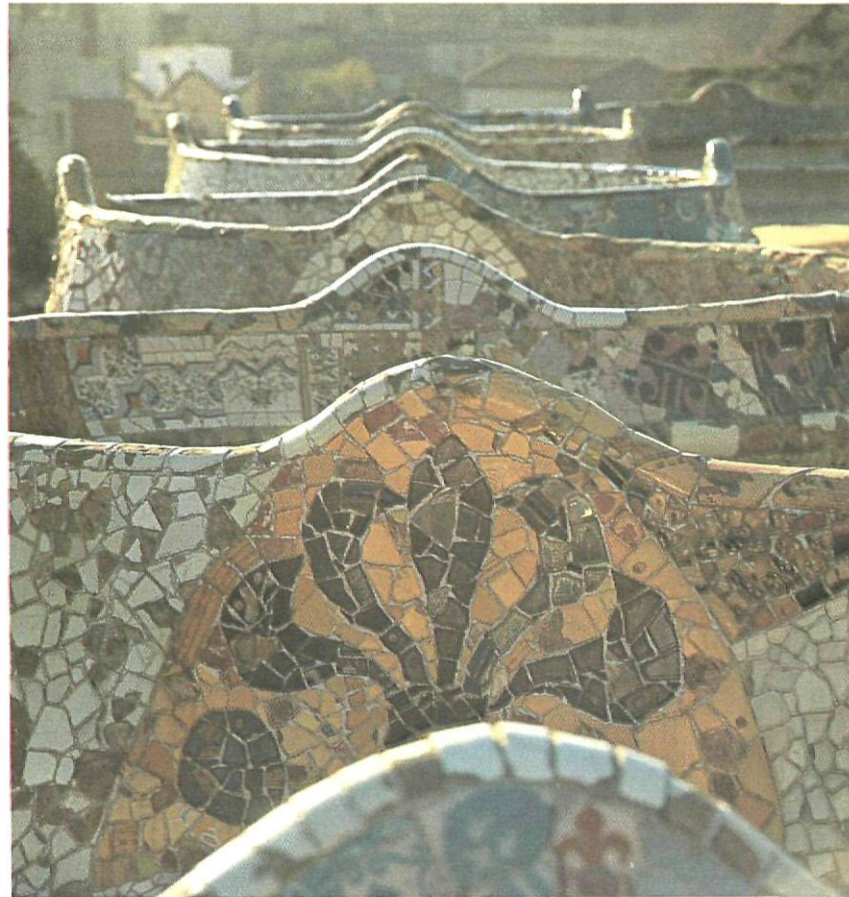
Quant als que són influïts pel modernisme, però després no seran modernistes, cal pensar en el Josep Carner del **Llibre dels poetes** (1904), de **La malvestat d'Oriana** (1910), de les llegendes o rondalles escenificades (1905), escrites també per a "Espectacles i audicions Graner", i de l'escenificació de **Canigó** (1910); cal pensar també en el Casellas de la primera època, sobretot amb la seva novel·la **Els sots feréstecs** (1899), en el Ruyra d'**El país del pler** i d'algunes **Marines i boscatges**, i en els inicis de Guerau de Liost incloent-hi el pseudònim.

La música

També hi va haver músics adscrits un temps al corrent modernista, especialment Enric Morera, el compositor preferit d'"Espectacles i audicions Graner", autor de la música de **La fada**, de Jaume Massó i Torrents, estrenada a la quarta festa modernista de Sitges (1897). També Jaume Pahissa, musicador de **Canigó** i semblantment Lluís Millet en la música del **Cant de la Senyera**, de Maragall, i Amadeu Vives en la partitura d'**Euda d'Uriac**, nom de **Les monges de Sant Aiman**, convertida en òpera.

Wagner a Catalunya

Cal relacionar també amb el nostre modernisme la penetració de Wagner a Catalunya. Recordem que l'Associació Wagneriana va ésser fundada el 1901.

Les festes modernistes de Sitges: Santiago Rusiñol

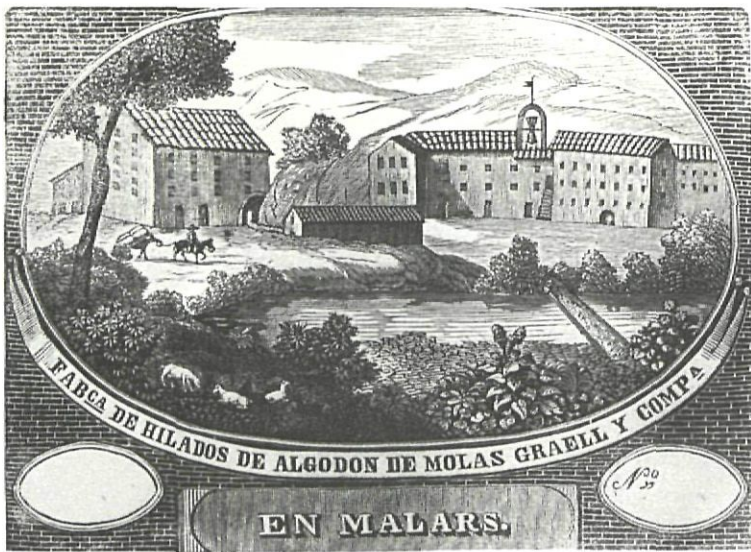
El moment estel·lar del modernisme català se situa en el temps de les festes modernistes de Sitges, organitzades per Santiago Rusiñol i els seus amics del 1892 al 1898. Una de les primeres, celebrada el 1893, va comportar la representació de **La intrusa**, de Maeterlink, traduïda per Pompeu Fabra. Una anticipació d'aquestes festes va ésser l'estrena de **Judith de Welfh**, de Guimerà, a Canet de Mar, el 1883, a iniciativa de Domènech i Montaner i els seus amics. El mateix Domènech va pintar el decorat amb una escombra, sucada en una galleda. Entre els intèrprets hi va haver Eduard Toda, Josep Ixart, Joaquim Riera i Bertran, Ferran Agulló i Artur Masriera.

Un banc policromat voreja la plaça circular que serveix de terrassa de l'anomenada Sala de les Cent Columnes del Parc Güell de Barcelona. El parc fou realitzat per Gaudí amb la col·laboració de l'arquitecte tarragoní Josep M. Jujol. És una mostra colorista i reeixida del modernisme barceloní (Foto R. Manent).

El teatre

Per completar sumàriament la informació relativa al modernisme en l'art dramàtic cal recordar la influència d'Ibsen i l'activitat del "Teatre Íntim" d'Adrià Gual.

2 JANEJ 1902

ANY I N.º 1

¡CU-CUT!

Barcelona

Escudellers, 54

LA FEYNA DE LA PREMPSA CATALANA

Sanguis caecorum semen catalanistarum

(Tertulí, 2.ª edició.)

La Solidaritat Catalana, primer moviment unitari català de gran magnitud, nasqué a partir de la presa de consciència del "fet nacional" provocada pels incidents del setmanari "Cu-Cut!" els quals derivaren en un ample moviment d'oposició al projecte de la llei de Jurisdiccions.

A les eleccions del 21 d'abril de 1907, els candidats solidaris triomfaren arreu de Catalunya, amb quaranta-una actes de diputat.

RENAIXENÇA POLÍTICA: EL CATALANISME

DESPRÉS de l'intent de La Jove Catalunya, continuat a través de "La Renaixença", l'acabament de la darrera guerra carlina en un clima de desencís polític, però en un moment d'ascens vital del nostre poble, fa propícia l'aparició definitiva del catalanisme polític.

Valentí Almirall

L'home que l'acaba de crear i li dona impuls en la seva primera etapa és Valentí Almirall, republicà federal del grup de Pi i Margall. La creació és feta per la confluència de tres corrents preexistents que ara troben el camí per a refundre's. Són: els carlins desenganyats per la dreta, els republicans federals decebuts per l'esquerra, els literats i artistes polititzats pel centre, i finalment els homes que des de feia una generació lluitaven per implantar un proteccionisme aranzelari que permetés el desenvolupament de la indústria catalana i la vigorització econòmica del país. Aquests darrers, tot i no constituir un grup pròpiament polític, eren extraordinàriament versats en la utilització d'instruments polítics: comissions, assemblees, acció sobre el poder central, manifestacions públiques, declaracions verbals i escrites, etc., i es preocupaven de temes que apassionaven l'opinió pública i eren de gran transcendència per a la vida del país.

El "Diari Català"

Almirall va començar la realització de la seva idea amb la publicació del "Diari Català", el primer diari escrit totalment en la nostra llengua, de tota la nostra història. Va iniciar la seva publicació el 4 de maig de 1879 i va durar fins a la fi de juny del 1881. La seva aparició va estimular els homes de "La Renaixença", del corrent literari polititzat, com ja hem dit, a convertir la seva revista en diari, cosa que van fer des de l'1 de gener de 1881.

I Congrés Catalanista

Mentrestant, Almirall va prosseguir la seva acció convocant per al 1880 el I Congrés Catalanista,

El catalanisme adopta i propaga la sardana, fins aleshores circumscrita al folklore d'algunes comarques, i en fa un símbol nacional.

Cobla "Els Montgrins", en temps de Pere Rigau "el Barretó".

Primer grup de cantaires de l'Orfeó Català. Fundat l'any 1892 per Lluís Millet, és una de les institucions capdals de Catalunya. El seu estatge, el Palau de la Música Catalana, obra de Domènech i Montaner, és també una de les fites de l'arquitectura modernista.

del qual fou president i al qual van acudir 1.200 congressistes. Els acords del Congrés van consistir en el nomenament d'una comissió que vetllés pel Dret Civil de Catalunya, en la creació d'una Acadèmia de la Llengua Catalana i en la fundació d'una entitat que encarnés els ideals del Congrés.

Poc després d'Almirall, el 26 de juny de 1881, se separava del partit de Pi i Margall i quedava en llibertat per a l'acció política que s'havia imposat; i tot seguit, en compliment d'un dels acords del I Congrés Catalanista, va preparar la constitució del Centre Català. La crida corresponent fou llançada al començament del 1882 i les inscripcions foren nombroses. Una circular del mes de maig de 1882 deia que havien de cabre dins el Centre "totes les forces vives de Catalunya i sense cap dependència ni influència de Madrid". Finalment, el 17 de juny la nova entitat iniciava les seves tasques, sota la presidència del popular dramaturg Frederic Soler i la vice-presidència de Valentí Almirall, i amb el lema "Catalunya i avant".

II Congrés Catalanista

El Centre Català va organitzar per al juny del 1883 el segon Congrés Catalanista, el més important acord del qual va ésser la condemna de l'actuació dels catalans dins els partits generals espanyols, o sigui la denúncia del sucursalisme, per dir-ho en llenguatge d'avui. Aquest principi, des d'aquest moment, seria bàsic i constant per al catalanisme polític i s'aniria obrint camí i imposant-se fins a triomfar plenament en el període de l'autonomia de 1931-1939.

El "Memorial de Greuges"

L'acte més important de la vida del Centre i el moment culminant de la vida política d'Almirall va ésser la redacció i presentació a Alfons XII de l'anomenat **Memorial de greuges** ("agравis" van dir aleshores incorrectament), o sigui la **Memòria en defensa dels interessos morals i materials de Catalunya**, document motivat d'una manera immediata pels projectes lliurecanvistes de convenis comercials amb Anglaterra i els intents d'unificació del Dret Civil. El document va ésser presentat al rei, acompanyat de la reina, en el curs

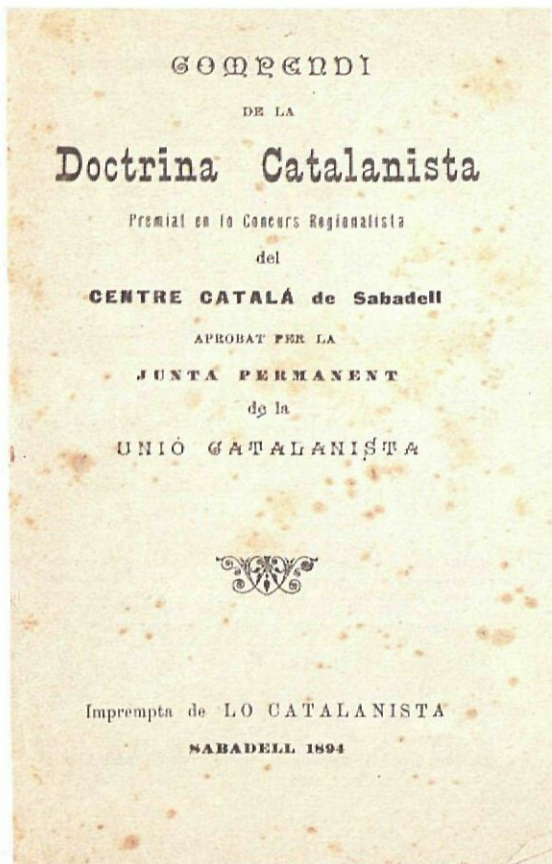

*Els costums tradicionals
afaiosenen la societat
catalana del tombant de
segle. Són les arrels de la
nostra personalitat
col·lectiva.*

*Oli de Brull que representa
uns infants que celebren el
Mes de Maria. Museu d'Art
Modern, Barcelona
(Foto E. Esteve).*

*El Centre Català de
Sabadell convocà, l'any
1894, un concurs per a
premiar un text on fos
exposada la doctrina del
catalanisme, per l'estil del
catecisme foral en ús a
Navarra. Enric Prat de la
Riba sabé que Pere
Muntanyola estava
redactant el text i s'hi posà
d'acord per fer-lo en
col·laboració. L'ur
Compendi de la Doctrina
Catalanista obtingué el
premi, i el text, aprovat per
la Junta Permanent de la
Unió Catalanista, fou
objecte d'un tiratge de
cent mil exemplars.*

*Valenti Almirall, qualificat
per Gaspar Núñez de Arce
com el "pontifex del
particularisme", i en el
zènit de la seva popularitat
com a teoritzant polític, és
dut a la presidència dels
Jocs Florals i fa més que
pronunciar-hi un discurs:
escriu expressament un
llibre, publicat deu dies
abans de la festa, i que d'ú
per títol Lo Catalanisme.*

d'una audiència que va tenir lloc el 10 de març de 1885. La comissió catalana era presidida per Marià Maspons i Camarasa, hi figuraven, entre altres, Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà, Frederic Soler, Jaume Collell, Josep Pella i Forgas i Joan J. Permanyer, i va ésser acollida molt amablement pel sobirà, i amb gran hostilitat pels polítics madrilenys i especialment pels liberals i els republicans, amb l'única excepció de Pi i Margall.

El **Memorial de greuges** no va obtenir d'una manera directa una resposta positiva, però tot el moviment entorn d'ell va contribuir notablement a la maduració i extensió del catalanisme polític.

"Lo Catalanisme"

L'estrella d'Almirall va seguir el seu camí ascendent fins a arribar al seu punt més alt el primer diumenge de maig (dia 2) de 1886. Llavors va aparèixer **Lo Catalanisme**, la seva obra cim en la qual era definida per primer cop la doctrina del moviment emancipador català; i llavors va ésser president dels Jocs Florals de Barcelona, una de les majors distincions de què en aquell temps podia ésser objecte un català.

Com una resposta conservadora, però no contraposada, l'any següent apareixia **El Regionalismo**, de Mañé i Flaquer, i en sentit semblant era publicada per aquest temps la revista "La España Regional", en la qual col·laboraven Pella i Forgas, Romaní i Puigdemoglas, i Güell i Bacigalupi.

Mirant una exposició, quadre de costums
barcelonins (Foto E. Esteve).

Retrat de Valentí Almirall, de Ramon Casas, Museu
d'Art Modern de Barcelona (Foto R. Manent).

El Centre Escolar Catalanista i la Lliga de Catalunya

En fi, l'octubre del 1886 era creat dins el Centre Català el Centre Escolar Catalanista, que va inaugurar les seves activitats el 15 de gener següent.

L'any 1887 és el del capvespre d'Almirall. Una actitud d'oposició obcecada al projecte d'Exposició Universal de Barcelona li va fer perdre popularitat i va motivar la sortida del Centre d'un grup important i valuós en el qual figuraven Guimerà, Permanyer, Güell, Farran Alsina, i Lluís Domènech i Montaner. Els dissidents, van crear tot seguit, el mateix 1887, la Lliga de Catalunya, nom potser inspirat en el de la **Irish League**. El primer president fou Romani i Puigdemongas, succeït ben aviat per Domènech i Montaner, arquitecte, polític i historiador, pertanyent, com quasi tots els seus companys, al corrent literari polititzat del catalanisme. Ell serà la figura que presidirà la segona etapa del catalanisme polític que cobreix el període 1887-1904. La primera etapa havia durat vuit anys; la segona en duraria disset.

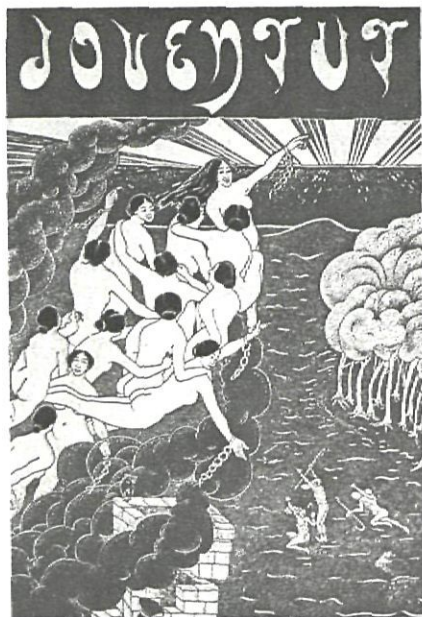
Prat de la Riba

Vers la fi del 1887 el Centre Escolar Catalanista es desvincula del Centre Català i s'adhereix a la Lliga de Catalunya. Llavors, pel desembre, hi entrava un jove de disset anys que es deia Enric Prat de la Riba i, juntament amb ell, hi ingressaven Josep Puig i Cadafalch, i Lluís Duran i Ventosa. El 5 de desembre de l'any següent ja el trobem fent de secretari de la Secció de Dret i Filosofia, i el 1890 ja és president de tota l'entitat a l'edat de vint anys i és llavors quan, en la inauguració del curs, inicia el seu discurs presidencial amb una neta i valenta precisió doctrinal: "*Vinc a parlar-vos de la Pàtria catalana que, petita o gran, és l'única patria nostra*".

Mentrestant, la Lliga de Catalunya continuava la seva actuació. El 1888, aprofitant la presència de la reina regent Maria Cristina a Barcelona per a la inauguració de l'Exposició Universal, va adreçar-li un missatge que venia a ésser un referent del **Memorial de greuges** presentat al seu difunt marit tres anys abans. I els primers mesos del 1889 va emprendre una campanya a favor del Dret Civil català, amenaçat per un projecte del ministre Alonso Martínez, i va obtenir una rectificació substancial d'aquest projecte. Va ésser la "primera victòria del catalanisme", segons frase de Verdaguier i Callís.

Joventut, Quatre Gats i Pèl i Ploma, tres publicacions característiques i definitòries de l'època modernista que clou la Renaixença catalana.

Les "Bases" de Manresa

Prosseguint les seves iniciatives i el seu dinamisme, la Lliga de Catalunya va idear la constitució d'una entitat que relligués totes les associacions catalanistes. Els estatuts d'aquesta entitat, que va rebre el nom d'Unió Catalanista, van ésser aprovats pel Govern Civil de Barcelona el 24 de febrer de 1891. El Consell de Representants de les agrupacions relligades el 16 de març següent va designar secretari Enric Prat de la Riba i, com a tal, el 25 de febrer de l'any següent signava la convocatòria de la Primera Assemblea General de la Unió que havia de reunir-se a Manresa els dies de 25 a 27 de març del 1892. El president de la Unió, un cop constituïda formalment, va ésser Domènec i Montaner. I de l'esmentada Primera Assemblea van sortir les famoses **Bases de Manresa** per a una Constitució regional catalana, que durant molt de temps van constituir el paradigma de les aspiracions catalanistes. Com diu Rovira i Virgili, "estaven inspirades en la fórmula federalista amb algunes concessions al vell règim de Catalunya, i responien, més que al pensament de Prat de la Riba, a les concepcions del jurisconsult Joan Josep Permanyer."

El mateix any de l'Assemblea de Manresa, Josep Torras i Bages publicava **La Tradició Catalana**, que és una història del pensament català i una justificació des del punt de vista de l'ortodòxia catòlica dels principis del catalanisme.

"Las Cuatro Barras", primer periòdic nacionalista

La Unió Catalanista va anar celebrant successives Assemblees anyals: el 1893 a Reus, el 1894 a Balaguer, el 1895 a Olot... Cal observar que des de

l'Assemblea de Balaguer la terminologia regionalista va deixant pas a la terminologia nacionalista. Prat de la Riba i els seus companys, especialment Pere Muntanyola, són els principals impulsors d'aquesta substitució. El periòdic "Las Cuatre Barras", de Vilafranca del Penedès, és el primer a qualificar-se de "nacionalista" en el seu subtítol (1898).

És del 1894 un **Compendi de la Doctrina Catalanista**, de Prat de la Riba i Muntanyola, del qual es va fer una tirada de 100.000 exemplars distribuïts profusament.

A l'Ateneu i l'Acadèmia de jurisprudència

El 1895 els catalanistes entraven a les juntes directives de l'Ateneu Barcelonès i a l'Acadèmia de Legislació i Jurisprudència, i és també aquest any que Prat de la Riba va començar la seva llarga i fecunda col·laboració a la "Revista Jurídica de Catalunya", al començament en castellà i finalment en català des del 1906.

Uns actes de simpatia dels catalanistes envers Grècia, el març del 1897, a causa de la revolta de Creta contra els turcs, van donar el pretext per a una persecució policíaca contra la premsa i les entitats participants en aquells actes, persecució que no va fer més que atiar el foc i radicalitzar les posicions.

Pronunciaments diferents

La guerra contra els Estats Units, iniciada el 23 d'abril de 1898, va donar lloc a pronunciaments per part dels catalans molt diferents dels del pa-

triotisme oficial. Tant Pi i Margall, com la Unió Catalanista en un manifest redactat per Prat de la Riba van declarar-se contra la guerra. I Joan Maragall va parlar del conflicte en termes serens i realistes i en acabar-se va escriure els patètics **Tres cants de la guerra**.

Sense equivalent a la “Generació del 98”

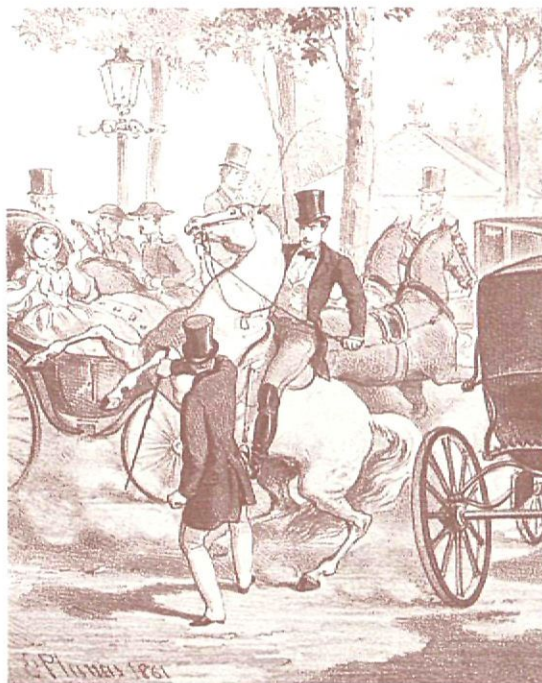
El desembre era signada la pau amb els Estats Units i eren perduts Cuba, Puerto Rico i Filipines. El cop va produir una gran depressió en l'opinió pública espanyola. D'aquest impacte neix la generació del 98, exigent, de gran vàlua intrínseca, però fonamentalment pessimista. A Catalunya no té el seu equivalent, tot i que la pèrdua de les darreres colònies hi representava la impossibilitat de continuar exportant-hi grans masses de mercaderies, especialment cotoneres, i això iniciaria una crisi que, de fet, duraria fins a la guerra europea del 1914.

La reacció de Catalunya va ésser d'extreure de les seves pròpies entranyes els elements de salvació. El país estava, com hem dit, en un moment d'ascens i no es resignava a deixar-se atuir per la depressió. El final dels **Tres cants de la guerra** expressa molt bé aquesta actitud:

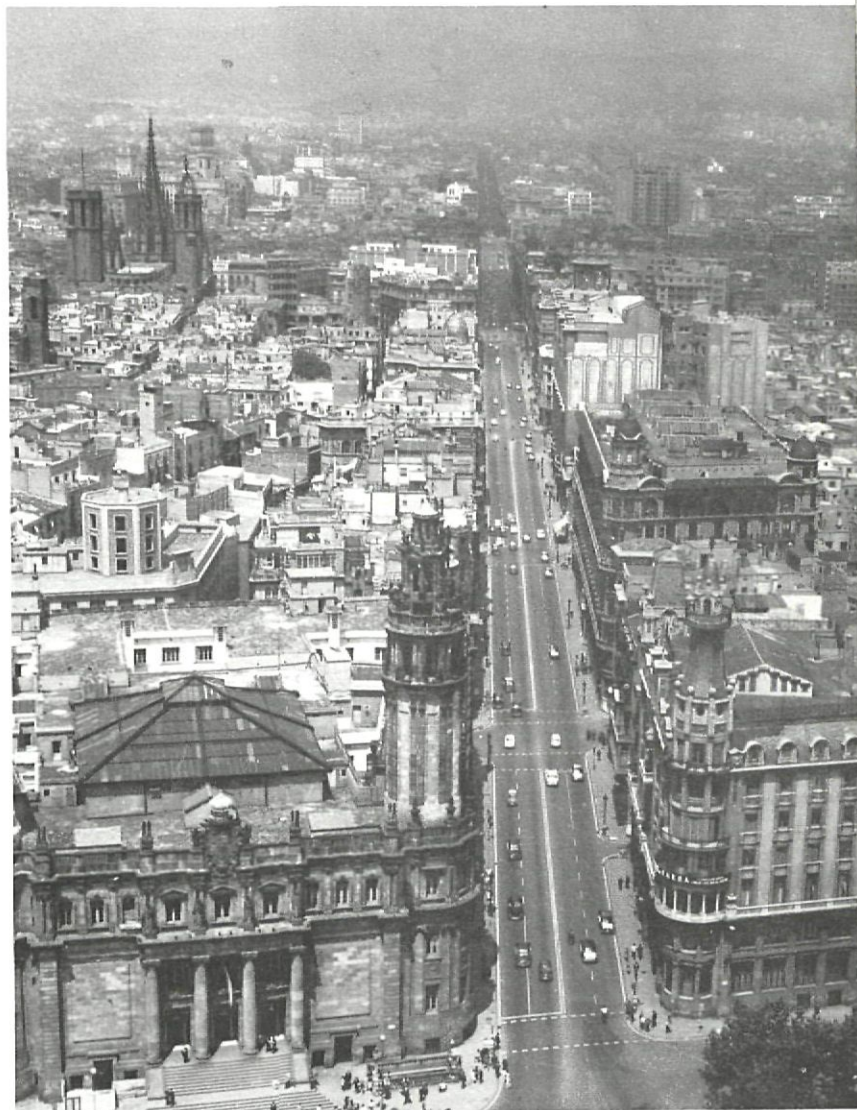
*“germans que en la platja plorant espereu,
no ploreu: rieu, canteu!”*

Una nova generació

La generació que ara feia de capdavantera de la vida col·lectiva de Catalunya comptava amb noms com Lluís Domènech i Montaner, Antoni Gaudí, Josep Puig i Cadafalch, Bartomeu Robert, Enric Prat de la Riba, Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà, Joan Maragall, Josep Torras i Bages, Narcís Oller, Josep Ixart, Costa i Llobera, Ignasi Iglésias, Meifrèn, Galwey, Nonell, Rusiñol, Vayreda, Urgell, Borrell, Casas, els Llimona, els Vallmitjana, Blay, Clarà, Pedrell, Millet, Vives, Nicolau, Morera, Pahissa, Albèiz, Granados, Rubió i Lluch, Miret i Sans, Carreras i Candi, Pella i Forgas, Sampere i Miquel, Toda, Aulèstia, Balari i Jovany, Duran i Bas, Permanyer, Brocà, i tants d'altres; i no podia de cap manera sentir-se deceduda i decadent.

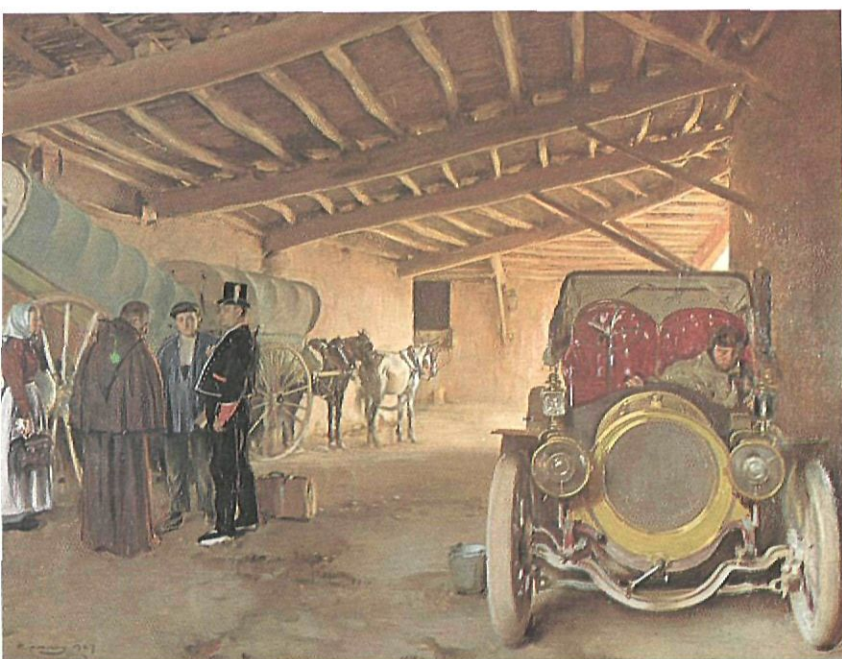
*Quan acaba el període de la Renaixença catalana, Barcelona s'ha convertit ja en una gran urbs on totes les inquietuds artístiques, culturals o cíviques troben ressò i aixopluc. La influència del Cap i Casal ha estat decisiva en la tasca de reconstrucció espiritual del nostre poble. Després vindrien les onades immigratòries que exigeixen començar de bell nou, altra vegada, l'esforç de renaixença nacional
(Fotos J. Verrié i TAF)*

*Modernisme i modernitat. Catalunya s'incorpora als grans corrents del pensament europeu. Els nostres artistes conviuen, a París, amb els cervells més agosarats d'aquell temps. A la capital de França pintà Ramon Casas —de qui s'escau enguany el centenari, precisament— el quadre *Plain air*.*

Al costat del cosmopolitisme modernista i dels avenços tècnics, Catalunya conserva el seu tarannà tradicional. Hi conviuen els primers automòbils i tartanes destinades a desaparèixer ben aviat (Fotos R. Manent i E. Esteve).

El general Polavieja

Es comprèn, doncs, que si algú intentava redreçar Espanya en aquest moment de fonda depressió se sentís atret per l'espectacle estimulante de Catalunya en plena ascensió i intentés aprofitar la seva empenta. En un episodi desconcertant és un general derrotat a Filipines el qui vol capitanejar aquest redreçament. Es deia Camilo García Polavieja que va ésser rebut a Barcelona com si fos un triomfador i que va adreçar molt aviat un manifest al país proposant una sèrie de reformes, algunes d'elles de tendència regionalista o descentralitzadora. Alguns elements econòmics barcelonins li van manifestar llur adhesió i un emissari del general va visitar vers la fi del 1897 Domènech i Montaner per proposar-li una entesa. Pel febrer de l'any següent el general li va escriure una carta en la qual li prometia de patrocinar: un concert econòmic per a Catalunya semblant al que tenien els basco-navarresos; una reorganització de la vida municipal sobre bases que donessin representació a les forces socials i als interessos corporatius; una refosa de les quatre Diputacions catalanes en una Diputació única; l'autonomia universitària; i el respecte a les institucions del Dret Civil català. Sembla que, endemés, va prometre de donar entrada en el seu govern a dos ministres proposats pels catalanistes.

Domènech va portar la proposta a la Junta Permanent de la Unió Catalanista, on hi va haver divisió de parers. Prat de la Riba ajudava Domènech i era partidari d'arreplegar el que es pogués, sense per això comprometre's massa.

El primer intent electoral

Aquest mateix any 1898 hi va haver el primer intent electoral dels catalanistes. Van presentar com a candidat pel districte de Vilafranca del Penedès el jurisconsult Joan Josep Permanyer i Ayats. Fou escollit aquest districte perquè el sentiment de reivindicació catalana hi estava molt desenvolupat. Recordem que s'hi publicava el periòdic "Las Cuatre Barras", el primer que es va qualificar de "nacionalista". A favor del candidat fou feta una campanya molt activa de mitings en la qual va debutar com a orador un jove anomenat Francesc Cambó, que aleshores tenia només

vint-i-dos anys. La màquina caciquista va poder més que els vots autèntics, i Permanyer no va poder sortir elegit, però va obtenir una votació molt nodrida.

Missatge a la Reina Regent

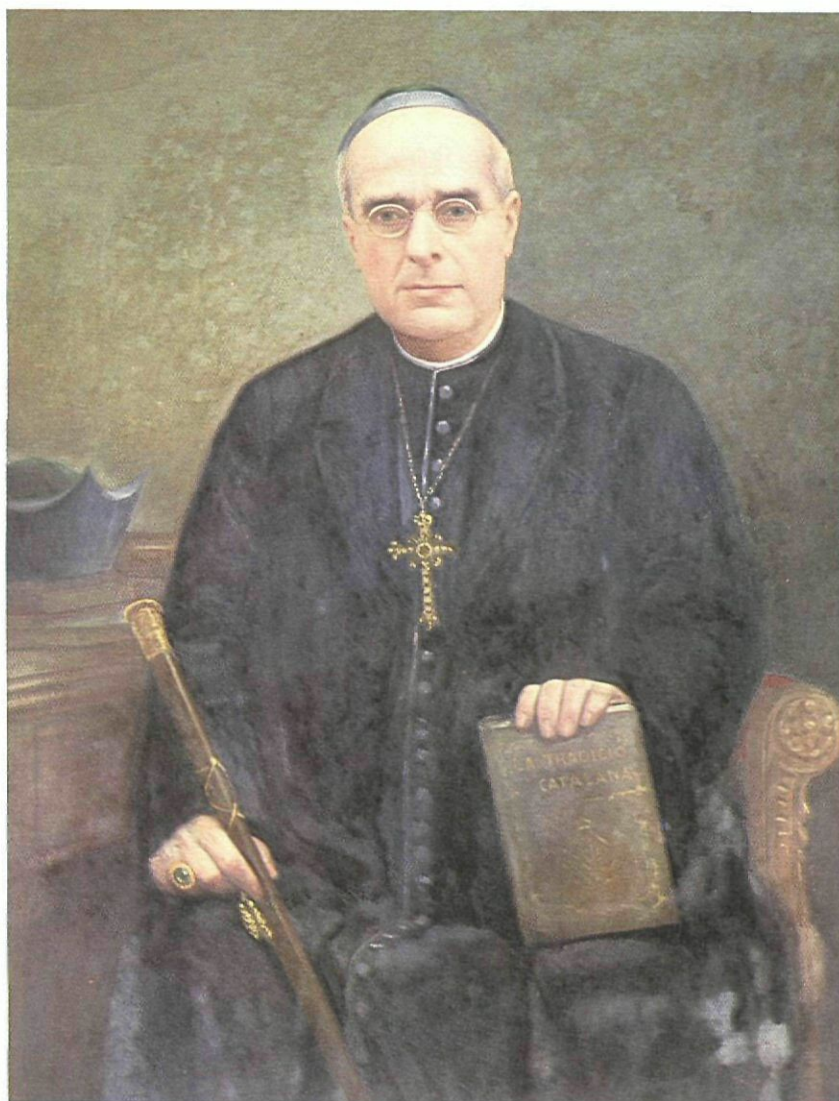
Encara el mateix 1898, el 15 de novembre, a inducció de Domènech i Montaner i de Prat de la Riba, una sèrie de personalitats van enviar un missatge a la Reina Regent on eren exposades les aspiracions catalanes. El document va ésser presentat pel doctor Bartomeu Robert, Joan Sallarès i Pla, Carles de Camps, Domènech i Montaner, i Sebastià Torres, en nom, respectivament, de la Societat Econòmica d'Amics del País, Foment del Treball Nacional, Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Ateneu Barcelonès i Lliga de Defensa Industrial i Comercial. Les conclusions del missatge es referien a l'elecció democràtica d'Ajuntaments, Diputacions i Senat; a la divisió del territori de l'Estat en grans regions segons les ètnies, llengües i història, amb una ampla descentralització administrativa i importants competències, i amb concerts econòmics; i a la reserva per a l'Estat només d'un reduït però important nombre de funcions.

Barcelona, ciutat oberta

Dins aquest any, encara, el capità general de Catalunya va cridar una representació de les forces vives de Barcelona per suggerir-los de fer un esforç econòmic important per a construir entorn Barcelona unes fortificacions que la defensessin contra un possible atac d'una flota nord-americana. Lluís Domènech i Montaner (que a més d'arquitecte era enginyer i no del tot llec en balística) va fer veure al capità general la inutilitat de l'intent i la necessitat de declarar Barcelona ciutat oberta. I així la qüestió es va considerar resolta.

Un gran diari modern

Vers la fi de l'any els dirigents del catalanisme polític van veure la necessitat de disposar d'un

gran diari modern que seguis sense dificultats les campanyes polítiques que aquells estimessin necessàries en cada moment, cosa que no sempre era possible amb "La Renaixença". Llavors van decidir de convertir en diari la revista "La Veu de Catalunya" que Verdaguer i Callis havia fundat el 1892 en trasplantar a Barcelona "La Veu de Montserrat", de Vic. Prat de la Riba fou director del nou diari català que va començar a sortir l'1 de gener de 1899. Domènech i Montaner en va dibuixar la capçalera en el més pur estil modernista, com dinou anys abans havia dibuixat la de "La Renaixença".

Josep Torras i Bages, bisbe de Vic, autor del llibre La Tradició Catalana (1892) de gran influència i en el qual donava una visió catòlica, pairal i antijacobina de la societat catalana que es resumeix en la frase: "Catalunya serà cristiana o no serà" (Foto R. Manent).

La influència de Duran i Bas

El 3 de març de 1899, per donar satisfacció als intents regeneracionistes, es va formar un ministeri presidit per Francisco Silvela, amb la participació del general Polavieja i amb un ministre català, Manuel Duran i Bas, a la cartera de Gràcia i Justícia. Aquest il·lustre juriconsult no era catalanista militant, però tenia una tendència regionalista, era amic de molts catalanistes i pare d'un fidel company de Prat de la Riba, Lluís Duran i

Gent de tota mena assisteix entusiàsticament a la Proclamació de la Primera República (21 de febrer de 1873), feta des del palau de la Generalitat (aleshores Diputació Provincial) de Barcelona (IMH, Barcelona).

Manuel Duran i Bas, un altre polític català que arribarà a ministre de la Monarquia. Com a president dels Jocs Florals, farà l'apologia de la legislació civil de Catalunya: "Així enrobustit per l'esperit de la legislació l'esperit del poble, s'ha fet dels catalans lo que són: hòmens de família i fills del treball. Benhaja la terra que els té; benhaja la legislació que els forma". (IMH, Barcelona).

Ventosa. Gràcies a Duran i Bas, el llavors bisbe de Vic, Josep Morgades, va passar a ésser bisbe de Barcelona, i Josep Torras i Bages, va ésser nomenat bisbe de Vic, mentre el doctor Robert era fet alcalde de Barcelona, Francesc Ixart ho va ésser de Tarragona, i Pau Font de Rubinat ho va ésser de Reus. Per altra banda va ésser constituïda una Comissió per a la redacció d'un Apèndix de Dret Civil català, integrada pels millors juriconsults catalans d'aquell temps: Romani i Puigdengolas, Maurici Serrahima, Almeda i Roig, Trias i Giró, Permanyer i Ayats, i Maspons i Labrós.

Els dos primers diputats catalanistes

El 16 d'abril hi va haver eleccions. I aquesta vegada van sortir vencedors els dos primers diputats catalanistes: Ramon d'Abadal i Calderó per Vic, i Leonci Soler i March per Manresa. Al costat d'ells van sortir, amb altres etiquetes, homes que també formarien després en els rengles del catalanisme: Maluquer i Viladot, i el marquès de Camps.

La Unió Regionalista

Duran i Bas, que no congeniava amb els costums polítics madrilenys, va dimitir aviat, el 23 d'octubre, però el seu pas pel ministeri va deixar un ròssec favorable per a Catalunya. Poc després Polavieja també va dimitir i l'intent regeneracionista va acabar sense pena ni glòria. Amb tot això els polaviejistes catalans havien fundat una **Unió Regionalista** que aviat es va catalanitzar en **Unió Regionalista**.

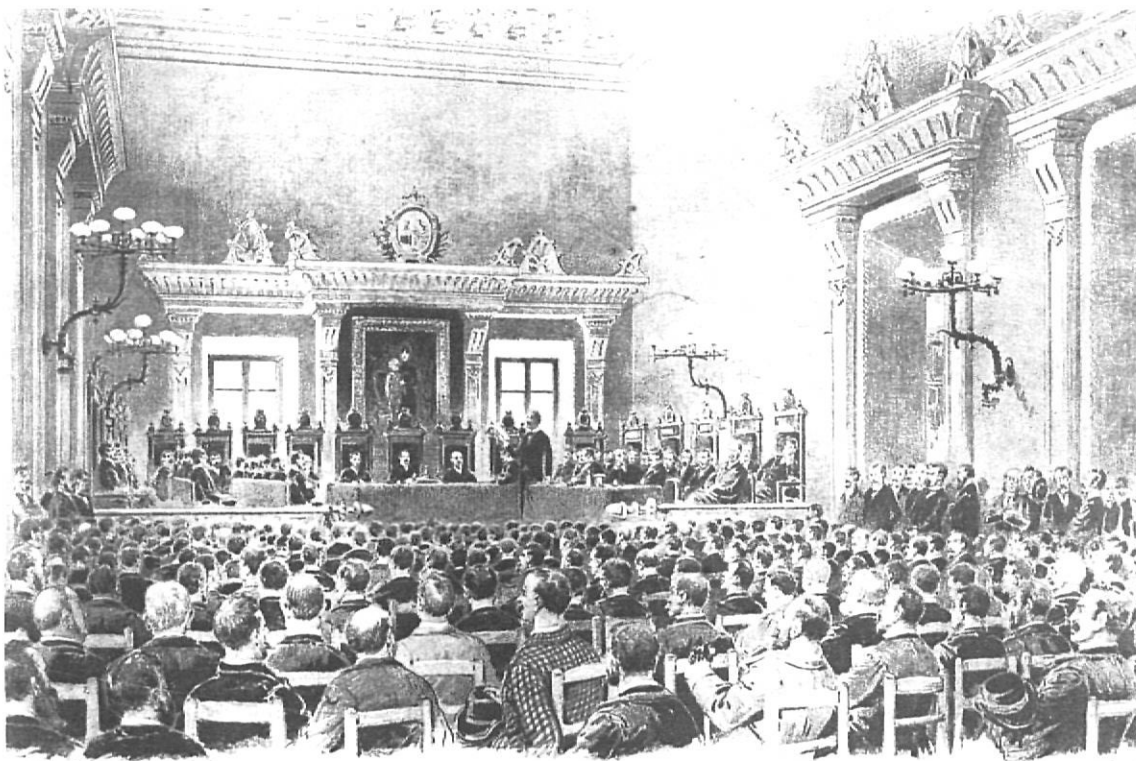
El tancament de caixes

Dins aquest mateix any cal anotar les pastorals del bisbe Morgades a favor de l'ús de la llengua catalana en la catequesi i la predicació; i també el moviment anomenat del "tancament de caixes" pel qual els contribuents catalans van resistir-se a ésser, com de costum, les víctimes propiciatòries del desgavell tradicional de les finances estatals incrementat ara per la liquidació de la guerra amb els Estats Units. Després de greus tensions, i fins i tot d'empresonaments, els contribuents van acabar pagant, però el clima protestatari va pujar de to i el doctor Robert unint-se a la protesta, va dimitir del seu càrrec d'alcalde de Barcelona, amb la qual cosa va augmentar la seva popularitat.

El Centre Nacional Català

Finalment, a la darrera del 1899 es va constituir el **Centre Nacional Català**, integrat per homes com Jaume Carner, Domènech i Montaner, Casas-Carbó, Prat de la Riba, i Verdaguer i Callís, sota la presidència d'aquest darrer. Hi figurava també Francesc Cambó. La seva fundació sembla obeir a la necessitat de disposar d'una entitat més dinàmica que la Unió Catalanista que havia cai-

Convocada per la Unió Catalanista, el mes de març de 1892 tingué lloc, a la sala de sessions de la Casa de la Ciutat de Manresa, l'Assemblea Catalanista, amb l'objectiu de resumir en unes Bases l'ideari comú a totes les entitats assistents. En fou secretari Enric Prat de la Riba. Dibuix de J. Pahissa a La Il·lustració Catalana (IMH, Barcelona).

gut en mans de gent verbalment molt radical, però sense cap desig ni vocació per l'agitació política i l'actuació pública.

I així acabava aquest any tan ple d'esdeveniments, entre els quals cal no oblidar la fundació de l'**Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana**.

Un any memorable

L'any 1901 seria memorable en la història del catalanisme polític. Hi havia anunciades eleccions per a diputats a Corts per al 19 de maig. Vers la fi d'abril va néixer la idea de presentar una candidatura catalanista per Barcelona i de concentrar aquí tots els esforços. El Centre Nacional Català va pactar la fusió amb la Unió Regionalista el 25 d'abril, però la notícia de moment no es va fer pública. Ambdues entitats van començar la campanya el 2 de maig enmig de greus entrebancs suscitats pels cacics i per les autoritats governatives. Fins el dia 7 no van poder celebrar un miting electoral important, en el qual van parlar Jaume Carner, Pere Muntanyola i Josep Pella i Forgas. Va cloure l'acte el doctor Robert amb un eloqüent discurs que va engrescar l'auditori. Per fi, el dia 15 es va fer pública la candidatura que va ésser anomenada dels Quatre Presidents, perquè estava integrada per personalitats que ocupaven o havien ocupat les presidències d'entitats de gran categoria en la vida barcelonina. Eren: el doctor Bartomeu Robert i Yarzàbal, catedràtic de la Facultat de Medicina i ex-president de la Societat Econòmica d'Amics del País; Albert Russinyol i Prats, fabricant i ex-president del Foment del

Treball Nacional; Lluís Domènech i Montaner, catedràtic de l'Escola Superior d'Arquitectura i ex-president de l'Ateneu Barcelonès, i Sebastià Torras i Planas, president de la Lliga de Defensa Industrial i Comercial. Arribat el dia de les eleccions, la gent acudí a les urnes en nombre superior a l'habitual, i els catalanistes van actuar enèrgicament en la vigilància dels fraus electorals. El resultat, malgrat totes les irregularitats, va ésser el triomf dels Quatre Presidents i d'un candidat governamental de tendència catalanista, Pere Grau Maristany, per majories, i dels republicans Alejandro Lerroux i Francesc Pi i Margall, per minories. Lerroux, agitador enviat pel govern de Madrid per entrebancar els progressos del catalanisme, en tenir notícia de la seva elecció va tenir una gran i justificada alegria perquè així s'escapava de l'empresonament que hi havia decretat contra ell per una causa criminal que se li seguia.

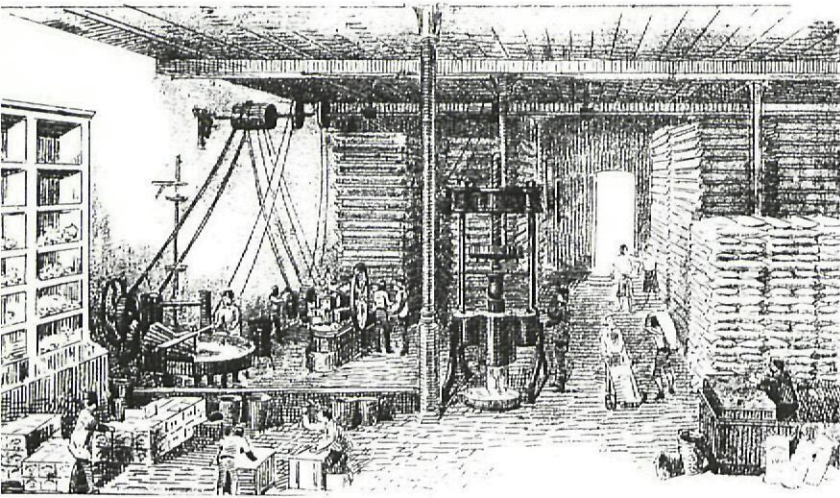
En les mateixes eleccions va sortir elegit pel districte d'Olot el marquès de Camps, simpatitzant amb els catalanistes, i va tornar a sortir Soler i March pel districte de Manresa.

Aquest resultat representa l'ensorrament del muntatge caciquista, que imperava des de la Restauració, a la major part dels districtes electorals de Catalunya. Restaran, però, en alguns indrets arraconats algunes restes d'aquell muntatge que aniran desapareixent de mica en mica.

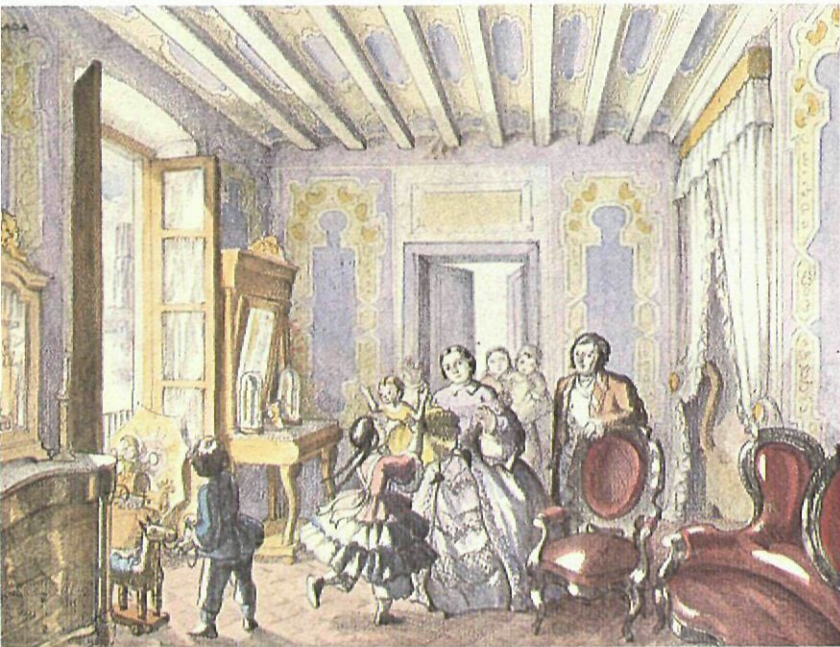
La Lliga Regionalista

Pocs dies després, el 31 de maig, era feta pública la fusió del Centre Nacional Català amb la

Unió Regionalista. L'entitat resultant era anomenada **Lliga Regionalista** i seria un partit de llarga història dins el catalanisme polític. En la seva Junta rectora, presidida pel doctor Robert, figuren, entre altres, el doctor Fargas, Lluís Duran i Ventosa, Albert Russinyol, Domènech i Montaner, Francesc Cambó, Ramon d'Abadal, Josep Pella i Forgas, Jaume Carner i Sebastià Torras.

Catalanistes a l'Ajuntament de Barcelona

El 10 de novembre del mateix any hi va haver eleccions municipals i, malgrat l'acció governamental suscitadora de tota mena de dificultats onze regidors catalanistes van entrar a l'Ajuntament de Barcelona. Entre ells hi havia Jaume Carner, Ildefons Sunyol, Josep Puig i Cadafalch i Francesc Cambó. Van sortir també deu republicans i quatre governamentals.

L'entrada dels catalanistes a l'Ajuntament de Barcelona va representar l'inici d'un major interès municipal per la cultura, i especialment per la cultura catalana. En aquesta tasca van col·laborar alguns republicans de sentiment més català, com Marial i Moles. A iniciativa de Puig i Cadafalch va ésser creada llavors la Junta de Museus de Barcelona.

Els lerrouxistes

Mentre molts republicans, arrossegats per Lerroux, es van col·locar en una actitud anticatalanista, d'altres, aconsellats per Pi i Margall, van adoptar una posició contrària. Aquests van constituir l'entitat **Catalunya Federal**, presidida per Miquel Laporta.

Prat de la Riba a la presó

Davant els progressos i l'empenta del moviment català, el govern central, va adoptar sovint mesures repressives sense cap justificació. En aquest temps Prat de la Riba va ésser víctima d'un sumari en virtut del qual va ésser detingut el 2 d'abril de 1902 i tancat en un calabós infecte de la presó del carrer d'Amàlia. Després va ésser traslladat a una cel·la millor i finalment li va ésser permès de dormir a la sala d'advocats i de rebre visites. El 7 d'abril era posat en llibertat provisional, però subjecte a presó domiciliària. Mentres-

"Esguardats d'una manera superficial, els barcelonins no es diferencien gaire, ostensiblement, dels habitants de qualsevulla gran població europea o americana: però si hom aprofundeix i es fixa en els matisos que distingeixen un país d'un altre, remarcarà la divergència en la forma de captivir-se en la vida íntima i de relació, en les habituds diàries i en el ritu de les festes i dels esbargiments familiars". Francesc Curet.

tant se li havia declarat la malaltia de Basedow, de la qual moriria, jove encara, quinze anys més tard.

Una pèrdua gran

A mitjan abril, a conseqüència d'un atac, sobrevingut en un acte públic, moria el doctor Robert. La seva mort va ésser una gran pèrdua i va tenir conseqüències sobretot perquè ell era el llaç d'unió entre les tendències que coexistien dins la Lliga: una de més possibilista, una de més liberal, una de més rígida i doctrinària.

Els Jocs Florals al Canigó

Pel maig van ésser prohibits els Jocs Florals de Barcelona i va caldre celebrar-los el novembre a Sant Martí de Canigó, on els va acollir el bisbe de Perpinyà, monsenyor Carselade Dupont.

Projecte de decrets

El 6 de desembre Silvela torna a presidir el govern de Madrid i el mallorquí Antoni Maura és el seu ministre de Governació. El 6 de febrer del 1903 aquest arriba a Barcelona al matí de pas cap a Mallorca, on la seva mare està greument malalta. Com que el vaixell no surt fins al vespre, el ministre té alguna activitat durant el dia. I una de les coses que fa és visitar Domènech i Montaner a casa seva per cercar la manera de donar alguna satisfacció a les aspiracions catalanes. Domènech l'insta a publicar una sèrie de decrets sobre la unificació de Catalunya, la llengua i la cultura, el Dret Civil, i el concert econòmic. Aquell mateix matí, potser no casualment, Domènech havia estat visitat per Torras i Bages.

L'onada lerrouxista

Amb les eleccions provincials del 8 de març del 1903 s'inicia l'onada lerrouxista. Els republicans guanyen les majories a Barcelona i els regionalistes hi obtenen les minories; els conservadors no obtenen cap acta.

L'onada arriba al seu cim amb les eleccions generals del 26 d'abril següent, conduïdes per Maura amb gran netedat fins al punt de qualificar-

les de "rabiosamente sinceras". A Barcelona van tornar a guanyar les majories els republicans i les minories els regionalistes amb Albert Russinyol i Domènech i Montaner; fora de Barcelona van tenir acta els regionalistes Soler i March (Maresa), Rius i Torres (Mataró) i Albó (Olot). Alfons XIII, que havia estat declarat major d'edat el 17 de maig del 1902 i que des del primer moment havia deixat endevinar el seu propòsit de manipular les designacions de ministres i d'alts càrrecs militars, va manifestar poc discretament la seva satisfacció per la victòria de Lerroux a Barcelona, però es va esverar de la sinceritat electoral de Maura i no va voler que presidís unes noves eleccions. Va produir-se llavors la primera crisi de les anomenades "orientals" perquè eren provocades al Palau d'Orient. Silvela va dimitir, i amb ell Maura, el 18 de juliol, i es forma un altre ministeri conservador sense Maura.

Rebuda multitudinària dels diputats i senadors de la Solidaritat Catalana.

Les mancomunitats es fan possibles

Però Silvela es retira de la política el 24 d'octubre i insinua que el seu successor ha d'ésser Antoni Maura i llavors el rei ha de donar-li el poder. Maura, animat de propòsits renovadors, diu que vol fer "la revolució desde arriba" i una de les peces d'aquesta revolució és un projecte de llei d'administració local que ja havia preparat quan era ministre de Governació. S'hi preveien les mancomunitats de províncies com una resposta a les reivindicacions reclamades per Domènech pocs mesos abans.

Els Estudis Universitaris Catalans

Dins el mateix any 1903 va reunir-se el I Congrés Universitari Català, com a resultat del qual van ésser creats els **Estudis Universitaris Catalans**, que van quedar constituïts amb estatuts propis el 25 de maig i van començar a funcionar l'octubre següent.

Eleccions Municipals

El 8 de novembre hi va haver noves eleccions municipals. Els resultats a Barcelona són 18 republicans i 7 de la Lliga; aquests darrers són: Ramon d'Abadal, Giralt i Verdaguer, Narcís Pla i Daniel, Peris, Rogent, Nubiols i Pijoan. Ara al consistori barceloní hi haurà, sumant a aquests els que hi romanien de l'elecció anterior: 28 republicans, 17 regionalistes, 4 dinàstics i 1 independent. Entre els republicans hi ha algun catalanista, com Albert Bastardas.

El discurs de Cambó davant del Rei

Maura té llavors la idea de dur el rei a Barcelona. És un cop d'audàcia. A Madrid, hi ha temença; a Barcelona, la idea no agrada als catalanistes, que saben la poca simpatia que el rei els té i recelen de les seves maniobres antidemocràtiques, i indigna els republicans i els carlins. Per altra banda, sempre és possible alguna sortida violenta dels anarquistes. Després d'estudiar la qüestió, la Lliga acorda abstenir-se d'acudir als actes de recepció al rei. Aquest arriba, amb Maura i altres ministres el 6 d'abril de 1904 al matí i deixa el tren al Baixador del Passeig de Gràcia. Va a cavall fins a la catedral i obté un sorollós èxit entre un públic que fa molts anys que no ha vist un rei...

Cambó, que ja havia estat molt reticent davant l'acord abstencionista, imposa un canvi d'actitud. Probablement d'acord amb Prat (o almenys amb la seva aquiescència) es presenta a rebre el rei a l'Ajuntament, el dia 7, acompanyat d'altres regidors de la Lliga, i li fa un discurs reivindicatori.

Escissió a la Lliga

Aquest acte d'indisciplina, no desautoritzat, dona lloc a una escissió dins la Lliga. En surten Domènech i Montaner, Jaume Carner, Lluhi i Rissec, i Ventosa i Calvell. Ildefons Sunyol se n'havia separat poc abans. Tot i algunes gestions conciliatòries de Prat, l'escissió fou irreversible (salvant el cas de Ventosa i Calvell que retornà aviat a la Lliga) i amb ella es cloïa el segon període del catalanisme polític, el presidit per Domènech i Montaner, i començava el tercer, l'encapçalat per Enric Prat de la Riba que duraria fins a la mort d'aquest, el 1917.

El Centre Nacionalista Republicà

Els escindits pel novembre van començar a publicar el setmanari "El Poble Català", del qual Domènech va dibuixar també la capçalera, com abans ho havia fet, com hem dit, amb "La Renaixença" i "La Veu". El setmanari es va convertir en diari l'1 de maig de 1906. Al seu entorn es constituí vers la fi d'aquest any el **Centre Nacionalista Republicà**. Mentrestant, Domènech i Montaner s'havia retirat de la política, però continuaria essent una gran figura cívica, respectada per tothom. El Centre va constituir el nucli i l'inici d'una

Segells de propaganda de la Unió Catalanista, dibuixats per Josep Lluís Pellicer, Alexandre de Riquer i Adrià Gual.

esquerra catalanista que va ampliar l'horitzó polític no sucursalista, sense perjudicar gaire la Lliga.

Prat de la Riba entra al Palau de la Generalitat

Encara el 12 de març de 1905 els republicans van guanyar les majories a Barcelona en unes eleccions provincials. Enric Prat de la Riba, candidat per primera vegada, va ésser elegit diputat provincial, i així va entrar al Palau de la Generalitat, on tanta feina havia de fer.

Unes altres eleccions de diputats a Corts, el 10 de setembre, donen encara a Barcelona les majories als republicans, però les minories continuen essent per a la Lliga.

Escombrada dels caciquistes

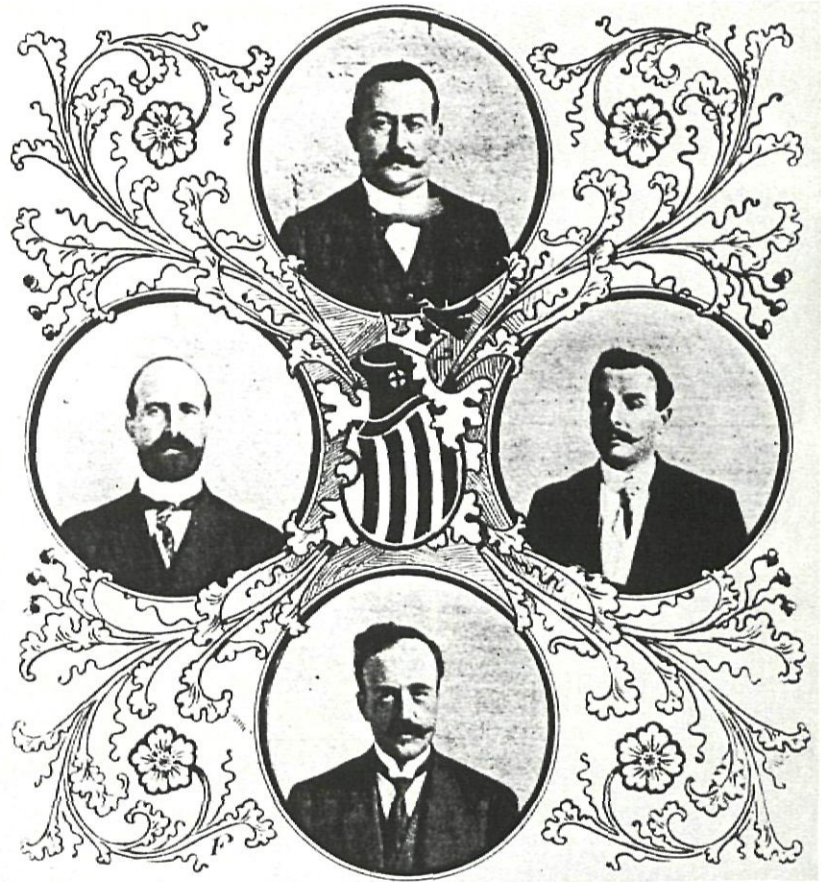
Per fi, en les eleccions municipals del 12 de novembre, la balança ja va anivellar-se: van sortir 12 regidors de la Lliga i 14 republicans, mentre els vells partits caciquistes eren escombrats definitivament.

Per festejar el triomf, tan durament disputat i tan llargament esperat, hom va organitzar un banquet que fou anomenat "de la Victòria" i que va ésser celebrat el 18 de novembre amb l'assistència de 2.500 comensals.

L'assalt al "Cu-Cut!"

Una caricatura de Junceda comentant aquest acte, publicada al "Cu-cut!", setmanari satíric inspirat per la Lliga, va ésser considerada injuriosa per molts dels membres de les forces armades de guarnició a Barcelona, els quals, la nit del 25 de novembre, en nombre de tres-cents o quatre-cents van assaltar la impremta on s'imprimia el setmanari, i a continuació van fer el mateix amb les redaccions del "Cu-cut!" i de "La Veu", i van sembrar la destrucció pertot arreu.

Aquest esdeveniment va produir una gran impressió i va provocar la unió de tots els sectors polítics organitzats a Catalunya, amb l'excepció dels republicans de Lerroux, que van aprovar l'actitud dels assaltants.

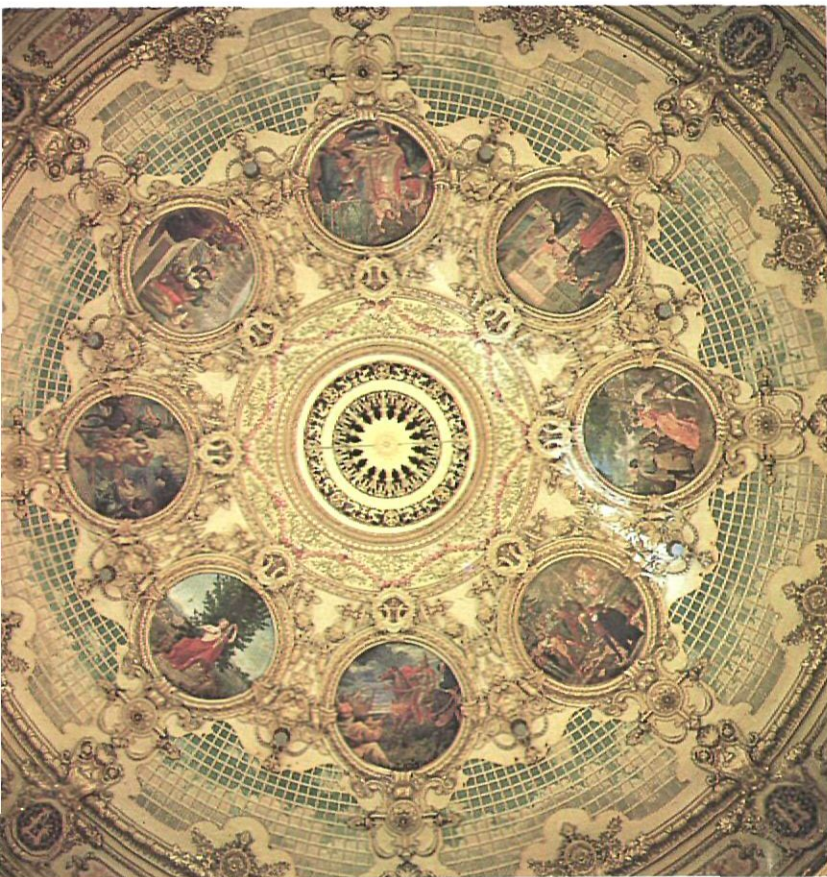

La llei de Jurisdiccions

Per altra banda, el govern central va decretar la suspensió de garanties constitucionals a Barcelona i va emprendre la realització de la idea de fer promulgar una llei de repressió, no contra els assaltants, sinó contra les víctimes: és la llei que va anomenar-se de Jurisdiccions, que va ésser finalment aprovada el 13 de febrer i el 23 de març de 1906.

Els presidents de les quatre diputacions catalanes que el 1914 integraren la Mancomunitat de Catalunya.

El Gran Teatre del Liceu fou inaugurat el 1847, il·luminat amb més de mil llums de gas. L'any 1861 fou destruït, quasi totalment, per un incendi.

Nascut de l'antiga Societat Filharmònica de Montsió, que fou una institució pública, la seva magnificència arquitectònica i ornamental li permeteren de realitzar muntatges de nivell europeu (Fotos E. Esteve i R. Manent).

La Solidaritat Catalana

En ocasió de l'adopció d'aquestes mesures repressives hi va haver apassionats debats a les Corts de Madrid en el curs de les quals Nicolàs Salmerón, al final d'un gran discurs, va invitar els catalanistes a una entesa, i la resposta va ésser afirmativa i pública en la mateixa sessió. La **Solidaritat Catalana** acabava de néixer.

Aquesta Solidaritat va comprendre des dels carlins fins als republicans no lerrouxistes, passant naturalment per la Lliga i els nacionalistes d'esquerra. Només Lerroux i una petita minoria integrista en van restar fora.

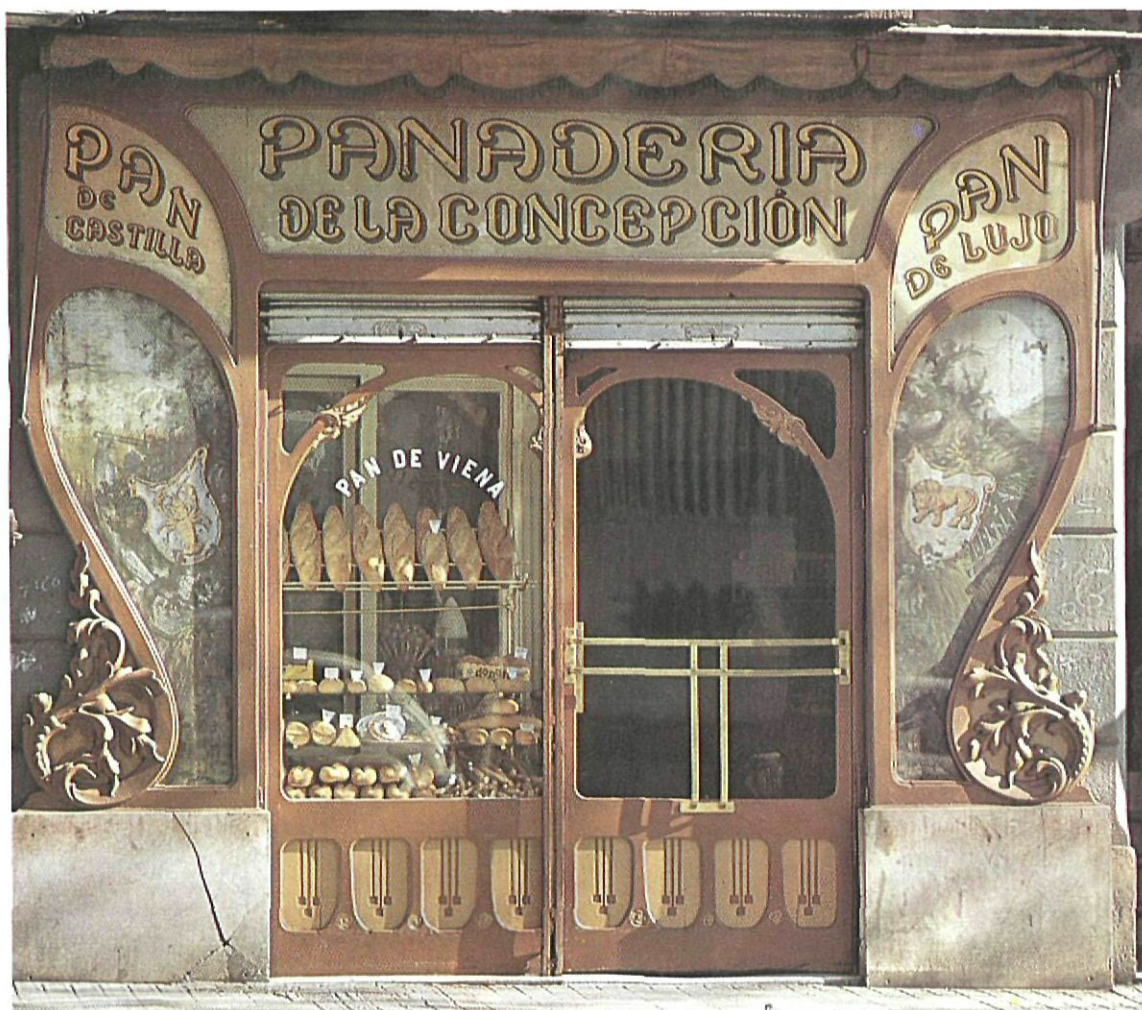
La Solidaritat Catalana va representar la majoria d'edat del catalanisme polític. Fou un moviment naturalment de curta durada, però de gran transcendència, que per ell sol mereix una exposició detallada que ara no podem fer. Basti dir que va donar lloc, el 21 de maig de 1906, a una gran manifestació a Barcelona, formada per tres-centes mil persones que van desfilars pel Saló de Sant Joan enarborant tres-centes trenta banderes; i que, després d'haver obtingut un triomf esclatant en les eleccions provincials del 10 de març de 1907, va coronar el seu èxit amb les eleccions de diputats a Corts del 21 d'abril següent, en les quals van ésser elegits, en el conjunt de Catalunya, quaranta diputats solidaris sobre un total de quaranta-quatre.

“La nacionalitat catalana”

Cal assenyalar que en aquest clima d'alta emoció patriòtica, que Maragall va anomenar **L'alçament** en un memorable article, va ésser publicada **La nacionalitat catalana**, màxima obra doctrinal de Prat de la Riba (20 de maig de 1906); aquest va ésser elegit president de la Diputació de Barcelona (2 d'abril de 1907) i va poder iniciar la seva gran obra de govern amb la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans (18 de juny); i abans d'això (del 13 al 17 d'octubre de 1906) va reunir-se a Barcelona el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, amb l'assistència de tres mil congressistes entre els quals hi havia representacions importants de totes les terres de la nostra llengua i diverses i notables personalitats estrangeres.

Però tot això, amb la successió del modernisme pel noucentisme que s'inicia coetàniament, indica que podem donar per clos el període de Renaixença i en comença un altre que potser ja podem qualificar de major plenitud de la relativa normalitat.

"El Modernisme ha representat un dels punts culminants de la cultura i de la civilització de Catalunya. Molt poques vegades tot un poble, des de l'artista més famós i més conegut fins al més humil artesà, ha sentit una vibració semblant a la que va recórrer tota la nació durant el període comprès entre el 1878—any de la publicació de l'article de Lluís Domènech i Montaner En busca d'una arquitectura nacional— i el 1911, any de l'aparició de La Ben Plantada, llibre d'Eugeni d'Ors que va significar una profunda reacció cap al classicisme a tot Catalunya". Francesc Rodon Història de Catalunya Salvat, vol. 5è.

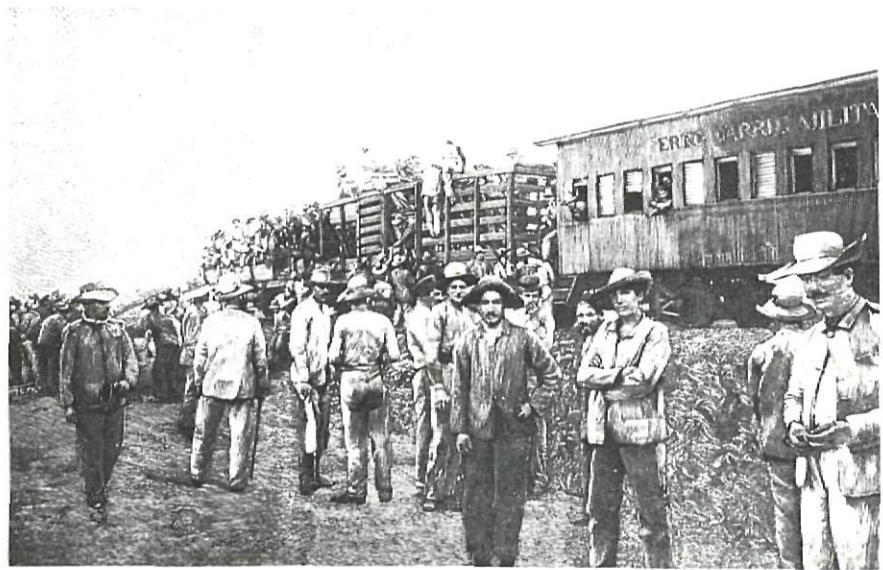
El contrast amb l'obligada decadència posterior és tan evident com frapant (Foto R. Manent).

1833 - 1933:
ASSAIG
DE
CRONOLOGIA
D'UN SEGLE DE RENAIXENÇA
Josep M. Ainaud de Lasarte

La Unió Catalanista es manifestà sempre favorable a la llibertat de Cuba, en la qual veien un paral·lelisme amb la situació pròpia. Aquesta actitud fou reprimida durament. La pèrdua de les dues darreres colònies (Cuba i Filipines) aguditzà una crisi econòmica que la fil·loxera (que assolà la vinya catalana entre el 1892 i el 1895) havia fet més profunda (AMH, Barcelona).

1833-1933:
ASSAIG
DE
CRONOLOGIA
D'UN SEGLE DE RENAIXENÇA
Josep M. Ainaud de Lasarte

1833

Publicació del poema en llengua catalana *La Pàtria*, de Bonaventura Carles Aribau, a la revista "El Vapor" de Barcelona.

Comença la Primera Guerra Carlina (1833-1840).

Divisió en províncies del territori espanyol.

1834

Publicació de la versió catalana de *La noia fugitiva*, de Tomaso Grossi, per Joan Cortada. És el primer llibre de versos que apareix en català d'ençà del 1714, després de la reedició, l'any 1820, del volum de *Poesies jocosas e sèries*, del Rector de Vallfogona.

1835

Publicació del llibre de cuina *La cuynera catalana*.

Creació de la Junta Superior del Principat.

Revolta social i crema de convents i monestirs. La destrucció de Poblet i la profanació de les despulles dels reis catalans inspirarà el famós poema d'Àngel Guimerà.

1836

Fèlix Torras i Amat publica les *Memorias para ayudar a formar un Diccionario crítico de los escritores catalanes*, en el qual inclou el poema d'Aribau *La Pàtria*.

Apareix *Los Condes de Barcelona vindicados*, de Pròsper de Bofarull, un dels llibres bàsics del retrobament de la nostra història.

1837

Catalunya perd el dret d'encunyar moneda pròpia.

NOTA: Senyalem amb lletra normal els fets relacionats molt directament amb la literatura. Amb *cursiva*, els esdeveniments culturals en general. I amb **negreta** els esdeveniments polítics, relacionats o no amb el catalanisme.

"Ha arribat a tal grau i excés l'avorrimet d'alguns a la nostra llengua, que fins han desitjat fer perdre lo ús i exercici d'ella. I com se sentien ja los perniciosos efectes de tan detestable màxima, deteriorant-se i perdent-se de dia en dia més i més, m'ha paregut del cas imprimir esta gramàtica, no sols per a desmentir les impugnacions dels zoilos murmuradors, sinó per a que sia al mateix temps un document o escriptura autèntica, que assegure i perpetue la sua existència." Joaquim Rubió i Ors.

Rubió i Ors, fill d'un impressor, estudià a Cervera. Tindrà una carrera universitària brillant, prolongada per una dinastia que honora la ciència i les lletres catalanes. Als divuit anys comença de fer versos en català. El seu amic Joan Cortada l'encoratja a donar-los al diari d'en Brusí, i així el 16 de febrer de 1839 apareix el poema Lo Gaiter del Llobregat.

1838

El periòdic "El Guardia Nacional", de Barcelona, publica versos en català, reivindicatius.

Apareix a València la revista "El Mole".
Neix el pintor Marià Fortuny.

1839

El "Diario de Barcelona" publica les primeres poesies en català de Joaquim Rubió i Ors, "Lo Gayter del Llobregat".

Miquel Anton Martí publica, a Barcelona, el volum de poesies *Llàgrimes de viudesa*.

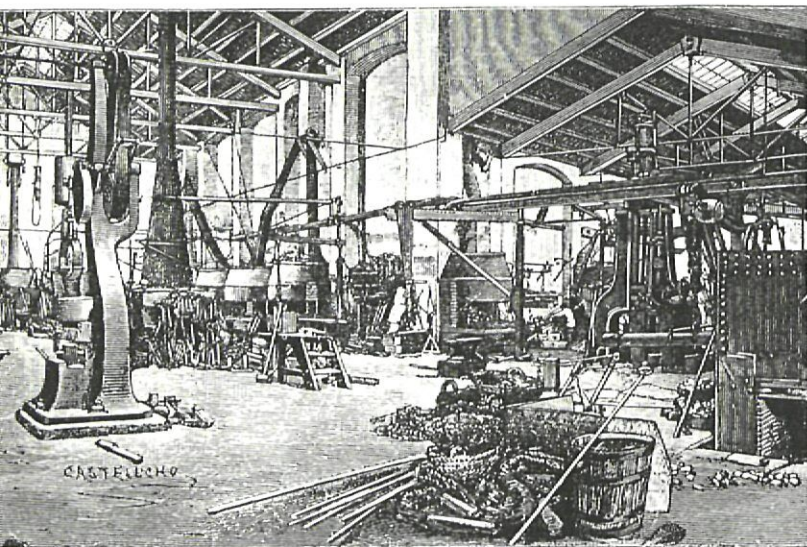
Primera edició del *Diccionari de la llengua catalana amb la correspondència castellana i llatina*, del valencià Pere Labèrnia, a Barcelona.

1840

Restabliment de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona.

Creació d'entitats obreristes clandestines. S'inicia el moviment obrer.

Ben aviat Rubió i Ors aspira a restaurar els Jocs Florals de Barcelona, fundats el segle XIV i que, al contrari dels de Tolosa, encara vivents, s'extingien en el segle quinzè. Volen prendre per terreny d'acció l'Acadèmia de Bones Lletres. Aquesta festa de l'any 1842 és una mena d'assaig general dels Jocs Florals (Foto R. Manent).

1841

Mor, a l'exili, el mataroní Antoni Puigblanch, un dels precursors de la Renaixença catalana.

L'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona convoca un certamen literari en català sobre el tema dels almogàvers a Grècia. El guanya Joaquim Rubió i Ors amb el poema *Roudor del Llobregat*.

Publicació del volum *Poesies*, de Joaquim Rubió i Ors (Lo Gayter del Llobregat), en el pròleg del qual planteja la possibilitat de la independència literària de Catalunya.

A València, Tomàs Villarroya publica uns versos inspirats en el poema d'Aribau.

Apareix "Lo Pare Arcàngel", revista que simbòlicament inicia el periodisme en català. És la primera publicació en la nostra llengua des de les "Gazetes" aparegudes durant la Guerra del Francès.

Neix Valentí Almirall.

1842

Alçament barceloní contra Espartero. Aquest bombardeja la ciutat.

1843

Publicació del diari "Lo Verdader Català".

Aparició del republicanisme federal, el màxim exponent del qual serà el català Francesc Pi i Margall.

Abdó Terrades proclama la República, a Figueres.

1844

Es crea el Banc de Barcelona, promogut per Manuel Girona. La seva fallida, el 1920, commocionarà les finances catalanes.

1847

Mor, a Madrid, el banquer Gaspar Remisa.

Mor, a Madrid, el bisbe Fèlix Torres i Amat.

Inauguració del Teatre del Liceu amb el drama "Don Fernando de Antequera".

1848

Mor el filòsof i escriptor Jaume Balmes.

Mor Pau Piferrer, autor de *Recuerdos y bellezas de España* i un dels precursors de la Renaixença.

Segona Guerra Carlina.

Primer ferrocarril de la península, entre Barcelona i Mataró, impulsat per Antoni Biada.

1850

Discurs del general Prim a les Corts espanyoles en defensa dels catalans.

"Els catalans són o no són espanyols?", preguntava. Si ho eren, calia que els tornessin les garanties constitucionals de què els altres gaudien, perquè ells les havien conquerides amb la seva sang. "Si no los que-réis como españoles —proseguia— levantad de alli vuestros reales: dejadlos, que para nada os necesitan."

Josep Anselm Clavé funda el cor La Fraternitat.

Neix Lluís Domènech i Montaner.

1851

Fundació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre.

La República (1873) custodiada per la Pau i la Llei, posa ordre al desgavell produït a la caiguda de la Monarquia. Caricatura publicada a "La Flaca", un dels nombrosos periòdics satírics apareguts a Catalunya (Biblioteca de Catalunya).

1852

Neix Antoni Gaudí.

Apareix *Elements de poètica catalana i diccionari de la rima*, de Pau Estorch i Siqués.

1853

Mor Francesc Renart i Arús.

1854

Publicació del periòdic "La Corona de Aragón", dirigit per Víctor Balaguer, que defensa la unió d'Aragó i els Països Catalans.

1857

Historia de la lengua y literatura catalana, de Magí Pers i Ramona.

Gramàtica de la llengua catalana, de Pau Estorch i Siqués.

1859

Restauració dels Jocs Florals de Barcelona. Formen el primer Consistori **Manuel Milà i Fontanals**, president; **Víctor Balaguer**, **Joaquim Rubió i Ors**, **Joan Cortada**, **Miquel-Victorià Amer**, **Josep-Lluís Pons i Gallarza** i **Antoni de Bofarull**, secretari.

Neix Francesc Macià, que serà el Primer President de la Generalitat restaurada.

Demolició de les muralles de Barcelona. Aribau forma part de la comissió creada a l'efecte.

Aprovació del Pla Cerdà.

L'Ictineu, de Narcís Monturiol, és varat al port de Barcelona.

1860

Publicació de *Cataluña y los catalanes*, de Joan Cortada, que és una reivindicació històrica de Catalunya.

Neix Joan Maragall.

1861

Apareix la *Història de Cataluña*, de Víctor Balaguer, en cinc volums.

1862

Mor Bonaventura Carles Aribau.

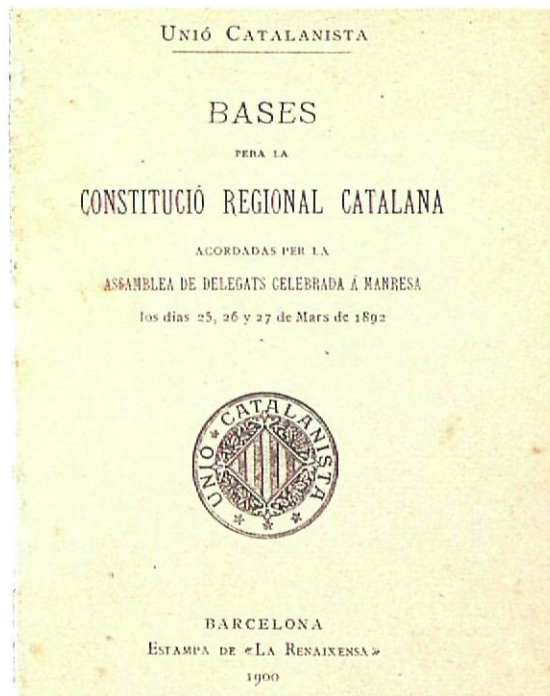
1864

Neix Josep Llimona.

1865

Publicació del "Calendari Català" (1865-1882), dirigit per Francesc Pelagi Briz, notòriament catalanista.

Neix Enric Morera.

Les famoses "Bases" redactades per l'assemblea de la Unió Catalanista celebrada a Manresa i ratificades després en les assemblees celebrades a diferents localitats catalanes (J. Verriè).

1867

Neix Josep Puig i Cadafalch.

1868

Signatura del Pacte de Tortosa entre republicans federals del Principat, el País Valencià, les Balears i Aragó.

Publicació de *Las Nacionalidades*, de Francesc Pi i Margall.

Projecte de constitució de l'Estat Català, per Valenti Almirall.

Neix Pompeu Fabra.

Revolució de Setembre. Destronament d'Isabel II.

1869

Publicació de "El Estado Catalán", dirigit per Valentí Almirall.

Publicació de "Les Barres Catalanes".

LO VERDADER CATALA.
REVISTA RELIGIOSA,
POLÍTICA, CIENTÍFICA, INDUSTRIAL Y LITERARIA.

*Per terra observa l' Català ab tristura
 Sa industria, son comerç y agricultura.*

PROSPECTE.

Lo Verdader Català, considerat com la primera publicació periodística de la Renaixença, aparegué a Barcelona del 15 de març al 31 de maig del 1843.

En la sèrie de factors favorables a la Renaixença, cal anotar l'aportació del Romanticisme, en la seva tendència arqueològica —Walter Scott entra a la Península per Barcelona i les seves obres hi són copiosament traduïdes i editades— més que no pas revolucionària. L'Orfeneta de Menàrguens, d'Antoni de Bofarull fou la primera novel·la editada en català des del Tirant lo Blanc, feia 372 anys (Foto GEC).

Publicació de *El federalismo en España*, de Francesc Romaní i Puigdemolles, dins una línia conservadora.

Es funda La Jove Catalunya, primera associació declaradament catalanista, presidida per Francesc Ubach i Vinyeta. Proposa la cançó "Els Segadors" com a himne català.

1870

El general Joan Prim, president del govern espanyol, és assassinat a Madrid.

Publicació de "La Gramalla", revista catalanista dirigida per Francesc Pelagi Briz i Francesc Matheu.

Neix Enric Prat de la Riba.

1871

Publicació de "La Renaixença", revista catalanista convertida en diari l'any 1881. Àngel Guimerà en fou el principal impulsor.

Neix Amadeu Vives.

1872

Comença la Tercera Guerra Carlina (1872-1875).

Manifest del pretendent Carles VII als catalans, retornant-los els furs abolits per Felip V.

1873

Fundació del Centre Catalanista, federal.

Intent de proclamar, a Barcelona, l'Estat Català dins una República Federal Espanyola.

1874

Restauració borbònica en la persona del rei Alfons XII.

Mor Josep Anselm Clavé.

1875

Neix el compositor Juli Garreta.

Mor Pep Ventura, renovador de la sardana.

1876

Fundació de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, origen del Centre Excursionista de Catalunya.

Mor Ildefons Cerdà, autor del Pla Cerdà.

Neix Francesc Cambó.

Neix Pau Casals.

1877

Publicació, a "La Renaixença", d'un article de Josep Narcís Roca i Farreras propugnant una Diputació General de Catalunya.

Àngel Guimerà és proclamat Mestre en Gai Saber per haver guanyat, de cop, els tres premis ordinaris als Jocs Florals de Barcelona.

Mossèn Jacint Verdaguer presenta el poema *L'Atlàntida* als Jocs Florals de Barcelona.

1878

Joan Mañé i Flaquer publica *El Catalanismo*.

Lluís Domènech i Montaner publica, a "La Re-

naixença", un article titulat En busca d'una arquitectura nacional.

Fundació de l'entitat valencianista Lo Rat Penat, a València, per Constantí Llombart.

1879

Valentí Almirall funda el "Diari Català", primer diari catalanista.

1880

Celebració del Primer Congrés Catalanista, a Barcelona.

1881

Celebració del Congrés Català de Jurisconsults, en defensa del dret català.

Transformació de "La Renaixença" en diari; durarà fins al 1905.

Fundació de la Joventut Federalista, dirigida per Domènec Martí i Julià.

Festes de la Coronació de la Mare de Déu de Montserrat i proclamació com a Patrona de Catalunya pel papa Lleó XIII.

1882

Fundació del Centre Català, a Barcelona. Frederic Soler "Pitarra" n'és elegit president, i Valentí Almirall —que n'era el principal impulsor—, secretari.

Frederic Soler presideix els Jocs Florals. En el seu discurs fa una història de tot el procés de la Renaixença.

Neix Lluís Companys.

1883

Celebració del Segon Congrés Catalanista, a Barcelona. Es pren l'acord que els partits catalans han de ser d'obediència exclusivament catalana.

Projecte de Josep M. Vallès i Ribot, de constitució d'un Estat Català dins la Federació Espanyola.

L'Ajuntament de Barcelona publica una edició popular de 100.000 exemplars de l'*Oda a Barcelona*, de mossèn Jacint Verdaguer.

1884

Publicació d'importants articles nacionalistes per Josep Narcís Roca i Farreres, a la revista "L'Arc de Sant Martí".

Mor Manuel Milà i Fontanals, patriarca de l'erudició hispànica i un dels restauradors dels Jocs Florals.

1885

Presentació al rei Alfons XII del Memorial de Greuges, redactat per polítics, intel·lectuals i industrials catalans.

Mor Narcís Monturiol.

ANTH. BATALLADA I. BARCELONA. 8 DE MAIG DE 1870.

DONARÀ
UNA
BATALLADA
CADA
SEMANA.
SI SE 'N VENEN MOLTES
secará á començ.

SE VEN
DOS CUARTOS
PER
TOT ARREU.
ADMINISTRACIO
Escriba del Htg, 90.

LA CAMPANA DE GRACIA.

SEMANARI BILINGUE.

NÚM. 1. BARCELONA 10 DE JENER DE 1879. ANY 1.º

LA ESQUELLA DE LA TORRATXA.

ADMINISTRACIO
&
REDACCIO
CARRER NOU DE S. FRANCESC
NÚM. 27, pla 2.
BARCELONA.

PERIÒDIC SATÍRIC, HUMORÍSTIC, IL·LUSTRAT Y LITERARI.

DONARÀ AL MENOS UNS ESQUELLOTS CADA SEMANA.

PREU DE SUSCRIPCIO
FORA DE BARCELONA
CADA NUMERO
ESPANYA, 8 RS.
CUBA Y PUERTO RICO, 10
ESTRANCER, 10 R.

2 CUARTOS CADA NÚMERO PER TOT ARREU.

1886

Fundació del Centre Escolar Catalanista. Valentí Almirall publica *Lo Catalanisme*. Verdaguer publica el poema *Canigó*.

1887

Publicació de *El Regionalismo*, recull d'articles de Joan Mañé i Flaquer al "Diario de Barcelona". Fundació de la revista proteccionista "La España Regional".

1888

Gran Exposició Universal a Barcelona. Presentació d'un Missatge a la reina regent Maria Cristina, en català, en el qual es demanava

La Campana de Gràcia (1870-1934) i l'Esquella de la Torratxa (1872-1938), són les publicacions catalanes de més durada. "La Campana" és declaradament republicana i accentua el seu anticlericalisme; "L'Esquella" és més lleugera en la seva crítica social com en la política.

La Biblioteca Pública Arús, fundada i dirigida per Valentí Almirall (Foto R. Manent).

un règim autònom per al Principat de Catalunya.

Celebració dels Jocs Florals de Barcelona, presidits per la reina regent Maria Cristina. Marcelino Menéndez y Pelayo hi pronuncia un important discurs, en català, en defensa de la llengua catalana.

1889

Campanya en defensa del dret català i de la modificació de l'article 15 del Codi Civil espanyol; l'èxit fou qualificat com "la primera victòria del catalanisme".

1890

Discurs nacionalista d'Enric Prat de la Riba al Centre Escolar Catalanista.

Es funda, a Barcelona, el Centre Excursionista de Catalunya, entitat degana de l'excursionisme català.

1891

Fundació de l'Orfeó Català.

Fundació de la revista "La Veu de Catalunya", per Jaume Collell.

1892

Celebració de l'Assemblea de Manresa, de la Unió Catalanista, on són aprovades les Bases per a la Constitució Regional Catalana, dites Bases de Manresa. **Lluís Domènech i Montaner en fou elegit president i Enric Prat de la Riba, secretari.**

Publicació de *La Tradició Catalana*, de Josep Torras i Bages.

Primera edició de *Lo Trobador Català*, del mestre Antoni Bori i Fontestà, de poesies per a les escoles, en català.

Mor Antoni de Bofarull, un dels precursors de la Renaixença.

1893

Assemblea de la Unió Catalanista, a Reus.

1894

Assemblea de la Unió Catalanista, a Balaguer.

Publicació del *Compendi de la Doctrina Catalanista*, d'Enric Prat de la Riba i Pere Montanyola.

Amadeu Vives posa música a la poesia *L'Emigrant*, de Verdguer.

1895

Discurs presidencial d'Àngel Guimerà, a l'Ateneu Barcelonès, en català. Edició de 20.000 exemplars.

Elecció de Joan J. Permanyer com a president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona.

Mor Frederic Soler "Pitarra", poeta i dramaturg popular.

1897

Missatge de 45 entitats catalanistes al rei Jordi I de Grècia amb motiu del conflicte nacionalista de Creta.

Cicle de conferències sobre nacionalisme, a l'Ateneu Barcelonès.

1898

Missatge de la Unió Catalanista demanant la pau amb Cuba i l'autonomia de Catalunya.

Fundació de la Junta Regional de Adhesiones al general Polavieja, dins la campanya de regeneracionisme espanyol.

Transformació del periòdic "Lo Regionalista", de Barcelona, en "La Nació Catalana".

Publicació, a París, de La Question Catalane, pel Comitè Nacionalista Català; l'obra, publicada anònimament, era escrita per Enric Prat de la Riba.

1899

Publicació de "La Veu de Catalunya" com a diari (1899-1936), dirigida per Enric Prat de la Riba. Seria el diari català de més durada.

Creació del Centre Nacional Català, escindit de la Unió Catalanista, presidit per Narcís Verdaguer i Callís.

Intervenció catalana a la política espanyola: Manuel Duran i Bas, ministre de Justícia. Designació de Bartomeu Robert com a alcalde de Barcelona i de Josep Torras i Bages com a bisbe de Vic.

Fundació del Futbol Club Barcelona, entitat de gana del futbol català.

Mor Joaquim Rubió i Ors.

1900

Fundació de la Unió Regionalista.

1901

Fusió de la Unió Regionalista amb el Centre Nacional Català per a fundar la Lliga Regionalista, primer partit polític catalanista.

A les eleccions de diputats a Corts per Barcelona, victòria de la candidatura dita dels "quatre presidents" (Bartomeu Robert, Lluís Domènech i Montaner, Albert Rusiñol i Sebastià Torres).

Celebració, per primera vegada, de la manifestació commemorativa de l'Onze de Setembre, davant el monument a Rafael Casanova, a Barcelona.

Fundació de l'Associació Wagneriana.

1902

Celebració —obligada per l'estat de guerra— dels Jocs Florals de Barcelona, a Sant Martí del Canigó.

Publicació de la revista satírica catalanista "Cu-Cut!" (1902-1912).

Mor mossèn Jacint Verdaguer.

Creació de la Societat Catalana Federal, per Miquel Laporta.

Publicació de Lo Catalanisme, de Valentí Almirall, en castellà.

Vaga general.

1903

Primer Congrés Universitari Català. Creació dels Estudis Universitaris Catalans.

Domènec Martí i Julià, president de la Unió Catalanista.

Publicació de "La Tralla", setmanari catalanista intransigent (1903-1907).

1904

Visita del rei Alfons XIII a l'Ajuntament de Barcelona i escissió de la Lliga Regionalista. Se'n separen Lluís Domènech i Montaner, Jaume Carner i Ildefons Sunyol, i funden el setmanari nacionalista d'esquerra "El Poble Català".

Fundació del grup València Nova.

Fundació de la Caixa de Pensions per a la Veïlla i d'Estalvis de Catalunya i Balears, que amb els anys esdevindrà la primera entitat de crèdit dels Països Catalans.

Comença la publicació del setmanari infantil "En Patufet", dirigit primer per Aureli Capmany i després per Josep M. Folch i Torres.

L'Ateneu Barcelonès, ocupa des del 1907 el palau dels barons de Savassona, al carrer de la Canuda de Barcelona. La seva biblioteca ja reunia 5.900 títols l'any 1877 (Foto R. Manent).

1905

Celebració del Banquet de la Victòria, a Barcelona, pels partidaris de la Lliga Regionalista. Assalt de "Cu-Cut!" i de "La Veu de Catalunya" per elements militars. Aprovació, a Madrid, de la Llei de Jurisdiccions, discriminatòria pel catalanisme.

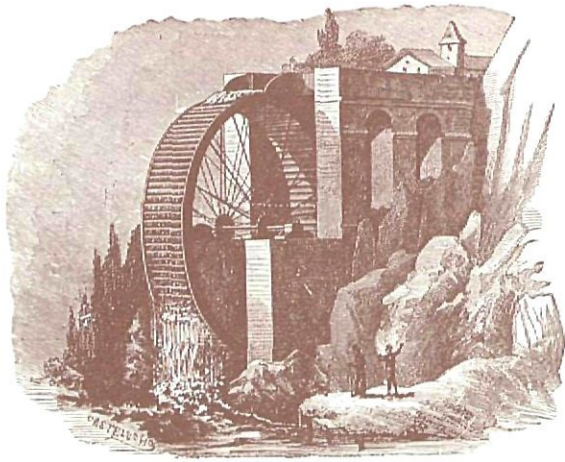
Publicació de Regionalisme i Federalisme, de Lluís Duran i Ventosa, amb pròleg d'Enric Prat de la Riba.

1906

Publicació de La Nacionalitat Catalana, d'Enric Prat de la Riba, obra fonamental del catalanisme.

Moviment de Solidaritat Catalana de tots els partits polítics catalans, des dels carlins fins als republicans federals, amb excepció dels republicans lerrouxistes. Creació del Centre Nacionalista Republicà.

Àngel Guimerà fou el primer que féu en català el discurs presidencial de l'Ateneu, i la seva oració, d'una gran eloquència i un abrandat lirisme, és una de les peces importants de l'oratoría de la Renaixença. És un elogi de la llengua catalana i una afirmació dels seus drets a ésser usada a l'ensenyament, a l'administració pública, a la trona i en els tribunals de justícia. S'hi troba la famosa imatge que compara les quatre grans cròniques catalanes (de Jaume I, Desclot, Muntaner i Pere III) als "quatre evangelis de la pàtria catalana". Com amb Verdaguer, circumstàncies externes a l'obra literària fan que Àngel Guimerà fos una figura destacada de la Renaixença, d'una audiència molt superior a la de tots els seus companys de Jocs Florals.

Manifestació de Solidaritat Catalana, a Barcelona, amb més de 200.000 manifestants.

Celebració del Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana, a Barcelona, amb més de 3.000 congressistes.

Gran festa del Cinquantenari dels Jocs Florals, a Barcelona.

1907

Triomf electoral dels candidats de Solidaritat Catalana: guanyen 41 de les 44 actes de diputats del Principat.

Proclamació del programa catalanista del Tívoli.

Enric Prat de la Riba, elegit president de la Diputació Provincial de Barcelona.

Creació de l'Institut d'Estudis Catalans.

Intents de moviments solidaris a Mallorca i a València.

Estrena de *La Santa Espina*, amb lletra d'Àngel Guimerà i música d'Enric Morera.

1909

Gran homenatge popular a Àngel Guimerà, a Barcelona.

Setmana Tràgica, ocasionada per la guerra del Marroc i el sentiment anticlerical.

1910

Constitució de la Unió Federal Nacionalista Republicana, a Barcelona. Hi participen Pere Coromines, Lluís Companys i Francesc Layret.

1911

Mor Teodor Llorente.

1913

Publicació de Per Catalunya, important recull d'articles de Domènec Martí i Julià.

Aprovació de les Normes ortogràfiques, de l'Institut d'Estudis Catalans.

1914

Constitució de la Mancomunitat de Catalunya: Enric Prat de la Riba n'és elegit president. Primera Guerra Mundial (1914-1918).

1915

Fundació del Bloc Republicà Autonomista, amb Marcel·lí Domingo, Francesc Layret, Gabriel Alomar i Àngel Samblancat.

1916

Manifest Per Catalunya i l'Espanya Gran, redactat per Enric Prat de la Riba.

Missatge de la Mancomunitat en defensa dels drets de la llengua catalana.

Fundació de Nostra Parla, a Mallorca.

Fundació del Foment de Pietat Catalana.

1917

Fundació, a França, de "La Trinxera Catalana", redactada pels voluntaris catalans que lluiten al costat dels aliats.

Mor Domènec Martí i Julià.

Mort de Prat de la Riba: Josep Puig i Cadafalch li succeeix a la presidència de la Mancomunitat.

Dos ministres regionalistes, Joan Ventosa i Calvell i Felip Rodés, ministres del govern espanyol.

Fundació del Partit Republicà Català.

Publicació de El Nacionalismo catalán, d'Antoni Rovira i Virgili.

Constitució del Centre Regionalista, a Mallorca.

Publicació de "La Veu de Mallorca".

Publicació del Diccionari ortogràfic, de Pompeu Fabra.

1918

Aprovació del Projecte d'Estatut d'Autonomia de Catalunya, amb el vot favorable de 1.046 municipis catalans sobre 1.072.

Publicació de la *Gramàtica catalana*, de Pompeu Fabra.

1919

Fundació de la Federació Democràtica Nacionalista, per Francesc Macià.

Celebració del Segon Congrés Universitari Català, a Barcelona.

1920

Celebració dels Jocs Florals de Barcelona, presidits pel mariscal Joffre.

Fundació de la Joventut Nacionalista "La Falç", per Josep Tarradellas.

1922

Celebració de la Conferència Nacional Catalana, de la qual sorgeix Acció Catalana, com una nova opció política entre la Lliga Regionalista i l'Esquerra. Jaume Bofill i Mates n'és elegit president, i Lluís Nicolau d'Olwer i Antoni Rovira i Virgili, vice-presidents. El diari "La Publicitat" apareix com a portaveu d'Acció Catalana.

Fundació d'Estat Català per Francesc Macià.

Comença la publicació de la *Història Nacional de Catalunya* (1922-1934), per Antoni Rovira i Virgili.

1923

Fundació de la Unió Socialista de Catalunya, per Manuel Serra i Moret, Rafael Campalans i Gabriel Alomar. N'és portaveu el periòdic "Justícia Social".

Fundació de la Unió de Rabassaires, molt activa al camp català.

Creació de l'Associació per la Cultura de Mallorca.

Pacte de la Triple Aliança entre nacionalistes catalans, bascs i gallecs, que donarà lloc a Galeuzka.

El 13 de setembre, instauració de la Dictadura del general Primo de Rivera.

1924

Mor Àngel Guimerà.

Inauguració de Ràdio Barcelona, entitat degana de la ràdio a Catalunya.

1925

Dissolució de la Mancomunitat de Catalunya per la Dictadura.

Actuació dels nacionalistes catalans en el Comitè de Minories Nacionals de la Societat de Na-

cions (Francesc Maspons i Anglasesell, Manuel Massó i Llorenç, Joan Estelrich).

Viatge de Francesc Macià a Moscou: entrevistes amb Bukharin i Zinoviev. Estat Català emet l'emprestit Pau Claris.

El grup extremista català Bandera Negra atempta contra el rei Alfons XIII a les costes de Garraf.

1926

Intent de penetració de grups armats al Principat, des de Prats de Molló, dirigits per Francesc Macià.

Mor Antoni Gaudí.

1927

Procés de París contra els conjurats de Prats de Molló, amb condemnes d'expulsió del territori francès.

Publicació de La Catalogne rebelle, a Paris.

1928

Viatge de Francesc Macià i Ventura Gassol a Amèrica, per a establir contactes amb els catalans emigrats. Assemblea constituent del Partit Separatista Revolucionari de Catalunya a l'Havana, que redacta la Constitució Provisional de la República Catalana.

El cardenal Francesc Vidal i Barraquer s'oposa als decrets de les congregacions romanes contraris a l'ús del català.

1929

Exposició Internacional, a Barcelona.

Fundació de l'associació cívica catalanista Pa-lestra, per Josep Maria Batista i Roca.

1905: Primera festa nacional catalana (IMH, Barcelona).

Les lleis desamortitzadores de Mendizàbal (1836 i 1837) van disposar la incautació de la totalitat dels béns de les comunitats religioses —amb l'excepció d'unes poques dedicades a l'ensenyament o a les atencions hospitalàries— i la de bona part del clergat secular. Hom podia adquirir les propietats sotretes als ordes religiosos mitjançant pagaments a llarg termini. Riudabella, antiga granja de Poblet, esdevingué una gran explotació agrícola, encara existent a l'actualitat gràcies a que va caure en molt bones mans, les de Pau Gil i Serrat, prohoms barceloní i benefactor en la fundació de l'Hospital de Sant Pau.

1930

Creació del Bloc Obrer i Camperol, per Joaquim Maurin i del Partit Comunista Català, per Jordi Arquer.

Publicació de *Per la Concòrdia*, de Francesc Cambó.

Publicació de *L'altra concòrdia*, per Jaume Bofill i Mates.

Projecte d'Estatut de Catalunya elaborat pels tradicionalistes.

Pacte de Sant Sebastià —o de Donòstia— en el qual participaren els partits polítics catalans Estat Català, Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya. S'hi estableix la futura autonomia de Catalunya.

Fundació de l'Agrupació Valencianista Republicana i de l'Acció Cultural Valenciana.

Fundació, a Badalona, de la Penya Joventut, de bàsquet.

1931

Conferència d'Esquerres, a Barcelona: fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya, per Francesc Macià, Ventura Gassol, Lluís Companys i Josep Tarradellas. Proclamació (14 d'abril) de la República Catalana, per Francesc Macià, de la

qual fou nomenat president (aviat amb el nom de President de la Generalitat de Catalunya). Ventura Gassol, conseller de Cultura.

Oficialitat de la llengua catalana i de la bandera catalana; "Els Segadors", himne nacional.

Formació del primer Consell de la Generalitat de Catalunya, amb majoria de membres d'Esquerra Republicana.

Plebiscit de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (dit Estatut de Núria), amb 600.000 vots favorables sobre un total de 800.000.

Fundació d'Estat Proletari, per Jaume Compte; d'Acció Catalana Republicana (per fusió d'Acció Catalana i d'Acció Republicana de Catalunya) i d'Unió Democràtica de Catalunya, partit demòcrata-cristià.

Es fusionen els periòdics republicans "L'Opinió" i "La Humanitat".

Avantprojecte d'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears.

Mor Santiago Rusiñol.

1932

Aprovació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya per les Corts de la República espanyola. Constitució del Parlament de Catalunya: Lluís Companys, en fou elegit president.

Publicació del *Diccionari General de la Llengua Catalana*, de Pompeu Fabra.

Fundació de la revista "Clarís", per Francesc Maspons i Anglès.

Fundació de La Nostra Terra, a Perpinyà.

Fundació de la revista "El Camí", a València.

S'aproven les *Normes* de Castelló.

Mor mossèn Antoni M. Alcover, gran impulsor del conreu de la llengua catalana a Mallorca.

Creació de la Universitat Autònoma de Catalunya.

Mor Amadeu Vives.

1933

Mort de Francesc Macià. Lluís Companys, elegit President de la Generalitat de Catalunya.

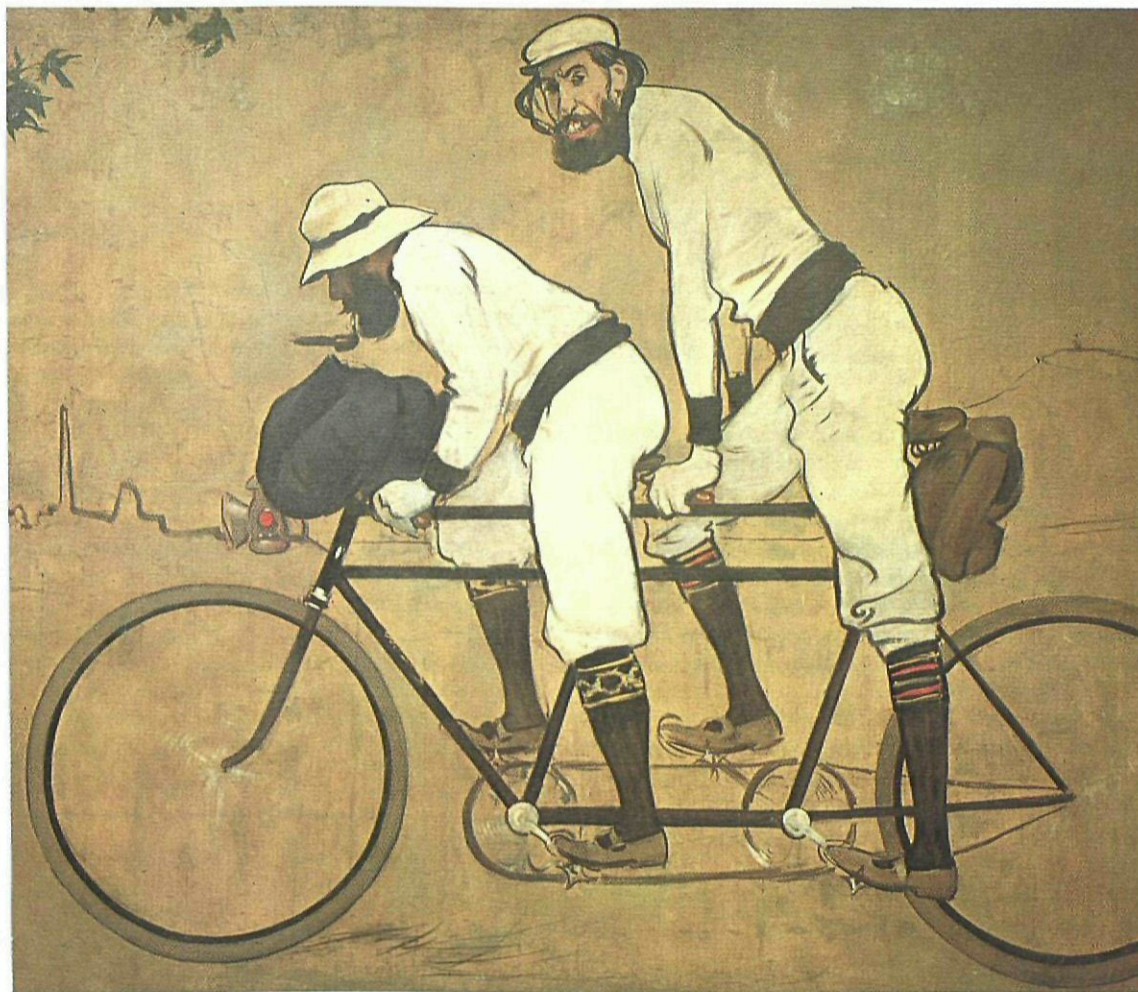
La Lliga Regionalista es transforma en Lliga Catalana.

Fundació d'Acció Nacionalista Valenciana.

Actes commemoratius del primer centenari de la Renaixença.

La Biblioteca de Catalunya publica una edició facsímil de *La Pàtria*. Trobes de Bonaventura Carles Aribau, amb un estudi de Carles Riba.

Els Quatre Gats
—“taverna d’art
inaugurada el 1897 als
baixos d’un edifici
neogòtic-modernista
construït per Puig i
Cadafalch al carrer de
Montsió— fou el cenacle
predilecte de l’incipient
modernisme català. S’hi
reuniren artistes tan
significats com Nonell,
Casas, Rusiñol i Picasso.
Presidia la sala el gran
quadre de Ramon Casas,
Els Ciclistes, conservat
actualment al Museu d’Art
Modern de Barcelona
(Foto E. Esteve).

1982,
**ANY DE
COMMEMORACIONS**

*Els Quatre Gats,
la famosa cerveseria
de Pere Romeu.*

RAMON CASAS (1866-1932)

DINS del modernisme artístic del tombant de segle, Casas representà la conjunció del realisme del segle anterior i les suavitats impressionistes amb el sintetisme de la pinzellada i la subtilitat dels tons vius dins una atmosfera grisa.

Anà a París l'any 1890 amb Rusiñol i Utrillo i s'instal·là al Moulin de la Golette de Montmartre. Els seus quadres *Plein Air* (1891) i *Ball al Moulin de la Golette* (1893) són obres mestres d'aquesta etapa. Era el moment, també, de Toulouse-Lautrec, Steinlen i Forain, la influència dels quals hom observa en els seus dibuixos.

Des del 1889 exposà cada any a la Sala Parés de Barcelona, amb Rusiñol i Clarassó, inicialment amb acceptació limitada.

De nou a Barcelona, recollí els ressons de les commocions socials d'aquella època: *Garrote vil* (1894), *La càrrega* (1902) quadre amb el qual obtingué la primera medalla de l'Exposició Nacional de Belles Arts del 1904 (Madrid). Reflectí també la vida popular, obrera i menestral, o senyorívola dels barcelonins: *Ball de tarda* (1895), *Processó de Santa Maria del Mar* (1896), etc.

Presidí amb Rusiñol les festes modernistes del Cau Ferrat, a Sitges (1891) i, amb el mateix Rusiñol, Utrillo i Pere Romeu, obrí la famosa cerveseria *Els Quatre Gats* (1897), de la qual fou un puntal.

Fundà i sostingué la revista "4 Gats" (1898) substituïda un any més tard per "Pèl & Ploma".

Excel·leix la seva galeria de retrats al carbó de personalitats del món de la cultura i la política, dos-cents dels quals són al Museu d'Art Modern de Barcelona. Un altre caire important de la seva obra és el cartellisme publicitari. Decorà el fumador del Cercle del Liceu (1894-1902) que comprèn dotze composicions.

Seguint l'exemple de Charles Deering (conegut a Chicago) a Tamarit, restaurà el claustre romànic de Sant Benet de Bages, monestir que havia heretat l'any 1912 de la seva mare.

"Ramon Casas —escriu Enric Jardí— era admirat pel jove Picasso fins al punt que quan aquest realitzà la seva primera exposició individual seguí la pauta, per no dir que emulà l'exemple, d'aquell".

FRANCESC PUJOLS

(1882-1962)

Artur Bladé i Desumvila

NAT a Barcelona el dia 11 d'agost de 1882, en un pis de la casa número 10 de la plaça Reial, Francesc Pujols i Morgades fou una figura destacada entre els intel·lectuals que van contribuir a forjar i a propagar la cultura catalana durant el primer terç d'aquest segle. Poeta, escriptor, assagista, historiador i filòsof —a la seva manera—, es distingí també com a humorista i anecdotòleg.

Mentre estudiava el batxillerat, Francesc Pujols començà a escriure versos de filiació verdaguerriana i maragalliana. Dos dels seus poemes van obtenir, l'un la Flor Natural i l'altre el primer accèssit en els Jocs Florals del 1903. Maragall, que era del jurat, va fer una tria de les composicions del doblement il·lorejat poeta i prologà el Llibre que conté les poesies de Francesc Pujols, publicat el 1904. Sota tan bons auspicis, Pujols es relacionà amb els modernistes i els noucentistes més conspicus (Pompeu Fabra, Rusiñol, Casas-Carbó, Pompeu Gener, Enric Morera, Isidre Nonell, Josep Carner, Eugeni d'Ors, entre d'altres). L'any 1906, donà a la impremta, sota pseudònim, una obra singular, El Nuevo Pascual o la Prostitución, escrita en un castellà pintoresc (traduït directament del català) i d'un humor sui generis.

A partir del 1908, Francesc Pujols va ser secretari de l'agrupació Les Arts i els Artistes (impulsora dels nous corrents pictòrics), cofundador del primer "Papitu" (l'artístic) i director del segon (l'agosarat). Col·laborà a "El Poble Català", "La Publicidad", "Las Noticias", "Picarol", "Vell i Nou" i d'altres publicacions. Fou membre de la Junta de Museus, secretari del Cercle Artístic i de l'Ateneu Barcelonès. Fins al 1926 (en què, ja casat

i amb un fill, deixà Barcelona per anar a viure a Martorell, en una torre, dita "de les Hores", here-tada del seu pare), Pujols va publicar: Concepte general de la Ciència catalana (estudi en què la seriositat s'entremescla amb la ironia, i encaminat a mostrar que el corrent del pensament i de la ciència de la nostra terra, des de Ramon Llull al doctor August Pi i Sunyer, es caracteritza pel seu realisme), L'evolució i els principis immutables (1921), Recull d'articles (crítica d'art), La religió i la moral (1921), Llibre de Job (1922), Medea (1922),

Història de l'hegemonia catalana en la política espanyola durant el segle XIX (1923). Aclarim que el Llibre de Job és una versió parafràstica, en vers pitarresc, del drama bíblic, i Medea, una tragèdia en tres actes.

De Martorell estant, Pujols donà a l'estampa: La visió artística i religiosa de Gaudí (1927), Catalunya i el Marroc (1928), La solució Cambó (1931), El pintor Pidelaserra (1934) i Un llibre-estel de Joaquim Casas-Carbó. Tot, sense deixar de treballar en un ambiciós sistema filosòfic, iniciat el 1907, i contribuint a l'intent de crear un teatre líric nostrat amb l'adaptació de tres obres: Don Joan de Serrallonga, El castell dels Tres Dragons i El ferrer de tall. Una part de les idees filosòfiques de Francesc Pujols figuren a Manual d'Hiparxiologia, de Josep Pla, publicat el 1931. Més tard batejà el sistema amb el nom de "Pantologia". Declarava seguir les petjades de Ramon Llull i aspirava a provar, científicament, els fonaments del sentiment religiós. La representació lírico-plàstica del seu sistema va plasmar-la en un anomenat "pantologi" el qual participa, en un alt grau, de l'ale-nada poètica que batega en gairebé tota la seva obra.

Durant la República i la guerra civil donà nombroses conferències a Barcelona i altres ciutats. S'exilià el 1939. Visqué uns mesos a Prada del Conflent sota la protecció de Pau Casals. Tot seguit anà a Montpeller a l'empara de la "Residence des Intel·lectuals Catalans", depenent de la Fundació Ramon Llull constituïda a París en vida del President Companys. També a Montpeller Francesc Pujols donà conferències, presidí un cenacle i dictà a un dels seus deixebles el llibre Descartes i Comte en el pensament occità (inèdit).

Tenallat per les privacions derivades de la Segona Guerra Mundial, va repatriar-se al començament del 1942. Un cop "depurat" (quaranta dies a la presó Model) tornà a Martorell, on continuà treballant, mentre va poder, en l'obra que no aconseguí de veure acabada. Morí el 13 de febrer de 1962. Deixà a la Torre de les Hores (torre que, per la voluntat del seu fill, serà un dia Museu Pujolsià) una gran quantitat de notes pantològiques i altres apunts.

JOAN BALCELLS

(1882-1972)

Pere Artís

UNA de les eines decisives amb què ha comptat Catalunya per a mantenir, en amplis sectors socials, un viu sentiment de catalanitat (a més de l'acompliment de la seva funció intrínseca) ha estat el cant coral. I en aquest camp, Joan Balcells —de qui enguany es commemora el centenari del naixement— fou una de les personalitats cabdals.

Joan Balcells i Garcia nasqué a Barcelona el 2 de gener de 1882. A deu anys, ingressà a l'Escola Municipal de Música, on tingué per mestres —entre d'altres— Antoni Nicolau, Eusebi Daniel, Lluís Millet i Joan Lamote de Grignon, i on ell mateix exerciria la docència del solfeig des del 1912.

El 1904 (a vint-i-dos anys) fundà l'Orfeó Gracienc —reconversió de la secció coral del Centre Catalanista Gracienc, dirigida per Cumellas Ribó— al qual consagrà la seva vida i amb el qual exercí un meritíssim apostolat musical i cívic.

Dos trets configuren, al meu entendre, la personalitat del mestre Balcells: l'arrelament a la terra i l'obertura a la universalitat.

Una succinta menció de fets diversos pot, potser, suplir la impossibilitat de fer l'extensa glossa que mereix aquest apartat.

La corporació fundada per Joan Balcells era (és) de caire musical, certament; però fou creada no pas amb un ideari asèptic, sinó amb una explícita militància. I així, hom feia constar, en l'article primer dels estatuts, que el seu objectiu essencial era "la propagació i l'enaltiment de l'art musical català, com una de les manifestacions que més eficaçment contribueixen a infiltrar i difondre en el nostre poble la consciència de la personalitat de Catalunya i les seves reivindicacions".

Aquest arrelament al país portà el mestre Balcells a un continu pelegrinatge per tota la geografia catalana, amb un total de 545 audicions en els primers vint-i-vuit anys de l'entitat (1904-1931).

Altrament, la consciència de catalanitat es manifestà tant en la creació d'obres pròpies (Voltant la senyera, Les ginesteres, Plany d'una mare, Cançó juvenívola, Nocturn, La blavor del mar, La nostra bandera, etc., per citar només unes quantes de les composicions corals, i sense fer esment del seu abundós corpus en altres gèneres), com en la constant divulgació d'obres de, pràcticament, la totalitat de compositors catalans —especialment de les d'Enric Morera—, o la participació a tota mena d'actes cívics, reivindicatius o d'afirmació nacional.

I, per sobre de tota altra cosa, el fundador de l'Orfeó Gracienc mantingué un sentit de dignitat a ultrança, com ho demostra el fet d'ajornar fins a uns anys més tard (1932) la celebració del 25è aniversari (1929), per no voler festejar-lo sota la Dictadura de Primo de Rivera; i, també un viu sentit de col·laboració, concretat en les tasques del Consell Permanent de la Germanor dels Orfeons de Catalunya, que tan eficaçment contribuï a fundar.

Un sumari repàs al repertori de l'Orfeó Gracienc ens mostra la inquietud de Joan Balcells. Al costat dels compositors del país, hi són presents els més conspicus representants de la música universal (Bach, Beethoven, Berlioz, Brahms, Dowland, Franck, Glück, Grieg, Haendel, Haydn, Jannequin, Kodály, Lassus, Lully, Mendelssohn, Mozart, Ravel, Saint-Saëns, Schubert, Schumann, Stravinsky, Wagner, Weber, etc.).

Encara, Joan Balcells presentà tothora una activa disponibilitat al servei de l'art; una disposició que hom pot exemplificar màximament en les múltiples col·laboracions de l'Orfeó Gracienc amb l'Orquestra Pau Casals en la versió d'obres simfònico-corals (Fantasia coral i Novena simfonia, de Beethoven; La Creació, de Haydn; Psalmus hungaricus, de Kodály; Manfred, de Schumann; David penitent, de Mozart; Simfonia dels salms, de Stravinsky; La nit de Nadal, de Lamote

de Grignon, etc.) no solament sota la direcció de Pau Casals, sinó també sota la d'altres batutes il·lustres (Oscar Fried, Clemens Krauss, Egon Pollock, Erich Kleiber, Heitor Villa-Lobos, Igor Stravinsky, Alfred Cortot, Hans Knappertsbusch, etc).

Tota aquesta intensa activitat, quedà minvada, i posteriorment estroncada, amb la guerra civil.

A causa d'una ceguesa prematura, Joan Balcells, en la postguerra, no pogué continuar al front de l'Orfeó Gracienc, del qual fou nomenat director honorari i les activitats del qual seguí en tot moment fins a la mort (26 de maig de 1972).

En l'escaiença del centenari, l'exemple del seu capteniment (que he volgut, deliberadament, simplificar en dos trets essencials) és més vàlid que mai.

JOAQUIM SERRA

(1907-1957)

Lluís Albert

EL dia 17 del passat novembre es complien vint-i-cinc anys de la mort, a Barcelona, del compositor Joaquim Serra i Coromines. Nascut a Peralada (Alt Empordà) era fill del prestigiós compositor Josep Serra i Bonal, al qual Josep Pla anomena "el Ruyra de la sardana".

En Joaquim Serra, deixeble del mestre Morera, ha estat després del genial Juli Garreta la figura més destacada de la música per a cobla. En altres circumstàncies hauria pogut esdevenir a la vegada un dels valors més universals de la música catalana contemporània.

Poques vegades, en efecte, el qualificatiu de malaguanyat es pot aplicar a un artista amb més propietat que en el cas de Joaquim Serra. No ens referim solament al fet d'haver mort prematurament a cinquanta anys, sinó també a les adverses condicions en què transcorregueren els darrers vint anys de la seva vida, que podien haver estat els més fructífers.

Isidre Molas, en els estudis biogràfics compresos al llibre La Sardana (Editorial Bruguera, 1970), ens el descriu així: "Era alt, lleument corbat d'espatlles, amb unes extremitats excessivament allargassades. El seu temperament infantil i la seva simpatia personal ens han quedat per sempre a la majoria dels compassos que ha deixat escrits. Aprofitava el més petit incís d'una conversa per explicar el darrer acudit del dia, mentre amb els dits llargs retornava al seu lloc uns cabells fins, i més aviat rossencs, que se li

havien després pels volts de la cara. Darrera les ulleres, uns ulls vius i eixerits feien més ingènua la seva contalla".

La vídua de Joaquim Serra ens va revelar un detall poc conegut que, psicològicament, és molt significatiu: li agradava tant la mainada, que en la seva adolescència havia dubtat entre dedicar-se a la música o bé estudiar medicina, per ser metge puericultor.

Les anteriors pinzellades biogràfiques perfilen el retrat humà de Joaquim Serra, artista pacífic amb cor d'infant. Però la seva fidelitat a la terra fou suficient perquè en acabar la guerra fos perseguit i condemnat a fam. Com tants d'altres, se'l va castigar per ser un valor representatiu de la cultura catalana.

De salut delicada —víctima d'una tuberculosi pulmonar latent—, es va haver de guanyar la vida fent arranjaments per encàrrec i tocant a les nits en una orquestrina de ball. Treballant en tan precàries condicions va deixar escrites una cinquantena de sardanes modèliques, cinc composicions de caràcter simfònic per a una, dues i tres cobles, innombrables instrumentacions de ballets populars per als esbarts, peces de música de cambra, teatre líric, cançons amb acompanyament de piano i obres coreogràfiques per a gran orquestra, com El Carnestoltes, Suite per a una òpera —estrenada al Liceu l'any 1949— i el ballet Inés de Castro, obra de volada que li va encomanar la companyia del Marquès de Cuevas, que la va donar a conèixer l'any 1950 a Cannes i a París.

En un dels concerts d'homenatge que se li ha dedicat al llarg de l'any, tot escoltant el seu deliciós Trio en mi pensava amb recança en quina hauria estat l'aportació de Joaquim Serra si el nostre país l'hagués pogut protegir tal com es mereixia. Si en el camp de la música hagués exis-

tit llavors una distinció semblant a l'actual Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, que convoca cada any Òmnium Cultural, estic convençut que se li hauria atorgat per unanimitat.

Sumant els casos com el de Joaquim Serra escriuixeu pensar la pèrdua que van significar col·lectivament tantes vides més o menys frustrades durant aquell llarg parèntesi de la postguerra.

És esperançador, però, que, evocant la coneguda frase de l'astrònom Galileu nosaltres també puguem dir amb tossuderia: "Malgrat tot, Catalunya es belluga..."

MANUEL AINAUD

(1885-1932)

Josep M. Ainaud de Lasarte

EL meu pare, Manuel Ainaud i Sánchez, artista i pedagog, fill de pare francès i de mare andalusa, és un dels bons exemples que ha donat el nostre país de formació autodidacta i de plena integració a la cultura catalana. Estudià dibuix a les escoles de l'Ateneu Obrer de Barcelona i ben aviat es donà a conèixer com a capdavanter del grup artístic anomenat "Els Negres", pels grans dibuixos al carbó de temes urbans i, sobretot, de multituds. Exposà als "Quatre Gats" (1903), presidí la secció d'Art i Literatura de l'Aplec Catalanista, col·laborà amb "Les Arts i els Artistes" i alternà l'activitat artística amb la pedagogia. Fou professor de dibuix a l'Escola Horaciana, aleshores dirigida per Pau Vila, i més tard

(1910), director del Nou Col·legi Mont d'Or. Aquestes escoles per a fills de famílies benestants, eren un intent per a formar futurs dirigents. Aviat s'adonà que no era aquest el seu camí, i dedicà tots els seus esforços a aconseguir una escola pública gratuïta i de qualitat.

L'any 1915, fou elegit president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, des d'on organitzà una intensa campanya per a l'escola pública, a través de la premsa, de conferències a entitats obreres i dirigint manifestacions ciutadanes. Intentava, en paraules d'ell mateix, "l'escola bella que contribueix a asserenar l'ànima de les nostres multituds, fent-los entreveure com un cel en aquesta terra". Viatjà per França, Itàlia, Bèlgica i Suïssa per a conèixer directament les experiències de l'Escola Nova que s'imposava a Europa. Al seu retorn a Barcelona, l'any 1917, fou nomenat Assessor Tècnic de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, de la qual fou l'ànima i el veritable impulsor. Ressuscità antics llegats per a la construcció d'escoles, que l'Ajuntament tenia oblidats, i projectà un ambiciós pla de construccions escolars, d'acord amb l'arquitecte Josep Goday, que la Corporació Municipal aprovà ràpidament, superant tots els entrebancs burocràtics. Aquests Grups Escolars eren edificis esplèndids, ben construïts, que encara avui honoren la ciutat que els va construir. Al mateix temps, duia a terme l'obra de les Cantines Infantils, els Banys de Mar, les revisions mèdiques, les Colònies d'Estiu—amb resultats tan admirables com Vilamar o Turissa— i les modèliques Escoles innovadores, com l'Escola del Mar. Sabé escollir bons col·laboradors, com Ventura Gassol, Romà Jori, Antoni Gelabert, Pere Vergés i Artur Martorell. El 1922, aconseguí l'aprovació del Patronat Escolar, que donà un gran impuls a l'ensenyament primari a Barcelona i influí en gran manera en el millorament pedagògic a Catalunya.

La Dictadura de Primo de Rivera el destituí del seu càrrec, i no pogué retornar a l'Ajuntament fins el 1930, després d'uns anys especialment difícils. Reprengué amb entusiasme l'obra interrompuda i en un sol dia, l'any 1931, pogué inaugurar dotze grups escolars nous.

La República i el Govern de la Generalitat donaren el suport que calia a la renovació pedagògica, i Manuel Ainaud fou nomenat membre del Consell de Cultura de la Generalitat, vocal del Comitè de la Llengua i Conseller d'Instrucció Pública a Madrid. Es donava del tot a la feina i als altres, amb descurança de la seva salut. Una greu malaltia l'abaté, finalment, el 28 de desembre de 1932. Tenia només quaranta-set anys i encara planejava projectes i il·lusions per al futur: nous Grups

Escolars, noves Colònies d'Estiu, noves publicacions per als mestres. Exigent com era, de treballar amb ell se'n deia "anar a galeres": no va plànyer mai cap esforç per tal que tots els nois i noies de Barcelona tinguessin la millor escola, pública, gratuïta i de qualitat. Era el fonament sòlid per a una democràcia: fer possible un país educat en la llibertat i en la responsabilitat, conscient dels seus drets i dels seus deures. Potser per això va trobar tants obstacles en la seva vida —i no pas a Madrid— i per això hi ha hagut qui intentà silenciar o menysvalorar la seva obra. Ara, mig segle després de la seva mort, encara trobem a faltar el seu criteri, el seu entusiasme i la seva tenacitat.

PEROT ROCAGUINARDA

(1582-després del 1635)

Jaume Sobrequés i Callicó

EL bandolerisme constitueix un dels fenòmens socials i polítics més importants de la Catalunya dels segles XVI i XVII. S'escau enguany el quart centenari del naixement d'un dels bandolers més representatius d'aquests segles, Perot Rocaguinarda, que ha esdevingut, més enllà de les seves malifetes, un de tants mites de la nostra història. Hi ha contribuït de manera poderosa el fet que Cervantes, en els capítols LX i LXI de la segona part del Quixot, ens el presenti acompanyant el protagonista de la immortal novel·la en el seu viatge a Barcelona.

Els primers temps de bandoler

Nasqué al poble d'Oristà, a la Plana de Vic, el 18 de desembre de 1582, en el mas Rocaguinarda, que li ha donat nom. Fou el darrer de cinc germans, que es formaren en una de les famílies més benestants de la Plana. De ben jove s'afilià al bàndol dels nyerros de Vic, dirigits pel noble Carles de Vilademany, en lluita aferrissada aleshores amb el bàndol dels cadells, dirigit pel bisbe Francesc de Robuster. A vint anys, Rocaguinarda aconseguí el seu primer èxit important: apoderar-se del palau episcopal de Vic (1602).

Ramon Corbella ha donat a conèixer uns documents contemporanis a Rocaguinarda que el descriuen així: "(...) alt y prim, escardalench de cara, barba rossa y com a senyes particulars tenia devall de la barba el senyal d'una ferida curada, y duya arrecades. Cobria son cap un barret de bona talla ab plomes de diversos colors; portava gipó y ropilla de telilla de plata, mitges vermelles, sa-

bata baixa y una xarpa ab tres pedrenyals". Sabem també que els seus companys d'aventures "deyan al dit Rocaguinarda Senyor Guinart".

La plenitud del bandolejar

Des del 1607 al 1610, en Rocaguinarda fou el centre d'atenció i de preocupació de tota la política de repressió del bandolerisme acomplida pel virrei, duc de Monteleón. Durant aquests anys, Rocaguinarda i els seus companys estengueren el radi d'acció de les seves escomeses. La Plana de Vic i les comarques veïnes de la Garrotxa, el Ripollès, el Vallès, el Bages, el Berguedà, la Cerdanya, etc., foren l'ampli escenari d'aquestes accions, "fent i cometent —diu el virrei— diversos robos, morts y altres atroços delictes". Per la qual cosa, el duc de Monteleón demanà a diverses autoritats que en companyia "dels comissaris i oficials reals y gent ben armada y de confiança" vagin "en contínua persecució de Perot Rocaguinarda y demés de sa quadrilla, que van per lo present Principat, y assenyaladament per la veueria de Vich y altres circunvehines, cometent diversos homicidis y robos y altres graves delictes (...)" (document citat per Joan Reglà). Tot fou, però, debades.

El penediment

Cansat de bandolejar, el 1610, Perot Rocaguinarda demanà l'indult a canvi de servir el rei durant deu anys a Itàlia o a Flandes. L'any següent la seva petició fou atesa. Rocaguinarda deixà enrera, doncs, mil accions delictives i inconfessables complicitats, àdhuc amb importants sectors eclesiàstics del país. El 1611, s'embarcà a Mataró, en companyia dels seus antics companys, en direcció a Nàpols, on fou capità al servei del rei. Un dietari contemporani premià així la seva conversió: "Aquest Rocaguinarda és estat lo bandoler més cortès que quants hi ha haguts de molts anys en aquesta part: no composave, no desonrrave ni tocava les iglésies y Déu li ajudà". El 1635, Rocaguinarda era encara a Nàpols exercint de militar. És la darrera notícia que posseïm. Les quadrilles dels bandolers Trucafort i Tallaferro agafaren el relleu. La pau a Catalunya del barroc encara trigaria a arribar.

Perot Rocaguinarda

PERE JOAN BARCELÓ "CARRASCLET"

(1682-després del 1741)

Jaume Sobrequés i Callicó

LA guerra de Successió, ultra els efectes negatius de tipus institucionals i polítics que tingué per a Catalunya, fou la causa d'innombrables drames personals i familiars. L'exili de tants de ciutadans catalans i el desesperat moviment de resistència d'un grup de persones irreductibles a la voluntat del triomfador són fets que contribuïren a ombrejar encara més el teixit social de Catalunya l'endemà de la desfeta. S'escau enguany el tres-cents aniversari del naixement, a Capçanes, al Priorat, d'un d'aquests resistents: Pere Joan Barceló i Anguera, dit "el Carrascllet" (de carrascla, carbó d'alzina) i més endavant "el carboner de Capçanes".

Les primeres accions

Juntament amb el seu pare i el seu germà Josep, donà suport a l'arxiduc Carles d'Àustria durant la guerra de Successió. Després de la caiguda de Barcelona, aconseguí d'ésser amnistià i es retirà momentàniament a la seva comarca d'origen. Un enfrontament personal amb un militar borbònic, l'obligà a fugir. La marginació l'ajudà a organitzar els primes grups de resistència de tipus guerriller.

En produir-se la ruptura de Felip V amb França i iniciar aquest país (1719) la invasió de Catalunya, Barceló —que ja havia estat cridat pel duc de Berwick— es posà al costat de la Quàdruple Aliança (França, Anglaterra, Àustria i Holanda) amb l'única intenció de combatre Felip V i els intents imperialistes del seu ministre Alberoni. Fou nomenat coronel de Fusellers de Muntanya de l'exèrcit alià i com a tal encarregat de dirigir l'alçament antiborbònic a les comarques meridionals de Catalunya.

Després de diverses accions fracassades, Carrascllet emprengué l'empresa militar més ambiciosa de la seva vida de guerriller al servei dels aliats. El 5 de desembre de 1719 —el mateix dia de la caiguda d'Alberoni—, Joan Barceló atacà, amb uns cinc-cents homes, la ciutat de Valls, un cop convençut de la impossibilitat de prendre Tarragona, com hauria volgut el duc de Berwick. Els Mossos d'Esquadra, dirigits pel botifler Pere Antoni Veciana, feren inútil l'intent de Barceló i del seu improvisat exèrcit guerriller de prendre Valls.

Aquesta desfeta, la impossibilitat de reagrupació dels diversos nuclis de la guerrilla i la pau de

Felip V i la Quàdruple Aliança (1720) representaven un cop gairebé mortal per a la guerrilla antiborbònica.

Sense el suport internacional, la lluita contra el nou règim era inviable. Carrascllet, amb més toseria i patriotisme que sentit de la realitat, acomplirà encara unes accions sense èxit: des embarcament a una platja del Priorat. Desesperat, Barceló es traslladà a Àustria (1721), on l'emperador li oferí el grau de coronel. Desenganyat, però, de la nova vida a la Cort de Viena, es traslladà a Mugdia (Hongria), on féu de pagès i morí. No sense haver encara abans (1734) combatut novament Felip V a Itàlia (on fou fet presoner i portat a Cadis) dirigint un cos de l'exèrcit format per exiliats catalans quan, el 1741, els bavaresos envaiaren Àustria.

Carrascllet portà, doncs, una vida atzarosa sempre al servei d'una idea: combatre aquells que l'Onze de setembre de 1714 havien posat fi per les armes a la sobirania nacional de Catalunya. Joan Barceló fou, en aquest sentit, l'home que sabé, fins allà on era possible, aplegar els grups de guerrillers que lluitaren, l'endemà de la desfeta, contra l'intent assimilista del primer Borbó.

CENTRE CATALÀ

(1882)

Fèlix Cucurull

PER a situar degudament la creació del Centre Català cal reconsiderar què havia significat el republicanisme federal a Catalunya i quins eren els condicionaments que el frenaven després de la restauració monàrquica del 1875, sense oblidar que, en començar la dècada dels vuitanta, començava a afeblir-se el consens establert entre els artífexs d'aquesta restauració i la gran part de la burgesia catalana que els havia donat un suport que resultà decisiu.

De fet, el Partit Republicà Democràtic Federal, que oficialment va néixer l'any 1868 amb la Revolució de Setembre, no era un partit espanyol que tingués les corresponents seccions o sucursals als Països Catalans, sinó el primer partit català que va pretendre exportar, Espanya endins, el model confederal catalano-aragonès. És per això que, frustrada la proclamació de l'Estat català i la constitució de la República federal espanyola l'any 1873, temptejant la manera de reestructurar-se d'acord amb els condicionaments de la nova legalitat monàrquica, l'any 1880, els republicans federals residents a Catalunya (Pi i Margall estava domiciliat a Madrid des del 1847) van

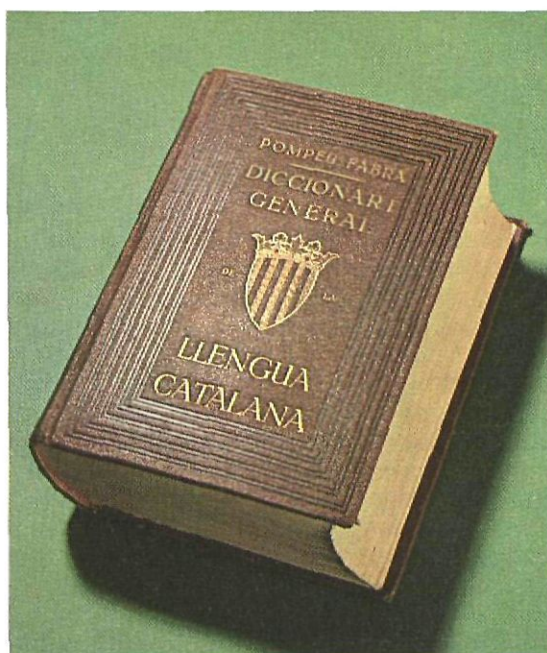

prendre la iniciativa de convocar el primer Congrés Catalanista, "un congrés o reunió de tots els catalanistes", fos quina fos la seva tendència. L'any següent, Valentí Almirall, juntament amb tota una colla de correligionaris, es donà de baixa del Partit Republicà Federal —a desgrat d'haver-ne estat elegit president a Catalunya— precisament per fidelitat als principis federalistes que, segons ell deia, aquest partit estava traint. Fou a partir d'aquest moment que la creació del Centre Català, acordada en el Congrés Catalanista, va sortir del punt mort en què es trobava. El grup d'Almirall va arribar a un acord amb els seus aferrissats adversaris de "La Renaixença".

El Centre Català va ser fundat oficialment el 17 de juny de 1882, en uns moments d'enfrontament tens entre els catalans i el govern de Madrid. El dramaturg Frederic Soler en fou elegit president i Valentí Almirall vice-president 1r.; Manuel Llasarte, secretari; i Rossend Arús, vice-secretari. Tots ells, com Conrad Roure i Eduard Vidal i Valenciano, vice-president 1r. i vice-president 2n. de la secció de Belles Arts i Bones Lletres, procedien del federalisme republicà. En canvi, eren gent de "La Renaixença" el president i el vice-president de la secció de Dret i Història, Josep Coroleu i Francesc Maspons i Labrós.

Aquesta entitat, destinada a "fomentar i defensar tots los interessos morals i materials" de Catalunya, malgrat que segons els seus estatuts no havia d'ocupar-se "de política ni de religió", des del primer moment deixava clar que l'única política que rebutjava era la institucionalitzada; es feia seva, en canvi, parlant "tan clar com les circumstàncies li permetessin", una nova política posada al servei de Catalunya, entrant "de ple en la vida pública" fins a constituir, seguint l'exemple dels irlandesos, "lo gran partit partit català" que "ha de prendre part en totes les lluites que es presentin". Marxant en aquesta direcció, el 21 d'abril de 1883, el Consell General del Centre va aprovar un Programa polític, moderadament autonomista. Però el federalisme republicà oficialitzat, el que el Centre Català repudiava, va anar molt més lluny; del seu Congrés, reunit entre el 23 d'abril i el 3 de maig d'aquest mateix any, en sorgí un Projecte de Constitució per a l'Estat Català; el d'un Estat amb plena sobirania; fins i tot l'exèrcit dependria, d'una manera exclusiva, del govern de Catalunya.

El Centre Català assolí la màxima embranzida durant les noves mobilitzacions en defensa dels "interessos morals i materials" de Catalunya. Però, víctima de la seva heterogeneïtat i del seu pretès eclecticisme, havent sofert una importantíssima escissió que donà origen a la Lliga de Catalunya, a partir del 1887 va sobreviure uns quants anys sense pena ni glòria.

DICCIONARI GENERAL DE LA LLENGUA CATALANA (1932)

Una commemoració fabriana molt significativa.
Joan Triadó

D'UNS quants anys ençà han tingut lloc diverses commemoracions relacionades amb la persona i amb l'obra de Pompeu Fabra. El cinquantenari de les Normes ortogràfiques, el 1963, i el centenari del naixement del Mestre i els vint anys de la seva mort, el 1968, són les més significatives. Tant l'una com l'altra, aquestes commemoracions foren afectades per les dificultats que, com era lògic, el franquisme posà a llur celebració. Malgrat tot, quant a les Normes ortogràfiques un bon nombre de personalitats i de militants de la resistència cultural i política s'aplegaren a Prada, al Conflent, on tingueren lloc diversos actes d'àmplia representativitat, i a Barcelona mateix i a d'altres bandes hi hagué parlaments i conferències glossant el fet, (a l'Orfeó Català, a Cantonigròs). Dos notables treballs de Badia Margarit sobre el tema figuren a Llengua i cultura als Països Catalans, i els parlaments de Prada aparegueren a Perpinyà. Malgrat tot també, cinc anys després, la commemoració del Centenari, iniciada i organitzada per Òmnium Cultural (tot just represes les seves activitats, al cap de quatre anys de clausura del local i de suspensió governativa) esdevingué ja una campanya nacional, amb actes i activitats de tota mena, populars i acadèmics, dels quals derivaren publicacions importants, en nombre i en qualitat. Destaquem els estudis i treballs publicats a cura de l'Institut d'Estudis Catalans.

A més, aquesta commemoració no fou aliena a iniciatives com la campanya "Català a l'escola"

—així com avui diem “Escola catalana i en català”— i com les “Festes Populars de Cultura Pompeu Fabra”, organitzades pel Secretariat Permanent de la commemoració del Centenari i per *Òmnium Cultural*, en el marc de les quals i en el seu curs itinerant el “seny ordenador de la llengua catalana” ha estat objecte d’un homenatge anual. L’homenatge d’enguany ha tingut una motivació ben concreta perquè s’escau el cinquantenari de la publicació de la primera edició del Diccionari General de la Llengua Catalana, conegut pel nom de Diccionari Fabra o més breument, per “el Fabra”. Tan important és aquesta commemoració, que l’han encapçalada les nostres institucions i hi han col·laborat i se l’han feta seva corporacions públiques i acadèmiques, així com entitats culturals d’arreu dels territoris de llengua catalana.

Perquè si les Normes ortogràfiques foren degudes fonamentalment a Pompeu Fabra però no podien ésser promulgades com a obra seva, el Diccionari porta el seu nom i fou obra de la seva exclusiva responsabilitat i per encàrrec de la Secció Filològica de l’Institut d’Estudis Catalans. Recordem que Pompeu Fabra explica al pròleg que l’obra que se li encomanava podia ésser considerada “com el canemàs del futur Diccionari de l’Institut”, la confecció del qual hom preveia que tot i estant-ne molt avançats els treballs, trigaria encara molt de temps a ésser enllestit. Cap al 1923, any de la Dictadura, “noves i més grans dificultats —diu Fabra—, portaren la Secció Filològica a la convicció que calia emprendre la confecció d’un diccionari general de la llengua catalana de l’extensió i de les característiques del present, el qual atenués els inconvenients de la manca del Diccionari en preparació tot el temps que aquest hauria de tardar encara a publicar-se”. Fabra va treballar en el Diccionari durant sis anys, però fa constar expressament, a les acaballes del pròleg, que no hauria pas pogut enllestir-lo en el temps en què ho va fer, sense l’ajut de Francesc Cambó, ajut que li permeté, diu, dedicar-se de ple a la tasca que li havia estat encomanada.

Pompeu Fabra signava aquest pròleg l’octubre de 1932. Edità l’obra Antoni López Llausàs, cofundador i director de la Llibreria Catalònia (i editor aleshores de la Història Nacional de Catalunya, de Rovira i Virgili). L’obra “luxosament relligada” es venia a 65 pessetes al comptat i a 75 pessetes a terminis. La publicitat que acompanyà la seva aparició feia constar que el Diccionari conté “cinquanta milers de paraules i comprèn 1.800 planes” i afegia: “Ve’t ací el llibre imprescindible en

les circumstàncies actuals: redactat pel nostre màxim prestigi en la matèria, i amb la col·laboració dels membres més eminents de l’Institut d’Estudis Catalans, és l’únic que té categoria oficial i que pot resoldre tots els dubtes”. Ja entrat l’any 1933, la Llibreria Catalònia edità un prospecte d’una quarantena de pàgines dedicat al Diccionari amb “opinions autògrafes” de trenta-quatre personalitats de la vida cultural i política catalana, encapçalades pel President Macià, que s’hi expressa en aquests termes: “L’idioma català —conservat a desgrat de tot, pel nostre poble— és, gràcies a la ciència i al bon gust de Pompeu Fabra, un instrument apte a l’expressió de les més altes manifestacions de la nostra cultura. Però era, fins ara, un esperit sense cos. Avui gràcies a l’autonomia de Catalunya, el català senyoreja al nostre Parlament, que és signe de l’assoliment de les nostres llibertats”. Amb aquest prospecte a la mà no costa gaire d’adquirir un coneixement força ajustat de la ressonància que tingué l’aparició “del Fabra”, tant per les opinions emeses com per qui les emetia, des de tendències i procedències ben diverses: Francesc Cambó i Ventura Gassol; Jaume Bofill i Matas i Jaume Aguadé; Pere Coromines i el pare Miquel d’Esplugues; Carles Riba i Josep M. de Sagarra; Joaquim Ruyra i Carles Soldevila; així com J. V. Foix, Tomàs Garcès, A. Rovira i Virgili, Ferran Soldevila, Jordi Rubió, Joan Puig i Ferrer, Josep M. López-Picó, Miquel Ferrà i d’altres. Més d’un comentador esmenta, com Macià, dues condicions o qualitats de Fabra: la ciència i el bon gust. Amb elles és evident que aquelles generacions comptaven d’assolir per al català una aptitud normal, per a la ciència, per a la vida oficial i pública i per a l’art d’escriure.

Però al cap de pocs anys, mentre Fabra se n’anava a l’exili per a no tornar, el Diccionari desapareixia de la circulació; de primer, com tots els altres llibres escrits en català i després, perquè era allò que era i perquè era obra de Pompeu Fabra. No fou fins el 1954 que pogué sortir una segona edició, prologada per Carles Riba, sis anys després de la mort de Fabra. En aquest pròleg, una peça important dels seus escrits sobre la llengua, Riba fa observar que Fabra “no desdenyà mai cap avinentesa de declarar el caràcter provisional de la seva obra”. I tanmateix la seva aparició, al cap de cent anys de Renaixença, clou una època i en comença una altra. Des que el Diccionari fou al carrer tots els catalans conscients tingueren un motiu de menys per a avergonyir-se, perquè el català ja es podia arrengrer, amb una “noblement folia ambició” (com digué Riba) al costat de les altres llengües cultes.

INSTITUT ESCOLA

(1932)

M.ª Àngels Ferrer i Sensat

AQUEST any és el del cinquantenari de l'Institut-Escola de la Generalitat de Catalunya. El 3 de febrer de 1932 era inaugurada aquesta Institució en el Palau del Governador del Parc de la Ciutadella.

La creació de l'Institut-Escola del Parc —escola secundària i de formació de mestres— representà, per la Generalitat, el primer moment d'autogovern en l'ensenyament. Fou el primer intent, la primera il·lusió dels governants de poder crear una escola pròpia, una escola capdavantera en la formació d'una joventut catalana de cara al món, conscient dels valors i les possibilitats de casa nostra, amb el desig d'una superació constant i amb un gran amor per les nostres coses i un respecte profund per les de tots.

Representa el primer pas per a trencar amb els antics motlles d'escola informativa destinada a fer, solament, un home savi, erudit, memorista i calculador, indiferent a tot el que no sigui adquirir coneixements.

S'havia d'anar a la formació integral d'un tipus d'home sa, obert, sincer, generós, alegre i entusiasta per a llançar-se a la recerca del coneixement, sensible als fenòmens i a les meravelles de la Natura, àvid dels valors i manifestacions del món espiritual i que no escatimés esforços ni treballs per assolir un fi en bé de la comunitat; un home responsable que estimés i respectés els nostres atributs: el país, la llengua, els costums, els fets.

La creació de l'Institut-Escola marcà una fita molt transcendent en la formació i l'educació dels nostres adolescents. L'Institut-Escola del Parc representa la pedra blanca de l'ensenyament secundari a Catalunya.

Com que l'escola és el que el mestre fa que sigui, l'artífex d'aquest Centre de la joventut fou el doctor Josep Estalella, eminent professor de Ciències físico-químiques en els Instituts oficials. Un estol de professors al seu entorn, el secundava; la majoria professors joves, que aprenien d'aquell home excepcional, capaç d'encomanar a tothom el seu entusiasme pel treball honest, l'esperit de llibertat i comprensió, l'amor pel coneixement i la fe en l'obra que regentava.

Era esperançador veure com es manifestaven els alumnes a l'escola i amb quina serietat es produïen, lliurement, en tots els fets de la seva actuació. En aquell entorn meravellós del Parc de la Ciutadella, voltats de formes i elements d'estudi de la Natura, dels records arqueològics i històrics de Barcelona, del mar i els seus oficis, del nucli del comerç, de la indústria i l'aldarull de la ciutat, els nois i noies de l'Institut-Escola, conjuntament, obrien els ulls a la vida activa i aprenien d'una manera espontània les lliçons, i, primordialment, aprenien a comportar-se dignament i austerament.

L'activitat dels nois era plena i intensa. Els treballs de classe, els jocs i els esports, la música, les realitzacions manuals i les creacions artístiques, així com l'aprenentatge d'un ofici es valoraven a un mateix nivell, per la seva formació. Les sortides per l'estudi de la Naturalesa, la Geografia i l'Art, eren preparades curosament, i així conegueren el país, i l'estimaren. Largues convivències a una masia al Montseny, els ensenyaren a viure en comunitat, a donar-se al bé comú i a conèixer la nostra pagesia.

La manera de fer de l'Institut-Escola ha marcat la vida i el comportament de molts dels seus deixebles que són ara homes destacats en moltes esferes del món que vivim.

I més que res, tant pels que el discuteixen com pels que l'avalen, l'Institut-Escola del Parc representa una fita en la història de l'ensenyament a Catalunya, car fou un exemple de renovació, d'il·lusió i d'esperança en un nou avenir de la nostra terra.

Tothom que l'ha viscut en té un record inoblidable: els mestres, en el seu lliurament a la formació humana; els nois, en un inefable record d'activitat continuada, de benestar i de companyonia, d'assoliment, quan eren infants, d'una manera de viure i d'obrar, de fer una feina acurada en el seu aprenentatge i les descobertes.

L'Institut-Escola, irreplicable avui tal com va ésser, per les diferents circumstàncies que ens roden, representa un model veritable, una claror llunyana que ens il·lumina el camí i ens condueix a l'aspiració de tornar a emprendre la renovació de l'ensenyament mitjà a Catalunya.

Després de cinquanta anys el seu record no s'ha esborrat i resta viva i permanent la seva influència i la de la Generalitat de Catalunya que el creà i el féu possible.

LLORENÇ RIBER

(1882-1958)

Pere Ribot

EL centenari del natalici de Llorenç Ribet promou, sens dubte, un ventall d'activitats de la seva humanitat, i, més que tot, pel volum de la seva intensitat literària. A través del ritme i de la rima d'una poesia exultant, pomposa, que recorda el to de Manzoni i amb una empena de paraula ardent que t'entra pels sentits, hi ha un caient volgut pel poeta sacerdot com un culte íntim de la seva fe. A través dels sis volums que formen l'obra *Els sants de Catalunya*, L'any cristià, que foren com una revelació del martirilogi dels nostres seguidors del Crist, de la lírica harmoniosa de *Les coronas*, i de les versions de *Sant Pacià*, aporta la seva col·laboració assídua a l'obra vulgaritzadora del *Foment de Pietat Catalana*, aleshores en el fort del seu apostolat a través del llibre i de la revista. Es dona a traduir *Les glòries de Maria*, de Sant Alfons Maria de Liguori, i on *En Ribet*, amb el caliu de la seva fesomia lírica, li dona un aire captivador. Fa la versió de *La humilitat*, del canonge Leopold Beaudenom. Tradueix, a la vegada, bona part del *Missal Romà*, que fou el pa i la sal del moviment litúrgic de Catalunya. Tradueix, alhora, algunes seqüències de les grans festivitats de l'Església.

Aquesta aportació, sovint en l'anonimat, de mossèn Ribet a profit de la pietat al cor del poble, a l'ascètica de Catalunya a través de les obres d'espiritualitat d'autors de prestigi en el camp de l'Església i traduïdes per ell, palesa el testimoni de l'esperit sacerdotal de mossèn Ribet.

És el cas comparable al de Jacint Verdaguer amb la coneguda trobada amb el doctor Sardà i Salvany, quan aquest orienta el poeta, fatigat de llores i de prestigi, que col·labori, amb la seva lírica, a mantenir i abrandar el caliu de la fe del

poble. Verdaguer acollí el projecte, s'hi donà de ple, i sorgiren els càntics missionals i de festivitats que tots recordem. Verdaguer predià amb la poesia, creà com un nou sentiment de la fe del poble, féu sentir i cantar la fe.

FRANCESC V. GARCIA

(1582-1623)

EL "Rector de Vallfogona" va néixer a Torosa. Estudià a la Universitat de Lleida, fou ordenat sacerdot a Vic el 1605 i el 1607 prengué possessió de la rectoria de Santa Maria de Vallfogona de Riucorb, on passà la resta de la seva vida, tret d'alguns viatges a Girona (1610), Barcelona i Tarragona (1612) i Madrid (1622). És probablement l'escriptor més important de tot el període anomenat de la Decadència. La seva extensa obra poètica cobreix pràcticament tots els gèneres de la poesia barroca. La gamma dels seus temes s'estén des de l'amorós, tractat amb una elegància madrigalesca, fins al moralitzador, tractat amb barroca gravetat o en forma bucòlica a la geografia catalana, especialment en les seves paròdies mitològiques. La part més coneguda de la seva obra és, però, la poesia jocosa, adés simplement burlesca, adés obscena, adés escatològica, característiques totes tres del Barroc i en particular de Quevedo, l'autor que exercí més influència sobre Garcia. Aquest, altrament, escriví també una obra de teatre, *Comèdia de santa Bàrbara*, inspirada probablement per Lope de Vega. Assolí ben aviat una alta cotització i, encara que les seves poesies no semblen haver estat editades fins el 1703, no hi ha dubte que circularen profusament, en forma manuscrita o en fulls solts, abans i després de la seva mort. El seu prestigi, altrament, es mantingué fins al segle passat, en el qual fou editat deu vegades entre 1820 i 1887. Tanmateix, la faceta més coneguda, apreciada i imitada de Garcia fou la còmico-obsceno-escatològica, la qual arribà a engendrar un corrent poètic designat amb el nom de vallfogonisme. Aquest fet comportà una deformació de la seva obra i fins i tot de la seva personalitat. Li foren atribuïts falsament molts poemes, gairebé sempre de to groller, i hom muntà al seu entorn, ja en la introducció a la primera edició de les seves obres, un anecdotari més o menys enginyós absolutament inventat. Garcia arribà àdhuc a ésser incorporat a la mitologia popular autòctona i, com a tal personatge mític, esdevingué tema d'obres literàries, com el drama de Frederic Soler *El Rector de Vallfogona*.

*Una gran gernació
s'aplegà a la
capital de la Plana
per tal de celebrar
el cinquantenari de les
"Normes de Castelló".*

NORMES DE CASTELLÓ

(1932)

Albert Pérez Moragon

ENGUANY, una constel·lació d'actes de tota mena ha recordat, arreu del País Valencià, que fa cinquanta anys, una colla d'entitats i de personalitats, les més significatives, van signar un acord ortogràfic que significava l'adopció amb algunes variants de la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans.

Si no hi hagués hagut sobre nosaltres tants perills —de secessió, de banalització de l'oficialitat, de manteniment de l'opressió lingüística sota altres fórmules—, potser l'efemèride hauria passat mig oblidada, amb algun acte acadèmic i uns pocs articles de diari. No ha estat així, i l'esclat d'entusiasme i d'activitats entorn de la data, mostra ben clarament que hi ha una consciència multitudinària alerta i uns ressorts col·lectius per a conjurar aquells perills.

L'acord pres a Castelló i datat el 21 de desembre de 1932 era, ja, un esforç en aquesta perspectiva, perquè acabava amb uns anys d'anarquia ortogràfica, estimulada pels sectors més retardataris o més desconscienciats de la nostra societat, i combatuda per aquells que des del primer moment s'alinearen a favor de la normativa fabriana, entre els quals cal assenyalar els joves valencianistes de la dècada de 1910 i la Societat Castellonenca de Cultura. Era, doncs, el final d'una situació incongruent, i comptà amb el vist i plau de les tendències més diverses: Lo Rat-Penat, el Centre de Cultura Valenciana, el pare Lluís Fullana, Carles Salvador, Manuel Sanchís Guarnier, Lluís Ravelet (que fou l'autor material del text de les Normes), N. P. Gómez Serrano, Adolf Pizcueta, Honorí Garcia, Salvador Guinot, E. López Chavarri, Almela i Vives, Gómez Nadal, G. Huguet, T. Llorente i Falcó, Joaquim Reig, Ignasi Villalonga, etc.

Les Normes de Castelló foren seguides pels periòdics ("El Camí", "Timó", "Acció", "El País Valencià") i les editorials de l'època, pels cursos de llengua, etc. D'acord amb la seua doctrina, Carles Salvador publicà fullets sobre ortografia, morfologia i sintaxi i Josep Giner sobre la conjugació dels verbs.

Després de la guerra d'Espanya, aquella normativa fou igualment seguida per les diverses iniciatives successives que s'enfrontaren a la política d'opressió lingüística mantinguda pels successius governs de l'Estat: les editorials Torre, Lletres Valencianes, Sicània, Lo Rat-Penat, Garbí, Gorg, etc., així com les revistes —legals i il·legals—, els cursos de llengua —a començar pels de Lo Rat-Penat—, les obres gramaticals i els repertoris lèxics de C. Salvador, Sanchís Guarnier, F. Ferrer i Pastor, Enric Valor, J. F. Mira, Josep Albero, etc.

És a dir, que fins l'intent de secessió actual, comandat pels ex-catalanistes Miquel Adlert i Xavier Casp i que ha comptat amb la protecció de tot tipus de la dreta centralista, les Normes de Castelló han tingut la mateixa acceptació que van tenir en el moment de la seua promulgació, encara ampliada pel progressiu creixement de la consciència nacional al País Valencià. L'enorme ressò assolit pels actes del seu cinquantenari n'és una bona prova i, alhora, una mostra de la seua viabilitat present i futura.

VESPRES SICILIANES

(1282)

Josep M. Salrach

EL 31 de març de 1282 es produí a Palerm un incident que derivà en un alçament popular de Sicília contra la dominació angevina. Vol la petita història que les injúries causades per un soldat provençal a una dama siciliana fossin la guspira que encengué el foc de la revolta que alliberà l'illa de les mans de la poderosa família francesa de sang reial, el Anjou. El poble desafia de retruc França i el Pontificat, grans potències de l'època.

Abans de tot això, Pere el Gran de Catalunya, assabentat del descontentament i, en darrer terme, de l'alçament que es preparava a Sicília, havia fet ja preparatius militars i diplomàtics per acudir-hi. La diplomàcia catalano-aragonesa havia treballat activament a les corts de França, Anglaterra, Mallorca, Castella i Portugal, i als sultanats de Granada, Fes, Tremissèn i Tunis, i prop de l'emperador bizantí, per tal de tranquil·litzar-los i obtenir promeses de neutralitat.

La revolta de les Vespres, significà per als angevins un enorme desastre: molts foren perseguits i colpits ferotgement, i els que se salvaren hagueren d'embarcar-se i fugir a Nàpols. Mentrestant, el temps treballava a favor de les aspiracions de Pere el Gran, que no es va apressar gaire a fer-se a la mar: va sortir de Port Fangós el 3 de juny, al mateix temps que la flota angevina iniciava el contraatac assetjant Messina. El 28 de juny el gruix de l'expedició catalana feia port a Alcoll, localitat nord-africana propera a Constantina, i Pere el Gran, cautelós, es disposava a fer-hi temps mentre els seus homes de confiança suggerien a barons i ciutadans sicilians, reunits en parlament a Palerm, que el cridessin com a rei de Sicília.

A finals d'agost, el cos expedicionari catalano-aragonès abandonà el sòl africà, el 30 desembarcà a Tràpena i el 4 de setembre de 1282 Pere el Gran feia la seva entrada a Palerm, on va prometre d'observar les lleis i els privilegis de l'illa i a rebre la corona.

Avui, quan sortosament la historiografia ja no conrea la imatge històrica dels reis, resulta difícil i compromès de fer el balanç social d'aquell establiment de la sobirania del Casal de Barcelona a Sicília que tanta importància tingué en el desplegament mediterrani del regne catalano-aragonès.

A. ROVIRA I VIRGILI

(1882-1949)

Teresa Rovira

NAT a Tarragona i mort a l'exili (Perpinyà), la seva trajectòria d'escriptor, historiador i polític és una de les més considerables en la història del catalanisme polític.

Visqué a Barcelona des del 1905, any en què guanyà un concurs al periòdic "El Poble Català", del qual esdevingué redactor. Col·laborà, entre moltes altres publicacions, a "La Publicitat", de la qual fou l'editorialista durant sis anys (1922-1928), a l'"Anuari dels Catalans" (1917), a la "Revista de Catalunya" (1924) i "La Nau" (1928), aquestes tres últimes fundades i dirigides per ell, i a "La Humanitat" (1932-1939). Publicà nombrosos llibres sobre les qüestions que més l'interessaven: minories nacionals, qüestió catalana, política del país i internacional... Passà al conreu de la història i va escriure, entre altres obres, la Història Nacional de Catalunya en set grossos volums (1922-1934).

Ha estat un dels més il·lustres teoritzadors —i divulgadors— de la causa nacional de Catalunya.

Fou un dels principals representants de l'esquerra nacionalista. Va crear una Esquerra Nacionalista (1914), intervingué en la fundació d'Acció Catalana (1922), d'Acció Republicana (1928) i, responent a una crida del President Macià, s'integrà a l'Esquerra Republicana (1932). Diputat (1932) i vice-president (1938) del Parlament de la Catalunya restaurada, no assumí mai, però, un protagonisme polític en la nova situació.

Exiliat el 1939, esdevingué president del Parlament a l'exili, després de l'afusellament del President Companys. Morí a Perpinyà el dia 5 de desembre de 1949.

En tant que testimoni ben pròxim —encara que forçosament apassionat—, voldria remarcar sobretot les seves qualitats humanes: una extraor-

dinària capacitat de treball —vint mil articles publicats, a més dels llibres—, la seva honestetat, una serenitat exemplar en hores difícils que, junt amb un gran optimisme, el va sostenir moralment en els anys tan durs de l'exili. No va deixar de confiar mai en el redreçament de la pàtria i en el retorn a Catalunya.

SAGRADA FAMÍLIA

(1882)

Jordi Bonet i Armengol

LA col·locació de la primera pedra del Temple Expiatori de la Sagrada Família pot considerar-se com una fita important per a Catalunya. Fa cent anys, exactament el dia de Sant Josep del 1882, el bisbe Urquinaona, assistit pel qui més tard seria bisbe, el doctor Morgades, col·locà la primera pedra "a major honra i glòria de la Sagrada Família". Josep M. Bocabella i Verdguer, llibreter, fundador de l'Associació Espiritual de Devots de Sant Josep, en fou el promotor.

El Temple nasqué en un moment de futur per al nostre poble, on per voler de Déu, amb la Renaixença, redescobrint-se a si mateix, s'obria al món, després d'uns segles de prostració.

Fou una festa solemne, possiblement per a molts, esperançadora. Pocs podien pensar que pogués esdevenir aquell Temple en el futur, un senyal de reconeixement i d'identificació de Barcelona i de Catalunya de cara al món.

L'arquitecte diocesà Francesc de Villar fou encarregat del projecte, però per poc temps. Després la manca d'entesa féu escollir com a arquitecte l'home genial que l'universalitzaria: Antoni Gaudí.

L'obra nasqué entremig de camps i de carrers a mig obrir, amb empena i amb dificultats —com el nostre poble—, com la humanitat sencera, entre desenganys i entusiasme, sempre, però, amb esperança.

Maragall, el poeta, ho descriví profèticament:

A la part de Llevant, místic exemple com una flor gegant floreix un Temple meravellat d'haver nascut ací.

La vida del Temple, passà a ser la nostra història: dies de glòria i d'empena constructora; dies

de desencís i d'abatiment; dies d'exaltació i dies d'oprobri. Seria necessari que el mateix Gaudí sortís a captar per al Temple "una gràcia de caritat", que pogués ser anomenat "la catedral dels pobres". Fins i tot que patís la incomprensió, que el foc el malmetés i l'encegament el destruís.

L'han visitat els personatges més il·lustres, com el Sant Pare Joan Pau II, que dirigí al món la pregària de tots des del seu redós.

Per això, cent anys després continuen vàlids els mots de l'Oda Nova a Barcelona:

*"Però el Temple, tant se val,
s'alça i prospera
esperant els fidels que han de venir".*

Com una imatge de Catalunya en la voluntat sempre esperançada d'afirmació i de fe de cara al futur.

JOAN PUIG I FERRETER

(1882-1956)

Guillem-Jordi Graells

NASCUT a la Selva del Camp, d'origens turmentosos i formació autodidacta, Puig i Ferrer connectà molt aviat amb els cenacles modernistes de Reus, reunits al voltant de Josep Aladern. Poeta precoç, aventurer entusiasta per terres franceses, apassionat i insegur, es dona a conèixer el 1904 amb uns textos típics del moment, els Diàlegs imaginaris i amb un drama que és blasmat per escandalós, La dama alegre.

D'aquí arrenca una fecunda carrera d'autor teatral, que es desenvolupa fins a començaments dels anys vint. En una primera etapa, adepte al naturalisme, el teatre d'idees i passions, estrena i edita, sempre amb escàndol, sovint amb gran èxit, algunes de les peces més sòlides i vàlides del teatre modernista: Desamor, Arrels mortes, Aigües encantades, La dama enamorada, El gran Aleix, La dolça Agnès... Tanmateix, no aconsegueix viure de la seva ploma i durant anys viurà del periodisme anònim i en castellà, exercit a "La Vanguardia". Després de la crisi dels anys 14-17, Puig assaja, com molts companys de generació, noves fórmules, que li duguin l'èxit cobejat. Aquesta segona etapa, més irregular, veu alternar el poema dramàtic, amb la comèdia burgesa i algun retorn als temes i les tècniques anteriors:

Garidó i Francina, L'escola dels promesos, El gran enlluernament, La dama de l'amor feréstec. *El seu comiat del teatre serà una farsa sobre aquell món que abandona: Un home genial.*

*La convocatòria d'un concurs li obre les possibilitats de la narrativa, i a partir que guanya el premi de "La novel·la d'ara" amb L'home que tenia més d'una vida es projecta a bastir un extens i intens món novel·lístic, on anirà aconseguint èxits i guanyant lectors: Els tres al·lucinat, El cercle màgic, Camins de França, La farsa i la quimera, *ahora que esdevé director literari de les Edicions Proa, col·labora a "La Publicitat", guanya el primer Premi Joan Crexells... A partir de la proclamació de la República, se sent atret per la política: diputat a les Corts Constituents i al Parlament Català de primer, conseller d'Assistència Social els primers mesos de la guerra, posteriorment és enviat a París com a pagador de la Generalitat, en una gestió que posteriorment seria motiu d'escàndol, al costat d'alguns afers personals ressonants.**

*Acabada la guerra, a l'exili francès, Puig i Ferrer reprèn la seva tasca literària i, conscient de trobar-se davant la seva darrera oportunitat, basteix una creació monumental i ambiciosa, síntesi de la seva vida i del seu temps, *ahora que represa de la seva obra literària anterior. Fins a la seva mort, s'esgota en la redacció del cicle novel·lístic El pelegrí apassionat, el dietari Ressonàncies, centenars de poemes, un assaig filosòfic. Paral·lelament, intenta lluitar contra l'escàndol i la difamació, que el presenten com un lladre i un traïdor. Aïllat, abandonat per gairebé tothom, assaja de defensar-se, cau en posicions de renúncia ideològica, però es manté aferrissadament fidel a la seva llengua i a la seva obra, i mor en plena activitat de servei.**

Els darrers anys, la figura i l'obra de Puig van essent recuperades per als lectors catalans d'avui. Llunyanes les circumstàncies que el convertiren en un cas incòmode, cal esperar que l'avinentsa del centenari del seu naixement comporti la seva definitiva reincorporació, amb tots els honors, a la nostra realitat cultural.

R. GAY DE MONTELLÀ

(1882-1969)

Jordi Mir

FILL d'una família de nissaga cerdana, Rafael Gay de Montellà, advocat, polític i escriptor, nasqué a Vic el dia 15 de novembre de 1882, passà una part de la joventesa a Girona, on estudià el batxillerat i esdevingué ben aviat barceloní per ingressar a la Universitat i cursar-hi la carrera de dret.

Com a juriconsult es dedicà especialment al dret mercantil, branca en la qual assolí una merecuda reputació. Les seves obres de caire jurídic, d'útil consulta a nivell professional, tracten temes tan diversos com legislació bancària, societats anònimes, servituds en matèria d'aigües i dret marítim i aeronàutic. En aquest sentit cal remarcar el seu Còdigo de comercio español comentado, en sis volums, publicat el 1936 i el tractat La vida financera en les societats mercantils, de l'any 1928, única obra sobre un tema professional on utilitzà la llengua pròpia. Desenvolupà càrrecs al Col·legi d'advocats i fou membre de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.

Políticament estigué vinculat a la Lliga Regionalista i influenciat per les tesis de Francesc Cambó també aprofundí en temes de dret internacional, sobretot referits a l'àrea mediterrània. Deixen constància d'aquesta dedicació El problema del Mediterráneo, aparegut el 1918, i el seu assaig, discutit per alguns sectors de la societat catalana i sovint potser injustament silenciada, Catalunya, nació mediterrània, del 1933, tesi que complementà, tot matisant-la, amb l'obra Valoración hispánica del Mediterráneo, publicada ja en època franquista. És en aquesta mateixa línia de preocupació per les relacions internacionals que podem incloure els seus treballs La integració d'Europa i Vers una economia europea, breus assaigs publicats el 1961 i el 1963, respectivament, en els quals es feia ressò d'un moviment aleshores tot just iniciat i al qual ja concedia d'antuvi una gran transcendència.

Temptat, de sempre, per la ploma, Gay de Montellà ja col·laborà de ben jove a «Vida», publicació gironina de la primera dècada d'aquest segle, i més endavant a «La Revista», de López-Picó. Bon observador, va saber glossar les seves estades a diversos països europeus i americans amb notes que sempre aportaven dades interessants, però on aquesta facultat de transmetre'ns les seves impressions viatgeres s'ha posat més en evidència és quan l'ha centrada en l'àrea pirinenca, a la qual se sentia tan vinculat. Tres volums: Llibre de la Cerdanya (1951), Els Pirineus màgics (1954) i Llibre del Rosselló (1959) són l'exponent d'una manera de viure i d'estimar la terra que consisteix no solament a gaudir-ne el paisatge, sinó a escatir-ne la història, a copsar-ne el tarannà de la gent i, com a home de lleis empedreït, a destacar-ne i valorar-ne els usos i costums.

AMADEU VIVES

(1871-1932)

Montserrat Albet

AQUEST any és el cinquantenari de la mort d'Amadeu Vives, nascut a Collbató l'any 1871 i traspasat a Madrid el 1932. Vives, juntament amb Lluís Millet, del qual fou amic entranyable, fou un dels fundadors de l'Orfeó Català (1891), institució a la qual dedicà les seves composicions per a veus. Fou també el creador de dues de les obres més populars del repertori coral: La Balanguera, amb text de Joan Alcover, i L'Emigrant sobre un poema de Jacint Vardaguer. El personatge femení de la primera ha esta identi-

ficat amb la pàtria i això ha fet que aquesta composició hagi estat utilitzada com a himne patriòtic en moments en els quals hom no ha pogut cantar-ne de més explícits. L'Emigrant, escrit el 1890, fou estrenat per l'Orfeó Català l'any de la seva fundació. És un cant nostàlgic, especialment estimat pels exiliats.

Vives posseïa un talent dramàtic i una gran força lírica que el feia especialment apte per a conrear el gènere teatral. Aquesta vocació no pogué desenvolupar-se a Catalunya per manca d'un ambient teatral favorable, concretat en empreses teatrals i en companyies estables, i a causa potser també de la complexitat del caràcter de Vives.

El 1895, estrenà la seva òpera Arthús al Teatre Novetats, de Barcelona, amb text de Trullol i Plana, i Euda d'Uriach (1900), basada en una obra d'Àngel Guimerà, que —dada significativa— no fou estrenada al Liceu de Barcelona fins l'any 1934.

Vives es traslladà a Madrid, on triomfà com a autor de sarsueles, entre d'altres, amb Don Lucas del Cigarral (1899), basada en la comèdia Entre bobos anda el juego, de Fernando de Rojas, amb Bohemios (1908), convertida en òpera l'any 1920, i amb Maruxa (1914), que transformà en òpera l'any següent i que significativament ostenta el rècord de ser l'òpera de compositor català de totes les èpoques més representada al Liceu, exactament setze vegades.

Finalment, cal esmentar també Doña Francisquita (1923), que, com les restants, va ser extraordinàriament acceptada a Catalunya després del seu triomf a Madrid.

Amadeu Vives escriví una col·lecció de lieder notable: Canciones epigramáticas (1915-1916).

Era un músic humanista, com mostra el seu llibre Sofia (1923), i una personalitat generosa i oberta, que queda palesa en el volum L'entusiasme és la sal de l'ànima (1927). Molts dels seus articles i conferències han estat editats pòstumament en un recull titulat Júlia (1971).

La seva posició respecte a la seva catalanitat era per a ell molt clara. En una ocasió escriu: "Jo us asseguro que tota la meua música és escrita i pensada en català; els d'ara no se'n poden adonar, però, algun dia, quan seré mort, ho descobriran els que l'estudiïn sense prevencions i per damunt de l'ambient dels nostres temps".

Amadeu Vives, l'art del qual tenia en els seus inicis certes característiques de la fi del segle musical, s'inclinà aviat per un formalisme vital i instintiu.

R. VINYES I CLUET

(1882-1952)

Jaume Farguell

RAMON Vinyes i Cluet va néixer a Berga el 8 de maig de 1882. Abans de vint anys es trasllada a Barcelona, on intervé abundantment en el moviment modernista. Moviment de finals del segle XIX i començament del XX que abasta no solament el camp literari, sinó també el de les arts plàstiques i l'arquitectura i que aplegà a Catalunya personalitats vigoroses. Citem d'aquesta època les bellíssimes proses de Ramon Vinyes titulades L'ardenta cavalcada, publicades el 1909.

Quan s'inicia el corrent literari noucentista, Ramon Vinyes, com Josep Pijoan i d'altres, és dels qui emigren tot manifestant el seu refús per aquell nou estil. Sojorna llargs anys a Barranquilla (Colòmbia). Col·labora en diaris d'aquell país i és director del periòdic "Voces". El 1923 retorna a Barcelona i fins el 1931 fa diversos viatges entre la seva pàtria d'origen i l'adoptiva.

Poeta notable, citat en alguna antologia de poemes catalans, els seus poemes cal incloure'ls dins el simbolisme, amb influències de Baudelaire, Rimbaud i Verlaine.

El 1931, amb l'adveniment de la República, Ramon Vinyes fixa definitivament la residència a

Catalunya. Des del 1933 fins al final de la guerra civil és el temps de la seva màxima activitat com a dramaturg. Estrena amb èxit Qui no és amb mi. Enric Borràs li interpreta Peter's Bar. Fum sobre el teulat és la darrera obra que representa el Teatre Català de la Comèdia sota el patrocini de la Generalitat, la setmana que entren les tropes franquistes a Barcelona. L'obra teatral de Vinyes traeix influències dels expressionistes alemanys. Fou sempre un fustigador implacable del que ell deia amb frase feliç "teatre digestiu".

Durant la guerra civil, Ramon Vinyes col·labora activament amb altres intel·lectuals d'esquerra, des de la reraguarda, en la lluita del poble contra el feixisme. El 1939, segueix l'exèrcit republicà derrotat camí de l'exili. Xavier Benguerel, en un dels seus llibres, ens dona testimoni de la seva trobada amb el Vinyes pàl·lid i decebut d'aquells dies. Des de França passa altre cop a Colòmbia. Allí es dedica a l'ensenyament, i es reconeguda la tasca excepcional de la seva càtedra amb una distinció del President d'aquella República. Els joves escriptors colombians estan en contacte amb ell. Sobresurt Gabriel García Márquez, el qual ha reconegut el mestratge de Vinyes en la seva formació literària i l'anomena "un personaje extraordinario". García Márquez, avui el millor novel·lista en llengua castellana, cita Ramon Vinyes en la novel·la que ha estat traduïda a tots els idiomes cultes: Cien años de soledad com "el sabio catalán" i fent referència a la gran erudició de Vinyes diu que "tratava a los clásicos con una familiaridad casera, como si todos hubieran sido en alguna época sus compañeros de cuarto". A l'exili continua escrivint en català. D'aquest període daten algunes obres de teatre i els contes exòtics A la boca dels núvols (1946), premiats als Jocs Florals de Bogotà.

“LO NOU TESTAMENT” DE PRAT I SOLÀ

(1832)

Àngel Cortés

DES de la traducció de la Bíblia feta per Bonifaci Ferrer i publicada el 1478, els catalans no havíem tingut cap altra versió de les Escripures en la nostra llengua. Malauradament, l'obra de Bonifaci Ferrer no pogué assolir la difusió esperada: la Inquisició va perseguir l'edició, i els exemplars foren cremats per ordres del tribunal del Sant Ofici.

Un llarg període de dos-cents cinquanta anys va transcórrer fins que a Londres, el 1832, era publicat *Lo Nou Testament*, treball excel·lent d'un polític català, que vivia exiliat a Anglaterra, a causa de l'absolutisme de Ferran VII, el monarca que aleshores regia les terres de l'Estat espanyol.

Un gran desconegut dels nostres temps: Josep Melcior Prat i Solà

El 1781 neix Josep Melcior Prat i Solà a Els Prats de Rei, a la comarca d'Anoia, “el bressol de la Segarra”, com diuen els pradencs.¹ Estudia per farmacèutic, però la política pot més. Surt elegit diputat liberal per les Corts de Cadis, on exerceix de secretari del “Diari de Sessions”. El retorn de Ferran VII, el 22 de març de 1814,² no auspicia res de bo per als liberals, perquè tot seguit inicia la persecució dels constitucionalistes o liberals.³ Molts polítics i escriptors catalans han de fugir, i a l'exili troben els qui han sortit abans de Catalunya, els afrancesats, temorosos de la persecució menada contra els qui havien donat suport al règim napoleònic al nostre país. Entre els qui han de fugir, perseguits per Ferran VII, trobem Prat i Solà, que tria Anglaterra, com a terra de refugi. Allí viurà i treballarà amb un company de legislatura, Antoni Puig i Blanch, de Mataró, escriptor

prolífic, home vehement, que no retornarà del seu exili.

Ambdós treballen en traduccions de literatura protestant anglesa destinada a les novelles repúbliques sud-americanes. En l'ambient en què han de moure's, entren en contacte amb uns pastors anglicans, els quals inviten Prat i Solà perquè els visiti. Durant la visita, Prat i Solà comença a parlar-los amb entusiasme de la necessitat que hi ha a Catalunya de tenir les Sagrades Escripures en la llengua del país. L'entusiasme i els raonaments del diputat català sorprenen els pastors anglesos, els quals el posen en contacte amb dirigents de la Societat Bíblica Britànica, de Londres. Allí, hom escolta altre cop els arguments de Prat i Solà que parla dels “quatre milions d'ànimes que parlen català a Catalunya, les Illes, València i a França”. És notable el seu coneixement de la realitat lingüística i cultural d'unes terres comunes, ara fa més de cent cinquanta anys.

Tanmateix no tot era guanyat, si Prat i Solà volia assolir l'ajut econòmic de la Societat Bíblica londinenca i la difusió de les seves traduccions, més tard. Un parell de clergues valencians s'adreçaren també a l'esmentada entitat protestant, tot enviant una traducció que havien fet de l'evangeli segons sant Joan. En desconèixer la nostra llengua els capdavanters de l'organització missionera anglesa restaren atònits. Qui tindria raó, ¿aquell català exiliat a casa seva, o els dos clergues valencians?

Antoni Puig i Blanch entrà en la contesa i també ho féu el canonge Fèlix Torres i Amat, home molt ben relacionat amb dirigents protestants d'altres països. Amb uns arguments indestructibles, Puig i Blanch guanyà la batalla per al seu amic Prat i Solà. Diu en una carta, on mostra la seva indignació, que: “... hice ver que el Dr. Villanueva no sabe sino mal su dialecto nativo”.

Prat i Solà pot aleshores continuar la seva traducció, la qual lliura a la Societat Bíblica l'any 1828. El 1832, quatre anys més tard, el londinenc Samuel Bagster n'acaba la impressió per encàrrec de la “Societat Inglesa y Estrangera de la Biblia”: és *Lo Nou Testament*.

Quatre edicions en un temps de pobresa cultural

L'obra de Prat i Solà⁴ apleix un èxit formidable de difusió, i és un any anterior a la publicació

4. Prat i Solà va signar la seva traducció amb el pseudònim de *Prat i Colom*, la qual cosa causà molts dubtes entre els historiadors, fins que es trobà recentment la inscripció del seu naixement i baptisme al Registre Parroquial d'Els Prats del Rei, sortosament no destruït ni a la Guerra del Francès (1808-1814), ni durant la desamortització, al segle passat, ni en la gran ensulsiada dels anys 1936-1939.

1. A Els Prats de Rei, hom hi ha trobat un ric jaciment arqueològic ibèrico-romà, amb restes que van des del segle V abans de Crist fins al IV de la nostra era. Entre les troballes hi ha una làpida que parla del *Municipium Segarrensis*.

2. En entrar a Espanya per la Jonquera, l'alcalde, un català, la primera autoritat que Ferran VII veu, després del seu exili, li diu: “*Pedimos a Dios dos cosas: Fernando y la paz*”. Ferran Soldevila comenta encertadament, en referir el fet, “ni una paraula, ni la més lleu referència a la Constitució de Cadis, que era l'altre ídol dels espanyols —dels altres espanyols. Ara anaven a enfrontar-se les dues forces en què es trobava dividit el país” (*Història de Catalunya*, vol. III, pàgs. 1329-1330).

3. Ferran Soldevila (obra citada, pàg. 1331) diu que això fou possible gràcies al pronunciament del general Elio.

Casa nadiua de Melcior Prat i Solà, a Els Prats del Rei (Anoia).

de l'Oda a la Pàtria, d'Aribau. A Londres, s'hi publiquen dues edicions: l'una, el 1832; la segona, el 1835. A Barcelona, la que esdevé la tercera edició, el 1836, i de la qual és artífex l'hellenista Antoni Bergnes de les Cases.⁵ La quarta i darrera edició, el 1888, a Madrid, tot aprofitant l'oportunitat de celebrar-se a Barcelona la I Exposició Internacional.

A "Lo Catalanisme", Valenti Almirall ens fa veure la valentia de la "Societat Inglesa y Estrangera de la Bíblia" en auspicar la traducció i posterior publicació de Lo Nou Testament, en un temps en què l'ús i la promoció de la llengua catalana no eren sinó vistos com a resultat dels corrents i fenòmens ideològics de l'època. En l'irrisori panorama literari català, aquells anys, Lo Nou Testament esdevé una obra peonera, si més no, de les traduccions bíbliques del segle XX. Els milers d'exemplars, venuts a les fires i les places dels pobles de Catalunya, són evidentment la prova irrefutable del tremp d'aquells homes l'amor dels quals a la nostra llengua i a la nostra cultura resta innegable, vistos cent-cinquanta anys després, i en temps millors.

5. La tercera edició de Lo Nou Testament, primera i única publicada a Barcelona, es duu a terme als obradors de Bergnes de les Cases, on s'edita "El Vapor", el diari on es publicà l'Oda a la Pàtria. La impremta de Bergnes de les Cases publica també edicions castellaneres de la Bíblia, sense notes ni comentaris, cosa insòlita, aquells temps. Prat i Solà ja ha retornat, aquell any, de l'exili, ha restaurat la Universitat de Barcelona, clausurada per Felip V, i ha estat nomenat governador de Barcelona.

JOSEP GODAY

(1882-1936)

Antoni González Moreno-Navarro

JOSEP Goday i Casals va néixer, a Mataró (Maresme), el 1882. A vint-i-tres anys es titulà com a arquitecte a l'Escola de Barcelona i exercí la professió al llarg de trenta anys, fins a la seva mort el 1936, coincidint amb un període de profundes transformacions socials i culturals que tingueren el seu reflex i la seva expressió en l'evolució de la nostra arquitectura.

A les primeres dècades del nostre segle, Catalunya intentà afermar-se com a país al voltant d'una nova alenada cultural dita el Noucentisme, que assoliria la seva expressió més comprensible per a tota la col·lectivitat en uns nous llenguatges arquitectònics sorgits en el context d'un nou concepte de ciutat.

Goday va ser un dels arquitectes que amb la seva producció va contribuir d'una manera decisiva a configurar aquest nou ambient, aquesta nova imatge del medi on es produïen aquelles transformacions.

La seva condició d'arquitecte municipal de Barcelona i d'arquitecte cap de la Comissió de Cultura li permeté aquesta forta incidència.

Edificis públics projectats per ell foren la Casa de Correus (1914-1927) (amb Jaume Torres i Grau), l'important conjunt de grups escolars escampats per tota la ciutat (Baixeres, Lluís Vives, Pere Vila, Ramon Llull, Milà i Fontanals, la Fari-gola, Collaso Gil, etc.), l'ampliació de la Maternitat, la sala d'actes de la Casa de Caritat, el Pavelló de la ciutat de l'Exposició del 1929.

D'altra banda, en el conjunt de llenguatge arquitectònic en els quals es diversificà l'afany alhora renovador i normatiu del Noucentisme, Goday trià el d'arrel potser més autòctona, més catalana.

Mentre altres companys resolien les seves creacions en els més diversos eclecticismes, dins un classicisme florentí o un funcionalisme nòrdic, Goday prengué tècniques, materials, elements, formes i símbols de la nostra tradició dels darrers segles per fer entenedora i amable per a la col·lectivitat una arquitectura que tenia, però, uns continguts programàtics i espacials renovadors.

A. MARTÍ I FRANQUÈS

(1750-1832)

EXISTEIX una ciència catalana. Precisament, enguany s'escau el cent cinquante aniversari de la mort d'un investigador important fill d'Altafulla. Veritable investigador experimental (al seu quadern consten més de 46.000 experiències), reeixí en l'estudi de l'aire com a barreja de gasos, en la botànica, la meteorologia, etc.

Autodidacte, pogué accedir a revistes i llibres estrangers a través dels quals estava al dia dels esdeveniments científics que tenien lloc a la vella Europa.

Es féu famós per la memòria (presentada a l'Acadèmia de Ciències) Sobre la cantidad de aire vital que se halla en el aire atmosférico y sobre varios métodos de conocerla, on exposa com ha arribat a determinar el percentatge d'oxigen en l'aire atmosfèric, memòria que fou publicada posteriorment al "Memorial Literario" de Madrid (1795) i, traduïda, al "Journal de Physique, de Chimie, d'Histoire Naturelle et des Arts" de Paris (1801), al "Philosophical Magazine" de Londres (1801) i al "Gilbert's Annalen" berlinès el 1805.

Membre de l'Acadèmia Mèdico-pràctica de Barcelona, hi llegí la memòria Experimentos y observaciones sobre los sexos y su fecundación de plantas, amb la qual intervenia en la polèmica generada per Spallanzani sobre el sexe i la fecundació dels vegetals.

Immergit Martí i Franquès en l'estudi de les plantes i de la botànica en general, prestà especial atenció a les fermentacions i les putrefaccions.

A més d'innombrables experiments, bastí un herbari de la comarca, especialment dels voltants d'Altafulla, Tarragona i Poblet, que ha arribat als nostres dies malauradament bastant malmès.

S'interessà també per la meteorologia i, amb ajut de familiars i coneguts, bastí una xarxa meteorològica que abastava les poblacions de Valls, Tarragona i Altafulla.

Un fet científic certament important, la mesura del meridià terrestre entre Dunkerque i Barcelona amb la finalitat de definir el metre —deu-milionèsima part d'un quadrant del meridià terrestre—, representà una positiva ocasió d'atansament dels científics il·lustrats catalans, entre ells Martí i Franquès, als coneguts físics francesos Méchain, Trauchot, Biot i Arago.

ANTONI M. ALCOVER

(1862-1932)

Aina Moll

MOSSÈN Alcover és un dels Homenots més interessants que ha produït Mallorca. Figura polèmica i contradictòria en el seu temps, segurament ho seria encara més si visqués avui. Però el seu insubornable amor a la nostra llengua i l'entusiasme i la tossuderia amb què treballà i lliutà per la seva conservació i defensa, són mereixedors de l'agraïment de tots els actuals ciutadans dels Països Catalans.

No és possible analitzar en poques ratlles les diverses facetes de la seva personalitat, ni la seva ideologia integrista, ni les polèmiques enceses

que mantingué amb altres prohoms del seu temps (d'altra banda, en fer-ho hauria d'assenyalar diversos aspectes del seu pensament i de la seva actuació amb els quals no em sento identificada, i probablement la majoria dels lectors tampoc no s'hi sentirien). No podem tampoc calcular com hauria evolucionat el procés de codificació i normalització del català si aquell "home de combat" hagués estat menys combatiu, si s'hagués mantingut com a president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i hagués duit endavant el Diccionari amb la col·laboració d'En Fabra, sense barallar-se amb "els instituteres", com deia ell; les conclusions que traguéssim d'aquest càlcul serien gratuïtes, "de lingüística-ficció".

Em limitaré, doncs, a ressaltar aquells aspectes del seu caràcter que són dignes de ser imitats pels catalans d'avui, i l'obra ingent que donaren com a fruit i per la qual els Països Catalans li seran sempre deutors.

1. En primer lloc, el seu amor exaltat a Mallorca i a la seva llengua, al qual devem el meravellós recull de Rondalles mallorquines, que publicà amb el pseudònim de Jordi des Racó i que han estat l'aliment espiritual del poble mallorquí d'aquest segle (sense les rondalles, avui hi hauria pocs mallorquins que sabessin llegir en català) i fou el punt de partida de tota la seva obra posterior.

2. La seva visió ampla de la nostra llengua, que li féu veure la necessitat d'un gran diccionari que en recollís tota la riquesa: llengua antiga i moderna, literària i dialectal, col·loquial i científica; la

seva fe en la possibilitat de realitzar-lo, i el generós entusiasme que el portà a llançar-se a la tasca sense mesurar esforços ni sacrificis: hagué sotmetre's a una preparació lingüística intensiva, cercar assessors —el professor Schädell, principalment— emprendre una mena de "croada" en cerca de suport, trobar i fer formar col·laboradors, comprometre-hi el seu patrimoni...

3. La seva capacitat de despertar l'entusiasme d'altri: tant el Congrés de la Llengua Catalana com l'obra del Diccionari, quan ell els va promoure, semblaven empreses folles. Però el Congrés fou multitudinari, i donà fruits importantíssims per al futur de la nostra llengua; i el Diccionari arribà a comptar amb un exèrcit de col·laboradors que enviaven fitxes des de totes les terres catalanes, estimulats constantment per Mossèn Alcover des de les pàgines del "Bolletí". No crec que hi hagi cap altre diccionari al món que hagi estat fet amb tanta participació popular —ni tampoc cap altre d'aquesta envergadura, que hagi estat redactat amb tan pocs mitjans i tant de sacrifici, ni publicat sense cap ajut institucional, amb l'únic suport del poble, com ho fou aquest més endavant.

4. La seva defensa aferrissada de la unitat de la llengua, fins i tot quan el seu temperament el portà a rompre les relacions amb l'Institut i a canviar el nom del diccionari; si és veritat que aquest canvi i les raons que adduí per justificar-lo són molt discutibles, també és cert que els múltiples intents dels anticatalanistes d'avui d'emparar-se en el seu nom i la seva obra en llurs manipulacions atemptatòries contra la unitat de la llengua han quedat ridículament en evidència davant el caràcter "pancatalanista" del Diccionari (que presta igual atenció a les varietats dialectals de totes les terres de parla catalana) i sobretot davant la claredat i contundència amb què ell s'esforçà sempre per fer entendre que les Illes i el País Valencià són tan catalans com Catalunya (i fins i tot més catalans, segons ell); això ho digué d'una manera tan clara —i tan pintoresca— que no hi ha manipulador capaç de "fer-li dir" el contrari.

La commemoració del cinquantenari de la seva mort —que ocorregué el mateix any de la publicació del Diccionari General de la Llengua Catalana de Pompeu Fabra i de l'acceptació de la normativa fabriana per al País Valencià per mitjà de les "Normes de Castelló" — és una nova ocasió de reunir entorn del seu nom la voluntat del ple recobriment lingüístic dels Països Catalans. Si som capaços d'imitar la seva generositat, el seu entusiasme i els aspectes positius de la seva actuació, no hi ha dubte que ho aconseguirem.

